VICTOR RUSU-CIOBANU

UN DESTIN APARTE

EDITURA ALBATROS

VICTOR RUSU-CIOBANU

UN DESTIN APARTE

EVOCARE ISTORICĂ

Volumul al III-lea
al ciclului
„Dacia felix"

EDITURA ALBATROS — BUCUREȘTI
1980

Să mă ierte cititorul care a citit primele două volume din ciclul meu de evocări istorice „DACIA FELIX", că, în volumul de faţă şi ultimul, mă întorc la început către timpurile consumate de acum ale Daciei lui Decebal, dar eroul cărţii „UN DESTIN APARTE" — Callidromus, personaj existent, păşeşte pe drumul destinului său cu totul neobişnuit în anul 101 a e.n. cînd regele dacilor mai era în viaţă şi se pregătea de marea sa încleştare cu imperiul roman. Callidromus, pe vremea aceea foarte tînăr, a jucat un rol bine definit în evenimentele care au urmat. Zece ani lungi despart începutul acestei cărţi de clipele cu care am încheiat volumul precedent, fapt care totuşi nu constituie o lacună ci o continuitate firească jalonată de episoade, direct ori indirect, şi prin amintirile gîndite sau povestite ale personajului principal.

C. Caecilius Plinius Traiano Imperatori,

1. Appuleius, domine, miles, qui est in statione Nicomedensi, scripsit mihi quendam nomine Callidromum, cum detineretur a Maximo et Dionysio pistoribus, quibus operas suas locaverat, confugisse ad tuam statuam perductumque ad magistratus indicasse servisse aliquando Laberio Maximo captumque a Susago in Moesia et a Decebalo numeri missum Pacoro Parthiae regi, pluribusque annis in ministerio eius fuisse, deinde fugisse atque in Nicomediam parvenisse.

2. Quem ego perductum ad me, cum eadem narrasset, mittendum at te putavi, quod paulo tardius feci, dum requiro gemmam, quam sibi, habentem imaginem Pacori et quibus ornatus fuisset, subtractam indicabat. Volui enim hanc quoque si invenire potuisset, simul mittere, sicut glebulam misi, quam se ex Parthico mettalo attulisse dicebat. Signata est anulo meo, cuius est aposphragisma quadriga.

1. Doamne, Appuleius, militar din straja Nicomediei, mi-a scris că unul pe nume Callidromus, fiind reţinut de Maxim şi Dionys, brutari în serviciul cărora se angajase, s-a refugiat la picioarele statuii tale şi condus în faţa magistratului a declarat că odinioară, în timp ce era servul lui Laberius Maximus, a fost capturat de Susagus în Moesia şi dăruit de către Decebal regelui parţilor, Pacorus, pe care l-a servit mai mulţi ani, a fugit apoi, ajungînd în Nicomedia.

2. Adus la mine, mi-a declarat acelaşi lucru şi m-am gîndit să ţi-l trimit. Am întîrziat puţin pentru că am pus să fie cău-

tată o piatră prețioasă ornată cu imaginea regelui Pacorus, care, zice el, i-a fost furată. Aș vrea să ți-o trimit precum ți-am trimis lingoul de metal pe care, zice el, l-a adus din țara parților. L-am sigilat cu inelul meu, al cărui pecete rerpezintă o cvadrigă.

(Scrisoarea a XVI-a din corespondența lui Plinius Secundus cu împăratul Traian).

PROLOG

În faţa casei lui Onomaios se opri o lectică luxoasă cu perdelele trase. Sclavul premergător lovi pămîntul înghețat cu bastonul său, anunţînd tare şi sonor :

— Prea nobilul Laberius Maximus, guvernatorul celor două Moesii !

Mulţimea tomitanilor [1], în mare parte negustori, se dădu la o parte cu respect şi semne de umilinţă. Gălăgioasă şi plină de vervă pînă atunci, amuţise, privindu-l cu teamă pe demnitarul voinic, înalt, cu ochii duri de stăpînitor, coborînd din lectică.

Fără să ia în seamă pe cei adunaţi în jur îşi strînse mantaua la piept cu gestul unui om friguros, aruncă o privire încărcată de ură străzii abia curăţate de zăpadă, la capătul căreia se zărea geana plumburie a mării, şi urcă grăbit scările casei.

Lumea ştia că, de obicei, îşi petrece iernile pe ţărmurile calde ale Hellespontului sau Adriaticei, venind arareori la Roma pe care din anumite pricini, n-o putea suferi. Dar iarna aceasta îl prinsese pe aceste meleaguri, căci era război, treburi cu duiumul, inspecţii prin cetăţi, de la îndepărtatul Noviodumum de la hotarul nordic, pe Dunăbiu unde se afla baza navală a flotei romane, pînă la Durostorum, fortăreaţa inexpugnabilă de pe acelaşi fluviu, de la însoritul Dionysopolis, pînă la Histria cea nefericită care se luptă întruna cu nisipurile ce-i împotmolesc intrarea în radă. Treburi militare, organizatorice, măsuri de apărare şi de vigilenţă, aprovizionările armatei imperiale care luptă în Dacia şi se află la porţile Sarmi-

[1] Tomitani, locuitori ai Tomisului, Constanţa de astăzi.

segetuzei. Guvernatorul zăbovise două zile la Tomis cu speranţa că gerul se va potoli, să poată pleca la Callatis şi de acolo mai la sud, dar o depeşă militară îl chema neîntîrziat la Durostorum. Iscoadele romane semnalau tălăzuiri ciudate printre neamurile de geţi din cîmpia danubiană şi ale sarmaţilor de lîngă rîul Boristene. Urma să plece a doua zi, dar între timp auzise de licitaţia care se va ţine în casa falitului Onomaios, unul dintre cei mai înstăriţi negustori din oraş. Fiind un mare amator de licitaţii, la care se puteau procura totdeauna lucruri de valoare pe un preţ de nimic, veni numaidecît...

Clădită pe malul stîncos din spatele Agorei [1], la cîţiva paşi de porticele portului, casa era foarte impunătoare. Intrînd în atriu, guvernatorul îşi sălită sprincenele a uimire, văzînd cît este de spaţios. Numai privelişlea acestei încăperi sugera numărul şi dimensiunile celorlalte. Perdele groase astupau uşile şi ferestrele oblonite şi la lumina lampadarelor cu toate focurile aprinse se putea vedea cît de multe şi cît de valoroase erau obiectele scoase la vînzare.

— Ilustrissime ! exclamă arhontele, apropiindu-se cu plecăciuni adînci. Dacă ai venit să cumperi ceva din toate acestea, îţi revine dreptul de a alege primul din ce a mai rămas din bogăţiile sărmanului Onomaios.

— De ce sărmanului ? întrebă guvernatorul cercetînd obiectele.

— Pentru că şi-a dat ultimul obol, fatalităţii. A murit de inimă rea după ce a aflat de naufragiul ultimelor sale corăbii.

— L-a moştenit cineva ?

— Cum să-ţi spun, ilustrissime... ? Are un fiu făcut cu o getă nespus de frumoasă, dar a trăit doar cu ea şi n-a apucat să înfieze băiatul.

— Credea că va trăi o veşnicie ? Ce vîrstă avea ?

— Patruzeci şi cinci de ani, vîrstă la care nu se moare de inimă rea, dar durerea sa a fost prea mare. Numai în doi ani şi-a pierdut imensa avere. Nenorocirile cădeau pe capul lui cum cade grindina pe un ogor mănos.

[1] Agora = piaţă publică în oraşele Greciei antice.

Guvernatorul asculta din amabilitate. Nu era omul care să se înduioşeze de soarta altora. Făcu ocolul atriumului. Privi cu indiferenţă craterele, ritoanele, kantharosurile, tipsiile, blidele, vasele mari pictate din Delos, Argos, Chios, Rodos, semnate de meşteri mari. Totuşi, toate acestea nu erau rare. Bronzurile sculptate nu-l încîntau ca stil. Vasele fine de sticlă, atît de subţiri încît nu se ştie cum înfruntă timpul, deşi sunau armonios lovite uşor cu unghia, nu erau nici ele rarisime. Cîteva baloturi de ţesături, covoare, perne, un vraf de îmbrăcăminte, purtau acea notă provincială pe care numai un răsfăţat al sorţii, umblat prin lumea largă, cum era Laberius Maximus, poate să o surprindă. El ar fi vrut să descopere vase ciudate, ciocănite, din aur, argint, bronz, aduse din ţări tainice, septentrionale, de lucrătură scitică bunăoară, ceva ieşit din comun, ceva care poartă pecetea naivităţii dar şi a neasemuitei fantezii barbare. Dar din acestea nu văzu nimic ; pesemne răposatul nu se omora după ciudăţenii.

— Asta e tot, arhonte ?

— Da, ilustrissime, dacă nu punem la socoteală casa propriu-zisă, o vie ce i-a mai rămas şi sclavii. Tot căutînd să-şi refacă situaţia, Onomaios a împrumutat sume mari de banî, pe care noi, mai marii oraşului, sîntem obligaţi să le achităm măcar în parte creditorilor. Nu va fi uşor să-i împăcăm. Răposatul îşi ascundea bine nereuşitele şi totul a ieşit în vileag abia în ultima clipă.

— Aş vrea să văd sclavii.

— Îndată, nobile Laberius, zise arhontele şi bătu din palme.

Porunci fostului administrator al lui Onomaios, un bătrîn în haine cernite şi cu ochii plînşi, să-i aducă pe domestici.

La sosirea guvernatorului, din respect şi teamă, lumea golise atriul, rămînînd pe loc doar autorităţile însărcinate cu licitaţia.

După cîteva clipe de aşteptare, în timpul cărora guvernatorul fu poftit să şadă într-un jilţ, de după perdele apărură vreo douăzeci de sclavi, care, făcîndu-i o adîncă plecăciune, se înşirară în faţa lui.

Guvernatorul le aruncă o privire ageră de cunoscător şi printre ei deosebi un tînăr frumos ca un Adonis, înalt,

voinic, demn, distins pînă și în hainele sale mohorîte de sclav. Rar îi fusese dat să vadă o asemenea mîndrețe de bărbat. Avea păr negru, bogat și ondulat, piele albă, catifelată prin care răzbătea culoarea sîngelui sănătos, dar mai ales ochii mari, migdalați, adumbriți de gene lungi, de cea mai frumoasă culoare albastră din cîte s-a văzut vreodată.

Acei care îl cunoșteau mai bine pe guvernator îi pîndeau cu lăcomie schimbările chipului, ghicind în ele o admirație nemărginită.

— Cine e ? îl întrebă încet pe arhonte.

— Este Callidromus, fiul din flori al răposatului. Get după mamă.

Și văzînd uimirea în ochii romanului, adăugă :

— De fapt îi era ca și un fiu bun, căci prima sa soție murise fără să-i dăruiască moștenitori. Îl crescu alături de sine și îi dădu o educație din cele mai alese. Tînărul uimește lumea prin erudiția și talentele sale. Scrie, citește, socotește, cunoaște retorica, filozofia, arta poeziei și cîntă la diferite instrumente muzicale. În afară de aceasta — lucru rar în astfel de cazuri — este un desăvîrșit atlet, călărește ca un trac și e un bun corăbier. Din nefericire însă nefiind înfiat și fiind născut de o concubină barbară, după lege intră în categoria sclavilor. De fapt dacă era fiu bun, nimerea, ca moștenitorul unui falit, la închisoarea datornicilor.

— Cît costă acest serv ? întrebă guvernatorul apăsînd pe cuvîntul „serv" ca și cînd îi era teamă ca cineva să nu conteste această stare de lucruri izvorîtă din interpretarea formală a legii.

— Începem licitația de la douăzeci de mii de sesterți, spuse arhontele, scuzîndu-se parcă.

— Cheamă-i pe toți doritorii înăuntru.

Pînă ce arhontele dădu poruncile și pînă ce se adunară cu toții, guvernatorul nu-și luă privirea de pe chipul tînărului. Era nespus de trist acest chip, ceea ce îi dădea un farmec deosebit. Cu capul aplecat, ochii voalați de durerea pierderii ireparabile, și starea înjositoare în care ajunsese, el părea o întruchipare a durerii.

Sclavii nu aveau voie să se uite în ochii oamenilor liberi. Știind acest lucru Callidromus privea în jos, iar

guvernatorul putea să-l privească şi să-l admire în voie, fără să simtă vreo jenă. Era atît de concentrat asupra chipului lui Callidromus, încît tresări cînd răsunară cuvintele arhontelui :

— Onorabili cetăţeni, declar licitaţia deschisă. Printre noi se află ilustrul Laberius Maximus, guvernatorul, şi socot că lui trebuie să-i cedăm cinstea de a începe.

Glasul guvernatorului era alterat atunci cînd zise, indicîndu-l pe Callidromus :

— Doresc să cumpăr acest sclav !

Unul dintre edili ieşi în faţă şi cercetînd tăbliţa cerată, citi pe ea :

„Callidromus, sclav erudit, în vîrstă de şaptesprezece ani, fără cusururi trupeşti, sănătos, înalt de şase picioare, brun cu ochii albaştri, pielea corpului albă. Scrie, citeşte, socoteşte fără greş. Cîntă din liră, harpă şi pectis. Meşter la călărit şi condus corăbii. Preţul, douăzeci de mii de sesterţi. Cine oferă mai mult ?“

Bineînţeles că după ce guvernatorul îşi exprimase dorinţa de a cumpăra sclavul, nu a îndrăznit nimeni să-l concureze. Stăteau în jurul jilţului, umili, privindu-l pieziş pe concurentul picat pe neaşteptate printre ei, invidiindu-l, blestemîndu-l în gînd că le răpeşte prada.

— Cine oferă mai mult ? repetă edilul, gîndindu-se că dacă nu s-ar fi băgat guvernatorul, suma putea să urce pînă la cincizeci de mii, şi după ce îşi roti privirea prin atriu, lăsă mîna ridicată să-i cadă în semn de adjudecare.

— Sclavul Callidromus este vîndut nobilului Laberius Maximus contra douăzeci de mii de sesterţi !

Guvernatorul, care îi cunoştea prea bine pe aceşti lacomi şi hrăpăreţi negustori, zîmbi maliţios şi zise :

— Servul mă va urma în călătorie. Să mi se facă îndată înscrisul şi să vină împuternicitul vostru la mine să-i înmînez banii. Adăugă pe urmă, cu o blîndă îngăduinţă :

— Callidromus, puere [1], în clipele puţine pe care le mai am, poţi să-ţi iei rămas bun de la prieteni şi să-ţi strîngi lucrurile la care ţii.

[1] Puer = — băiat (în limba latină).

Tînărul făcu un pas înainte şi apăsîndu-şi mîinile pe piept, cu faţa luminată de bucurie îi răspunse plin de recunoştinţă :

— Nobile stăpîn, îţi mulţumesc că m-ai cumpărat. Făcu o pauză de cîteva clipe învăluind întreaga adunare cu o privire înnegurată. Ochii săi căpătară o nuanţă sumbră ce bătea în violet, spunînd fără cuvinte cît de mult îi urăşte pe acei ce l-au scos la mezat. Chipul i se lumină din nou cînd îl întoarse către noul său stăpîn : — Mă duc să-mi iau rămas bun de la mama mea, frîntă de îndoita durere a pierderii soţului şi a fiului. În ce priveşte lucrurile, nu le mai am. Au fost scoase la licitaţie.

— Nu-i nimic, Callidromus, îi răspunse guvernatorul cu îngăduinţă, deşi îşi dădea seama că a cumpărat un sclav prea mîndru şi slobod la gură, adică un sclav care n-avea habar de sclavie. Nu-i nimic ! Unul din servii mei te va conduce la reşedinţa mea, iar de lucruri să nu-ţi pese, o să ai altele mai frumoase.

*

Callidromus auzise multe lucruri rele despre noul său stăpîn. Acasă, în port, în Agora, se vorbea despre guvernator că ar fi venal, lacom, nestăpînit în plăceri. Se vorbea în şoaptă despre murdarele şi necinstitele afaceri ale acestuia, despre feluritele mijloace prin care îşi acapara avuţiile. Se spunea că-i plac la nebunie darurile scumpe şi că pentru a le căpăta, recurge la presiuni, minciună şi ameninţări. Se mai spunea că augustul Traian nu-l iubeşte şi în ultima vreme îi supraveghează mişcările.

Dar Callidromus era prea tînăr, aproape copil. Treburile acestea îi intrau pe o ureche şi ieşeau pe cealaltă. Mai ştia de la răposatul său tată, că lumea e rea şi pornită să împroaşte cu noroi pe cei pe care îi invidiază pentru faima, avuţia şi talentele lor. Aşa se face că, după o întrevedere de o oră cu noul său stăpîn, cucerit de amabilitatea şi rafinamentul purtării acestuia, rămăsese încîntat, dornic să-l slujească cu devotament, socotind că a fi servul unui guvernator este un noroc nevisat pentru unul în situaţia sa. De aceea rămăsese foarte dezamăgit aflînd de la maimarele peste sclavi — Vitalis, că stăpînul a plecat în zori,

escortat de un manipul de călăreți și a dat poruncă domesticilor să plece cu căruțele în urma lui la Durostorum.

Vestea îl făcu să sufere. De ce stăpînul nu l-a luat cu el ? Oare nu știa că el, Callidromus, știe să călărească mai bine decît oricare soldat din escorta sa, că este rezistent și voinic ca oricare militar ?

Tot el, mai tîrziu, căuta să-l dezvinovățească, căutînd fel de fel de motive.

Bătrînul Vitalis îl lămuri simplu :

Ce să caute un civil, și sclav pe deasupra, într-o unitate militară ? Ei sînt în misiune.

Un convoi de căruțe, încărcate cu fel de fel de lucruri trebuincioase și sclavi, dintre care multe femei, nu se întocmește atît de repede. Au plecat abia a doua zi, fără grabă, gospodărește. Caii erau puternici, gerul se mai înmuiase iar drumul pînă la cetatea Tropaeum [1] destul de bun. Acolo urmau să facă popasul de noapte și a doua zi pe seară, dacă nu va fi viscol sau altceva neprevăzut, vor sosi la Durostorum unde îl vor găsi pe stăpîn.

Colinele domoale se vălureau la nesfîrșit. Cerul se limpezise și un vîntuleț ce bătea de la apus nu era deloc neplăcut, doar că zăpada înmuiată tărăgănea mersul. Dacă nu ar fi rămas în minte gerul năpraznic de Făurar s-ar fi putut crede că pogorîse o primăvară timpurie.

În față călăreau zece ostași din garnizoana tomitană, care aveau poruncă să-i escorteze și să-i apere la nevoie.

La Tropaeum sosiseră mult după apusul soarelui. Ca oameni ai guvernatorului au fost găzduiți și hrăniți bine, iar a doua zi, escortați de astă dată de zece ostași tropaeeni și-au continuat călătoria pe drumuri proaste și desfundate. Era o zi caldă, cu cerul pîclos. Zăpada de pe dealuri se așeza și se îndesa văzînd cu ochii. Pe unele urcușuri caii nu erau în stare să urnească carele înglodate, și oamenii, toți cîți erau, se dădeau jos și împingeau. Vitalis își dădu seama că pînă la noapte nu vor ajunge nici măcar pînă la jumătatea drumului care îi despărțea de țintă. Era tare amărît și-i era teamă că îl va certa stăpînul. Ar fi fost nechibzuit să continue drumul după apusul soarelui, de aceea hotărî să poposească în primul sat,

[1] Tropaeum = municipiu roman de lîngă actualul Adam-Clisi.

ori cătun ce le-ar ieşi în cale şi după cîte ştia, se aflau cîteva la mică depărtare de Danubiu.

Pe seară vîntul se înteţi schimbîndu-şi direcţia. Încă peste un ceas cerul se limpezi şi se făcu frig. În această nouă schimbare a vremii oamenii văzură un semn bun. Pe drumurile îngheţate se mergea mult mai uşor, aşa că a doua zi vor sosi devreme la Durostorum.

Cînd urcară cu chiu cu vai un deal înalt, soarele apunea printre nori lungi, vineţii, în cîmpia danubiană. După ce au coborît timp de o jumătate de oră, zăriră în sfîrşit, cîteva luminiţe în calea lor.

Învioraţi, porniră la vale pe un drumeag lăturalnic, mulţumind zeilor că încă se mai vedea. După ce străbătură păduricea din viroaga de la marginea satului, auziră parcă un tropot de cal care se îndepărtează. Din locul acela nu se mai vedeau luminile, de aceea se îndreptară înspre partea de unde se auzea lătratul cîinilor.

Drumul nu se mai vedea şi decurionul porunci să se aprindă torţele. Cu ajutorul lor dibuiră din nou drumul, dar, orbiţi de lumină nu vedeau în jur. Şi, deodată, răsăriţi ca din pămînt, apărură o mulţime de călăreţi care îi înconjurară din toate părţile. Văzîndu-i, decurionul se lămuri într-o clipă, ceilalţi din convoi, spre marea lor spaimă, văzură că oştenii nu erau de prin partea locului, avînd înfăţişare ciudată şi fioroasă. Unii purtau coifuri ţuguiate şi armuri din solzi de metal, alţii — pieptare de piele groasă şi căciuli. Erau înarmaţi cu suliţi, arcuri şi săbii încovoiate.

Decurionul strigă o poruncă şi oştenii romani, scoţîndu-şi paloşele se aşezară în semicerc în faţa căruţelor, dar ce jalnic părea pumnul acesta de oşteni în mulţimea care îi înconjura ameninţătoare şi mută.

Callidromus, care de la un timp mergea pe jos, se apropie de oşteni şi potolindu-şi teama îi spuse decurionului:

— Aceştia sînt roxolani şi geţi. Îi cunosc...

— Ştiu, se răsti acela ! Tacă-ţi gura !

Callidromus voia să mai întrebe cîte ceva, dar tăcu, simţind în tonul militarului toată gravitatea clipei.

Deodată, tăcerea fu sfîşiată de un glas puternic, poruncitor. Nimeni nu înţelese cuvintele străine în afară de

Callidromus. Își dădu seama îndată că vorbea în limba getă, limba pe care o învățase atît de bine de la maică-sa, doar că o pronunța mai altfel, la fel ca dacii liberi de peste munți, care veneau adesea la Tomis cu mărfurile lor.

— Nu cunoști limba lor ? îl întrebă din nou Callidromus pe decurion și, înainte ca acesta să-i răspundă, continuă : Ne întreabă de unde venim și cine sîntem ?

— Aha ! făcu acela cu o jumătate de gură. Întreabă-i atunci, ce caută ei, aici, într-o provincie romană ?

Callidromus îi admiră curajul, dar pentru că întrebarea trebuia s-o pună el, deși n-ar fi făcut-o din proprie inițiativă, zise cu glas tare :

— Comandantul escortei te întreabă la rîndul lui, cine sînteți și ce căutați aici, într-o provincie romană ?

Drept răspuns, toată călărimea adunată în jurul lor se porni pe un rîs nestăvilit. Apoi, aceeași voce tunătoare strigă :

— Hei, tu, care știi limba noastră, spune-le vitejilor tăi romani să arunce armele și să descalece, dacă țin la viața lor.

Callidromus tălmăci încet, ca să nu audă cei din convoi, cuvintele dacului.

Descumpănit, decurionul nu știa ce să facă. Văzu cu coada ochiului că unii dintre oștenii lui priveau cu teamă spre roxolanii voinici. Se încruntă la ei rumegînd un răspuns, pe care-l dorea înțelept.

— Pe Zalmoxis, ăștia sînt surzi, strigă din nou dacul.

Callidromus îl privi cu băgare de seamă. Avea un coif frumos lucrat și o mantie neagră, cusută cu fir alb la guler și mîneci, îi atîrna pe umeri.

— Nu se aude ? Bine ! Făcu un semn și un laț, aruncat de undeva cu dibăcie, încolăci mijlocul decurionului, imobilizîndu-l. Ceilalți ostași, în afară de doi, aruncară paloșele. O suliță străpunse pe unul dintre cei doi dîrji, celălalt căzu de pe cal înăbușit de laț.

Asta a fost tot. Dacii legară militarilor romani coatele la spate, îi scoaseră și-i tîrîră pe sclavi într-o curte luminată de un foc mare de vreascuri, iar șeful lor strigă ca să fie auzit de toți :

— Să nu se atingă nimeni de căruțe ! Aduceți-mi-l pe acela care știe limba noastră !

Neliniştit de întorsătura neaşteptată a soartei, ba chiar înspăimîntat, Callidromus se străduia să-şi stăpînească cumpătul. Gîndul că poate şi guvernatorul, noul său stăpîn, căzuse într-o asemenea cursă, îl deznădăjduia. Plecase doar cu două zile înainte, ce-i drept, însoţit de două sute de călăreţi, dar cine ştie cîţi daci or fi şi de partea cui au fost sorţii izbînzii. Îl întrista la deznădejde faptul că prima sa şansă de a-şi reface viaţa atît de crunt lovită prin pierderea libertăţii avea un asemenea deznodămînt.

Se rugă fierbinte zeilor şi patronului său Dionysos să-l trezească din acest vis urît, dar deocamdată nimic nu-i arăta că zeii s-ar afla în preajmă. Ce să caute zeii sublimi şi eterni într-o văgăună ca asta, noaptea, în bătaia rece a vîntului Boreas ?

Nestăvilita voioşie a barbarilor (căci aşa erau ei pentru lumea romană), înfăţişarea lor prea puţin atrăgătoare, mirosurile tari emanate de cojoace, căciuli, obiele şi încălţămintea ce se usca lîngă foc, fumul acrişor, pişcător al ciozvîrtelor de carne ce se perpeleau pe crăcane, dar mai ales vocile lor groase, repezite, rîsul nestăpînit, toate acestea sub cerul mohorît, în bătaia vîntului rece, proiectate grotesc şi lugubru totodată pe vîlvătaia focului alimentat mereu de grămezi de vreascuri, ulucii gardurilor şi lemnăria şurelor, toate acestea nu aveau darul să-l încînte, nici măcar să-l liniştească pe Callidromus care pe deasupra cunoştea şi graiul în care năvălitorii îşi preamăreau isprava şi glumeau sinistru, îmbrîncindu-i pe nefericiţii captivi. Un oştean roman împins cu brutalitate, se împiedică de ceva şi căzu atît de aproape de foc, încît stîrni cu mîna-i întinsă o vijelie de scîntei. Aduşi în faţa şefului, fură siliţi să îngenuncheze. Acesta, aşezat pe o buturugă, muşca dintr-o bucată de carne friptă, încă fumegîndă.

Decurionul nu voia cu nici un preţ să se umilească dar fu îmbrîncit şi se prăbuşi la picioarele roxolanului.

Viaţa nu-i oferise pînă acum lui Callidromus decît aspectele ei plăcute, paşnice. Ca fiu de negustor înstărit era curtat, menajat, chiar linguşit, şi acest lucru îl ferise de brutalitate, de aspectele dezgustătoare ale impulsurilor agresive. Se luptase şi se bătuse pînă la sînge şi epuizare

cu alţi tineri de condiţia sa, dar numai la palestra [1] şi pe stadion, şi asta era altceva, se făcea ca un sport şi pe temeiul legilor cavalereşti de întrecere voinicească. Acum însă, la ceasul şi în locul acesta, fusese descumpănit cu totul, se simţise mic şi neajutorat, uitînd de voinicia, abilitatea şi isteţimea sa, care nu-i mai puteau veni în ajutor. Aici domneau alte legi, dure şi necruţătoare. Dreptul precumpănitor era al celor puternici şi numeroşi. Se pomeni şi el îngenunchiat cuminte lîngă ceilalţi şi cînd îşi dădu seama că o făcuse împins de frică, îi dogorî obrazul de ruşine.

Aproape îndată însă şeful roxolanilor, ştergîndu-şi gura cu dosul palmei, îi făcu semn să se ridice şi să vină mai aproape.

— Tu, zise el, care ştii limba noastră ! Cine eşti şi cum te cheamă ?

Într-o frîntură de clipă Callidromus îşi dădu seama că nu poate răspunde oricum, că de răspunsurile sale depinde, poate, soarta celorlalţi. Un vîrtej de gînduri îi năpădi conştiinţa, îl sili să bănuiască întrebările, să ticluiască răspunsurile posibile, să cumpănească ce ar fi fost bine şi ce ar fi fost rău în ele, să hotărască dacă ar fi înţelept să-i spună acestui om aspru adevărul ori să-l ascundă, dacă ar fi mai bine să-şi arate deşteptăciunea ori să se prefacă prostănac. Ori cît de repede i-ar fi lucrat mintea, timpul era prea scurt, chiar şi pentru un isteţ ca el.

— Hei, eşti surd ? răcni roxolanul, stîrnind rîsul oamenilor săi strînşi roată în jur.

— Nu sînt surd, stăpîne, răspunse tărăgănat Callidromus, ca să lungească timpul, dar m-am fîstîcit în faţa atotputerniciei tale.

Din nou izbucniră rîsete şi încuviinţări din cap. Şefului pesemne îi plăcu, căci spuse mai blajin :

— Ei, atunci vorbeşte, nu te mănîncă nimeni !

— Mă numesc Callidromus...

„Dacă tata ar fi fost în viaţă, gîndi el îl acelaşi timp. ar fi fost cu totul altceva. Aş fi putut să fiu răscumpărat, dar aşa... !“

[1] Palestra = şcoală de educaţie fizică la grecii antici.

— Sînt sclavul lui Laberius Maximus, guvernatorul celor două Moesii...

— Celor două, zici ? Să vedem dacă îi mai rămîne vreuna. Dar de ce te dai drept sclav ? Cine ar fi putut să te creadă ? Eşti prea de soi şi mîndru ca înfăţişare. Aştialalţi da, dar tu ?

Cu aceste vorbe, roxolanul se încruntă şi aruncă cu violenţă ciolanul în foc. Apoi răcni ca un ieşit din minţi :

— N-am timp de pierdut cu tine. Aş fi putut să te spînzur de prima creangă. Răspunde-mi drept şi apoi să-mi tălmăceşti cinstit ce-mi vor răspunde ceilalţi.

— Nu te-am minţit, stăpîne. N-am fost sclav din naştere. Am fost vîndut pentru datoriile tatălui meu care s-a ruinat şi a murit de inimă rea. Dacă nu mă crezi, întreabă-i pe ceilalţi. Cunosc cu toţii povestea mea.

— Bine ! De unde eşti ?

— Din Tomis.

— Cîţi oşteni sînt între zidurile ei ?

— Nu sînt oştean şi nu cunosc.

— Sînt mulţi, ori puţini ?

— Sînt foarte mulţi iar zidurile sînt înalte şi puternice.

— Nu te mai lăuda cu cetatea ta împuţită. Sîntem şi noi mulţi, ca iarba şi frunza. Ceilalţi sclavi sînt şi ei din Tomis ?

— Nu, ei au venit cu guvernatorul.

— Dar acesta unde se află acum ?

— Acum două zile a plecat din Tomis.

— Încotro ?

— Nu ne spune niciodată unde pleacă.

— V-aţi oprit în drum la Tropaeum ?

— Da, am dormit acolo o noapte.

— Spune-mi tot ce ştii despre cetate şi apără orii ei.

— Am fost găzduiţi în afara zidurilor. Nici înainte n-am văzut Tropaeum, nici nu ştiu cum arată. Dis-de-dimineaţă am plecat pe o ceaţă s-o tai cu cuţitul.

Roxolanul se înfurie de tot. Duse mîna la jungher iar ochii i se înjectară de sînge.

— Vezi să nu te tai eu cu cuţitul, pramatie, mincinosule. Vrei să ne afumi cu orice preţ ? Oştenii aceştia de unde sînt ?

— Ei ne-au escortat de la Tropaeum.

— Aha ! Atunci să-l întrebăm pe ăsta, mai marele lor. Ți-ai venit în fire, viteazule ? adăugă roxolanul, împingîndu-l cu piciorul pe decurion.

Oșteanul se ridică cu greu iar Callidromus îi spuse că urmează să fie întrebat.

— Cîți oșteni sînt la Tropaeum ?

— Decurioane, îi spuse Callidromus în latină, răspunde-i ce găsești de cuviință, sînt silit să fac pe tîlmaciul. Bestia asta te întreabă cîți ostași sînt la Tropaeum ?

Decurionul îl privi lung, de astă dată fără dispreț, apoi se întoarse către roxolan :

— Sîntem patru mii de oșteni și cam tot atîția cetățeni care pot mînui o armă.

— Minți cîine ! răcni roxolanul, după ce auzi traducerea.

— Ăsta-i adevărul, insistă decurionul. În afară de aceasta, zidurile au fost întărite și înălțate nu de mult. Fără mașini de asediu nu veți pătrunde înăuntru.

— Treaba noastră cum o să pătrundem, roman blestemat. O să vă luăm ca din oală, prin surprindere.

— Prin surprindere, zici ? Privește într-acolo !

Callidromus îi urmări gestul și puse mîna streașină la ochi ca să nu-l orbească focul. Văzu o luminiță licărind în beznă, pe vîrful unui deal apropiat, care se profila negru pe cerul alburiu. Pîlpîia ca vie. Se aprindea și se stingea la intervale neregulate, clipind de două, trei, mai multe ori pe rînd, stingîndu-se pentru cîteva clipe între aceste clipiri.

Roxolanul, auzind tălmăcirea se sculă și se întoarse, oblonindu-și și el ochii cu palma din partea focului.

— Vezi focul acela ? continuă romanul și în glasul său gîlgîia dispreţul. N-ați fost cu băgare de seamă. Cineva din satul acesta v-a scăpat și a ajuns unde trebuie. Acum semnalele luminoase aleargă din deal în deal. Alte focuri anunță primejdia. Nu numai Tropaeum, dar și îndepărtatele cetăți de pe țărmul mării și cele de-a lungul Dunăriului sînt prevestite de invazia voastră. Pesemne povestesc tuturor de unde veniți, cine sînteți și cîți sînteți la număr. Peste tot veți găsi porțile închise, zidurile întesate de apărători. Sfatul meu este să încălecați și să treceți fluviul pînă ce e înghețat.

Ascultînd lunga tălmăcire, roxolanul își ieșea treptat din fire. Apoi se dezlănțui. Se vedea bine că romanul îi atinsese locul cel mai vulnerabil.

— Îmi dai sfaturi, cîine rîios ? Ptiu ! Te-nvăț eu să-ți cunoști lungul nasului.

Îl izbi cu toată furia în obraz. Coiful desprins se rostogoli jos. Romanul se clătină dar nu căzu.

— Luați-l ! Descălțați-l pe acest mincinos și puneți-i tălpile pe jăratic. Am să-i descleștez gura pentru adevăr.

Deși înfricoșat de oribila scenă, Callidromus nu putea să nu admire dîrzenia decurionului. Oștenii acestuia nu arătau deloc ca niște eroi, iar turma pașnică a sclavilor părea să-și fi pierdut mințile de spaimă. Capete zburlite de vînt, chipuri livide, mișcarea tălăzuitoare a corpurilor îngenunchiate.

Privindu-l pe decurion, despuiat de însemnele ostășești, tîrît cu violență către foc, legat la mîini și la picioare, Callidromus mai privi o dată înapoi, la luminița aceea pîlpîind în beznă. I se părea chiar că acea luminiță atotștiutoare vede și transmite în depărtări tot ce se întîmplă aici, în curtea noroioasă a acestei vile rustice despuiate, cu șoproanele golite de vite, cu amforele de vin scoase din pămînt, deșertate de oștenii nepăsători și stricători, cu rezervele de grîne stropite cu untdelemnul scos și el din locul unde se păstra, așteptînd să li se dea foc. Astfel cunoscu Callidromus prima lege a războiului — distrugerea a tot ce nu poate fi luat, pentru a nu fi folosit de adversari. I s-a părut neomenoasă și crudă la culme.

Un urlet sfîșie noaptea. Călăii, la un semn al șefului, îl traseră pe decurion afară din foc.

— Cred că acum îmi vei spune adevărul ?

Romanul își bălăbăni capul, izbindu-l de zgrunții pămîntului, dar nu-și deschise gura, nici pentru destăinuiri, nici pentru a implora milă.

Callidromus surprinse o privire fugitivă a roxolanului, aruncată în partea unde în întuneric licărea lumina pe deal. Pesemne îl neliniștea, pentru că se sculă grăbit, îndată după aceea.

— Ascultă porunca la mine, strigă el ! Ceata de robi și căruțele să fie adunate și mînate către Dunaris, la locul

pe unde am trecut. Tu, Tarso, se adresă el unui oştean în vîrstă, îi vei conduce cu oamenii tăi. Răspunzi cu capul de avutul guvernatorului. M-am uitat, sînt multe lucruri folositoare şi preţioase şi le trimit regelui Decebal. Ai grijă de dobitoace şi robi, mai ales de ăsta, îl împinse cu degetul pe Callidromus. E un om de soi şi învăţat, unul ca el va fi oricînd folositor curţii. Veţi pleca în zori ! Ceilalţi daţi foc satului, şi încălecaţi ! Plecăm !

Privi trupul decurionului, întins liniştit ; îi văzu chipul palid, desfigurat de suferinţă şi chemînd un oştean, i-l arătă cu ochii. Trecîndu-şi muchia palmei în dreptul gîtului, adăugă :

— Nu aici ! Trage-l mai încolo !

Pesemne oşteanului nu-i venea la socoteală să se răfuiască în felul acesta cu un duşman neputincios şi dezarmat, pentru că îşi lăsă capul în piept. Şeful se încruntă şi-i zise cu asprime :

— Hai, mişcă-te, doar nu eşti muiere !

* * *

După ce sutele de călăreţi roxolani şi daci se mistuiră în noapte, Tarso cu treizeci dintre oştenii săi, mai vîrstnici şi mai potoliţi, rămaseră să aştepte ivirea zorilor ca să pornească către Dunaris.

Deşi foarte obosit, Callidromus nu putu să închidă ochii. Noaptea sinistră şi lungă, luminată fantomatic de vîlvătăile satului aprins, era asemănătoare tărîmului subpămîntean al lui Hades [1]. Incendiul hrănit de vîntul rece a durat mult. Trosnetele lemnăriei, fîşîitul şurelor de paie, focul mocnit al grînelor din chiupuri, cu răbufniri vremelnice şi pocnetul mărunt al grăunţelor, limbi de foc, aidoma şerpilor, deasupra băltoacelor de ulei vărsat din amforele sparte, mirosul acru al lînei arse îl înfricoşau şi-l ţineau treaz.

Toată risipa aceasta crudă şi inumană a muncii şi agoniselii avea în ea ceva sfîşietor şi dezolant ca un fruct amar cu sîmbure de fier al neîmpăcării cu sine, cu lumea, cu existenţa. I se părea că visează, prea era nemaivăzut

[1] Hades : zeul Infernului.

acest spectacol. Totuşi faptele acestea inutile şi nesăbuite în nestăvilitul lor abuz nu erau vedenii, ci crudul adevăr. Sufletul său neîntinat de adolescent, crescut în credinţă de frumos, drept şi bun se zbătea cumplit, clamînd şi văitîndu-se : „Pentru ce, pentru ce ?“

Mai apoi, pe măsură ce uimirile se toceau, iar adevărul îi apărea în toată goliciunea lui, amintirile îndrăzniră a scoate capul.

Vîntul sufla dinspre incendiu aducînd fumul înnecăcios dar şi căldură. Caii neliniştiţi din pricina focului tropoteau şi nechezau. O roabă plîngea înnăbuşit prin apropiere.

...Încă din primăvară, cu mult înaintea nenorocirii ce se abătuse peste capul său, la Tomis se zvonise că va fi război între romani şi daci. Erau veşti îmbătătoare pentru negustorimea din cetate. Războiul se ducea departe, dincolo de munţi. Nici un pericol nu păştea cetăţile de pe malul mării, nici pe acelea de pe malul drept al Danubiului. Războiul însemna, în cazul acesta, cîştig curat. Aprovizionarea armatei, furnituri. De bună seamă, geţii din Cîmpia danubiană vor scădea preţurile ca să scape de mărfuri înainte ca acestea să fie distruse ori confiscate de armate. Romanii, conduşi de astă dată de Traian, vor ieşi învingători fără doar şi poate, iar bunătăţile Daciei vor lua calea Danubiului şi a mării. Toate acestea erau certitudini şi iată, acum, războiul se mutase pe teritoriul Moesiei ; romanii pesemne au fost înfrînţi.

Din cîte prinsese urechea fină a lui Callidromus, din vorbele aruncate adineauri de oşteni, era vorba de o forţă mare. O armată întreagă de daci şi de roxolani, invadase provincia. Pesemne trecuseră Danubiul pe gheaţă, aşa cum făceau toţi năvălitorii pînă acum, căci cine s-ar fi gîndit să arunce un pod peste un astfel de fluviu uriaş ? Era vorba şi de o coaliţie, altfel ce ar fi căutat roxolanii, din neamul sarmaţilor, alături de daci ? Erau călăreţi temuţi prin sprinteneala şi rezistenţa lor şi pe deasupra îmbrăcaţi şi ei şi caii lor în zale de fier.

Din cîte pricepu Callidromus, au atacat în acelaşi timp o mulţime de localităţi ca să paralizeze linia de apărare de pe Danubiu. Acum, pesemne, se vor aduna în jurul cetăţilor.

Teama pentru cetatea sa de baştină îl cuprinse. Se gîndea la mamă-sa, la rude şi prieteni, acei care nu l-ar fi vîndut ca sclav şi l-ar fi ajutat, dacă legea n-ar fi fost atît de crudă. Oare tomitanii or să prindă din timp de veste despre apropierea invadatorilor ?

Roxolanii pesemne sînt conduşi de Susagus, principe şi rudă cu Decebal. Demult se zvonea pe străzi şi în Agora că acesta ar fi rupt tratatul de suzeranitate faţă de Roma, dar veştile aduse de iscoadele tomitane se băteau cap în cap şi era greu de cernut adevărul din minciuni. Negustorii şi armatorii din cetăţile pontice şi-au pus speranţa în victoria romanilor. Provincii noi — pieţe noi ; învinşii vor vinde şi vor cumpăra de zece ori mai mult ; cetăţile nu vor mai plăti pe ascuns tribut neoficial neamurilor septentrionale ca să nu le atace convoaiele şi corăbiile, să le permită pătrunderea pe teritoriile lor.

Cu întorsătura aceasta neaşteptată toate speranţele se năruiau. Ce destin vor avea cetăţile pontice, numai zeii o ştiau. Cît de neaşteptată a fost această încercare, mai ales că războiul nu se duce iarna, socotit de cînd lumea un anotimp neprielnic ostilităţilor. Iarna însemna odihnă, pîndă, pregătiri, un fel de armistiţiu nesemnat. Doar unele seminţii de barbari nordici, nepăsători la frig, întreprindeau scurte incursiuni de jaf, trecînd Danubiul pe pod de gheaţă.

Callidromus se ridică în capul oaselor. În jurul său, pe culcuşul de paie, dormeau ori dormitau sclavii guvernatorului. Nu-i cunoştea încă, în afară de mai marele lor Vitalis şi fiica acestuia Candida, cu care a mers în căruţă. Erau vreo douăzeci, bărbaţi şi femei.

Vitalis era om liber dar continua să-şi servească stăpînul cu care crescuse împreună şi-i era prieten din copilărie. El îi administra averile din partea aceasta a imperiului, căci Laberius Maximus era un mare bogătaş, cu moşii mai în toate provinciile vechi. Lui Vitalis îi plăcea să se laude şi pe drum a apucat să-i povestească multe din viaţa sa. De cînd era administrator şi avea voie să încheie afaceri în numele stăpînului, făcuse avere şi ar fi putut să se retragă la moşioara sa de lîngă Dionysopolis, ceea ce fiică-sa îl sfătuia s-o facă mereu dar fără succes.

Pe Candida o găsea atrăgătoare şi inimoasă. Nu o dată i-a surprins privirea compătimitoare, după ce ea aflase în ce fel ajunsese sclav.

Pînă acum, Callidromus, nu se împrietenise cu nici o fată ; nu avea timp pentru ele. Socotea nedemn pentru el să-şi petreacă timpul cu fetele, ascultînd flecăreala lor, cînd avea atîtea de învăţat. Îşi adora dascălii şi era nelipsit din palestră cînd aveau loc întrecerile sportive, iar călăria şi nautica îl absorbeau într-atîta încît nu-i mai rămînea timp şi pentru altceva. În cercul fericirii sale juvenile nu încăpea decît o singură femeie — mama sa. Blîndă şi înţelegătoare, ea i-a fost cel dintîi şi cel mai devotat prieten şi i-a insuflat dragostea pentru învăţătură, dreptate şi frumos. Tot de la ea a învăţat şi frumoasa limbă a geţilor. A învăţat-o uşor, în glumă parcă şi a încercat, luînd pildă de la nefericitul poet Ovidiu, trăitor cîndva în cetatea Tomisului, să încropească versuri în acest grai. Acum toate acestea s-au sfîrşit, pentru totdeauna.

Anul trecut, cînd avea doar şaisprezece ani, văzîndu-i vigoarea trupească, tatăl său a vrut să-l căsătorească cu o fată frumoasă şi bogată, vrînd poate să-i asigure un viitor. Dacă acest lucru s-ar fi împlinit, de bună seamă l-ar fi adoptat şi acum nu ar fi fost sclav şi nu ar fi nimerit în mîinile năvălitorilor. Dar neştiind nimic din necazurile părintelui său nu dorea cîtuşi de puţin să renunţe la viaţa sa liberă de flăcău, la deliciile învăţăturii, la prietenii săi şi la atîtea alte lucruri pe care un om însurat şi cu griji nu le mai poate avea. Nu avea de unde şti ce i se va întîmpla tatălui său şi că ruina averii acestuia îi va îngropa pe toţi sub dărămăturile ei.

Ieşind de sub coviltirul căruţii, Vitalis se apropie şi se culcă alături pe paie.

— Nu dormi, Callidromus ? îl întrebă.

— Nu mă lasă gîndurile să dorm.

— Cine poate dormi într-o noapte ca asta ? Pe Nemesis Augusta, sînt îngrozit. L-am rugat pe stăpîn să mă lase la Trimontium, unde îşi făcuse cura de ape tămăduitoare. Nu voiam s-o obosesc pe Candida cu o călătorie lungă, dar nu mi-a dat ascultare. Spunea că vrea să ne vadă pe

toţi la adăpostul zidurilor puternice din Durostorum. Nu pot să-mi iert greşeala că am luat-o cu mine. La Dionysopolis ar fi fost în siguranţă, ea însă, tînără şi nesăbuită ţinea mult să cunoască lumea. Şi iată, vai, în ce fel îi este dat s-o cunoască. Mă îngrozesc, tinere, cînd mă gîndesc că am căzut în robie barbară şi că vom fi înstrăinaţi. E un vis urît.

Înfrigurat, Vitalis îşi strînse mantaua în jurul gîtului, privi cu ochi pustiiţi incendiul şi tabăra ostăşească de lîngă el, apoi pe un ton rugător, continuă :

— Callidromus, tu n-ai nimic de sclav în tine şi nici n-ai fost vreodată, apelez la generozitatea ta. Eşti voinic, curajos şi înţelept...

Tînărul îl privi uimit. Nu pricepa încotro bate această lungă introducere.

— E vorba de fiica mea. De acum încolo o vor paşte atîtea primejdii. Deşi nu am împlinit nici cincizeci de ani, starea sănătăţii mele nu este dintre cele mai înfloritoare. Sufăr de o boală la stomac, o vătămătură care mă sleieşte. Ceva mă roade pe dinăuntru şi sînt sigur că în condiţiile noului trai, pe drumuri, în frig şi în mizerie, fără leacuri, mîncînd cine ştie ce, n-am s-o duc mult. Zilele îmi sînt ca şi numărate.

— De ce vorbeşti aşa ? îl dojeni Callidromus plin de compătimire.

— Să lăsăm asta ! Numai o minune ar putea să mă salveze. Nu mi-ai spus chiar tu că noii noştri stăpîni au de gînd să ne ducă plocon la Sarmizegetusa ? E departe pînă acolo şi mă voi prăpădi pe drum. Dar nu e vorba de mine, ci de Candida, această mlădiţă gingaşă. O zei, ce soartă i-aţi hărăzit şi pentru ce, pentru ce ?

Profund mişcat, Callidromus tăcea îngîndurat. Zgribulindu-se, frămîntînd marginea mantalei cu mişcări nervoase, Vitalis părea foarte bolnav. Ochii săi încercănaţi, cu sclipiri de febră, obrajii supţi şi părul sur, zburlit, erau o chezăşie.

— Nu am nici un drept... Nu te pot sili... Dar te implor, ca pe un bărbat cu sufletul nobil, să ai grijă de fiica mea, cînd... cînd eu nu voi mai putea sau nu voi mai fi. Jură-mi,

nobile Callidromus, că n-o vei lăsa să se prăpădească, jură-mi !

Îl privea cu atîta credinţă. Era atîta speranţă în privirea lui, în pupilele acelea mărite de groază, în care se reflectau luminile incendiului, încît Callidromus, cuprins de înduioşare îi promise că va face totul ca să-i ocrotească odrasla. Îi cuprinse umerii şi-l strînse la pieptul său.

— Bine, tată Vitalis, bine ! Nu te prăpădi cu firea. Nu ştiu să mă port cu fetele, căci asta nu m-a preocupat pînă acum, dar îmi voi da silinţa, voi fi cu băgare de seamă, mă voi lupta chiar, ca nimeni să nu-i facă vreun rău. Dar şi eu sînt slab şi nu pot prea multe. Cunoscînd limba noilor noştri stăpîni, mă voi strădui să mă pun bine cu ei, să le amintesc mai des că sîntem servitorii unui mare demnitar roman şi că ei au poruncă şi datorie să ne aducă nevătămaţi în faţa regelui. Ce va mai fi acolo, cum ne va frunzări soarta, nu mai ştiu.

— Acolo ? reluă Vitalis ca un ecou. Nu ştiu nici eu, dar sper că numele şi faima stăpînului nostru ne va ocroti. Am auzit că Decebal este un rege prudent. Poate că stăpînul Laberius ne va răscumpăra ? Cine ştie ? Ce va fi acolo, mă sperie mai puţin. Mă îngrozeşte călătoria prin acele septentrionale pustietăţi, munţii şi codrii despre care am auzit atîtea.

— Linişteşte-te, Vitalis ! Peste tot sînt oameni inimoşi. Cine ştie ce zar fericit ne va arunca soarta ?

— Eşti tînăr şi viguros, nu e de mirare că nu te-a părăsit curajul. Şi Candida e curajoasă, dar e fată şi asta mă nelinişteşte. O fată neajutorată printre atîţia duli hămesiţi. Recunoaşte că e o fată frumoasă, gingaşă şi atrăgătoare, crescută cam băieţeşte, căci mamă-sa a murit de mult, dar aici, în lumea asta pe care n-o cunoaştem, cu legile ei barbare... Înţelegi ?

Noaptea, incendiul, pustietatea îngheţată în jur, dar mai ales această lungă litanie a unui tată bolnav şi înfricoşat, îi vărsară în vine febra neliniştii. Stăpînindu-şi cu greu tremurul nervos care-l cuprinse, îi răspunse fără prea mare convingere, strecurînd vorbele printre fălcile încleştate.

— Linişteşte-te ! Voi face tot ce-mi stă în putinţă şi atîta cît îmi vor permite noii noştri stăpîni. Poate chiar

mai mult... rămîne de văzut. Acum nu ne strică puţină odihnă. Noaptea de iarnă e lungă.

— Noapte bună, noapte bună, scumpul meu, îngăimă Vitalis. Divinul Morfeu să te cuprindă în mrejele dulci, aducătoare de uitare.

*

Sub cerul lăptos al nopţii totul părea la fel de alb şi nici o umbră nu se înfiripa ca să deosebească gropile de ridicături. Doar şirul tufelor, cu rămurelele arcuite, împodobite cu promoroacă, trădau o piedică, o margine către ceva nedesluşit.

Convoiul se opri. Cîţiva daci îşi împinseră caii pînă la marginea malului abrupt. Pesemne căutau drumul ascuns sub giulgiul de zăpadă.

Trăgînd cu urechea la ce vorbeau, Callidromus pricepu că sînt pe malul Dunarisului, cum îi zic geţii Danubiului şi pe care vor să-l treacă neîntîrziat.

Ar fi fost firesc să înnopteze acolo, pe mal, să treacă apa în zori de zi, pe lumină, dar Tarso se încăpăţîna s-o facă numaidecît ; se temea de un dezgheţ neaşteptat.

Lui Callidromus, pînza fluviului în acel loc i se păru prea îngustă. Poate că întunericul îl împiedica să aprecieze distanţa, dar pînă la codrul înmărmurit sub haina albă de pe celălalt mal, după socoteala sa, nu puteau să fie mai mult de două sute de paşi.

Cîţiva ostaşi au rămas să păzească convoiul, ceilalţi, aprinzînd torţele, se împrăştiară de-a lungul malului. Ciudata şi frumoasa privelişte îl absorbi într-atîta pe Callidromus încît nu băgă de seamă cînd se apropie Candida. Tresări cînd ea îi atinse mîna.

— Unde sîntem Callidromus ?

— Pe malul Danubiului.

— Va să zică aici se termină ţara noastră ? Mîine vom păşi în Barbarie ?

Inflexiunile glasului ei trist şi resemnat îl mişcară. Ca s-o învioreze, zise :

— Nu, Candida, ai noştri au umblat şi dincolo de fluviu, au umblat pînă la munţi, chiar dincolo de ei. Nu-i nici

o deosebire. Şi acolo sînt aşezări şi oameni, iar în cîmpie geţii ascultă mai mult de romani decît de cei care ne-au atacat.

— Asta mi-o spui ca să mă linişteşti ? Crezi că sînt fricoasă ? Aşa a vrut Nemesis şi nu se cade să-i judecăm hotărîrile ; dealtfel nu ne-ar ajuta la nimic. Ştii, îmi place aici. Ce noapte de basm, totul e nemişcat şi vrăjit. Luminile acestea rătăcitoare prin ţesătura măiastră a chiciurei.

— Nu ţi-e frig ?

— Deloc. Vîntul nu mai suflă şi dacă n-am fi prizonieri ci nişte paşnici liberi călători am fi alergat, am fi zburdat, ne-am fi bătut cu bulgări de zăpadă, nu-i aşa ? Cu tine... dacă ai fi vrut ?

Nu-i răspunse, doar o privi cu băgare de seamă. Sub glugă abia dacă-i vedea trăsăturile, doar ochii îi luceau. Şi atunci, pentru întîia oară în viaţă simţi că nu se plictiseşte în preajma unei fete. I-ar fi părut chiar rău dacă ar fi plecat.

— Ai mers toată ziua pe jos. De ce ? îl întrebă ea.

— Vreau să mă obişnuiesc cu asprimile vieţii şi mi-era şi milă de cai.

— Mîine o să merg şi eu pe jos.

— Încălţămintea ta nu e potrivită pentru asta. Ţi-ar trebui nişte opinci cu blana înăuntru, cum se poartă la ţară.

— O să încerc să-mi fac aşa ceva.

— Bine, Candida. Acum du-te ! Urcă în căruţă să nu răceşti. Iată, cercetaşul se întoarce în galop. Pesemne a găsit drumul.

Călăreţii cu torţe se aşezară de-a lungul povîrnişului acoperit de zăpadă şi căruţele mînate de sclavi coborîră cu mare fereală pe malul fluviului. Gerul ce se lăsase încă din ajun, întărise gheaţa şi convoiul trecu dincolo fără bătaie de cap. Spre uimirea lui Callidromus, Danubiul în acel loc era foarte îngust. Poate că nu era decît o gîrlă ?

Pe malul celălalt Tarso dibui un drum numai de el ştiut, întretăiat din loc în loc de rădăcinile copacilor de care se împiedicau caii şi roţile. Apoi pădurea se rări şi

abia atunci văzură că se aflau pe o insulă și că brațul cel mare este atît de larg, încît malul lui de dincolo nici nu se zărea.

Acolo, la adăpostul pădurii și avînd în față malul getic, dacii descălecară iar Tarso dădu poruncă de popas. Pe semne nu se încumeta să treacă dincolo noaptea.

Făcură focuri, puseră cazane cu zăpadă pe crăcane și cîteva sclave se apucară de gătit. Trecu o bună parte din noapte pînă ce fiertura fu gata. Mîncară în tăcere, gîndindu-se cu durere că mîine vor păși pe un tărîm necunoscut și străin, în care nimic bun nu-i așteaptă.

După cină, Tarso tocmi străjile și porunci culcarea. În curînd totul amuți în jur și doar trosnetul focului și fornăitul cailor se mai auzeau în noapte.

Callidromus o înveli cu grijă pe Candida, ascultă respirația liniștită a lui Vitalis și se culcă la rîndul lui, adormind pe loc.

Tarso a fost ultimul care închise ochii. Firea sa de om simplu și oștean conștiincios nu-i îngăduia să se lase în voia odihnei, decît după ce cumpăni tot ce avea pe inimă. Ostaș de cînd se știa, îndeplinea fără crîcnire poruncile mai marilor săi, deși ar fi vrut să rămînă cu oastea, să lupte, decît să facă pe paznicul unei cete de robi amărîți și al cîtorva căruțe încărcate cu fel de fel de calabalîcuri nefolositoare unui oștean cu mintea sănătoasă. Le cercetase cu băgare de seamă înainte de a pleca din satul acela pîrjolit. Erau pline cu lucruri bune, unele chiar de mare preț, deși Tarso nu putea să priceapă, nici în ruptul capului, ce-i trebuie unui om atîtea lucruri, dintre care unele poate că nu le folosea niciodată, sau foarte rar. Erau ca o piatră legată de piciorul aceluia care trebuia să treacă înot o apă, apa vieții. Tînărul acela jumătate grec, jumătate get, din cetatea Tomis, l-a lămurit în privința folosului multora din mofturile cu care erau umplute căruțele. Era acolo un scaun din lemn roșu, prețios, care se strîngea și se desfăcea după dorință și avea spetează curbată și rezemători pentru brațe. Era și un scăunel pentru sprijinit picioarele, din lemn negru, tare ca fierul și cu floricele de fildeș băgate cu dichis în adînciturі.

Lămpi mari de bronz cu unul, trei şi mai multe picioare şi braţe şi o mulţime de opaiţe măiestrit lucrate. Mai erau tot felul de cutii, cufere şi cufăraşe cu tot felul de lucruşoare a căror folosinţă nu le putea pricepe. Îmbrăcăminte şi încălţăminte scumpă, perne şi cuverturi, covoare şi văluri străvezii, străchini, ulcele, bliduri şi cupe de pămînt ars, negre şi roşii cu fel de fel de înfăţişări zugrăvite pe ele. Multe erau de argint, iar unele aurite din care, pesemne, guvernatorul îşi îndemna oaspeţii să bea la ospeţe. O căruţă întreagă era încărcată cu toate cele trebuincioase întinderii unui cort cît o casă : pînză groasă, frumos vopsită, făcută sul, prăjini, ţăruşi, funii şi cîte şi mai cîte. În alte căruţe era mîncare şi tot ce trebuie gospodăriei. Tot acolo erau şi amforele cu ulei şi vin. Deşi îi lăsa gura apă şi-i sticleau ochii după aceste bunătăţi, Tarso nu îndrăzni să ia decît un sac cu sare de care oştenii săi duceau mare lipsă. De altceva nu se atinse căci nu se gîndi să-l întrebe pe conducătorul lor — tarabosta — dacă are ori ba voie să le folosească pentru ceata lui. Nu ştia nici dacă robii au voie să ia din aceste bunătăţi pînă ce Callidromus îl lămuri că sclavii au o căruţă a lor cu mîncare şi-i spuse că n-ar fi nici un păcat să ia de acolo şi să împartă şi ostaşilor săi. Dar la asta el voia să se mai gîndească. Ce le trebuiau lor, oştenilor, aceste bunătăţi ? Erau obişnuiţi cu ce aveau. Îşi închipuia că luminăţiei-sale regelui Decebal o să-i placă dacă le va aduce pe toate întregi şi în bună stare. Căruţele guvernatorului erau mari şi trainice, cu coviltire bine încheiate, trase de cîte doi cai zdraveni, nu de prin partea locului şi-l îngrijora faptul de unde va găsi tain mai acătării pentru aceste dobitoace de soi. Adevărat, într-o căruţă erau cîţiva saci cu ovăz ales, dar asta nu le-ar fi ajuns decît pentru vreo trei-patru zile. Ar fi fost mare necaz dacă i-ar fi prăpădit de tot. Ar fi fost chiar rău să se întîmple aşa ceva căci atunci ar fi trebuit să lase o parte de bunătăţi pe drum, ori să înhame caii oştenilor — mici şi neobişnuiţi cu corvoadă — iar oştenii să meargă pe jos ca nişte amărîţi. Se mai gîndi şi la dacii din cîmpia mare a Dunarisului, neamuri ticăloase, care nici pînă acum nu şi-au dat în vileag gîndul cu cine să ţină, — cu regele dacilor ori cu împăratul romanilor.

Neamuri cu obiceiuri și datini stricate de venetici și negustori de care mișună tîrgurile lor. Nădăjduia că cel puțin acum, cînd o mare oaste dacică trecuse prin țara lor și o să se întoarcă pe același drum, aceste neamuri stricate n-o să-i aducă nici un neajuns în drumul lui către Dacia Mare.

Toate acestea îl chinuiau pe cinstitul Tarso și-și blestema zilele și soarta care l-a ales tocmai pe el să le descurce. Pesemne comandantul său, roxolanul, îi cunoștea prea bine firea, că l-a ales pentru o astfel de treabă.

PARTEA ÎNTÎI

EROS — zeul iubirii avea
trei prieteni:
Potha — pasiune
Himera — dorință
Pipho — elocință amoroasă

Douăsprezece zile le-a trebuit ca să ajungă la Sarmizegetusa. Cînd era ger, se mergea mai uşor pe drumurile îngheţate, cînd se mai încălzea, drumurile înmuiate făceau mersul anevoios.

În primele cinci zile caii guvernatorului mai căpătau pe lîngă fîn şi o căciulă de ovăz, după aceea tainul s-a înjumătăţit pentru ca în ultimele zile să lipsească de tot. Prin cîmpie era greu de mers din pricina omătului, iar în codrii negri şi tainici, din pricina pămîntului afînat cu putregai de frunze moarte. În strîmtoarea Alutei, nu ninsese îndeajuns şi carele se hurducăiau rău pe drumul pietros. Nu o dată Tarso se înspăimînta că va rămîne în drum din cauza opreliştilor neaşteptate. Ba vreo stricăciune la căruţă, ba vreun cal care se lăsa mai moale din pricina oboselii şi a tainului slab ; ba vreo stavilă în chip de troian de zăpadă, care trebuia împrăştiat, sau vreun pietroi căzut de pe stînci în mijlocul drumului, ori vreun podeţ şubred care se cerea întărit.

Pînă la urmă trecură cu chiu cu vai prin toate acestea, ajungînd la ţel doar cu un cal lipsă, care-şi rupsese piciorul şi a trebuit să fie omorît, şi cu trei robi bolnavi.

În locuri pustii, cînd le-a fost mai greu, Tarso îndemnat de Callidromus mai lua de-ale mîncării din căruţa sclavilor şi asta o făcuse pentru că nu avea încotro.

În timpul acestei lungi călătorii, Callidromus se împrieteni cu fata lui Vitalis. Amîndoi tineri, se plăceau, căci tinereţea la tinereţe trage, mai ales că în temelia cuvîntului dat el trebuia să aibă grijă de ea. În sinea sa, Callidromus regreta că protejata sa nu e băiat, chiar cu doi ani mai tînăr cum era. Să porneşti la prima ta aventură,

chiar dacă aceasta este drumul sclaviei, pentru un adolescent ca el însemna mare lucru şi a-l străbate alături de un prieten-flăcău ar fi fost o jumătate de necaz. Curînd însă îşi dădu seama că fata la cei cincisprezece ani ai ei era destul de curajoasă şi descurcăreaţă, dar mai ales rezistentă la nevoi.

La început, mîinile ei mici şi moi nu-i plăcură lui Callidromus, dar mai apoi simţi un soi de plăcere în a strînge în mîna sa mare de bărbat, mînuţa aceea caldă şi supusă. Încetul cu încetul, se înfiripă în gestul acesta, simţul generos al protecţiei. Adeseori mergeau pe jos ţinîndu-se de mînă, vorbind cîte şi mai cîte, uimindu-se în sinea lor cît de bine se înţeleg. Către sfîrşitul călătoriei Callidromus nu se simţea la largul său dacă fata nu era lîngă el.

După ce străbătură cu greu munţii, fură prinşi în cîmpie de un viscol năpraznic, în timpul căruia Candida răci. Stătea lungită în fundul căruţii cu trupul încins de febră. Vitalis, chinuit şi el de vătămătură nu putea să-i dea cine ştie ce ajutor, de aceea îl chemă pe Callidromus care mergea pe jos.

— Te implor, fiule, îi spuse bătrînul cu glasul stins, du-te la Tarso şi roagă-l ca la popasul de seară să-ţi dea voie să iei puţin vin, să-l fierbi şi să-i dai copilei mele, să-i treacă răceala. Tarso e încăpăţînat şi vrea să aducă toate acestea la curtea regelui, dar e vorba de nişte vin care nu e cine ştie ce raritate. Dacă desfaci cu grijă dopul lipit cu ceară şi strecori un pai dincolo de stratul protector de ulei, poţi să tragi din amforă o căniţă de vin pentru sărmana mea fetiţă.

Dar, minune mare, de astă dată, Tarso nu se codi deloc. Avea şi el cîţiva oşteni răciţi rău şi consimţi să se destupe o amforă de vin din căruţa sclavilor. Dacă ar fi vorba de altceva, mai rar în ţara sa, dar vin aveau destul şi încă tare bun.

Cînd sosi cu vinul şi o ajută pe Candida să se ridice, tresări privindu-i ochii mari, voalaţi de febră. Era ceva adînc şi atrăgător în ei, ca fundul mării în care nu odată s-a scufundat după scoici rare. Buzele ei roşii şi crăpate de arşiţă sorbiră încet şi cuminte licoarea fierbinte şi întăritoare.

Învelind-o, Callidromus îi atinse braţul fierbinte şi se cutremură. Un val de căldură, ca o beţie neasemuită îl cuprinse. Îşi dădu seama că fiorului încercat întîia oară, nici un alt fior nu i se poate asemui.

Fata se făcu bine şi din nou mergea, alături de Callidromus. N-o răbda inima să-l lase să admire de unul singur priveliştile neasemuit de frumoase din întinsa ţară a dacilor. Se născuse la poalele munţilor Rodopi, era ca şi munteancă. Cunoştea farmecul depărtărilor zăvorîte către zări cu giganţi de piatră. Le cunoştea trecătorile înguste, năpădite de păduri, plaiurile cu iarbă măruntă, afinişurile şi zmeurişurile, culmile acoperite cu jnepeni şi rododendroni pitici. Dar trăise mult şi pe ţărmul mării, unde zările se deschid la nesfîrşit, unde tălăzuirii înmărmurite ale pietrei îi lua locul tălăzuirea vie, neîncetată a valurilor. Amîndouă stihiile îi erau deopotrivă de dragi, amîndouă au întipărit în firea ei urme adînci.

Cîteva zile în urmă, în trecătoare, pe cînd mergeau pe jos în urma carelor ce se hurducăiau nevolnic pe drumul de piatră între două ziduri de cremene, care mai de care mai semeţe, se minunau la frumuseţea sălbatecă a acelor meleaguri.

Cînd mai apropiate, cînd mai depărtate, stîncile strîngeau albia Alutei, silind-o să-şi croiască drum anevoie, să sară peste praguri de piatră ca un balaur focos, lărgind valea în dreapta ori în stînga ei, lăsînd loc pentru tăpşane şi pîlcuri de arbori, dînd răgaz rîului să se gîndească — încotro s-o ia, sau chiar să se împartă în două-trei braţe ocolind insuliţele joase.

Tinerii se minunau în faţa bogăţiei acestor meleaguri. Pădurile încruntate, coborau de sus ca nişte oşti de năvălitori, năpădind orice colţişor unde rădăcinile lor îndărătnice puteau să se prindă, să se agaţe de un pumn de pămînt, de o crăpătură în stîncă, de alte rădăcini mai vechi, ale vecinilor.

Sub haina albă a zăpezii, pădurile păreau vrăjite în nemişcarea lor. În zori, ceţurile, prelingîndu-se de-a lungul văilor, îmbrăcau în promoroacă crengile unor popoare întregi de tufe, lăstare şi arbori. Cetina sumbră a brazilor se arginta ca prin minune. Atinse de vreo zburătoare, crenguţele scuturau nori de pulbere strălucitoare.

În zilele mai calde, omătul se așeza, se îndesa văzînd cu ochii. Bucăți de zăpadă înmuiată alunecau de pe ramuri cu foșnet și zgomot înfundat. Peste tot cîntec de păsărele, țipete, fluierături. Rîul de munte nu era înghețat, dar ochiurile de apă despărțite de el se odihneau sub crusta subțire a gheții, acoperită cu zgrunți de zăpadă întărită.

Din cînd în cînd întîlneau localnici. Pletoși, bărboși, îmbrăcați în cojoace lungi, cu blana înăuntru ori în afară, după cum era vremea. Erau aspri și tăcuți, dar cînd zîmbeau păreau aidoma unor copii. Rîdeau din toată inima cînd gluma vreunui oștean le era pe plac. Sprijiniți în bîte noduroase, purtînd ghioage țintuite sau cu măciulie mare de os, se vedea cît sînt de puternici și aprigi și cît de periculos ar fi fost să-i ațîți într-un fel care nu le-ar fi pe plac. Se dădeau la o parte, privind curioși la străinii mînați în robie, la chipurile lor stranii și îmbrăcămintea nemaivăzută. Nu spuneau nici un cuvînt, nu-și dădeau părerea în nici un fel, păreau oameni care nu se bagă în lucrurile care îi depășesc.

Limba lor i s-a părut lui Callidromus mai cîntată, mai tărăgănată dar în afara cîtorva vorbe ciudate, înțelegea tot ce spuneau. Dacă geții din cîmpie și cei din Moesia erau mult mai dezghețați, mai vioi la vorbă, și mai oacheși la chip, aceștia erau mai domoli, mai așezați iar la chip mai roșcovani.

Într-o zi se întîlniră cu o ceată de păstori. Cel mai bătrîn dintre ei, arătînd cu bățul pe sclavi, întrebă pe un oștean :

„Cine sînt aceștia ?“

Căpătînd răspunsul, dădu din cap și zise „Aha !“

Nu mai ceru amănunte, bunăoară : „De unde vin ?“ ori „Ce caută pe aici ?“ sau „Ce caută în țara lor ?“

Deobicei, dacii își înălțau așezările pe vreun tăpșan mai nălțuț la gura unei văi. Casele și le întocmeau mari, din trunchiuri uriașe de brazi, cu acoperișul țuguiat, din șiță. Ferestrele mici le astupau cu bășici de porc bine curățate și bine întinse. Vetrele mari erau așezate în mijlocul unicei încăperi și fumul ieșea printr-o deschizătură din vîrful acoperișului. Lui Callidromus, curios din fire, toate acestea i s-au părut tare primitive dar și atră-

gătoare în același timp. Paturi joase și largi de brad, acoperite cu blănuri, vase cenușii și negre de lut ars, ori nears, cofe, doniţe, albii din lemn crestat cu îndemînare, arme de vînătoare, unelte de pescuit agăţate de pereţi ; hălci de carne afumată atîrnate de grinzi laolaltă cu smocuri de buruieni de leac uscate, bulzi mari de brînză în burdufuri ori în coajă de tei, coșuri cu grăunţe, fasole, fructe uscate, boabe dulci de pădure, dovleci uriași și peste tot mirosul pătrunzător de oaie și brînză.

Toate acestea, privite întîia oară aveau un farmec al lor, din care emana un simţămînt de belșug și trăinicie.

Sentimentul cald pe care-l nutrea Callidromus pentru Candida și toate aceste lucruri nemaivăzute aveau darul să-i abată gîndurile amare, să-l facă să uite soarta sa tristă de rob. La asta mai ajuta și faptul că dacii erau oameni blajini și înţelepţi și se purtau frumos și omenește cu acei care nu ridicau armele împotriva lor. Tarso, bunăoară, i s-a părut tare dintr-o bucată. Primise poruncă să-i aducă vii și nevătămaţi, precum și căruţele umplute cu bunătăţi în faţa luminăţiei sale regele Decebal și altceva nu urmărea. În privinţa aceasta era neabătut. Multora dintre oștenii săi mai tineri le sticleau ochii după femeile din convoi, dar cu Tarso nu era de glumit. Le-a spus răspicat că acela care se va atinge de vreuna va fi bătut cu vergele în văzul tuturor și i se vor lua armele pînă ce însuși regele va hotărî ce pedeapsă să-i mai dea. Așișderea a hotărît și în privinţa încărcăturii căruţelor, în care se aflau destule bunătăţi, ca să-i pună la încercare pe unii mai lacomi.

Bătrînul Vitalis, care în noaptea prăpădului se simţea un om sfîrșit, parcă mai uitase niţel de boala sa. Obrajii i se îmbujorară și de cîteva ori se dădu jos din căruţă ca să-și mai dezmorţească picioarele. Sclavii însă, pe seama cărora erau toate corvezile, nu erau atît de voioși. Ca domesticii unui mare demnitar, obișnuiţi cu lucru ușor și pe măsură, cu viaţa îmbelșugată și răgazuri multe, mai ales cînd stăpînul lipsea, se simţeau tare năpăstuiţi. Aducerea vreascurilor, aţîţarea focului cu lemne ude sub cerul liber, gătitul în oale afumate, îngrijitul cailor afară în frig, reparatul stricăciunilor la hamuri și căruţe, îi puneau la grele încercări. Zburliţi, mînjiţi cu funin-

gine, cu mîini crăpate, bătucite, nu mai arătau ca niște sclavi privilegiați, ba mai rău decît sclavii rustici care lucrau pămîntul cu lanțuri la picioare. Deși scutiți de corvoadă, nici Vitalis, nici Candida nu mai arătau ca pe vremuri. Callidromus, mai tînăr și mai viguros, nu se lăsa. Apropierea de ființa pe care începuse s-o îndrăgească, îl silea să nu cadă pradă deznădejdii. Îi era tare greu să-și păstreze înfățișarea de om îngrijit, dar în același timp, nu-l lăsa inima să huzurească cînd ceilalți trag din greu.

Ieșiseră de acum din trecătoare și lăsînd munții falnici, albi și sclipitori în urmă, intrară în șes, așternîndu-se pe șleaul mare, larg, bătătorit în sute de ani de atîtea copite, roți și picioare. Vremea nu pregetă să se strice din nou. Vîntul întețit aduse vifornița. Într-o noapte apăru o haită de lupi și au trebuit cu toții să scurme zăpada, să scoată de sub ea iarbă uscată și ciulini ca să întrețină focul. Oștenii au omorît cîteva dihănii mai îndrăznețe. Caii trebuiau ținuți mereu în frîu ca să n-o ia razna de frica fiarelor. A fost o noapte înfricoșătoare.

După două zile gerul se înmuie din nou. Vîntul, care bătea pînă acum dinspre răsărit, căzu la pămînt ca o zdreanță.

După spusele lui Tarso pînă la Sarmizegetusa nu mai erau decît două zile de mers. Drumul șerpuia de-a lungul unui rîu larg și molatec Maris. În dreapta și în stînga văii se înșirau coline rotunde acoperite cu păduri, livezi și vii. Așezările, dese în acea parte, le ofereau găzduire și mîncare din belșug. Sclavii prinseră curaj, se spălaseră și se îngrijiseră timp de o zi ca să nu pară prea amărîți.

Credincios cuvîntului dat, Callidromus nu se despărți de Candida cît a durat drumul, ajutînd-o și încurajînd-o cînd era nevoie. În preajma sa, fata părea fericită și uita de necazuri. Adeseori glumeau și se jucau ca niște copii, dar către sfîrșitul drumului, nu se știe din ce pricină, o sfială ciudată pusese stăpînire pe ei. O simplă atingere îi făcea să se înfioare și în ultima zi a călătoriei erau într-atîta de schimbați că se fereau unul de altul. S-a întins între ei ceva, ca un văl subțire dar nespus de rezis-

tent prin care se vedeau dar nu erau în stare să-l sfîşie. Ceva ameţitor şi de nedescris, ceva ce se cerea împlinit cu orice preţ, dar nu se ştia ce anume, ceva care, dacă nu se va împlini şi nu-i va scăpa de greutatea strînsă în inimă şi în piept, îi va ucide fără doar şi poate.

De la ultimul popas merseră pe valea Rîului Mare şi după o ultimă cotitură, pe seară, zăriră sus pe un deal, zidurile şi turnurile Cetăţii de Scaun a regilor Daciei. Văzută din valea învăluită de pe acum în umbră, luminată încă de razele piezişe, Sarmizegetusa li se păru măreaţă şi frumoasă.

Oraşul din afara zidurilor, care se urca pe poalele dealului, lipindu-se de cetate, nu era decît o haotică dar pitorească aglomerare de case mai mari şi mai mici, împrejmuite cu garduri de nuiele ori ziduri scunde de piatră. Casele erau aproape toate de lemn, aşezate pe temelii din bolovăniş de rîu. Unele curţi mai bogate îşi săltau casele cu un cat, altele aveau şi foişoare. Rare erau aşezările acoperite cu olane, cele mai multe cu şiţă, paie ori stuf. Streşinile joase ale acoperişurilor înalte, ţuguiate, atîrnau în chip de pălării de ciuperci, largi, ocrotitoare.

Forfota era mare. Pe străzile înguste, noroioase pe alocuri, un du-te vino de oameni de tot soiul : ţărani, meseriaşi, negustori, oşteni. Pe drumul larg şi drept, către poarta mare a cetăţii, suiau carele trase de boi, tropoteau călăreţii, urcau catîrii cu poveri. O parte din cetate era îmbrăcată în schele, pe care zidarii şi dulgherii dregeau zidurile, lungi convoaie cu buşteni şi piatră erau mînate într-acolo. Văzduhul era plin de larma dălţilor, ciocanelor, topoarelor şi ferăstraielor. La acestea se adăuga zgomotul neîntrerupt al loviturilor de baroase pe nicovale.

Tarso îşi opri convoiul în bătătura mare a tîrgului de vite de la marginea oraşului şi intră în cetate. Aproape îndată o mulţime de curioşi se strînsese în jurul noilor sosiţi. Callidromus recunoscu printre ei mulţi oameni din lumea sa, greci şi traci, chiar şi orientali din Pont şi Asia. Ştia ce caută ei aici, la marginea lumii. Fiu de negustor, învăţat de mic cu meseria şi îndrăzneala, ştia că dorinţa de cîştiguri grase îi mîna oriunde, dar mai ales într-acolo unde oamenii nu cunosc preţul adevărat al mărfurilor

şi se lasă oricînd păcăliţi. Dar mai ştia că nu este pe lume răsplată pe măsura îndrăznelii, greutăţilor şi riscurilor la care se supun aceşti cutezători. De bună seamă, arma lor cea mai puternică era isteţimea de minte, fără de care celelalte nu ar fi dat rod.

Cetatea de scaun, Sarmizegetusa, privită din vale, nu i se păru mai puţin măreaţă decît Tomisul său natal, nici ca Histria, Callatis ori Dionysopolis, adică mai tot ce văzuse el în scurta sa viaţă. Nici vorbă, tîrgurile din afara zidurilor le urîţeau pe toate, astupînd vederea frumoasă către cetatea cu palate, temple şi edificii publice, dar altfel nu se poate, căci nu ar fi încăput niciodată în incintă, iar a lăţi aceasta peste măsură e cu neputinţă, înseamnă cheltuială prea mare, sforţări peste poate, dar mai ales garnizoane din ce în ce mai mari care să le apere.

Sărmanul său tată plănuia acum un an să-l ia în Ellada, să-i arate minunăţiile ei fără seamăn, dar soarta a vrut ca el, în loc să ajungă la Athena, Corinth, Pergam sau Rhodos, să nimerească în Sarmizegetusa.

Simţi o uşoară atingere şi o văzu pe Candida alăturîndu-i-se. În ochii ei mari văzu un noian de simţiri, dintre care spaima necunoscutului era mai puternică. Mîna ei, fragedă şi caldă de obicei, era rece şi tremura.

— Ţi-e teamă ?

Fata dădu din cap şi ochii i se umeziră.

— Curaj, Candida ! Zeii noştri buni şi ocrotitori or să ne ajute. Curaj !

— Ce o mai fi şi acolo, în Moesia, zise ea, război şi prăpăd.

Callidromus, prins de clocotul vieţii, nu se gîndise la locurile natale şi la ce ar putea să se întîmple acolo. Pesemne Tomisul era asediat. Din oraşul exterior n-au rămas decît ruinele fumegînde, iar garnizoana nu prea mare, împreună cu toţi bărbaţii, în stare să ţină în mînă o armă, veghează pe ziduri, se apără şi mor.

— Cred că i-a şi izgonit din Moesia, îi răspunse cu o voioşie silită. Cred că trupele romane din cetăţile tracice le-au venit de hac. Nu erau prea mulţi daci şi nici şiretli-

cul nu le reușise. Îți aduci aminte de lumina aceea de pe deal care dădea de veste tuturor că au intrat năvălitorii în țară ? Viteazul decurion s-a prăpădit, dar le-a spus-o verde, în față. Îți aduci aminte ?

Vorbind, îi strîngea mîna și o privea zîmbind, însă, o sută de ghiare îi sfîșiau ființa. I-ar fi ușor să suporte singur restriștea, ar fi fugit pînă la urmă din robie. Moesia nu e chiar atît de departe, dar... ființa slabă și încîntătoare de lîngă el, ajunsă în robie, ce sorți de izbîndă avea? Nu mai putea suporta privirea ochilor candizi care căutau cu încredere sprijin în ai lui. Dar nici priveliștea cetății de pe deal, a tîrgului care se învecina cu ea, nici noroiul drumurilor, nici zăpada de pe acoperișuri, nici frigul care se strecura în mădulare nu aveau menirea să-l liniștească. Forfota mulțimii de oameni străini, curioși ori nepăsători nu avea nici ea darul să-i aline suferința. Șiretul Vitalis i-a smuls jurămîntul că va avea grijă și o va ocroti cu toate puterile pe fiica lui. L-a luat repede, pe nepregătite. Ce n-ar fi dat el ca fata să scape cu bine din toate primejdiile care pasc o captivă aflată la cheremul stăpînilor ! Ce n-ar fi făcut pentru ca nimic rău să nu i se întîmple ! Dar după o clipă își dădu seama că jurămîntul dat lui Vitalis este cu totul copilăresc. Ce ar putea să facă un sclav, oricît ar fi de îndrăzneț și deștept ? Nu-i rămînea decît să implore mila și bunăvoința zeilor.

„Divinule Dionysos, patronul casei noastre, zeul voioșiei, tu care i-ai prefăcut pe tîlharii mărilor în delfini, atunci cînd fără să știe cine ești, te-au răpit, atrași de frumusețea ta. Tu care le-ai dat dovada divinității tale prefăcînd catargul corăbiei într-un butuc de viță, cu frunze și rod, tu zeule, luminează-mi mintea, învață-mă cum s-o feresc pe Candida de batjocură și umilință !“

Pe cînd se ruga așa, în gînd, se opri lîngă el un oacheș gras, în straie de negustor grec, doar că purta încălțări și căciulă de prin partea locului. Luîndu-l pe Callidromus drept neguțător, îl întrebă în grecește :

— Ai ceva de vînzare, cinstite călător ?

Zicînd acestea, n-o slăbea din ochi pe Candida. Fata rușinîndu-se își lăsă ochii în pămînt. Callidromus, obiș-

nuit de mic cu negoţul şi tocmeala, uită că e sclav şi închipuindu-şi că se află în Agora, alături de taică-său, îi răspunse :

— Dacă vrei să cumperi, înseamnă că eşti negustor, cinstite concetăţean.

Înviorat de faptul că i se răspunse într-o grecească frumoasă, oacheşul îşi puse mîinile în brîu şi umflîndu-se în pene, răspunse cu mîndrie :

— De bună seamă, cinstite efeb, altfel de ce aş fi întrebat ?

— Numai că, îl provocă Callidromus, nu ţi-ar ajunge toată averea, oricît de mare ar fi fost, ca să cumperi un singur car din cele care se află aici.

— Dar ce bunătăţi ascunzi sub aceste coviltire ca să-ţi închipui că sînt un sărăntoc ?

— Bunătăţile acestea, să nu te superi cinstite negustor, nu sînt de nasul tău. Sînt destinate luminăţiei sale regelui Decebal.

— Fie-i numele slăvit, răspunse grăbit oacheşul, ducînd mîna la inimă ! Dacă aş fi ştiut n-aş fi îndrăznit. Poate totuşi ai ceva şi pentru noi mititeii, slugile credincioase ale slăvitului Decebal ? Bunăoară cîţiva sclavi care-ţi prisosesc ?

O privi din nou insistent pe Candida care pesemne îi căzuse greu la inimă.

Lui Callidromus i se urcă sîngele în cap, căci furat de amintiri uitase pentru o clipă că este şi el un sclav şi nimic mai mult. Stăpînindu-se, îi răspunse cuviincios :

— Nu e nimic de vînzare aici, cinstite, du-te în pace la treburile tale !

Între timp, văzîndu-i discutînd se mai opriră cîţiva, de toate neamurile, negustori sau trimişi de-ai acestora, care dau tîrcoale porţilor, trecerilor peste rîuri şi vămilor de la hotare, ca să nu le scape vreun chilipir.

Apropiindu-se de un oştean de-al lui Tarso, Callidromus îi şopti ceva la ureche şi acesta împrăştie lumea strînsă, punînd capăt curiozităţii acesteia.

— Candida, îi spuse el fetei, afară e umezeală, suflă un vîntuleţ perfid şi rece. Du-te de te adăposteşte sub

coviltir. Ai auzit tot ce s-a vorbit aici ? Ai văzut privirile lacome ale acestor pofticioşi ? Te rog mult dacă poţi, şi trebuie să poţi, să te fereşti de oameni. Fă-te, dacă poţi, mai urîtă, mai stearsă, mînjeşte-ţi cu funingine chipul, leagă-ţi părul bogat cu o basma murdară, îmbracă-ţi straiele cele mai ponosite. Fă toate acestea dacă ţii cît de cît la mine.

Ea îl privi întrucîtva nedumerită.

Callidromus o luă de mînă, o duse pînă la car, o ajută să urce şi potrivi coviltirul în urma ei.

Tarso lipsi mult. Cînd se reîntoarse, străjerii aprindeau torţele pe turnuri. În unele case se luminară ferestrele.

După ce oştenii lui Tarso aprinseră cîteva făclii, convoiul se urni din loc şi porni către poarta cetăţii. Urcară încet străzile înguste, bolovănite, de-a lungul unor case şi edificii de construcţie ciudată, nemaivăzută şi intrînd într-o curte vastă, reşedinţa regală, înconjurată de şoproane şi şure, aliniară căruţele şi deshămară caii.

Un slujitor voinic şi aspru la glas, îi adună pe sclavi şi-i dăscăli un timp prin intermediul lui Callidromus. Le arătă unde sînt grajdurile, şipotul cu apă, încăperea în care vor dormi : un fel de hambar cu bîrne înnegrite şi cu o vatră mare, le dădu cîteva opaiţe şi un mănunchi de făclii şi le porunci să nu mai iasă afară în noaptea aceea căci va pune străji la uşi.

Obişnuiţi cu o viaţă mai liberă şi mai îmbelşugată la curtea unui mare demnitar roman, sclavii nu erau în apele lor. Ziua de mîine le apărea drept cea mai întunecată din existenţa lor. Nu puteau să-şi închipuie în nici un fel ce le va aduce viitorul. Cum vor fi stăpînii ? La ce munci îi vor pune ? Dacă îi vor împrăştia, îndepărtîndu-i de prieteni, de cei dragi ? Cum se vor înţelege cu noii stăpîni, ai căror limbă şi obiceiuri le erau necunoscute ? Întrebări peste întrebări, deocamdată fără răspuns, aruncate în vînt, chinuitoare, dătătoare de fiori, pline de spaime.

Şi-au pregătit cina fără tragere de inimă ; au mîncat-o fără poftă ; au stins focurile şi s-au culcat apăsaţi de piatra grea a incertitudinii. Unii dintre ei, din pricina

gîndurilor amare n-au putut dormi, alţii au adormit pe loc, cufundîndu-se în somnul aducător de uitare, înlănţuiţi de braţele moi ale bunului Morfeu.

. . . . . .

A doua zi în zori fură treziţi de servitorii palatului însărcinaţi cu descărcarea căruţelor. Printre ei se aflau şi doi greci unul fugit din patrie, celălalt născut din părinţi greci în Dacia. Callidromus îi convinse să-l lase pe el şi pe Vitalis să descarce lucrurile cele mai preţioase, căci numai ei le ştiau rostul.

Dacii dădeau din cap cu nedumerire. Nu puteau pricepe de ce un om, fie el şi un mare demnitar, cară după el atîtea lucruri. Cei doi negustori greci zeflemiseau pe socoteala guvernatorului, căutînd să evoce supărarea acestuia cînd va afla că a rămas fără gospodărie. Vitalis încercă cu prudenţă să-şi apere stăpînul, zicîndu-le că faţă de imensa lui avere tot ce se află aici e o nimica toată, că el nu cară avutul după el decît arareori, cînd îşi strămută reşedinţa în alt loc, dar grecii, prea săraci ca să înţeleagă această stare de lucruri, continuau să-şi bată joc de guvernator, făcînd glume de prost gust, şi asta o făceau mai mult ca să se distreze decît ca să-l necăjească pe bătrîn.

Callidromus, pentru care Laberius Maximus era un binefăcător, nu era mai puţin revoltat decît Vitalis, fiind însă mai înţelept, nu le răspundea în nici un fel.

Desfăcînd cu cea mai mare grijă carul cu poveri preţioase, cără el însuşi cu băgare de seamă argintăria, vasele scumpe, mesuţele, scrinurile, scaunele şi lampadarele. Le ducea într-o încăpere a palatului unde urma să se facă prezentarea capturii. Dorind să-i uimească, pe cei ce vor veni să vadă, cu măreţia fostului său stăpîn, aşternu pe jos covoare preţioase de Mesopotamia, Armenia, Arabia, împodobi pereţii cu ţesături fine de Coss, Sirmium, Alexandria, aşeză mobila scumpă de-a lungul pereţilor, cu vasele rare puse deasupra, stivui cu multă pricepere şi gust vesela şi celelalte lucruri la mijloc, puse ulei aromat în lampadare, prefăcînd încăperea goală, cenuşie, într-un atriu roman, ce-i drept prea încărcat de lucruri, dar foarte preţios şi rafinat.

Văzîndu-i priceperea şi minunîndu-se la toate acestea, servitorii palatului încetară să-şi mai bată joc de guvernatorul roman, care avea astfel de slujitori.

Proviziile, multe şi scumpe, fură depozitate într-o altă încăpere şi numai atunci cînd au fost adunate la un loc s-a văzut cît de multe sînt. Amfore cu vinuri de tot soiul, cu ulei comestibil şi de ars în lămpi, cu oţet şi miere, cu măsline şi struguri muraţi ; coşuri cu mere şi pere, cu struguri stafidiţi, smochine şi curmale, acestea din urmă aduse cu mare cheltuială din Africa ; şunci sărate, pulpe de căprioară şi mistreţi, vînat uscat afumat, toate acestea abia mai încăpeau în odaie. Servitorii palatului le priveau, le miroseau, minunîndu-se cît sînt de proaspete, întrebînd de felul în care romanii şi grecii ştiau să le prepare şi să le păstreze.

Pînă către prînz totul fu gata. Căruţele scoase din curte, bălegarul şi paiele măturate. Callidromus şi Vitalis căpătară învoirea de a se alătura celorlalţi sclavi şi ziua trecu în schimb de păreri, speranţe şi temeri. În ziua aceea nu-i necăji nimeni. Mîncarea le-a fost adusă gata făcută şi spre mirarea tuturor n-a fost nici puţină, nici lipsită de gust.

Callidromus i-a ţinut de urît Candidei pînă-n seară tîrziu, abătîndu-i gîndurile negre, insuflîndu-i curaj.

A doua zi după prînzişor, Vitalis şi Callidromus au fost chemaţi în încăperea unde a fost depusă captura. Pe drum slujitorul le spuse că acolo îi aşteaptă însuşi Bicilis, secretarul regelui, că acesta este un mare demnitar, că trebuie să se teamă de el şi să-i sărute poala hainei. Le mai spuse că vor avea mult de-a face cu el, deci el va fi adevăratul lor stăpîn.

Cînd au intrat, Bicilis şedea pe unul din jilţurile lui Laberius Maximus şi cerceta un vas elin, zvelt, cu toarte subţiri şi picior înalt. Callidromus îşi aminti îndată de acest vas, cel mai rar, şi-şi dădu seama că demnitarul dac se pricepe, dacă dintre toate tocmai pe acesta îl alese ca să-l cerceteze.

Se înclinară adînc, aşteptînd porunca. Într-o clipă privirea ageră a lui Callidromus îl cuprinse întreg, din cap pînă în picioare. Bicilis era înalt, subţiratic, avea părul şi

barba încărunţite, iar pe chipu-i palid era întipărită o expresie neplăcută şi evazivă.

— Apropiaţi-vă, le porunci ! Sînteţi greci amîndoi ? Făcu un semn lui Vitalis ca unuia mai în vîrstă, să vorbească.

— Înălţimea ta, răspunse tatăl Candidei, şi glasul îi tremura de teamă, sîntem amîndoi greci pe jumătate. Mă numesc Vitalis şi sînt grec după mamă, iar el — Callidromus e grec după tată.

— Va să zică tot elini, căci jumătatea elină, chiar şi un sfert, imprimă făpturii omeneşti mai mult decît restul. De altfel sînt şi eu elin pe jumătate, deşi mă simt întreg.

Întinzînd apoi mîna către Callidromus, adăugă :

— Am auzit de la ostaşul nostru credincios Tarso, că tu ştii limba dacilor, presupun că ai învăţat-o de la mama ?

— Da, înălţimea ta, mama mea este o getă din Moesia.

— Cu atît mai bine. Îmi vei fi folositor. Am atît de puţini servitori care cunosc limba. Cred că ştii şi latina ?

— Da, înălţimea ta, o cunosc bine. Am învăţat-o la palestra.

— Eşti prin urmare un sclav erudit ?

— Pînă acum o lună de zile am fost om liber. Am fost vîndut ca sclav pentru datoriile răposatului meu tată.

— Bine, bine ! Te voi întreba altădată, pe-ndelete despre viaţa ta. Poţi să-mi explici şi să-mi spui originea acestui vas minunat ?

Îi întinse vasul şi Callidromus, luîndu-l cu grijă, ferindu-i toartele subţiri, zise înseninat la chip :

— Este o cupă din Laconia. Înăuntru este pictată o scenă din viaţa regelui Arkesilaos din Kyrene.

Deşi mare demnitar la daci, acest Bicilis, care n-ar fi strălucit poate cu nimic în ţara unuia dintre părinţii săi, îşi umezi privirea în faţa acestor aşa-zişi compatrioţi şi ceva nostalgic pluti o clipă pe chipul său de obicei nepăsător.

— Şi tu ştii carte Vitalis ?

Bătrînul se învioră. Cu toate că adineauri îl sfătui pe Callidromus să nu se laude prea mult cu ştiinţa sa, asigurîndu-l că şi el are de gînd să tacă, căci ar fi periculos să se dea drept mîna dreaptă a unui demnitar roman, uită pe dată temerile sale.

— Ştiu, înălţimea ta, cum să nu ştiu. Scriu şi socotesc în elină şi latină. Nu degeaba patronul meu, vreau să zic fostul meu patron, ţinea atît de mult la mine.

— Oameni ca voi îmi sînt necesari, încheie Bicilis. Vă iau pe amîndoi în cancelaria mea. Veţi fi bine trataţi şi îngrijiţi, dar vă previn — la prima încercare de trădare capul vă va zbura. Noi dacii nu avem sclavi şi nu înjosim demnitatea fiinţei omeneşti cu această denumire şi vă vom socoti servitori, dar tot noi — dacii, sîntem nemiloşi cu trădătorii.

Amîndoi s-au plecat adînc, acceptînd de voie, de nevoie prin gestul lor soarta ce li s-a hărăzit.

— Acum, adăugă Bicilis sculîndu-se, dacă aveţi vreo rugăminte, faceţi-o, căci nu am răgaz.

— Stăpîne, se rugă cu vioiciune Vitalis, împreunîndu-şi mîinile a rugă, să nu-ţi fie cu supărare că te voi ruga ceva poate imposibil de îndeplinit, dar sînt bolnav rău, mult timp nu voi mai trăi departe de familia şi mormintele dragi. Am aici o fiică ce întîmplător plecase cu mine ca să cunoască lumea, altfel ar fi rămas acasă, te rog n-o îndepărta de mine, căci este singurul meu ajutor şi sprijin la bătrîneţe. Sînt încredinţat că fostul meu patron şi-ar fi răscumpărat toţi sclavii căzuţi prizonieri, deoarece ţine mult la noi şi...

Văzînd chipul din ce în ce mai încruntat al lui Bicilis, se poticni.

— Spune mai departe, zise cu asprime Bicilis.

— ...şi voiam să spun că sînt un om sfîrşit, o boală rea mă roade la stomac. Ce fel de lucrător voi fi dacă această boală mă va ţintui la pat ? Te implor, înălţimea ta, să...

— Am priceput. Nu te mai văita ! Vom vedea ce vom face. Deocamdată vreau să vă văd la lucru. Dar tu, Callidromus, ce rugăminte ai ?

— Înălţimea ta, dacă va fi posibil să plec răscumpărat împreună cu ceilalţi, nu va fi rău. Am şi eu o mamă acolo şi mormîntul părintelui meu, dar eu n-am de ce să mă plîng de soartă căci sînt tînăr şi viguros. Nemesis va hotărî prin gura înălţimii tale care îmi va fi destinul.

— Ai vorbit bine, dar nu numai de mine depinde ceea ce m-aţi rugat. Stăpînul nostru al tuturora este luminăţia sa, regele Decebal.

Bătu din palme şi-i porunci slujitorului care i se înfăţişă :

— Du-i pe aceşti sclavi la cancelaria palatului şi arată-le ce au de făcut. Mai tîrziu voi veni să mă încredinţez eu însumi ce ştiu ei.

Se ploconiră adînc toţi trei, iar Bicilis aruncîndu-şi pe umeri mantaua neagră cusută în fir de argint, ieşi călcînd vioi şi zvîcnit.

Mergînd cu Vitalis pe urmele servitorului, în clipa cînd intrară sub bolţile unei porţi, Callidromus îl zări pe Bicilis, condus de unul din grecii palatului, îndreptîndu-se către şopronul unde erau închişi sclavii guvernatorului Maximus.

Intrînd în şopron, Bicilis cuprinse dintr-o privire grupul de bărbaţi şi femei şezînd pe paiele puse drept aşternut.

— Sculaţi-vă ! strigă servitorul. Înălţimea sa vrea să vă vadă.

Sclavii se sculară în grabă şi se plecară adînc, aşteptînd porunca să ridice capetele din pămînt. Zărind un om înalt, cu o mantie bogată, nedesluşindu-i încă trăsăturile în încăperea aceea întunecoasă, sclavii îşi închipuiră că venise însuşi regele să-i vadă, gîndindu-se ce avea să vadă la nişte amăriţi ca ei, pînă şi un rege barbar. Regii, chiar şi unii demnitari nu-şi pierdeau timpul cu fleacuri.

Bicilis îi privea cercetător, căutînd să aprecieze valoarea lor după înfăţişare, după vigoare şi frumuseţe. Rămăsese dezamăgit.

Într-adevăr, în afară de vreo patru bărbaţi în floarea vîrstei şi vreo trei muieri tinere, ceilalţi erau aproape bătrîni.

„Va să zică, îşi zicea Bicilis, aceştia sînt domesticii faimosului Laberius Maximus, unul dintre cei mai bogaţi cetăţeni ai imperiului roman ? Slabă marfă ! De bună seamă aceştia sînt domesticii săi dintr-o provincie îndepărtată, de la marginea imperiului. Or fi avînd alţi sclavi mai arătoşi pe acolo unde-şi are palate şi proprietăţi. Totuşi, dacă sînt aşa cum sînt, înseamnă că ei au pentru el o însemnătate mai mult sentimentală, iar orgoliul său nu i-ar permite să-i lase la voia întîmplării."

Bicilis ghici îndată cine era fiica lui Vitalis. Nu-l înşelară şiretlicurile de care s-a folosit după sfatul lui Cal-

lidromus de a părea mai ştearsă şi mai urîtă. Aşa cum era, cu părul strîns sub o basma murdară, cu sprincenele pîrlite, cu tunica decolorată peste care-şi pusese o stolă peticită, trupul ei fraged, zvelt şi proporţionat îşi clama frumuseţea.

Bicilis nu zise nimic, zîmbi doar. Îşi dădea prea bine seama că fata vrea să treacă nebăgată în seamă. Îşi aminti de Callidromus, un adevărat efeb elin, exemplar de rară şi clasică frumuseţe bărbătească. Îşi dădea seama că o fată nu ar fi putut rezista prea mult timp vrajei pe care acesta o emana. Pentru el s-a deghizat şi faptul îl mişcă fără voia lui.

Se scuturâ de aceste gînduri care îl năpădeau ori de cîte ori se afla în preajma oamenilor din lumea sa, din care a venit cu jumătatea elină de sînge, pe care jumătatea dacică nu reuşise s-o înăbuşe.

*

Ultimele zile ale lunii Făurar picară în amintire. Trecură şi acelea ale nestatornicului Mărţişor şi dulcele Prier pogorî peste meleagurile Daciei.

O primăvară timpurie, caldă şi blîndă îşi împrăştie darurile prin văi şi dealuri. După scurtele dar aprigele viforniţe, geruri, ninsori şi îmbelşugatele topiri şi revărsări ale apelor, primăvara părea o binecuvîntare zeiască.

Tăpşanele se acoperiră cu iarbă şi flori. Livezile, gătite în strai alb, se legănau uşor în adieri. Pădurile pline de chemările cucului, de ciripit şi hîrjoană de vietăţi, sunau din frunză. Nopţile, cînd luna aluneca tainic deasupra culmilor, erau atît de măreţe, că oamenii, uitînd de necazuri şi război, umblau năuci, îmbătaţi de dorul vieţii.

Bicilis nu era atît de hain cum şi-l închipuiseră Callidromus şi Vitalis. Nu-i chinui cu muncă copleşitoare. Fără multă vorbă dădu voie Candidei să stea lîngă tatăl ei, lăsînd-o să facă ce-i plăcea mai mult, iar ei îi plăcea să ţese şi să coasă cu fire colorate. Avea mîna măiastră şi lucra cu tragere de inimă.

De cînd începuse lucrul la cancelaria regească, Callidromus acoperise o mulţime de suluri cu scrisul său

frumos, făcuse traduceri în latină şi elină, acte şi scrisori, menite să se împrăştie în patru zări.

Vitalis făcea socoteli, punînd rînduială în catastifele curţii, dar nu lucra cu tragere de inimă, visînd la miracolul eliberării şi la plecarea în patrie.

Veşti tulburi de război, despre o nouă invazie romană umblau din gură în gură. Regele se aduna deseori cu sfetnicii săi. Se luau măsuri de apărare, se dregeau cetăţile, se instruiau tinerii în mînuirea armelor. Pîlcuri de oşteni plecau nu se ştie unde. Olăcari pe cai înspumaţi soseau mereu şi de pretutindeni. Cît era ziua de lungă în cetate sunau baroasele pe nicovale, se făureau arme, coifuri, scuturi, harnaşamente pentru cai. Se înălţau zidurile, se dregeau porţile, se curăţau şanţurile, iar pe drumul pietruit care ducea la cetate nu înceta scîrţîitul carelor trase de boi zdraveni, cu buşteni, piatră, smoală, plumb, minereu de fier.

Între timp, nişte soli tainici, din Parţia îndepărtată, travestiţi pentru fereală în negustori, poposiră la curtea regelui Decebal, venind de la capătul lumii pe căi ocolite, ca să nu fie băgaţi în seamă de romani, pe uscat şi apă, brăzdînd pe corabie întinsul Pontului Euxin, ocolind apoi prin Taurida [1], părţile scitice şi în sfîrşit prin Sarmaţia au ajuns cu bine, deşi nu fără emoţii, la Sarmizegetusa. Solii fură primiţi cu mare cinste. Li s-au dat odăi frumoase la palat şi tainul trebuincios pentru tot timpul şederii lor în ţară. Chiar a doua zi după sosire au fost chemaţi la un sfat de taină cu regele şi de atunci se întruneau mereu.

Callidromus, pus să întocmească nişte scrisori către regele parţilor, pricepu îndată că era vorba de o alianţă, deoarece şi parţii se gîndeau la război dorind să recapete unele teritorii ocupate de romani. Nu era greu de ghicit că alianţa aceasta avea menirea să împartă forţele romane în două, despărţindu-le prin distanţe enorme, spre a nu fi capabile să vină într-ajutor una alteia.

Fiind la curte, nu-i fu greu să afle ceea ce îl preocupa demult, adică atacul daco-sarmatic în Moesia, din pricina căruia îşi pierduse libertatea. Pînă la urmă atacul fusese respins. Nici o cetate, printre care şi natalul său Tomis,

[1] Taurida = Crimeea actuală.

n-a fost cucerită de atactori, deşi suferiseră pierderi în împrejurimi. Aflase că la Tropaeum avusese loc o aprigă luptă în care năvălitorii au fost zdrobiţi, iar romanii au avut pînă la trei mii de morţi. Însuşi Traian văzînd primejdia, îşi retrase forţele din Dacia şi în plină iarnă porni în ajutorul Moesiei cotropite. Mai aflase că Decebal, văzîndu-şi mîinile dezlegate, pentru un timp, se apucă să dreagă şi să întărească cetăţile, să construiască altele şi, cu ajutorul transfugilor romani, să făurească arme şi maşini de război.

Viaţa din jurul Sarmizegetusei era un clocot neîntrerupt. Se lucra de zor, zi şi noapte, cu toată puterea şi elanul. O mulţime de soli daci plecau la prinţii şi regii megieşi, ba chiar şi mai departe, să încheie alianţe, să strice pe acelea ale romanilor, să promită, să ameninţe cu represalii, să însufleţească neamurile pentru o luptă comună.

Aşa cum vedea treburile, adică de pe poziţia dacilor, Callidromus nu putea să nu fie influenţat. Văzînd în jurul lui atîta entuziasm, atîta încredere în cauza lor comună, atîta hărnicie, începuse să creadă şi el că de data aceasta romanilor li s-a înfundat, că nu vor putea face faţă lumii barbare unite, plină de elan, plină de dorinţă de a stăvili expansiunea Romei, de a se scutura de sub tutela ei. I se părea că această sumedenie de neamuri şi popoare, sculată la o luptă pe viaţă şi moarte se va năpusti ca un val năpraznic şi va mătura pentru totdeauna puterea romanilor.

De bună seamă, Callidromus nu putea şi nu voia să ţină cu această lume nouă. Îi era teamă de valul acesta barbar, pericolul care paşte lumea lui veche şi civilizată. Ştia din auzite cîte sforţări supraomeneşti depune Roma ca să-şi apere hotarele mereu ameninţate de puzderia de popoare, generată de nesfîrşitele teritorii septentrionale care se întind pînă la marginea lumii. Îi numea în gînd barbari deşi, trăind în inima Daciei, îşi dădu seama că poporul care o locuieşte nu este nici pe departe atît de barbar cum susţin romanii. Dacii nu erau nici murdari, nici hirsuţi, nici crunţi, dimpotrivă, i s-au părut paşnici şi blajini, omenoşi şi înţelepţi. De bună seamă aveau şi ei slăbiciu-

rile lor, dar acestea nu trăgeau prea mult pe cîntarul adevărului.

Dar Callidromus era mic şi neînsemnat. Sclav ori servitor, ceea ce era aproape tot una, avea obligaţia să îndeplinească fără crîcnire poruncile stăpînilor.

Era însă atît de tînăr ! Avea acea vîrstă binecuvîntată cînd nici o nenorocire oricît ar fi ea de mare nu lasă urme adînci. Tinereţea cicatriza pe loc orice rană. Era de ajuns să-şi strîngă sculele după lucru, să cureţe penele, să-şi netezească tăbliţele de ceară, să întoarcă ceasul cu nisip în clipa cînd apunea soarele, ca să nu se mai gîndească la nimic din toate acestea, să nu-şi mai chinuiască mintea cu întrebări.

De acolo se ducea să se spele, să cineze laolaltă cu ceilalţi servitori ai palatului, buni şi răi, după cum e dat să fie în lume şi să se grăbească s-o vadă pe aceea care de la un timp îi copleşise fiinţa cu bunătatea şi căldura ei sufletească, iar ochii cu neasemuita-i frumuseţe.

Mereu gingaşă şi duioasă, Candida, de la un timp era abătută, ceea ce îl întrista şi pe el. Multă vreme fata nu voia să-i spună pricina amărăciunii ei, căutînd să-l convingă că e numai o părere.

Într-o seară se întîlni cu ea la poarta mică a palatului, ca s-o ia la plimbare. Paznicii îi cunoşteau şi aveau poruncă să-i lase să se plimbe pe dealul în afara zidurilor, unde se aflau sanctuarele, crîngul sacru şi dumbrava de fagi care cobora din coasta dealului dinspre miazănoapte. În tîrgul ce se întindea de cealaltă parte a cetăţii nu aveau voie să coboare decît ziua şi pentru că ziua aveau de lucru la palat, nu le rămîneau decît sărbătorile, cînd dacii nu lucrau şi nici servitorilor nu le dădeau voie să lucreze. Dar în tîrgul acela gălăgios şi rău mirositor nu aveau ce căuta. Tinereţea de cînd lumea caută linişte şi izolare, de aceea îşi îndreptau paşii de fiece dată către dumbrava de fagi, sub fremătătoarea boltă de frunze, printre tulpinile seculare, asemănătoare unor coloane de templu. Pînă şi acolo se fereau de oameni, de oşteni sau puţinii pelerini veniţi să se închine în sanctuare. Adeseori se întîlneau cu preoţii şi se înclinau cu respect în faţa lor. Unii îi cunoşteau de-acum şi stăteau de vorbă cu ei.

În seara aceea de primăvară, mai frumoasă ca oricînd, şi cu luna nouă, se întîlniră în dumbravă. Tulpinile fagilor aruncau umbre negre şi lungi. Valea, cu rarele-i luminiţe era perdeluită de o ceaţă diafană iar dinspre cetate se auzeau, slăbite de depărtare, strigătele străjerilor. Mergeau încet, ţinîndu-se de mîini, îndreptîndu-se către marginea abruptă a dealului, unde în tufanii deşi se întreceau privighetorile. Mai ales una, mai aproape de ei, se risipea în triluri atît de măiestrite, încît Callidromus, oprindu-se, zise mişcat :

— Auzi, iubito ?

— Aud, îi răspunse trist.

— Ce ai, Candida ? Azi eşti mai tristă ca niciodată. Ce s-a întîmplat ? Ceva grav ? Cred că am şi eu dreptul să ştiu ?

— Mi-e greu s-o spun, pentru că este vorba de tatăl meu.

— O zei ! E grav bolnav ? De două zile nu l-am văzut.

— Nu, nu ! N-a fost niciodată mai sănătos. De cînd sîntem în Sarmizegetusa, o dată nu s-a plîns de dureri. Fie că-i priieşte aerul, apa ori mîncarea, sau toate la un loc, dar pare lecuit pentru totdeauna.

— Atunci de ce suferă ?

— Nu e vorba de boală ci de schimbarea felului său de a gîndi. Îţi aduci aminte cum în noaptea capturării noastre el te-a implorat cu lacrimi în ochi să mă ocroteşti ? Te-a pus chiar să-i juri că te vei ţine de cuvînt. Acum, spune că tu îl trădezi.

— Nu înţeleg. Cred că e vreo neînţelegere la mijloc.

— Nu e, iubite. El o ştie prea bine. Indignată, i-am spus că e nedrept cu tine şi s-a supărat foc. Mi-a spus că nu m-a bătut decît atunci cînd eram de o şchioapă, dar că de acum înainte o s-o facă, dacă îţi voi ţine partea.

— Dar ce are cu mine ? E prea dureros ce-mi spui.

— Acum nu mai vrea să fim împreună. Zice că plimbările noastre nu duc la nimic bun. Parcă am fi făcut vre-un rău, noi doi ! I-am spus-o, dar el mi-a răspuns : „Dacă n-aţi făcut pînă acum, nu înseamnă că nu veţi face în viitorul cel mai apropiat".

Callidromus vru s-o întrerupă, dar ea îi puse mîna pe buze, continuînd :

— Tata zice că tu eşti prea înzestrat şi prea sîrguincios pentru ca dacii să te lase vreodată să pleci de la ei. Mi-a spus chiar că eşti slugarnic şi cauţi să le ghiceşti gîndurile chiar înainte de a fi spuse. E adevărat Callidromus ?

— Şi da şi nu, nu sînt slugarnic cu adevărat, dar uneori mă prefac că sînt şi asta o fac numai pentru tine, draga mea. Vreau să-mi fii soţie. Ce e rău în asta ?

— Ştiu, că nici un gînd rău nu-ţi poate trece prin minte. Ştiu că mă iubeşti, aşa cum te iubesc şi eu. Dar, vezi, tata nu e de aceeaşi părere. El nu vrea ca tu să te aciuezi la daci şi să mă opreşti lîngă tine. El are planurile şi speranţele lui. A insistat atît de mult pe lîngă Bicilis, încît acela a trimis cu adevărat o scrisoare la Durostorum, scrisă de mîna tatălui meu, drept dovadă că nu e minciună. Lui Laberius Maximus i se oferă răscumpărarea noastră, iar suma nu pare atît de mare încît acesta să refuze tîrgul. Tata zice că este gata să adauge de la el. Ştii, el şi-a făcut avere încă de pe vremea cînd era sclav. Acum cînd e bogat şi liber ar vrea să mă dea după un bărbat şi mai bogat. Tata îl adoră şi-l zeifică pe Laberius, cu care a crescut şi s-a jucat de mic. Sînt prieteni în măsura în care pot fi prieteni un stăpîn şi un serv. Părerea mea este că-şi face iluzii deşarte. Eu îl cunosc mai bine pe stăpîn, căci îl judec fără părtinire. Din cîte am văzut şi am auzit, el, deşi un om foarte cult şi superior multora ca intelect, este un desfrînat. Tu n-ai de unde şti. Ştii de ce te-a cumpărat fără să stea pe gînduri şi fără să se tocmească ? Văd în ochii tăi nedumerirea. Te-a cumpărat pentru că eşti nespus de frumos. Altceva nici nu-l interesează. Puţini din cei ce i-au plăcut i-au scăpat. Văd că eşti mîhnit, că am năruit credinţa ta în el, dar nu uita că am trăit lîngă el şi lîngă victimele sale. Eu însămi trebuia să-i cad victimă, pentru că de un an nu mă slăbeşte cu atenţiile sale. Pînă acum nu eram pentru el decît o fetiţă zburdalnică şi un timp nu m-a văzut căci am stat cu mama în casa noastră de la ţară. Tata m-a readus la Dionysopolis, Laberius m-a văzut şi am simţit îndată că acum mă doreşte.

— Ceea ce mi-ai spus e groaznic, Candida.

— Oh, iubitule, iartă-mă ! Am vrut doar să-ţi deschid ochii. Eşti înţelept şi hotărîrea ta de a rămîne aici şi de a mă lua de soţie este cea mai bună ieşire din acest impas. După atîtea certuri cu tata, am început să-l urăsc. Mi se pare chiar, că în dorinţa lui egoistă de a scăpa de aici, ar fi dispus să mă vîndă stăpînului, iar acesta, fii sigur, va răscumpăra sclavii numai pentru noi doi. Iartă-mă, că ţi-am stricat seara aceasta, pe care aş fi dorit-o frumoasă. Acum, după ce ştii ce ne aşteaptă şi după ce te vei întări în gîndul că singura putinţă de a scăpa de batjocură este să rămînem la daci, să uităm urîciunea vieţii şi să ne bucurăm de această seară !

*

Nenorocirea nu vine niciodată singură. Nu trecură decît cinci zile de la spovedania Candidei, cînd Bicilis îl înştiinţă pe Callidromus că luminăţia sa regele vrea să-l vadă. Pînă acum, nu-l văzuse decît o singură dată şi de la distanţă, pe cînd trecea călare, înconjurat de sfetnici prin curtea interioară înspre care erau îndreptate ferestrele cancelariei. I s-a părut măreţ în straiele lui ciudate. Era înalt, vînjos şi falnic şi se ţinea pe cal ca un flăcău. Doar pletele cărunte îi trădau vîrsta.

Era cît pe-aci să-l întrebe pe Bicilis pentru ce-l cheamă regele, dar îşi aminti la timp că un sclav nu are voie să pună întrebări. Neştiinţa îl chinuia, dar îi lăsa şi un licăr de speranţă. Nu cumva, regele, ştiindu-l folositor şi harnic, vrea să-l răsplătească ? În cazul acesta îl va implora să i-o dea pe Candida de soţie. Dar asta nu era decît o părere. În sufletul său mai era încă destul loc pentru presimţiri nefaste.

Îşi aranjă cu grijă ţinuta, îşi pieptănă părul şi-l urmă pe slujitor în acea parte a palatului unde pînă acum nu-i călcase piciorul.

Inima îi bătea tare cînd pătrunse într-o sală nu prea mare dar intimă, pesemne odaia de lucru a regelui, căci îl zări pe acesta în jilţ, aplecat peste o mulţime de acte şi scrîsori împrăştiate pe masă. Alături, stătea în picioare Bicilis.

Lăsîndu-l să intre, sluga se retrase iar Callidromus neştiind ce să facă se lăsă într-un genunchi şi aşteptă cu capul plecat.

— Luminăţia ta, zise Bicilis în limba dacilor, iată-l pe scribul Callidromus, ale cărui traduceri şi scrisul îl cercetezi acum.

— Ridică-ţi ochii, Callidromus, se auzi glasul profund al regelui. Am auzit multe despre tine şi deplîng nefericita întorsătură în viaţa ta de cînd ţi-a murit părintele. Doresc să-ţi schimb soarta în bine, dar mai întîi să-mi spui tot ce ştii să faci şi cu ce talente te-a înzestrat firea.

Din toate acestea, Callidromus îşi închipui că regele este extrem de binevoitor şi a-i înşira calităţile sale i s-a părut bine şi în folosul său. De aceea, îşi drese glasul şi pe cît îi îngăduiau cunoştinţele sale în limba dacilor, începu să vorbească. Bicilis însă îl opri :

— Vorbeşte în elină ! Luminăţia sa pricepe graiul acesta.

— Stăpîne, zise Callidromus înseninat, în tinereţe soarta m-a răsfăţat cu favorurile ei şi de mic am învăţat cititul şi scrisul în latină şi elină. Am luat lecţii de gramatică, retorică şi filozofie de la dascăli buni. Cînt cu uşurinţă la harpă şi pectys, cunosc regulile luptelor şi întrecerilor atletice, călăresc ca un trac şi ştiu să conduc o corabie pe mare. Pe lîngă asta, asistîndu-l pe tatăl meu în Agora, am cunoscut ştiinţa, regulile şi obligaţiile negustoriei şi mă pricep la multe soiuri de marfă. Asta e cam tot ce ştiu.

— O, exclamă regele, este destul pentru un tînăr de vîrsta ta. În privinţa aprofundării tuturor acestora am asigurarea credinciosului nostru sfetnic Bicilis, care te-a cercetat şi te-a ispitit de multe ori. Mă bucur să văd în tine o desăvîrşire, căci un om atît de armonios întocmit la trup, cu glas plăcut, maniere alese şi erudit pe deasupra, rar mi-a fost dat să văd. Ascultă acum ce ţi-am hărăzit eu în viitor. Vei pleca împreună cu solii mei în ţara parţilor, la curtea regelui şi fratelui meu Pacorus, căruia îi vei duce scrisorile şi darurile mele. Tu vei fi tălmaciul, căci sfetnicii mei, deşi nobili de viţă veche, nu cunosc prea bine nici limbile nici felul de a se purta printre străini.

Poate că vor învăţa ceva pe drum. Dar te previn, vei însoţi mari demnitari, de aceea fii cuviincios şi la locul tău.

Tăcu, privindu-l cercetător pe Callidromus, dar văzîndu-i şi chipul tulburat într-un fel ciudat, adăugă pe un ton hotărît :

— Nu întreba nimic. Totul este hotărît de mine şi întocmit cu de-amănuntul de sfetnicul Bicilis. Întrebarea, dacă vrei ori nu să pleci, să nu-ţi treacă prin cap. Este o poruncă. Nu ai de ce să te plîngi. Dintr-un sclav oarecare ai devenit sol. Acum du-te şi augurii buni să-ţi însoţească paşii către o viaţă nouă.

Lui Callidromus nu-i mai rămînea decît să îngenuncheze din nou şi să sărute mîna care l-a lovit atît de crunt.

Nu-şi dădu seama cum ajunse în cubiculul său, unde se prăbuşi pe pat. Întîmplarea era asemenea unui trăznet din senin care prefăcuse în scrum visele sale despre viaţă. Va să zică, iată ce i-a hărăzit soarta nemiloasă ! Nu s-a mulţumit să-i sărăcească părintele şi să-l omoare, să-l prefacă pe el însuşi într-un sclav, azvîrlindu-l prin asta în robia barbarilor. Nu i-a fost de-ajuns ! Acum îl aruncă peste mări şi ţări, la capătul lumii, în depărtata Parţie. Ce o să se aleagă de Candida ? Dacă între timp Laberius Maximus o să-şi răscumpere sclavii şi o va pîngări ? O solie în Parţia poate dura un an, ba chiar mai mult.

Dacă în noaptea aceea capul său nu a luat foc, asta s-a datorat viguroasei sale întocmiri trupeşti. Simţea totuşi că se află la un pas de nebunie. Mereu şi mereu, îi revenea în minte Candida.

A doua zi, vlăguit şi fără chef, şi-o petrecu în pregătirea plecării, hotărîtă chiar pentru dimineaţa următoare. Nu avea curajul s-o vadă pe Candida, deşi ştia că altfel nu se poate, că ar fi fost crud faţă de ea.

Era pe seară, şi cum stătea aşa nehotărît, ros de îndoieli, cu capul între mîini, uşa scîrţîi şi în prag apăru Candida. Nu-i venea să-şi creadă ochilor.

— Iubito, tu aici ? strigă el deznădăjduit. Dacă te vede cineva ?

— Nu m-a văzut nimeni. M-am strecurat ca o umbră, zise ea trăgînd zăvorul. Eram atît de nedumerită că n-ai venit ieri, dar astăzi am aflat şi eu pricina. Vestea tristă

mi-a adus-o chiar iubitul meu tată şi nu fără a jubila. E fericit că scapă de tine.

Îndemnîndu-l să se aşeze, fata s-a lăsat în genunchi în faţa sa şi dezmierdîndu-l, zise :

— Dacă aşa a vrut soarta, să-i smulgem ce-i al nostru. Nici măcar ea nu ne mai poate împiedica.

Cu aceste cuvinte se sculă în picioare şi la lumina slabă a opaiţului îşi aruncă de pe umeri stola, făcu să-i alunece la picioare tunica şi înainte ca el s-o poată împiedica lipi capul iubitului de trupul ei cald şi înfiorat. Callidromus încercă să-i descleşteze braţele, s-o îndepărteze, dar ea lipindu-se cu deznădejde de el, îi şopti pătimaş :

— Dacă va fi să mă pîngărească un altul, atunci să nu aibă parte de fecioria mea. Ea îţi aparţine împreună cu sufletul meu, pe vecie. Aş fi fericită să am de la tine un prunc, să văd în el, mereu, trăsăturile tale dragi. Unei sclave ca mine, nimeni nu-i va cere socoteală, căci ce sînt eu aici, dacă nu o sclavă ?

Asta va fi noaptea noastră de nuntă. Altă bucurie, asemenea acesteia, nu voi mai avea în viaţă, dacă zeii nu vor hotărî altfel.

*

Solia fusese pregătită în mare taină. Romanii nu trebuiau să afle nimic despre înţelegerea între regele Decebal al dacilor şi regele regilor Pacorus al parţilor. Totuşi, pentru că nimeni şi niciodată nu poate pune mîna în foc că tăinuita acţiune nu ajunsese pînă la urechile duşmanilor, s-au luat toate măsurile de siguranţă pentru ca solii să nu cadă în mîinile lor.

Primăvara era în toi şi drumul lung, pe ocolite, va dura pînă la sfîrşitul verii. Călătoria pe mare, lungă şi ea, trebuia încheiată pînă la stricarea vremii şi începerea vînturilor potrivnice.

Atunci cînd regele l-a chemat pe Callidromus, totul era pregătit şi nefericitului nu-i rămăseseră decît trei zile de stat în Sarmizegetusa. Îşi petrecu prima zi singur, pradă disperării. A doua trecu în pregătiri şi fu încununată cu o noapte de dragoste, întîia şi ultima după părerea lui, căci era încredinţat că niciodată nu va mai retrăi acele clipe

de totală dăruire. A treia zi se întîlniră pe furiș și ea a fost mai tare decît el. Se despărțiră și-și luaseră rămas bun cu tandrețe și fără zbucium, dar numai zeii atotștiutori știau ce se petrece în sufletele lor.

Din totdeauna tinerețea a fost, este și va fi încrezătoare în steaua ei ; speranța n-o părăsește niciodată ; gîndul morții n-o chinuie și nu cunoaște ireparabilul. De aceea ei nu știau ce va fi și cum va fi, dar un vag simțămînt de încredere în viitor le încălzea inimile.

Ca să nu-și tulbure iubitul, Candida nu mai apăru în clipa plecării. Îl urmări pe ascuns și-l petrecu în gînd, urîndu-i în șoaptă dar cu înfocare, fericire și întoarcere grabnică.

După plecarea lui, Candida nu mai avea decît o singură dorință : ca răscumpărarea lor de către Laberius Maximus, dacă acesta o va face, să întîrzie cît mai mult, pînă la întoarcerea iubitului.

La rîndul său, Callidromus, știind cît de mult timp le trebuie unor solii ca să se ducă și să se întoarcă, hotărî de pe acum să fugă. Cum va proceda nu se gîndise încă, știa doar că trebuie să încerce înainte de a ajunge pe corabie, după aceea fuga fiind cu neputință. Își închipuia că solia va urma singurul drum posibil pînă la țărmul mării, dincolo de hotarele imperiului roman, adică ocolind portul Olbia [1]. Din cîte știa despre locurile acelea, își dădea bine seama că ieșind din împrejmuirea munților, solia va tăia de-a curmezișul ținutul deluros prin care curg către Danubiu — Hierasus, Pyretus și Tyras [2]. Dacă va reuși să fugă, nu-i va rămînea decît să coboare pe cursul unuia dintre aceste rîuri ca să ajungă la romani, la cetățile mari : Troesmis, Noviodunum, Arrubium, toate pe malul drept al Danubiului, sau chiar la Tyras, cetatea aflată la gurile rîului cu același nume. Își dădea bine seama că toate acestea nu erau decît planuri pe care realitatea le putea răsturna. Pînă atunci însă trebuia să înșele vigilența tovarășilor săi de drum, să se prefacă voios și dornic de a vedea îndepărtata Parție. În starea în care se afla, acesta era lucrul cel mai greu de făcut. Cum să te prefaci

[1] Olbia : în apropierea actualei Odesa.
[2] Hierasus : Siretul, Pyretus : Prutul, Tyras : Nistrul.

bucuros cînd o sută de fiare îţi sfîşie inima ? De altfel se linişti la gîndul că dacii din solie nu aveau de unde să cunoască adevărul, cu atît mai mult planurile şi intenţiile sale. Pînă acum, din prudenţă, nu-i destăinui nimănui faptul că o iubeşte pe Candida şi că în faţa zeilor cerului aceasta îi este soţie. Nu a încercat să înduplece pe cei mari să nu-l trimeată atît de departe de tot ce avea mai drag, căci regele însuşi i-a poruncit să nu încerce. Nu-i rămînea decît să se prefacă mulţumit de soartă şi să-şi depene planurile de evadare.

Anotimpul era prielnic fugii, locurile nu prea depărtate de Danubiu, adică de patrie. Din cîte ştia, cîmpia getică pe care trebuia s-o parcurgă era împădurită iar aşezările rare. N-avea decît să se ferească de luminişuri şi locuri deschise. La nevoie, dacă se va întîlni în drum cu localnicii, ar putea să se dea drept trimis domnesc ; cunoscînd limba şi îmbrăcat în straie de dac, nu-i va fi greu să-i înşele.

Drept călăuză le-a fost dat Tarso, vechea cunoştinţă, care i-a mînat în robie după capturare. Acesta, cu pîlcul lui de oşteni, trebuia să-i conducă pe drumuri numai de el cunoscute şi să-i apere la nevoie.

Bucuros că-l va avea ca paznic tocmai pe el, Callidromus, încercă să-l tragă de limbă despre calea pe care urmau s-o apuce, despre localităţile prin care trebuia să treacă, dar, spre dezamăgirea sa, băgă de seamă că bătrînul oştean nu mai era cel de altă dată. Tarso nu-i răspundea la întrebări, prefăcîndu-se că nu aude. Altfel, era prevenitor şi cumsecade. Mai mult, aflînd că toate scrisorile pecetluite ale soliei, date lui în pază, erau scrise de Callidromus, nutri faţă de el o mare admiraţie. Ca cei mai mulţi, nu ştia carte şi nu putea să priceapă cum poate cineva să ştie să scrie şi să citească fără să fie vrăjitor. Cu toate acestea, cînd tînărul aducea vorba despre drum, se prefăcea surdo-mut.

Callidromus n-avea de unde să ştie că neîncrederea dacilor venea din cauza lui Vitalis. Bătrînul, dîndu-şi seama de seriozitatea legăturii între tineri, voia să-l îndepărteze cît mai mult de fiică-sa. Mersese atît de departe încît îndrăzni să-i şoptească lui Bicilis unele lucruri şi demnitarul, pus în gardă, luă măsuri.

Alaiul solilor, cu toată taina ce-l înconjura, era destul de mare. Pe lîngă patru soli parţi, care se reîntorceau în patrie, plecau patru soli daci. Fiecare dintre ei era însoţit de cîte două slugi şi doi grăjdari. Mai erau Tarso cu patruzeci de oşteni. Cîteva căruţe mari şi solide duceau merinde, corturi, daruri pentru regele parţilor şi tot ce era necesar într-o lungă călătorie. O mare parte, cea mai valoroasă, a lucrurilor capturate de la Laberius Maximus era adăugată darurilor lui Decebal luate din tezaurul dacic.

Văzînd că nu poate scoate nimic de la Tarso, Callidromus se resemnă, închizîndu-şi bine gîndurile în cămările ascunse ale minţii. Hotărît să fugă cu orice preţ, se prefăcu vesel, zîmbitor, adesea cu cîntecul pe buze. Chipul Candidei nu-l părăsea o clipă şi toate năzuinţele sale se adunau în jurul lui. Iubita sa dintîi, ca atare neasemuită, era tot ce avea mai de preţ în viaţă — Olimpul, Parnasul şi Cîmpiile Elisee la un loc. Zîmbetul ce-i flutura pe buze era pentru ea, şi cîntecele ce le cînta încetişor tot ei erau închinate. Ochii săi priveau dar nu vedeau frumuseţile drumului. Nu băga de seamă rîurile molcome de-a lungul cărora călăreau, nici pîraiele repezi cu apa cristalină în care se jucau păstrăvii argintii. Pădurile întunecoase, în care abia dacă răzbate lumina zilei, întinse şi pline de sălbăticiuni, trecătorile înguste şerpuind între pereţii prăpăstioşi de stîncă, plaiurile însorite de pe măguri golaşe cu turme de oiţe, piscuri ameţitoare cu zăpada netopită încă, poteci înguste deasupra grohotişurilor înspăimîntătoare, punţi din buşteni seculari aruncate peste torenţii zbuciumaţi ; toate acestea nu-l făceau să se înfioare. Le privea pentru că avea ochi, le asculta pentru că avea urechi, le adulmeca doar cu simţurile, căci mintea şi inima erau pline de Candida, fiinţa care îl cucerise pe nesimţite şi-i rămăsese în suflet ca un ecou nestins.

Solia mergea repede. Caii de soi, zburdalnici, bine hrăniţi, se răzbunau acum pe atîta stat în grajduri. Căruţele, trase de cai cu schimbul, se mişcau iute. După zece popasuri, munţii rămăseseră în spate iar colinele rotunde ca nişte ceaune răsturnate, din ce în ce mai scunde, din ce

în ce mai mîncate de viituri, le deschideau drumul către cîmpie.

Tarso, care îi călăuzea fără cea mai mică şovăire, îi aduse pe malul unui rîu nu prea larg dar adînc din pricina apelor mari la acea vreme a anului. După ce se abătură la deal, găsiră un vad prin care trecură dincolo.

Callidromus nu ştia şi nu avea de la cine să afle, ce fel de rîu este acesta, dar din cîte învăţase bănuia că este Hierasus [1] căci era primul care curgea de la miazănoapte către miazăzi, de-a lungul lanţului muntos.

Din clipa aceea se trezi din visările sale şi începu să privească cu băgare de seamă în jurul său. Socoti că a venit timpul să se pregătească de fugă. La un popas, piti în sîn cîteva turte şi o roată de brînză. Mai tîrziu ascunse o bucată mare de carne afumată. Puse merindele cu grijă în samarele sale, la fund, acoperindu-le cu alte lucruri. Încă din Sarmizegetusa luase pe furiş un jungher, căci nu i s-a dat nici o armă la plecare.

Corăbier fiind, îi era uşor să se orienteze după soare şi stele. Îşi dădu seama îndată că de la ieşirea din trecătoare, convoiul se îndreptă către miazăzi-răsărit, ceea ce însemna că în drumul său se va apropia de Danubiu. Faptul că distanţa pînă la hotarul roman se micşora, îl bucura nespus. Îşi dădea totuşi seama că dacii nu se vor apropia prea mult de frica romanilor şi cine ştie dacă peste o zi, două nu vor cîrmi de-a dreptul către răsărit.

Curînd după aceea avu norocul, trecînd în spatele unei căruţe să audă doi oşteni schimbînd între ei următoarele cuvinte :

— Cît mai avem pînă la Pyretos, frăţie ?

— Păi, ştiu eu ? Să tot fie o jumătate de zi de mers.

Era tocmai ceea ce dorea să ştie. Nu se înşelase în socotelile sale. Pyretos se varsă în Danubiu chiar în marele lui cot, unde fluviul coteşte spre răsărit, către mare. Taică-său îl luase o dată pe corabie cînd avea treabă la Noviodunum. Cu prilejul acela cunoscu unul din braţele fluviului cu desişurile şi păpurişurile acestuia. Atunci poposiseră la Aegyssus [2] şi merseră de la Noviodunum pînă la Dinogetia.

[1] Hierasus = Siretul.

[2] Aegyssus : Tulcea de astăzi.

unde bătrînul voia să cumpere blănuri de vidră. Dacă va reuși să fugă, lunca rîului Pyretos îl va scoate în locuri cunoscute.

Hotărît să fugă noaptea următoare sau chiar mai devreme, dacă se va putea, încercă să rămînă în urma convoiului, să se piardă printre tufani și pîlcuri de arbori. Dar locul era prea deschis iar oștenii lui Tarso erau mereu în preajmă.

Spusele oștenilor se adeveriră, căci încă nu apusese soarele, cînd în fața lor, în vale, sclipiră printre arbori meandrele rîului. Lunca era atît de deasă și largă, cu prelungiri în toate viroagele și pîrîiașele ce se vărsau în rîu, încît Callidromus nu se îndoia că se va pierde în ea fără urmă.

Tarso găsi loc pentru tabără într-o poiană largă, chiar pe mal. Rîul, bogat în ape, curgea învolburat și tulbure, învîrtind din loc în loc largi anafoare. În locul acela se afla un pod umblător și mari crăcane din trunchiuri groase de pe amîndouă malurile țineau un otgon gros pe care aluneca pluta, acum trasă pe uscat. Oamenii care mînuiau podul erau țăranii de prin apropiere iar trecerile fiind rare, Tarso trimise oșteni să-i cheme ca să se înțeleagă cu ei pentru a doua zi.

Podarii, sosiți în grabă, bucuroși de cîștig se și apucară să dreagă una alta, să încerce tăria crăcanelor și a otgonului.

Dincolo de rîu începea cîmpia cu ogoare și pășuni, cu livezi scunde și niscaiva vii așa că de fugit era bine să fugă pe acest mal. Callidromus își legă calul mai aproape de pădure și se duse să se spele la rîu. La cină stătu laolaltă cu slugile și oștenii, căci solii aveau focul lor aparte, lîngă corturi unde de obicei cina și Tarso. După cină Callidromus se sculă ca să se ducă la calul său, dar Tarso îl strigă și-l pofti să se apropie. N-avu încotro și apropiindu-se făcu o plecăciune.

— Acești mari tarabosta, zise Tarso, îți cunosc povestea. Le-am spus că tu te-ai născut liber și ești un om cu carte. Ei te poftesc să bei împreună o ulcică de vin. Șezi aici fără teamă !

Callidromus nu era fricos din fire dar făcu pe temătorul și neînsemnatul, ceea ce plăcu celor mari. Însuși Comozous,

marele sfetnic şi mai marele solilor îi întinse ulcica şi-i arătă locul unde să şadă.

L-au întrebat pe rînd despre una alta, despre viaţa şi obiceiurile în cetăţile de pe malul mării. Mai ales solii parţi erau tare curioşi. Le povesti cuviincios dar fără prea mare tragere de inimă despre Tomisul său natal, despre corăbii care pleacă de acolo în toate colţurile lumii, despre mărfuri pe care le duc şi le aduc, despre temple, edificii şi pallestra la care a umblat ani în şir ca să înveţe carte. Pesemne povestirile lui le-au plăcut solilor parţi care nu erau nici negustori, nici oameni ai mării, căci unul, pe semne cel mai erudit, îi cercetă cunoştinţele în retorică şi filozofie. Vorbea bine limba elină şi dădea uimit din cap.

Faptul că, în sfîrşit, solii l-au luat în seamă i s-a părut de bun augur şi un semn că vigilenţa adormise. Şi mai era un semn bun, cerul era senin aşa că, după miezul nopţii, trebuia să apară luna la lumina căreia îi va fi mai uşor să găsească drumul prin încîlceala luncii şi să se orienteze. Poate că ar fi fost mai bine să fie ploaie, furtună, să fulgere, să tune, fiecare ar fi fost ocupat de ale lui şi el s-ar fi strecurat mai uşor afară din tabără. Dar, neputînd porunci vremii, se mulţumea cu ce este. Dacii se aflau în ţara lor şi nu se păzeau ; un singur străjer, de obicei, moţăia lîngă foc.

Văzîndu-l pe Comozous cum îşi potoleşte un căscat, Tarso se sculă, făcînd semn lui Callidromus că e timpul să plece. Urară nobililor noapte bună şi plecară, oşteanul la cortul său iar tînărul la locul unde-şi lăsase calul.

Învelindu-se cu mantaua se culcă în iarbă alături. Aventura în care era gata să se cufunde îl ţinea treaz. Privi cu plăcere cerul de deasupra poienii, spuzit cu puzderie de stele. Citea în el ca într-o carte. Pe poala lui de miazănoapte, între Carul mare, cu oiştea în sus şi Carul mic cu ea întoarsă în jos se încolăcea năpraznic Dragonul dorind parcă să le despartă, dar Hercule bine înfipt în picioare îşi întindea braţele ca să-l înhaţe. Simboluri omeneşti urcate în cer. Veşnica ameninţare a răului şi tot atît de veşnică justiţie a dreptăţii, cu spiritul ei cavaleresc de ocrotire.

„O, neîntrecutule Hercule ! şopti Callidromus. Viteazule, dîrzule erou, ocroteşte-mă ! Vai ! adăugă apoi resemnat. Nici zeii nu te pot ajuta cînd ursita ti-e scrisă dinainte."

Gîndurile nu reuşiră să izgonească încrederea în viitor, dimpotrivă, nu se simţise niciodată mai voios, mai plin de hotărîre. Din colţul acesta întunecos al poienii, departe de focurile care fumegau gonind ţînţarii, îi va fi uşor să se mistuie în desiş. La cîţiva paşi mai încolo văzuse, de cînd venise, o potecă care se îndrepta de-a lungu. luncii, către miazăzi. Ce-l aşteaptă pe drum, nu-l preocupa. Se va descurca. Va umbla mai mult noaptea. Ziua va dormi în desiş şi cu ajutorul Minervei Augusta — zeiţa înţelepciunii, a lui Dionysos Divinul, patronul casei sale, va ajunge cu bine acasă, la Tomis... Ce-o mai fi acolo... cum...

După o zi lungă şi obositoare, sau din pricina vinului băut adineauri îşi simţi pleoapele grele. Morfeu îi dădea de mult tîrcoale şi într-o frîntură de clipă, de care nici un muritor nu poate să-şi dea seama, zeul somnului îl fură şi-l duse în împărăţia sa.

Îl trezi strigătul unei păsări de noapte. Se cutremură de ruşine că putuse să doarmă în noaptea sacră a fugii sale. Privi stelele şi-şi dădu seama cu groază că dormise mult. Constelaţia Hercule care înainte era culcată pe o latură în dreapta Dragonului, era acum mai jos de el şi stătea în picioare. Trecuse mult de miezul nopţii. Stelele păliseră iar bolta dincolo de rîu era luminoasă. Pesemne a răsărit luna deşi încă nu depăşise plopii înalţi.

Înfiorat de constatare, Callidromus, fără să se mişte din loc, cercetă cu băgare de seamă poiana şi tabăra. Cîţiva călători sforăiau de zor, caii fornăiau de umezeala locului, iar străjerul rezemat de lance, cu capul lăsat, stătea nemişcat, cu spatele la el şi părea că se uită la focul care era pe punctul de a se stinge. Pesemne dormea, căci nu prea avea ce păzi în locul acela tihnit şi paşnic.

Callidromus se sculă, îşi împături mantaua, dezmierdă calul, pipăi samarele dacă sînt bine prinse şi apucînd dîrlogii se trase în umbra copacilor.

„Pornesc la drum, îşi zise, cu divinul Eros în inimă, alături cu tovarăşii săi nedespărţiţi, — Potha, Himera şi Pipho. Să-mi fie cu noroc ! Divinule Eros, luminează-mi calea cu facla ta !"

Își trase calul de urechi, îi frecă nările ca să-l învioreze și-l duse după el, călcînd cu mare fereală. Cînd zări poteca, mai merse vreo sută de pași și încălecă, urmîndu-și drumul la pas.

„Încă puțin, căluțule, și vom porni la trap. Ai răbdare !"

Prin spărtura dintre copaci, poteca era luminată de lună. Trebuia să fie cu ochii în patru, dar...

Un călăreț ieși din umbră și se așeză de-a curmezișul drumului. Ținea în mînă o sabie și lama acesteia lucea sinistru.

Callidromus înmărmuri.

— Încotro la ceasul acesta, Callidromus ? Vrei să faci o plimbare la lumina lunii ?

„E Traso, își zise. Blestem pe capul lui !"

Dacul vorbea încet, dar în liniștea codrului cuvintele i se părură de tunet. Bîjbîi cu mîna în samar.

— Îți cauți jungherul, tinere nesăbuit ? continuă tot atît de liniștit oșteanul. — Uite-l aici ! Ți l-am luat aseară, e o jucărie periculoasă pentru copii. Ți-ai pregătit și merindea de drum ? Ai vrut să ne părăsești ?

Callidromus tăcea și inima i se rupea de deznădejde : „Acum, își zise, acest Cerber mă va păzi cu strășnicie, poate chiar mă va pune în lanțuri !"

Tarso, însă, vorbea încet și fără ură. Ochii nu-i aruncau văpăi, dar era ceva implacabil și de nezdruncinat în trupul său mare, în chipul lui bărbos și pletos, în mîna puternică care ținea sabia încovoiată.

Se apropie încet de Callidromus și-i zise la fel de liniștit :

— Ascultă, băiete ! Te înțeleg, căci era firesc s-o faci. În locul tău și eu aș fi făcut-o. Nu te judec, nici nu te pedepsesc, dar bagă de seamă, cu mine nu-ți va merge. Răspund pentru tine și te voi aduce viu și nevătămat pînă la malul Tyrasului, chiar dacă va fi nevoie să te leg și să te arunc de-a curmezișul calului. Numai eu și oșteanul care a cotrobăit în samarele tale, pe cînd tu stăteai de vorbă cu taraboștii, știm de această pățanie și nu o vom spune nimănui, ca să nu zdruncinăm încrederea celorlalți în tine. De bună seamă de tărășenia asta va afla și călăuza sarmată care o să te ia în primire la Tyras. Pe

corabia care o să vă ducă pe mare nu va mai şti nimeni, dar nici nu vei putea fugi de pe ea. Ne-am înţeles, învăţatule ? De fapt eşti un pui căruia nu i s-a uscat caşul la gură. Întoarce calul şi ia-o încetişor înapoi !

*

Pe malul Tyrasului, Tarso a predat grijile convoiului unui oştean sarmat însoţit de o trupă de călăreţi înarmaţi pînă în dinţi. Noua călăuză avea un nume ciudat, greu de pronunţat, iar Callidromus care nu le cunoştea limba nici nu încercă, căci de acum încolo puţin îi păsa cine îl va păzi şi de sub paza cui va încerca din nou să fugă. Numai că acum avea mai puţini sorţi de izbîndă. Depărtarea între el şi patrie se mărise. Între el şi ea s-au interpus rîurile, mlaştinele şi pădurile. Tot mergînd către răsărit, pe ocolite, către mare, drumul întoarcerii îi va fi barat de gurile Danubiului, delta aceea imensă, năpădită de păduri, păpuriş, grinduri înşelătoare, zmîrcuri, insule, pe care le văzuse în parte cu ochii lui şi despre care auzise atîtea grozăvii. Ca să fugă pe acolo i-ar fi trebuit mai degrabă o barcă decît un cal, dar mai ales mult curaj ca să se avînte în lumea aceea misterioasă, înfiorătoare, plină de peşti, păsări, fiare şi ţînţari, dar mai ales, şi ăsta era lucrul cel mai periculos, băştinaşii primitivi, care omoară pe oricine se avîntă în împărăţia lor.

În această privinţă cugetul său sănătos şi mintea ageră îl sfătuiră să nu încerce să fugă prin deltă, ci undeva în preajma mării, stihie cunoscută lui, de care nu-i era teamă ; să răzbată către cetăţile maritime Tyras sau Olbia, sau alta care îi va ieşi în cale. Puterea romanilor se întindea pînă la ele şi îl va ocroti.

Luînd această hotărîre, se linişti întrucîtva, socotind că nu e rău să mai încerce să adoarmă vigilenţa noilor sâ-i păzitori printr-o purtare voioasă de om împăcat cu soarta sa.

Trecură Tyrasul pe plute de buşteni, făcute chiar de oamenii convoiului şi în faţa ochilor lui Callidromus apăru o cîmpie fără margini, care împingea mereu înainte zările înşelătoare, învăluite în boarea caldă a unui început de vară. Cîtă vreme la munte totul i se părea apropiat, mai

puţin nesfîrşit, deşi teritoriul vălurit de fapt e mult mai mare ca suprafaţă, aici pînza întinsă a cîmpiei părea nesfîrşită.

Ierburi înalte, în care pe alocuri se ascundea călăreţul, se unduiau ca valurile unei mări. Creşteau aici o sumedenie de soiuri de iarbă şi nenumărate flori. Polenul, purtat de adieri, gîdila, supăra mucoasele nasului şi a gîtului. Mirosurile, dulci, amărui, acrişoare, ameţeau simţurile, îmbătau aidoma vinului. Căldura şi zăpuşeala în acest hăţiş de ierburi erau aproape de nesuportat. Din loc în loc, pe albastrul crud al cerului se profila rotunjimea gorganelor înălţate cîndva de oamenii stepelor, sătui pesemne de netezimea ca în palmă a meleagurilor. Erau mormintele conducătorilor căzuţi în lupte şi încăierări. Neamurile nomade şi neastîmpărate le-au înălţat cu mare trudă, cărînd pămîntul în poală, coifuri şi scuturi, aruncîndu-l peste trupurile moarte ale şefilor lor. Unele gorgane erau mari de tot. Callidromus le privea cu uimire şi nu-i venea să creadă că au fost înălţate de oameni. Cine ştie ? Poate că le-ar fi clădit din pietre dacă le-ar fi avut ? Le privea mirat de modestia cu care triburile scitice şi alte neamuri, înălţau aceste muşuroaie ; lăsîndu-le fără semne şi inscripţii, menite să eternizeze eroii, aşa cum au făcut-o alte popoare.

Pînă şi unul care colindase de mai multe ori aceste meleaguri, n-ar fi putut găsi izvoare de apă în nesfîrşirea ierboasă. De aceea, călăuza nouă porunci oştenilor să-şi umple burdufurile cu apă din Tyras şi după două zile de mers, cînd dădură de un rîu, le deşertară, luînd apă proaspătă. După alte două zile de mers, trecură în vad un al treilea rîu cu albie largă dar cu apele scăzute din pricina secetei. Trăgînd cu urechea, Callidromus află că numele rîului este — Hipanis [1].

În acest ocean de ierburi nu era nici pomeneală de drumuri ori poteci, de aceea se umbla încet şi cu băgare de seamă. Nici vorbă, sarmaţii aveau semnele lor dacă se descurcau în aceste locuri, unde iarba sugruma orice urmă lăsată de oameni sau vieţuitoare, iar în ce priveşte oamenii, ei umblau rar şi de fiece dată pe alt drum.

[1] Hipanis : Bugul de astăzi.

După atîtea zile de mers, Callidromus nu văzu nici urmă de aşezare omenească, nici ogoare, nici livezi. Ştia din povestirile concetăţenilor săi, cît de bogate sînt aceste cîmpii septentrionale, de unde lumea elină aducea atîtea bunătăţi, mai ales grîne cu spicul cît vrabia. De aceea îşi dădu seama îndată că sarmaţii îi duceau anume prin locuri pustii, pe ocolite, de teamă de a nu se întîlni cu oamenii, care de obicei împrăştie veştile cu atîta iuţeală ; să nu ajungă aceste veşti pînă la urechile romanilor, stăpînii mării şi ai porturilor de pe ţărmul ei.

Frămîntat şi stăpînit de gîndul de a fugi din sînul acestei solii care îl mîna pînă la capătul celălalt al lumii, Callidromus începu să creadă că toate aceste măsuri de pază au fost luate anume pentru el ca să-l împiedice să fugă, ca să-l îndepărteze de lumea lui, lume care de la un timp se confunda în mintea sa cu fiinţa pe care o iubea mai mult ca viaţa. Cînd îşi amintea de fericirea pierdută, îi venea să urle, să lovească, s-o ia razna peste cîmpii. După ce se potolea, printr-o sforţare supraomenească, umbla abătut, nu mai vedea, nu mai auzea nimic, pradă unei sfîşietoare dureri.

Luînd din Hipanis o mare rezervă de apă, călăuza îi sfătui pe toţi s-o drămuiască cu zgîrcenie, căci ţinutul prin care vor trece nu are nici un strop de apă bună de băut. Într-adevăr, în curînd iarba a început să se scurteze, să se gălbejească, ca la urmă să devină cenuşie. După un timp dispăru de tot şi doar prin locurile joase, unde răzbătea umezeala de sub pămînt, creştea mică şi chircită, iar marginea zgrunţurilor pămîntului crăpat era albă de sare. O zi şi jumătate se mişcară anevoie prin sărături. Pînă şi aerul era sărat şi pulberea sărat-amară dură de vînt, rănea ochii şi ustura gîtlejul. Apa se împărţea în primul rînd cailor, oamenii nu căpătau decît o căniţă pe zi.

Pînă la urmă se terminară şi sărăturile şi începură nisipurile acoperite din belşug de mărăcini şi ierburi seci, tăioase, albăstrii.

La căderea nopţii se opriră şi în timp ce convoiul se aşeză în tabără, călăuza trimise un ostean, îmbrăcat în haine de ţăran şi călare pe un cal obişnuit, flocos, spre

miazăzi, tocmai într-acolo de unde nările fine ale lui Callidromus prinseră mirosul mării. Omul se mistui în noapte, iar tabăra, după cină, se cufundă în somn.

Nu era greu de ghicit, că omul fusese trimis în cercetare, să iscodească cum stau lucrurile pe ţărmul mării. De aceea Callidromus presupuse că pînă la mare nu e prea departe, poate numai o noapte de mers, nu degeaba simţise mireasma sărată a întinderilor marine.

Din nou fu cuprins de dorul libertăţii şi toată fiinţa sa fremăta de nerăbdare. De bună seamă, omul fu trimis la vreun port, poate pentru ca să tocmească o corabie, ori să ia legătură cu cineva care se va ocupa de această treabă. După presupunerile sale, ei se aflau cam în dreptul Olbiei, cetate mare grecească, unde ar fi putut găsi compatrioţi sau cunoscuţi. Aşa, ori altfel, nu aceasta era lucrul cel mai de seamă, ci însuşi faptul de a se depărta de oamenii aceştia care ţineau cu orice preţ să-l înstrăineze de tot ce-i era mai scump.

Calul i-a fost luat de grăjdari şi priponit laolaltă cu ceilalţi cai, lîngă focurile de strajă, pesemne ca să nu fie atacaţi de fiare. Era hotărît să străbată distanţa pe jos. I-ar fi fost mai uşor să se piardă în stepa asta nisipoasă mergînd pe jos. Se ştia straşnic umblător, avea picioare lungi şi vînjoase. Aştepta doar lăsarea întunericului, şi cînd, în sfîrşit, crezuse că poate să-şi încerce norocul, din noapte răsări trupul mătăhălos al călăuzei. Sarmatul îi dădu bineţe şi aşezîndu-se pe vine lîngă el îi porunci să se descalţe. Nu era blajin şi binevoitor ca Tarso. La lumina slabă a stelelor îi văzu dinţii rînjiţi pe sub mustăţile pleoştite. Aşteptă pînă ce Callidromus îşi scoase încălţările, le luă cu o mînă iar cu cealaltă apucă plosca cu apă. Îndreptîndu-se apoi din şale rîse scurt şi plecă.

Callidromus nu se aştepta la una ca asta. Rămăsese o clipă nemişcat şi buimăcit, apoi disperarea rupse zăgazul răbdării. Căzu jos cu faţa la pămînt, zguduit de un plîns sec, deznădăjduit. Şi pe bună dreptate, căci nimeni n-ar fi putut străbate nici măcar o stadie desculţ pe acest pămînt crăpat, aspru, presărat din belşug cu mărăcini.

Cînd se trezi a doua zi, soarele îl ardea în creştet. Pămîntul sub el era jilav şi-i înţepeniseră încheieturile. Privi

buimac în jurul său. Lagărul se deșteptase demult. Încălțările și plosca stăteau cuminți chiar lîngă căpătîiul său. După somnul greu, fără vise, trezia i se păru la rîndul ei vis, un vis urît.

Ducîndu-se să-și ia mîncarea, dădu ochii cu sarmatul și acesta îi zîmbi pentru întîia oară prietenește și-i făcu cu ochiul.

Părea să spună :

„Vezi ce bine am făcut că nu te-am lăsat să pleci ? Amîndoi am scăpat de necaz."

Cercetașul se întoarse cam pe la amiază. Stînd de vorbă cu sarmatul, la întrebările acestuia dădea voios din cap, arătînd cu mîna nu în direcția din care venise ci mai spre stînga.

Îndată după aceea porniră cu toții și pe măsură ce înaintau se schimba și priveliștea. Acum mergeau prin nisipuri întărite pe-alocuri cu iarbă măruntă și tufișuri pipernicite. Spre seară copitele cailor nu se mai înfundau în nisip, căci terenul deveni pietros, urcînd în pantă lină către vîrful unui dîmb înșelător de lung ; atunci cînd se părea că se termină, se întindea mereu înainte, dincolo de muchia mărginită de zare. Mai încolo zăriră o stîncă de formă ciudată, cu cîțiva arbori chinuiți de vînturi în vîrf și călăuza se îndreptă într-acolo.

La picioarele stîncii dădură de un drum, pesemne folosit des, căci nu era năpădit de iarbă. Dîra lui albicioasă ocolea stînca, șerpuind printre ridicături, urcînd mereu o pantă lină.

Și, cu totul pe neașteptate, suind coama unui delușor, zăriră marea în toată splendoarea ei. Acei care n-o văzuseră niciodată se opriră, privind înmărmuriți. Pînă și Callidromus, care o cunoștea atît de bine, înțepeni în loc, sorbind din ochi întinderea fără margini. Era de peruzea și vîntul mîna spre țărm rînduri-rînduri de valuri prelungi. Spuma albă alerga în zig-zag pe coamele lor, iscălindu-se parcă vertiginos pe verdele apei.

— Tallasà, Tallasà ! [1] șoptea el aidoma acelor mercenari macedoneni conduși de Xenophon, care în retra-

[1] Tallasà : marea, în grecește.

gerea lor după bătălia de la Cunaxa, după zile şi zile de mers, zăriră în sfîrşit marea salvatoare. Deosebirea stătea în faptul că pentru Callidromus ea nu era aducătoare de salvare, ci, dimpotrivă, sfîrşitul tuturor speranţelor.

Cu toate acestea stihia dragă îi unse sufletul chinuit ca un balsam miraculos. N-o văzuse de atîta timp. Îi venea să pornească în galop şi să intre în valuri cu cal cu tot, aşa cum făcea la Tomis cu tinerii de o seamă cu el. Se struni cu greu aşteptînd porunca să înainteze, dar călăuza sări de pe cal şi dădu semn de popas.

Nici măcar de bucuria priveliştii nemărginite a mării nu avu parte Callidromus, căci tabăra fu aşezată în văgăuna de sub dîmb, din care nu se vedea decît creasta cu tufişurile ei ţepoase. Din cînd în cînd, săgetînd văzduhul, treceau în zbor pescăruşii, zvîcnind la vederea oamenilor. Păreau să strige : „De ce v-aţi ascuns aici, cînd marea e atît de aproape ?"

Omul pus de strajă pe coama dealului îşi petrecu restul zilei culcat printre tufişuri, aşteptînd nu se ştie ce. Rămăsese la postul său de pîndă şi după apusul soarelui, după ce toată lumea se liniştise, cufundîndu-se într-un somn înviorător.

De data aceasta sarmatul nu se mai mulţumi cu măsurile luate aseară şi-i porunci lui Callidromus să se culce alături de el în preajma focului şi a străjerului, căruia îi dădu ordin să nu-l slăbească din ochi.

Frămîntat cum era, Callidromus nu putu să adoarmă şi se gîndi mult la Candida, la mare, la libertate. Înainte de culcare avea obiceiul de a-l invoca pe Dionysos, dar în ultima vreme, după atîtea nereuşite şi lovituri, credinţa în patronul casei se zdruncinase.

Nu-şi dădu seama cînd somnul îl fură şi avu un vis urît şi chinuitor. Se făcea că era la Tomis, într-o zi fără soare. Umbla pe străzi şi se mira, unde ar fi putut să se ascundă astrul zilei, căci nori nu erau şi totul se vedea limpede, printr-o lumină gălbuie şi lividă. Mai întîi crezu că e noapte, dar pe cer nu apărură nici stelele nici luna, prin urmare nu putea să fie decît zi. Străzile însă erau pustii iar porţile şi obloanele ferestrelor închise ca în timp de molimă. Tot căutînd soarele, ajunse în Agora, se urcă pe terasa cu mozaic şi privi marea. Aceasta era roşie ca

sîngele. Valuri verzi cu spumă violetă se rostogoleau pe suprafaţa ei iar din larg venea o corabie cu pînza umflată deşi nu bătea nici pic de vînt. Corabia îl neliniştea şi coborî repede pe chei pe o scară pe care n-o cunoştea. În sfîrşit, corabia acostase şi pînza îi căzu moartă, cu toate că pe punte nu se găsea nici un marinar care s-o strîngă. Abia atunci, în lumina ireală, văzu că prova corabiei era sculptată în chip de femeie şi apropiindu-se şi mai mult de apă, văzu că femeia aceea era vie, prinsă pînă-n brîu în lemnul vasului şi se zbătea cumplit ca să scape din strînsoare. Simţi o nevoie dureroasă s-o ajute şi tot privind-o, o recunoscu, — era Candida. Deznădăjduit, sări pe punte şi alergă ca s-o scape, iar ea, recunoscîndu-l la rîndul ei, îi strigă : „Salvează-mă Callidromus ! Scoate-mă de aici şi-ţi voi reda soarele !“

Se trezi scăldat în sudori, răsuflînd greu, ca după o alergătură. Stătu un timp nemişcat, gîndindu-se îngrozit la tîlcul acestui vis. Nu cumva iubita sa trecea printr-o mare primejdie şi-i dădea de veste prin acest vis ?

Deasupra-i, cerul spuzit de stele mijea şi licărea. În jur — ţîrîitul sec şi neîncetat al greierilor îngîna parcă răsuflarea liniştită a mării. Focul din mijlocul taberei se stinse şi totul rămînea luminat cu vrăjita lumină a bolţii, răsturnată deasupra văgăunii ca un vas enorm de cleştar preţios.

Nu putea şi nici nu voia să doarmă. După aşezarea stelelor trebuia să fie miezul nopţii. Gîndul apăsător că e osîndit să lupte pînă-n zori cu deznădejdea şi amărăciunea îl îngrozea.

De ce Nemesis este atît de crudă cu el ? Din cîte i-au povestit mama şi doica, ştia că naşterea sa a fost însemnată de o sumedenie de semne şi prevestiri bune şi că acela care i-ar fi prevestit soarta lui de acum, ar fi fost luat drept nebun. Nu ştia că tatăl său va sărăci în doi ani şi va muri de inimă rea, ducîndu-şi destinul nefast în mormînt. Năpasta se abătuse peste ei ca un trăznet din senin. Nici prin gînd nu-i trecea lui Callidromus că refuzînd să se însoare cu cele mai frumoase şi bogate fete din oraş, îi va lua părintelui său bun şi inimos ultima speranţă de redresare. Nici prin gînd nu-i trecea că va fi vîndut ca

sclav de concetățenii săi, că va fi capturat de daci și că se va îndrăgosti de o copilă captivă.

Un fluierat strident pusese capăt gîndurilor sale. Călăuza sări buimăcit din așternutul său și trecîndu-și mîna peste chip ca să alunge somnul se îndreptă grăbit către coama dealului. Apăru apoi sus, alături de pîndar. Priveau către mare și făceau cuiva semne.

Curînd după aceea tabăra fu strînsă și cu toții porniră către țărm. Ieșind pe culme, Callidromus zări, în micul golf din stînga sa, silueta grațioasă a unei corăbii, după aspect, una din Pont. O luminiță era agățată de catarg. Marea, cît se vedea cu ochii, era liniștită și pustie.

Coborîră cu grijă panta stîncoasă și ieșiră pe mal. Corabia acostase lîngă o ieșitură a stîncii, dreaptă și la nivelul bordului, un fel de chei natural. Nu era greu de presupus că era un loc de acostare al marinarilor certați cu legea.

Pe mal îi așteptau cîțiva oameni. După urarea de bun venit, căpitanul se întreținu un timp cu solii parți, care pesemne îl cunoșteau și peste un timp începu îmbarcarea.

Tarabosta Comozous plăti sarmaților ce li se cuvenea. Căruțele fură golite iar încărcătura cărată la chei.

Înainte de a păși pe podișca aruncată între mal și punte, Callidromus băgă de seamă că mai marele sarmaților i-l arată căpitanului, spunîndu-i ceva la ureche.

„Îl învață cum să mă păzească, își zise Callidromus, pierzînd orice speranță."

Căruțele, caii și cîțiva daci au rămas pe țărm, pentru a se reîntoarce apoi pe malul Tyrasului, însoțiți de sarmați, unde îi va prelua credinciosul Tarso, o dată cu vestea că solia s-a îmbarcat cu bine pe corabie. Tarso ! Fie-i numele blestemat !

PARTEA A DOUA

Quid aliud Fortuna adstruere poterat ?

(Ce altceva mai putea adăuga norocul ?)

Zvelta corabie, care-l ducea pe legatul Caius Caecilius Plinius la postul de guvernator al provinciei Bithynia, ajunsese la capătul de miazăzi al Peloponesului. Era a opta zi înaintea calendelor lunii lui Augustus.

Zărind în depărtare stîncile abrupte, marinarul de pe catarg strigă vestea. Căpitanul, dînd cîteva porunci, se îndreptă către pupă şi-i spuse sclavului care veghea la intrare în cabină, să-l anunţe pe stăpînul său, că vasul se apropie de capul Maleà.

— Am auzit, răspunse un glas slab şi chinuit. Ies îndată !

Sclavul ridică perdeaua şi intră. Stăpînul era palid şi slăbit. Culcat pe un pat moale, care amortiza întrucîtva oscilaţiile vasului, părea foarte bolnav, doar ochii îi luceau, vii şi plini de curiozitate.

Văzîndu-l pe sclav dezolat, frămîntîndu-se înainte de a-i vorbi, zise cu hotărîre :

— Nu căuta să mă convingi, Pancratius. O să ies să văd ce n-am văzut încă. Cred că vîntul şi soarele o să-mi facă bine.

— Îngăduie-mi cel puţin, stăpîne, să-ţi fac un culcuş şi un umbrar pe punte. Mi-e teamă ca boala ta să nu se înrăutăţească. Pînă la ţărm e încă departe. Stai liniştit !

— Fie, credinciosule, aştept ! Grija ta pentru mine este mişcătoare, dar să nu crezi că sînt chiar atît de şubred. E doar o părere. Am fost dintotdeauna debil şi totuşi am ajuns la respectabila vîrstă de o jumătate de secol.

— Știu, stăpîne, știu. Să mi te țină zeii încă pe atîta. Pe aura divina[1] a răposatului tău părinte, pe care l-am îngrijit pînă la năpraznica lui moarte, ar trebui să te cauți mai temeinic și să nu întinzi coarda prea tare. Iată, m-am dus !

Se aflau cam la două mile de țărm. Vîntul era neprielnic și căpitanul porunci strîngerea celor două vele, mare și mică. Corabia se apropia lin, mînată, ca să biruie curentul potrivnic, de două rînduri de vîsle în stînga și doar un rînd în dreapta ei.

Așezat comod pe un pat cu spezează, rezemat pe perne, ferit de vînt și soare printr-o perdea întinsă deasupra și lateral, Plinius nu slăbea din ochi țărmul care se apropia. Se bucura ca un copil. Suferința nu-l împiedica să se bucure, să viseze, să se entuziasmeze, căci era obișnuit cu durere din copilărie. Îi privea pe rînd pe cei de lîngă el : Pancratius cu chipul îngrijorat, căpitanul încruntat și negunos, pe toți ceilalți — o suită întreagă de ostași — printre care Gabius Bassus, comandant militar din Nicomedia și care se întorcea din Roma la postul său, Iulius Ferox, ajutorul său, și Fuscus Salinator, duumvir al aceluiași oraș. Mai la o parte se țineau cei doi secretari, medicul său personal, Harpocras din Alexandria, libertul-administrator care-l însoțea în călătorii și alții mai mărunței.

— De ce ești întunecat la chip, căpitane ? întrebă Plinius.

— Am motive temeinice, nobile Caius. Știi bine că am zăbovit mult prin diferite porturi, că am mers cîteva zile cu ajutorul vîslelor căci am nimerit într-o perioadă fără vînt și iată-ne în preajma zilei cînd de obicei încep să sufle vînturile etesiene, cele dinspre nord-est. Poate că vom avea noroc și vom putea străbate Egeea, dar că vom putea trece Hellespontul[2] și Propontida[3] înainte de a se dezlănțui, mă îndoiesc.

— Ce fel de vînturi sînt acestea, căpitane ?

---

[1] Aura divina : latinește — suflet.

[2] Hellespont : trecătoarea Dardanele.

[3] Propontida : Marea Marmara.

— Incep să bată înainte de caniculă, cam pe vremea asta şi ţin opt zile, cîteodată de două ori pe atît. Nu putem străbate distanţa aceasta cu vîntul potrivnic numai cu vislaşii. Cîteodată suflă atît de puternic, încît corabia, cu toate sforţările, stă pe loc.

— Eu sînt de vină, căpitane. Am zăbovit atîta din pricina treburilor statului şi a curiozităţii mele. Dar ce ne sfătuieşti ? Voi, oamenii mării, ştiţi mai bine ce ne rămîne de făcut.

— În primul rînd, să nu debarcăm la Maleà. Pînă curentul nu s-a înteţit să cîştigăm din timp. Al doilea, să ne îndreptăm de-a dreptul către Ephes. Insulele şi golful imens opresc întrucîtva puterea vîntului şi la adăpostul ţărmurilor vom putea naviga binişor. Bineînţeles nu avem timp nici pentru insula Cythera pe care o vezi în zare, în stînga ta.

— Fii liniştit ! Cunosc Cythera prea bine. Am poposit în acest vis al poeţilor pe cînd eram tînăr şi mă duceam la Rhodos să studiez filozofia. Va să zică eşti de părere să ne îndreptăm către Ephes iar de acolo va trebui să călătoresc pe uscat ?

— Aşa e, nobile. Decît să înfrunţi valurile care-ţi fac rău, mai bine să te laşi purtat într-o carruca [1] comodă.

— Dar tu, Cerbere, ce zici ? se întoarse către medicul Harpocras.

— Eu zic la fel. Prin gura cinstitului căpitan a vorbit Oracolul. Pe uscat e altceva, vom putea face popasuri mai dese, să te îngrijim, să-ţi oferim mîncare şi apă proaspătă.

— Părerea ta, Gabius ? îl întrebă şi pe Bassus.

— Sînt de aceeaşi părere. Decît să ne săltăm pe valuri stînd pe loc, mai bine să debarcăm la Ephes. De acolo, cu îngăduinţa ta, nobile Caius, te voi lăsa, căci mă grăbesc foarte mult şi voi călători călare pe cai de schimb.

— Cine-ţi ţine locul în Bithynia ?

— Nymphidius Lupus, comandantul cohortei de primopilari. Nu prea se pricepe şi nu are autoritate, iar eu l-am lăsat prea mult timp singur.

---

[1] Carruca : car de voiaj.

— Bine prieteni, aşa să fie ! Iar acum să ne bucurăm ochii cu priveliştea acestor locuri sacre, închinate din vechime lui Apollo şi Pan.

Între timp corabia se apropiase de ţărm. Stînca Maleà, luminată din plin de soarele amiezii, părea imensă. Printre boschete de chiparoşi, aproape negri în bătaia crudă a razelor, străluceau ici-colo marmorele sanctuarelor. Pinii răsuciţi de vînt îşi clătinau cetina pe culme. Dumbrăvile de mirt coborau domol prin văgăuni pînă la ţărm.

Zărind corabia, nişte oameni în tunici viu colorate alergau pe potecă la vale, agitîndu-şi braţele. Plinius devora cu ochii lărgiţi de febră aceste splendori. Agită drept răspuns mîna albă, descărnată şi obosind, o lăsă jos. Inima îi bătea slab dar cu zvîcniri născînd în străfundurile fiinţei sale spaime ancestrale. Un sfîşietor regret urca de acolo, regret că într-o bună zi, poate tot atît de splendidă, va părăsi această lume cufundîndu-se în nefiinţă. Era obişnuit cu aceste stări de slăbiciuni şi îndoială ; de altfel treceau tot atît de repede după cum veneau.

În golfuleţul cît o copaie, pe o plajă îngustă de cîţiva paşi, pescarii îşi cîrpeau plasele lîngă bărcile trase pe uscat. Valuri uşoare, prelungi se rostogoleau spre ţărm, spărgîndu-se domol de stînci, împroşcîndu-le cu horbote de spumă. Apa, cînd albastră, cînd verde, cînd asemenea ametistului, de nedescris în jocul continuu şi schimbător al nuanţelor, fascina privirile. Stihia lichidă şi profundă năştea aceste culori, zămislindu-le din lumină şi adîncuri, din mişcare şi natura fundului mării.

Chinuit de febră şi îndoieli, Plinius era totuşi fericit şi cu toate că nu era un declarat epicurean înclina către învăţătura luminoasă a bucuriei şi a plăcerilor. Totul îl interesa şi-l încînta. La fel fusese şi părintele său adoptiv, unchiul Maior, doar că acela era sănătos şi plin de sevă. Neastîmpărul său îi adusese moartea în timpul erupţiei Vezuviului.

Căpitanul porunci încetarea vîslitului, întinderea velelor şi cîrmirea către răsărit. Socotea că zăbovise destul în faţa capului Maleà. Plinius îşi mijea ochii, privind ca printr-un văl miraculos la darurile naturii, luîndu-şi rămas bun de la aceste locuri.

După cum prevăzuse căpitanul, vînturile etesiene îi prinseseră traversînd marea Egee şi cu toate că erau încă slabe, corabia nu putu să le stea împotrivă şi-şi schimbă cursul către sud-est, prinzîndu-le puterea cu velele, pieziş. Au plutit aşa o zi întreagă, suportînd tangajul lateral, obositor şi chinuitor şi la apusul soarelui ajunseră la insula Chios. Harpocras, îngrijorat de sănătatea stăpînului şi pacientului său, îl sfătui pe căpitan să acosteze.

Două zile întregi Plinius zăcu în vila unui bogat proprietar de vii şi nu văzu nimic din frumuseţile acestei insule, cîntată de poeţi şi înălţată în slăvi de beţivani.

A treia zi în zori, marea fiind destul de liniştită, porniră către miazăzi ca să treacă prin faţa insulelor Icaria şi Samos, pentru ca stăpînul, refăcut de odihnă deplină, să poată admira aceste perle ale Egeei care închid la sud golful vast al Ephesului.

După lăsarea serii, debarcară la lumina torţelor în Ephes dar cu toată ora tîrzie, vestea se împrăştie fulgerător şi tot ce era mai de vază în oraş se grăbi să-l întîmpine pe marele învăţat, fost consul şi consilier apropiat al cezarului. Asta l-a obosit din nou pe Plinius ; a trebuit să se scuze şi să se retragă în grabă la palatul legatului Asiei, al cărui stăpîn lipsea, aflîndu-se la Roma.

A doua zi după ce primi şi se întîlni cu cîţiva demnitari locali, porunci să fie dus în lectică la Arthemisium, celebrul templu al zeiţei Arthemis şi — de acolo — pe muntele Koress, unde de pe acropolă admiră priveliştea golfului, a văii rîului Kaistros şi a oraşului.

Încîntat dar epuizat, mai zăcu o zi. Între timp se făcură pregătirile unei lungi călătorii pe uscat.

Purtat în lectică, căci n-ar fi putut suporta zdruncinăturile carului, nici măcar ale calului de călărie, se lăsă dus pe un drum accidentat dar nespus de pitoresc, prin Smirna şi Elaia la Pergam, cetate cu mare faimă, înfiinţată încă din negura vremurilor de către grecii din Arcadia.

Porunci aici un popas de mai multe zile. Demult îşi dorise să vadă Pergamul dar căile sale îl ocoleau mereu. Unii călători susţineau că în întreaga Italie şi Elladă nu există ceva asemănător ca frumuseţe, bun gust şi rafinament artistic.

După ce făcu un sacrificiu în celebrul templu închinat zeului tămăduirii, Esculap, Plinius își petrecu restul zilei în faimoasa bibliotecă, tot atît de bogată ca cea care a fost mistuită de flăcări în Alexandria asediată pe timpul lui Iulius Caesar.

Aerul sănătos al orașului situat pe terase înalte, naturale, mîncarea prielnică, îngrijirea și supravegherea neîncetată a lui Harpocras, își făcură efectul asupra lui Plinius. Culoarea îi reveni în obraji, febra îi scăzu simțitor, plimbările pe jos în aer și soare îi redară vigoarea și opriră neplăcutele transpirații din timpul somnului.

În străvechea cetate, care a cunoscut printre regii săi și pe Lisimach, generalul și urmașul, în această parte a imperiului, al lui Alexandros Macedoneanul, totul purta pecetea înaltului rafinament elen, la care prea puține orașe din lume puteau aspira. Oamenii frumoși, harnici, cu purtări alese, mulți eruditi de rangul întîi, meșteri neîntrecuți în fabricarea pergamentului, ceramicii, alifiilor tămăduitoare și a parfumurilor îl încîntau pe Plinius. Stătu îndelung de vorbă cu cei mai vestiți dintre ei. Colindă templele, atît de multe și strălucite, închinate lui Zeus, Dionysos, Athena Pallada, Asclepios-Esculap, Iulia — fiica lui Augustus. Dacă zorul nu l-ar fi mînat la datorie, mai ales că dorea să ajungă la Nicomedia înaintea zilei de naștere a împăratului, ar mai fi rămas pe acest meleag binecuvîntat, sfințit de hărnicia și geniul locuitorilor săi, mai ales în ultima vreme, cînd nici un neam, nici o seminție pîrdalnică nu îndrăznea să spurce și să jefuiască prosperele provincii aflate sub aripa ocrotitoare a Romei.

După multe zile de drum greu, cu popasuri scurte, adeseori mergînd noaptea ca să scape de arșița nemiloasă a caniculei, ajunse la hotarul sudic al provinciei sale și intră în zona lacurilor mari, înșirate de-a lungul Propontidei ca o superbă diademă.

În orașele Cicicus, Prussa, Niceea, locuitorii anunțați de curieri iuți ca vîntul, îi făcură o primire triumfală și-l ovaționară furtunos. Vestea despre cinstea și integritatea caracterului său, despre firea sa dreaptă și omenoasă îl precedase. De mult își doreau locuitorii acestor meleaguri, asupriți de autorități venale și guvernatori cruzi și lacomi,

un cîrmuitor dintr-o bucată, trimis de Traian — cel mai bun dintre principii lumii. Așteptau cu încredere să se pună stavilă abuzului, să se mobilizeze energiile tuturora, să ducă la îndeplinire marile lucrări publice ale căror proiecte zăceau în sipetele legaților laolaltă cu banii furați poporului. Lumea începea să spere că totul se va îndrepta.

Odihnindu-se două zile la Niceea, Plinius străbătu ultima etapă a călătoriei, ajungînd în Nicomedia.

Capitala provinciei Bithynia îl primi frenetic. Marea majoritate — din toată inima, ceilalți — cu prefăcută bucurie, căci se simțeau vinovați și știau că mai devreme ori mai tîrziu vor da socoteală.

Palatul guvernamental strălucea de curățenie și daruri scumpe aduse de cei avuți. Armata mustruluită și lustruită între timp de Gabius Bassus l-a primit cu ovații furtunoase.

Mai erau două zile pînă la ziua de naștere a împăratului. Orașul se înfrumusețea cu flori, ghirlande și embleme. Se căutau de zor animale de sacrificiu de cel mai bun soi și fără vreun beteșug. În calitatea sa de legat, Plinius trebuia să conducă ceremonia religioasă a marelui sacrificiu „Suovetaurilia“ [1]. Toate erau de bun augur.

*

Callidromus se strecura încet și îngîndurat prin forfota străzilor înguste, negustorești, învecinate cu poarta de miazănoapte a Ctesiphonului [2].

Marele oraș tocmai condusese la locul de veci pe regele-regilor Pacorus al II-lea și mai purta doliul după stăpînul său. De aceea forfota era potolită, hainele mohorîte, negustorii își strigau marfa cu jumătate glas, ducînd din cînd în cînd mîna la gură ca s-o stăpînească și să-și aducă aminte că bătrînul și bunul rege a trecut dincolo, la străbuni, și că nu știe cum va fi sub noul stăpînitor.

---

[1] Suovetaurilia = Sacrificarea unui porc (sus), a unei oi (oves) și a unui taur (taurus).

[2] Ctesiphon : capitala Parției, pe cursul inferior al fluviului Tigru.

De nouă ani străbătea Callidromus acest drum, atunci cînd timpul îi îngăduia şi mai ales atunci cînd căuta singurătate. Scăpat din atmosfera apăsătoare a palatului, cu stricteţile şi rigorile lui, îşi recăpăta liniştea sufletească în aceşte străzi şi străduţe, întortocheate şi murdare. Aici nu-l cunoştea nimeni, nu-l oprea, nu-i vorbea ; aici nu trebuia să fie cu ochii în patru, să se încline, să se prosterne chiar, să răspundă în doi peri, să invoce zeii străini şi să le ceară pogorîrea favorului asupra vreunui demnitar, ori al vreunui membru al numeroasei familii domnitoare ; aici nu era silit să-şi ascundă gîndul în spatele unui zîmbet prefăcut, linguşitor. Aici printre oamenii mărunţi, printre sumedenia de neamuri şi semin-ţii, cu obiceiuri, îmbrăcăminte şi graiuri felurite, se simţea ca şi singur. Toţi aceşti locuitori ai uriaşului imperiu partic, al căror simplă enumerare ar fi obosit pe oricine, toţi negustorii aceştia, veniţi din patru zări, de la Pont pînă-n Indus, de la Arabia Petraea pînă-n Hircania, nu-l cunoşteau şi nu aveau nimic cu el, îşi vedeau de drum, negoţ ori alte treburi.

Adesea se dădea la o parte, lipindu-se de zid, ca să lase să treacă un cîrd de cămile greu încărcate cu mărfuri, sau purtînd palanchine cu călători. Alte ori, ca să-şi scuture hainele de praf după ce lăsa să se scurgă pe lîngă el o turmă de oi cu lînă preţioasă, sau să treacă călăreţi pe cai focoşi, ori asini mititei îndoiţi sub greutatea poverilor prea mari. Cîteodată, întîlnind convoiul unui mare demnitar cu garda călare şi căruţe înzorzonate trase de catîri, la strigarea „Prosternaţi-vă !“ se prosterna şi el cu capul plecat şi cu atît mai mult rămînea un oarecare, nebăgat în seamă, deşi îl cunoştea prea bine pe demnitar şi nu o dată l-a introdus în odăile regeşti.

De astă dată era atît de îngîndurat, încît nu lua în seamă nimic în jurul său. Moartea regelui, protectorul şi binefăcătorul său, care îl eliberase din sclavie, îl înălţase la rangul de preceptor al prinţului moştenitor şi-l făcuse secretarul său personal, îl îndurerase peste măsură şi pusese sub semn de întrebare eliberarea lui deplină şi reîntoarcerea în patrie pe care răposatul i le promise.

Altă dată, voios şi plin de speranţe se oprea atras de vreo tejghea să privească lucrurile rare şi preţioase în-

tinse pe ea : arme de tot soiul, din oţeluri fine, cu intarsii de argint şi aur, cu mînere bătute în nestemate, vase de aramă minunate cu toarte decorate cu figuri de oameni şi animale, cu ciocuri înalte, arcuite, lămpi, blide ciocănite, covoare care-ţi luau ochii prin neasemuita lor fineţe, bucăţi de stofe şi ţesături brodate cu flori şi monştri mitici, ori colorate în dungi multicolore. Se oprea să se minuneze la tarabe pline de fructe şi legume nemaivăzute, mari, zemoase care-ţi lăsau gura apă. Se oprea încîntat în faţa prăvăliilor cu zorzoane eftine ori podoabe scumpe, atît de multe în Orient. La marginea oraşului, prin apropierea porţilor, lipite de zidul oraşului, se întindeau nenumăratele ateliere ale meseriaşilor. Pe vremuri zăbovea mult lîngă ele. Nu mai ştia la ce să se uite întîi. Dar printre toate, cel mai mult, îl atrăgeau cele ale pielarilor şi olarilor. Adesea se uita ore în şir, privind mîinile iscusite ale meşterilor. Aşa butucănoase şi pline de bătături, ele făceau minuni de artă. Bucăţile de piele curăţate, colorate în roşu aprins, verde viu, chiar aurite, se prefăceau în încălţări, tolbe, şei, frîie, centuri, veste, mănuşi de şoimari. Un boţ de argilă învîrtit pe o masă de olar, sub apăsarea degetelor abile se prefăcea în vase, ceşti, farfurii, cupe, fructiere subţiri, sunătoare, glazurate, pictate şi de toate formele posibile. Se mira nu numai de măiestria lor dar şi de sărăcia în care se zbăteau. Trebuiau să lucreze zi de zi, din zori pînă-n noapte, pe arşiţă şi în frig, în aerul stătut, în duhoarea străzilor, pe care doar ploile rare le spălau, să-şi dea toată silinţa, elanul şi măiestria, ca să-şi poată cîştiga bucata de pîine necesară ca să nu moară de foame. Minunile făurite de ei luau calea palatelor, înfrumuseţeau mîndra nobilime parvică, distantă şi nepăsătoare, care luîndu-le rodul muncii, nu le lăsa adeseori decît zilele.

Multe clipe de meditaţie îi prilejui acest fantastic Orient, în care îl aruncase soarta pentru atîta amar de timp. Comparaţiile veneau de la sine. În cetăţile elene de pe ţărmul Pontului Euxin, pe care le cunoştea, totul era altfel. Şi acolo dibăcia şi hărnicia prisoseau dar nu era atîta nepăsare, iar măiestria celor iscusiţi era bine răsplătită. Lumii greceşti îi era necunoscută această ciudată supunere oarbă în faţa puterii şi sorţii. Spiritul elen

nu se împăca cu indolența, dezordinea, murdăria. Elinii erau mîndri de orginea, mintea și curajul lor, de libertatea lor de a gîndi și de a se mișca. Pînă și sclavii dacă nu toți, dar majoritatea, erau socotiți membri ai familiei, erau întrebați, ascultați și luați în seamă. Aici, în Orient, sclavul era pulbere, un obiect neînsuflețit, în cazul cel mai bun — un animal grăitor. Imperiul partic era plin de toane și neprevăzut, iar sufletul unui part putea să cuprindă și să împace în el însuși cea mai acerbă cruzime, cea mai neagră nepăsare dar și o nemărginită generozitate. Regele Pacorus, din fericire pentru Callidromus, era dintre cei mai buni și foarte curînd îl scosese din starea înjositoare de sclav. În schimb, regele Decebal, cine ar fi putut să creadă ? îi trăsese o păcăleală de pomină. Poate nu era scornită de el ci de perfidul Bicilis, dar printre scrisorile trimise regelui Pacorus se mai afla una pe care n-o scrisese Callidromus și nu-i cunoștea conținutul. Abia mai tîrziu, punînd în ordine corespondența regală, o găsi și luă cunoștință de cuprinsul ei :

„Îți mai trimit, o Rege al Regilor, și un sclav de-al nostru, pe nume Callidromus, erudit, cunoscător de limbi și în multe științe încercat, care știe să conducă corăbii după mișcarea stelelor și desăvîrșit este în călărie. Alt sclav mai iscusit în toate, pe deasupra voinic și frumos, neavînd la îndemînă, ți-l dăruim pentru vecie."

Citind-o, își dădu seama că Bicilis îl mințise de două ori, mai întîi cînd spusese că dacii nu au sclavi, a doua oară cînd îl lăsase să creadă că se va reîntoarce împreună cu solia, după ce va fi folosit ca tălmaci.

Deși toate aceste întrebări și nedumeriri se tociseră cu vremea, gustul lor amar rămăsese.

Acum, cînd bătrînul rege murise, nu mai avea speranță să fie lăsat să plece. Aducîndu-și aminte ce pierduse, îl cuprinse disperarea.

„O, Dionysos, de ce m-ai lăsat ? De ce nu l-ai scos din impas pe servul tău credincios, adoratorul care ți-a adus atîtea ofrande și ți-a înălțat atîtea rugi ? Iată-mă, mizerul, aici în acest furnicar al Orientului, purtînd straie barbare, cu care nu mă pot obișnui nici după scurgerea atîtor ani ! Iată-mă în acest capăt îndepărtat al lumii, unde nu plouă

cu lunile, unde pietrele încinse ziua, crapă noaptea de frig. Cerul acesta, veşnic senin, mă înnebuneşte. Imperiul acesta, monstruos de mare, pe care l-am colindat, a năruit în mine cumpăna lucrurilor ; nu mai ştiu ce e bine şi ce e rău, sîngele îmi clocoteşte în vine şi nebunia urcă la cap. În lumea mea mică, frumoasă şi armonioasă în toate, mă simţeam om ; acum, în imensitatea aceasta, nu sînt decît un grăunte. Totul aici mi-e străin, totul mă uluieşte şi mă înspăimîntă, iar speranţa de a-mi revedea patria este aidoma mirajului, plăsmuire a acestor locuri."

Întrînd sub bolta răcoroasă a porţii, simţind adierea proaspătă venind de la rîu, Callidromus iuţi pasul. Oşteanul de pază îl recunoscu şi ducînd mîna la inimă îi zise :

— Cinstite Calid Romuz (aşa îi pronunţau numele localnicii), adineauri trecu pe aici cărturarul Urabi şi întrebă de tine, dacă nu te-am văzut ieşind din cetate. Mi-a poruncit să-ţi spun că te aşteaptă unde ştii tu, pînă la apusul soarelui.

— Îţi mulţumesc, oştene, tocmai voiam să-l văd. Ţine asta din partea mea !

Oşteanul apucă moneda cu lăcomie şi ducînd-o la buze, zise :

— Marele Ormuzd să-ţi sporească averea însutit !

Urabi, pe care nu-l văzuse de la funeraliile regelui, voia să-l vadă. De la un timp nu se încumeta să se ducă în partea aceea a palatului unde locuia cărturarul. Urabi îi era drag. Îi era ca şi un frate mai mare, mai copt şi mai înţelept. Era din acel soi de oameni, care din pricina înţelepciunii adunate în mintea sa de învăţat, încetase să mai aparţină unui clan, seminţie ori popor.

Tigrul curgea domol, maiestos. Malul celălalt al fluviului abia se zărea. Cît vedeai cu ochii, lumea lui era o vastă grădină. Belşugul de ape, care nu seacă niciodată îl făceau asemănător Edenului. Palmieri giganţi îşi clătinau uşor evantaiele. Dumbrăvi de arbuşti de tot soiul, unele acoperite cu flori binemirositoare îi întretăiau drumul. Se strecura pe poteci înguste şi întortocheate prin tainicile desişuri printre care poposeau întinse poieni cu iarbă şi flori. Şiruri de plopi uriaşi împungeau cerul cu vîrfurile

lor ascuțite și-și fremătau necontenit frunzele pe tije subțiri, simțitoare la orice mișcare a aerului, arătînd pe rînd, cînd partea închisă, smălțuită a lor, cînd cea albă, mată, amestecîndu-le într-o părere de argintiu.

În luncă nu locuia nimeni și nici nu-și lucra ogorul, căci adesea, după ploi abundente la munte, apele mari o acopereau, dar pe terasele înalte ale malurilor, ogoarele se întindeau cît vedeai cu ochii, iar printre ele așezări omenești. Din loc în loc, de la fluviu către ogoare se întindeau jghiaburi pe crăcane înalte. O roată mare cu găleți de lemn, ori o simplă frînghie cu tigve de dovleci, se cufundau în apele fluviului, învîrtite de sclavi amărîți, tăbăciți de arșiță și mînjiți de noroi, ori puse în mișcare de cai orbi care se roteau în jurul unui stîlp. Apa scoasă, se deșerta în jghiab, iar de acolo se scurgea în încîlcita rețea a canalelor care brăzdau ogoarele.

Cei doi prieteni se zăriră de departe și porniră unul către celălalt. Locul era de o frumusețe negrăită. Fluviul, bătut de razele piezișe ale după-amiezii, curgea ca un șuvoi de aur topit. Aerul fierbinte juca deasupra lui, învăluind depărtările cu un văl tremurător. Sub uriașele trunchiuri era răcoare. Tăpșanul cobora lin către mal printre două desișuri de tamarisc.

Își strînseră mîinile, privindu-se cu drag.

— Urabi, mi-ai lipsit !

— Și tu mie, Callidromus, dar n-am putut scăpa de treburi. Apoi și doliul acesta... Te-am căutat astăzi și nu te-am găsit la palat. Mi-am închipuit că vei ieși și am zorit să ți-o iau înainte.

Privindu-l cîteva clipe cercetător, adăugă :

— Nu numai ca să te văd, dar ca să te previn de unele lucruri.

— Ce s-a întîmplat ? întrebă Callidromus și i s-a părut că întrevede îngrijorarea pe chipul smead al bărbosului Urabi.

— Ah, prietene, nici nu știu cum să încep. Îmi vuiește capul de gînduri. Să ne așezăm aici !

Corăbii pîntecoase alunecau la vale. Se auzea sunetul ciocanului care dădea măsura, și vîslele se ridicau și se lăsau ritmic.

După ce-l privi un timp cu ochii săi mari, negri şi misterioşi, Urabi îi puse mîna pe braţ.

— Prietene, cred că marele Fatum [1] ţi-a hărăzit o cotitură în viaţă. Poate ţi-e dat să părăseşti meleagurile străine şi să te apropii de patrie.

— Nu te înţeleg, Urabi !

— Cum ai putea înţelege cînd abia am început ? Dacă aş fi retor ca tine, ca să ştiu cum se ţes cuvintele ! Dacă aş şti să înjghebez înţelesuri multe din vorbe puţine ! Dar dintre toate ştiinţele asta mi-a scăpat, aşa că mulţumeşte-te cu lămuririle mele încîlcite. Ciuleşte-ţi urechile şi ascultă ! Kosrau sau Chosroes, cum îi zic romanii, e nebun de fericire că în sfîrşit e rege. Ca frate al răposatului, şi ajuns la o vîrstă înaintată, nu avea nici o speranţă, mai ales cînd există un fiu moştenitor, dar Parthamasiris, o ştii prea bine, e un prinţ de paie. La vîrsta sa de douăzeci şi doi de ani, e încă un copil necopt la minte şi s-a lăsat îmbrobodit de unchiul său. Cu toată frica, lumea din palat şuşoteşte. Eu nu ! Prefer să ascult. Cuvîntul zburat de pe buzele noastre nu se mai întoarce, făcînd cuib în urechea altuia. Chosroes i-a împuiat urechile nepotului său, că nu ar fi în stare să conducă un imperiu uriaş, că nu cunoaşte îndeajuns viaţa şi oamenii, că fără el, unchiul său, nu poate face mare lucru, cel mult o revoltă în provincii, de aceea îl sfătuieşte deocamdată să primească regatul Armeniei, cel mai populat, şi cel mai bogat dintre toate. Acolo îşi va face ucenicia de conducător şi după moartea unchiului se va reîntoarce pe tronul Regelui-regilor.

— Urabi, dar Armenia are un rege.

— Chosroes vrea să-l gonească de acolo.

— Dar regele Exedares este tributar romanilor, nu numai parţilor.

— Ştiu ! De aceea ţi-am spus că unchiul Chosroes i-a împuiat urechile nepotului său „minus habens" [2] cum zic latinii, ca să scape de el. Nu-i pasă ce i se va întîmpla acestuia după ce va uzurpa tronul lui Exedares, mai ales că unchiul are un fiu şi de bună seamă îl va desemna ca

[1] Fatum : destin, fatalitate, în limba latină.
[2] Minus habens : subdezvoltat.

succesor al său. Mă mir că tu, preceptorul lui Parthamasiris, nu știi cum stau lucrurile la palat. Învățăcelul tău n-a știut să-și asigure dreptul de succesiune și n-a știut nimic din uneltirile unchiului său. N-a știut că acesta atrăsese de partea sa pe cei mai puternici demnitari, făcîndu-le promisiuni de înălțare și oferindu-le daruri bogate. Pe mulți dintre sfetnicii răposatului i-a desemnat ca satrapi [1] în cele mai bogate satrapii. Prințul Parthamasiris a fost luat ca din oală și afumat ca o pastramă de berbec. În fața consiliului regal n-a fost în stare să spună un cuvînt, cu atît mai mult să se împotrivească acestei stări nefirești. Cine știe ce e cu el ? O fi tăcut de frică ori de înțelepciune ?

— Înțelept nu e deloc, fricos da ! Îl cunosc prea bine pe prinț.

— Nu e numai prost și laș, mai e și nerecunoscător, dar mai ales ranchiunos. Ajuns la această vorbă, am atins miezul povestei pentru care te-am căutat.

— Lămurește-mă !

— E ranchiunos și urăște în taină pe acei pe care îi invidiază. Îl invidiază pe oricine care îi este superior. Pe un curtean cu purtări alese și vorbe plăcute ; pe un oștean, pentru că e curajos, hotărît și știe să mînuiască armele ; pe un păstor pentru că e lipit de calul său ca un Centaur ; pe un marinar pentru că înoată ca un pește ; pe un scrib care înșiră frumos și fără greș literele cu iuțeala vorbitorului ; pînă și pe un sclav umil pentru că e mai frumos și mai vînjos decît el. Parthamasiris nu știe că un prinț nu este obligat să cunoască și să poată face tot ce știu și pot să facă supușii săi, că el trebuie doar să înțeleagă și să poruncească. Dar ce este mai trist, mai ales pentru mine, este faptul că dintre toate ființele lumii pe tine te invidiază cel mai mult, pentru că ești una din rarele ființe aflate la un pas de perfecțiune. Singurul tău neajuns este că ești prea încrezător și nu ai discernămînt în judecarea oamenilor.

Callidromus părea abătut. Stătu un timp cu capul plecat apoi zise :

---

[1] Satrap : guvernator cu puteri absolute.

— L-am iubit și m-am străduit din răsputeri să-i transmit cunoștințele mele. Ce vină are el dacă e slab la minte ?

— Știu, prietene ! Tocmai de aceea vreau să te previn că neisprăvitul acesta îți este nerecunoscător.

— Îl privește. Eu mi-am făcut datoria.

— O, dacă și el ar fi gîndit la fel, dar în mintea sa degîndac mocnesc gînduri ucigașe.

— Nu cred ! E o părere de a ta și... foarte greșită. Ce e rău în faptul că îi cred pe oameni mai buni decît sînt cu adevărat ? Poate și tu îmi pari mai bun decît ești, dar asta mă bucură.

— M-ai împuns ca un înțelept și-ți voi răspunde tot ca un înțelept : Niciodată n-am avut o părere prea bună despre mine însumi deoarece pretind că mă cunosc.

Tăcu, urmărind cu ochii mijiți zborul lin al unor stîrci albi. Păsările zvelte, pesemne speriate de ceva, se înălțaseră peste trestii și apa încrețită de zvîcnetul lor, clătină lujerele lotușilor albaștri de lîngă mal. Soarele învăpăiat ca un glob de metal încins se lăsa către asfințit. Zidurile, palatele, ziguratele [1] celeilalte capitale, Seleucia, dincolo de rîu, sclipeau orbitor.

— Regele-Regilor, nou încoronat, zise Urabi întinzînd mîna uscățivă, este acolo. Ctesiphonul nu i-a plăcut niciodată, iar pe nepotul său l-a lăsat aici, să se pregătească de drum. Toate cîte le-am spus, n-am spus din răutate. Un înțelept nu poate să urască un om numai pentru faptul că s-a născut urît trupește și schilod sufletește. La nașterea lui Parthamasiris, bunul Ormazd a dormit, iar Ahriman, zeul răului, a vegheat. Tot ce ți-am spus te privește pe tine, iar tu îmi ești drag.

Privirea lui Callidromus era plină de recunoștință dar și de uimire.

— Văd că ești nedumerit dar nu e felul meu să mă grăbesc cînd nu mă zorește nimeni. Graba, zorul, nerăbdarea, neastîmpărul, nu au ce căuta în inima mea și sînt neplăcute zeilor.

---

[1] Zigurat = templu în trepte.

— Ascultă ! adăugă după o scurtă tăcere. Își înclină capul într-o parte, ridicînd degetul în semn de atenție. Se deșteaptă privighetorile !

Un tril timid, întrerupt de tăceri, porni din desiș. Îi răspunse un altul, mai vioi. Și în curînd, tot zăvoiul răsună de măiastre cîntări.

— Nu, zise Urabi, citind încîntarea pe chipul lui Callidromus, clipele acestea sacre, în sînul acestei naturi divine, nu pot suporta deșertăciunea omenească. Industanii cred în Nirvana de dincolo de fire, unde ea nu poate fi pîngărită de patimi, eu însă o admit și aici pe pămînt. Privește aceste tulpini-coloane, acest frunziș-plafon, acest covor de iarbă și flori, aceste ziduri vii de iasomie, tamarisc și trandafiri sălbatici. Privește pînza acestui fluviu pe care se scurge lichidul vieții, ascultă ecoul acestor triluri neasemuite și gura îți va amuți pentru nimicuri, patimi și zvîrcoliri.

Stătură în tăcere, privind discul soarelui care nu mai rănea ochii. Pe Tigru alunecau plute mari sprijinite pe burdufuri umplute cu aer. Plutașii cîntau ceva melancolic, iar grămezile de fructe și legume așezate pe acele plute păreau grămezi de nestemate.

Într-un tîrziu, Urabi se lovi cu palmele de genunchi și exclamă :

— Pe Mihr, imaginea soarelui ! Pe Mithra zeul lui ! Pe Sol Invictus [1], cum îi ziceți voi romanii ! Nu mai pot tăcea, căci tăcerea mea este ucigătoare și ar putea să te ducă la pierzanie.

— Mă înspăimîntți, Urabi ! Ce este ?

— Ei ți-au pus gînd rău.

— Pe Dionysos, zeul Seninătății ! exclamă Callidromus. Cine sînt „ei" ?

— Amîndoi, unchiul și nepotul. Regele și prințul.

Callidromus îl privea descumpănit, apoi zise :

— De obicei Chosroes nu mă lua în seamă, iar Parthamasiris nu mi-a dat de gîndit că ar cloci ceva împotriva mea.

— Prințul nu are păreri proprii. El gîndește acum cu creierul unchiului său.

---

[1] Sol invictus : Soarele neînvins.

— Fii mai limpede.

— Ei îți doresc pierzania.

— De unde știi tu asta ?

— O ! din observații, din priviri și vorbe șoptite, dar mai ales din destăinuirea roabei Musa, aceea în vinele căreia curge sînge latin, aceea care te iubește mult de tot, deși fără speranță.

— Oh ! exclamă Callidromus, sprijinindu-și capul în palmă.

— Știu, știu, continuă Urabi, te-am întristat, te-am speriat. Ți-am adus aminte și de prima și ultima ta iubire. Vrednic ești și statornic și asta îți face cinste. Tu, cu frumusețea și vraja ta, nu ești un desfrînat, nici pofticios. Musa o știe. E înțeleaptă, pe cît e de frumoasă și nu va recurge la răzbunare cum fac alte femei, rănite în orgoliul lor. Știe că dragostea cu de-a sila nu se poate. Nenorocita a devenit de curînd victima lui Parthamasiris.

— De ce-mi spui toate acestea ? Prințul are dreptul sacru din naștere să dispună de orice femeie, dacă aceasta nu este ibovnica tatălui său.

— Ba, să mă ierți ! Eu sînt de altă părere, dar s-o lăsăm. Musa a venit la mine în taină. Era tare înspăimîntată și m-a implorat să te previn.

— Pe Athena, zeița Înțelepciunii ! Ce s-a întîmplat ? Lămurește-mă odată !

— Te-am scos din fire. Să mă ierți ! În curînd prințul va pleca în Armenia să-i fure tronul lui Exedares. Unchiul vrea să scape cît mai repede de el. S-au întîlnit într-o seară și Musa a auzit, fără să vrea, ceea ce au pus la cale. Chosroes zice că tu știi prea multe, că răposatul rege te ținea în palme și te punea să întocmești actele secrete, adică ai fost confidentul lui...

— Nu-i chiar așa, îl opri Callidromus.

— Știu ! Cu toate că, în parte, ei au dreptate. Chosroes spunea că pînă la urmă împăratul Traian îl va ataca, căci iscoadele nu mănîncă pîinea de pomană și i-au adus o grămadă de vești proaste, iar tu, dacă vei scăpa de aici și vei fugi la romani ai putea să le aduci mari servicii.

— Nici prin gînd nu mi-a trecut așa ceva.

— Ei socot că ai putea-o face. Așa ori altfel tu tot va trebui să fugi, căci au hotărît să-ți facă de petrecanie.

Aici, însă, ar fi bătător la ochi şi demnitarii care s-au bucurat de mila răposatului ar fi putut să se neliniştească, să creadă că şi pe ei îi aşteaptă aceeaşi soartă. Chosroes îl sfătuieşte pe prinţ să te ia cu el în Armenia, să te ucidă undeva pe drum, în pustietăţi, cel mai bine la o vînătoare, cu o săgeată rătăcită.

— Şi prinţul nu s-a împotrivit acestei orori ?

— Prinţul ? Dimpotrivă. S-a bucurat şi a spus că va face întocmai, că de mult te bănuieşte trădător şi că prea erai iscoditor.

Văzîndu-l copleşit de amărăciune, Urabi continuă cu multă căldură :

— Prietene drag, nu te întrista, dar mai ales nu te pierde cu firea. Chosroes nu are nimic cu tine. El îşi urmăreşte ţelurile politiceşti. Prinţul, însă, este un om mic, laş şi nerecunoscător. Nu-l poţi învinui nici pe el, căci nu-şi dă seama ce face. Ceea ce însă poţi face, este să fii pregătit, să fii cu ochii în patru şi să fugi cu primul prilej. Calcă-ţi pe inimă, prefă-te neştiutor, adoarme-i vigilenţa şi fugi pe neaşteptate. Ţin prea mult la tine ca să te sfătuiesc prost. Un alt prieten ca tine n-am să găsesc şi pierderea ta va fi pentru mine dureroasă, dar altfel nu se poate. Soarta a fost crudă cu tine pînă acum, dar cine ştie, poate că de acum încolo te va îndrepta pe un drum bun...

Callidromus zîmbi şi-i strînse mîinile. Apoi, după o ezitare, zise :

— Ai dreptate ! Sînt un încrezător şi nu am băgat de seamă ura ce clocoteşte în sufletul mic al prinţului. Abia după ce mi-ai deschis ochii, mi-am dat seama că am avut semnul acestei uri dar nu i-am dat însemnătate. Bunăoară acum trei ani, cînd prinţul şi-a sărbătorit maturitatea, cînd şi-a pus straie de bărbat, deşi purtările sale tot ale unui copil au rămas, a avut loc o mare vînătoare de fiare sălbatice. Îmi aduc aminte ca şi cum toate s-ar fi petrecut ieri. Curtea regală a plecat plină de voioşie, cale de trei zile la izvoarele rîului Kherka, unde printre colinele sălbatice sălăşluiesc o sumedenie de vietăţi. Mii de gonaci strînşi de oşteni de prin partea locului au înconjurat un deal şi au făcut zarvă mare gonind animalele către un singur loc deschis, în vale, unde adăstau vînă-

torii. Răposatul rege nu s-a dus la vînătoare, era bătrîn şi nu se simţea în putere, dar mi-a spus să mă ţiu aproape de fiul său şi să-l apăr la nevoie. Prinţul, mîndru că a trecut în rîndul bărbaţilor, nu mă lua în seamă şi se grozăvea cu armele şi calul său. Eu mă ţineam mai la o parte fără să-l slăbesc din ochi. Ştiam că nu e în stare să ochească nici cu arcul şi nici cu lancea. Ştiam că e un prost călăreţ. Lui, însă, puţin îi păsa, se umfla în pene şi visa isprăvi mari. Cînd au apărut primele vietăţi şi a văzut că nu sînt decît nişte gazele, le-a privit cu dispreţ, aşteptînd un vînat mai de soi. Nu s-a clintit nici atunci cînd apărură antilopele şi cerbii. Acestea erau animalele cele mai iuţi şi mai fricoase în acelaşi timp. Fiecare vînător doborî cîte ceva, pentru masa curţii, el însă dispreţui prada uşoară. Trecură apoi în goană lupii, vulpile, mistreţii, unii furişîndu-se, alţii ca vijelia. Abia după ce apărură nişte gheparzi, prinţul se trezi din nepăsare. Ochind unul mai mare îşi îndemnă calul după el. Cineva îi strigă că e primejdios. Cîţiva vînători se grăbiră să-l urmeze, dar Parthamasiris îi lovi cu biciul şi-i alungă. Văzînd ce se petrece m-am repezit pe urmele lui, avînd grijă să nu dea cu ochii de mine. Am tras cu arcul odată cu el şi săgeata mea nimeri fiara, cîtă vreme a lui greşise ţinta. Pesemne se crezuse el acela care nimerise şi lăsînd arcul apucă lancea. Dar ghepardul rănit se opri, se ghemui şi făcu o săritură atît de neaşteptată încît prinţul înmărmurit de teamă, nu mai aruncă arma ridicîndu-şi mîna în dreptul capului ca să se ferească. Eu am fost acela care a străpuns fiara în clipa cînd aceasta se aruncă peste cal sfîşiindu-i crupa cu ghiarele şi înfigîndu-şi colţii în coapsa prinţului. Muşcătura n-a fost adîncă pentru că întîlnise în cale zaua de fier lungă aproape pînă la genunchi, dar prinţul, pierzîndu-şi cumpătul ţipă în gura mare. În jurul nostru se strînsese lumea şi cineva a avut nesăbuinţa să strige : „Minunat, Callidromus, l-ai dat gata dintr-o lovitură !“ Prinţul, dezmeticit, privi într-acolo dar nu ghici cine a strigat, îşi dădu însă seama că a scăpat de primejdie datorită mie. Faţa i se schimonosi şi săgetîndu-mă cu privirea plină de ură, şuieră printre dinţi, dar nu prea tare, aşa cum le făcea pe toate, pe jumă-

tate : „Bandaca [1] nesăbuit, cine te-a pus să-mi strici socotelile ?“ Parcă ar fi putut să se descurce singur ? Apoi privirea i se lăsă asupra fiarei, care murise fulgerător, căci i-am străpuns inima. Zăcea întinsă ca un arc scăpat din coarda lui, cu ghearele ieşite din teci şi coada răsucită de ultima convulsie. Era un exemplar rar ca mărime şi frumuseţe. Prinţul îşi privi coapsa. Printre ochiurile de za desfăcute de pumnalele ghearelor picura sîngele. Atunci Parthamasiris păli, buzele albite îi tremurară şi ascultînd linguşitoarele păreri de rău ale prietenilor săi, se lăsă pe o parte şi se prăbuşi în mîinile grijulii.

— Vai, vai, zise Urabi. E un netot. Şi, pe urmă, ce s-a mai întîmplat ?

— Nimic deosebit, doar că nu mă mai primi la el, spunîndu-mi mie şi tatălui său că nu mai e copil, nici adolescent şi nu mai are nevoie de dădacă. De atunci, de cîte ori mă vedea, se prefăcea că nu mă vede. Regele Pacorus, fie-i numele slăvit, îşi dădea prea bine seama că fiul său este un neisprăvit, asta îl durea dar nu avea altul. Deşi n-am suflat nici un cuvînt despre vînătoarea aceea nefastă, bătrînul rege a aflat şi chemîndu-mă mi-a mulţumit, mi-a spus că am procedat bine, că am un suflet credincios şi nobil şi că îmi va da drumul în patrie, cînd va veni timpul.

Urabi se sculă şi zise melancolic :

— Regele Pacorus nu s-a ţinut de cuvînt, căci nu s-a îndurat să se despartă de tine. Acum soarta e în mîinile tale ; caută să-ţi foloseşti timpul şi împrejurările aşa cum trebuie. După atîţia ani petrecuţi la curtea regească n-a ieşit curtean din tine, deoarece tu nu cunoşti viclenia. Încearcă să-ţi schimbi îndeletnicirea. Să mergem, prietene, pînă nu s-au închis porţile.

*

Zile pustii şi fără noimă se aşternură în faţa lui Callidromus.

La cancelaria regelui nu a mai fost primit. Chosroes îşi avea oamenii săi, iar prinţul nu-l mai lua în seamă,

[1] Bandaca : rob, în limba persană, denumire în care erau incluşi toţi supuşii, fără deosebire de rang şi stare.

ca şi cînd ar fi uitat de existenţa lui, nu demult socotită preţioasă. Negăsindu-şi de lucru Callidromus căzu pradă neliniştii, căci de bună seamă starea aceasta în doi peri a lucrurilor era chinuitoare. Un om cinstit ca el, nemaiavînd rost în lumea aceasta, care îi devenise şi mai străină, se simţea un fel de trîntor, care face umbră pămîntului şi mănîncă pîinea de pomană.

Într-o după-amiază caldă, cînd tot palatul aţipise ca de obicei, se duse să se plimbe prin grădina palatului, singurul loc unde mai putea găsi puţină linişte. Şi cum mergea muncit de gînduri, cu bărbia în piept, se întîlni pe neaşteptate cu Musa.

— Te-am căutat, Callidromus, zise ea şi aruncînd o privire neîncrezătoare în jur, adăugă : Să intrăm în acest boschet, să nu ne vadă cineva.

Chipul frumoasei sclave era îngrijorat.

— Te-am prevenit prin Urabi, zise ea cu vocea întretăiată de emoţie, deoarece nu ştiam că prinţul va amîna plecarea. Am venit ca să ţi-o repet : nu e glumă ceea ce ţi-am spus şi trebuie să fii cu ochii în patru şi să fii pregătit cu tot ce-i trebuie unui călător fugar, căci de plecat vei pleca cu prinţul şi vei fugi pe drum. Parthamasiris este un zmintit, nu poţi să ştii astăzi ce va face mîine, dar fii pe pace, aici nu te paşte nici o primejdie.

— Îţi mulţumesc Musa, pentru că-mi porţi de grijă şi pentru marea ta bunătate ! Zeii să te răsplătească ! Tu... adăugă el stînjenit... tu n-ai să-l urmezi în Armenia ? Am auzit că ţine la tine.

— Nu, căci îmbătat de putere şi mărire m-a lăsat şi acum oftează după alte femei. Într-o zi m-a întrebat dacă tu îmi placi şi ca să te feresc de răzbunarea sa i-am spus că oamenii de felul tău nu-mi plac şi mă dezgustă. Dar să nu te superi, căci nu e adevărat şi n-am vrut să te jignesc în nici un fel.

— O, Musa, pentru ce să te iert ? Tu mi-ai dorit binele.

— Eşti înţelegător şi asta e bine, nu e bine însă că eşti prea încrezător şi iertător cu oamenii. Acum... continuă ea cu glasul stins... nu ne rămîne decît să ne luăm rămas bun. Mă simt atît de singură şi nefericită. A te vedea, din cînd în cînd, era pentru mine o mare fericire.

Viaţa mea a fost un calvar căci şi eu sînt statornică şi n-am iubit cu adevărat decît o singură dată în viaţă.

— Cînd, Musa şi pe cine ?

În loc de răspuns ea se săltă pe vîrfuri şi înlănţuindu-i gîtul îl sărută. Apoi se depărtă spunîndu-i : „Rămîi cu bine, Callidromus ! Aş fi fericită să ştiu că-ţi vei aduce aminte de mine".

Totul se petrecu atît de repede, încît i se păru că visează. Se aşeză pe o bancă şi pradă emoţiei adînci rămase un timp nemişcat şi îngîndurat.

„O, Musa, Musa, şopti apoi ! în inima mea din păcate nu e loc decît pentru o singură fiinţă pe care n-am pierdut speranţa s-o regăsesc. Şi tu mă înţelegi !"

Din clipa aceea cînd Urabi îl prevenise de primejdie, trecuse aproape o lună de zile, iar prinţul tot mai tărăgăna. De bună seamă n-o făcea de capul lui, pe semne unchiul Chosroes mai culegea informaţii, făcea pregătiri politiceşti. Poate voia să se asigure că în Armenia nu sînt trupe romane care să-l apere pe Exedares. Aşa, ori altfel, aşteptarea era grea pentru Callidromus. Nu mai putea suporta Ctesiphonul, cu palatele lui monstruos de mari, cu huzurul şi risipa acestui loc al deşertăciunilor, al despoţilor orientali.

Pe vremuri, neavînd nici o speranţă de a părăsi aceste locuri, căuta liniştea sufletească în prietenia lui Urabi, acest mare învăţat şi minte luminată. Cît de mult îi lipsea acum acest prieten ! Nu îndrăznea să-l caute ca să nu atragă şi asupra lui năpasta şi prigoana prinţului. Cît de mult ar fi vrut să-l mai vadă o dată ! Evoca cu plăcere clipele, orele, zilele multe, petrecute în preajma sa. Îşi amintea de încîntătoarele lor discuţii, fireşti între doi eruditi, de clipele de neuitat cînd Urabi îl ducea la prietenii săi astrologi, în ciudatul lor observator în trepte, cu panta înclinată domol, cu terasa înaltă acoperită de linii şi semne cereşti, cu sfera constelaţiilor, cu aparate de măsurat unghiurile şi direcţiile aştrilor, cu biblioteca lor bogată, plină de revelaţii şi taine.

În nopţile profunde şi senine, bolta cerească se desfăşura deasupra şi în jur, în toată măreţia ei, sclipitoare ca mantia unei zeităţi supreme, măturînd cu poalele ei marginea zării.

Se minuna cît de multe cunoştinţe despre univers aveau înţelepţii astrologi. Aceştia cunoşteau deopotrivă de bine şi lucrările marilor învăţaţi elini, ca Democrit, Hipparc şi Pithagora, după cum ştiau şi pe cele vechi ale chaldeenilor şi ale hinduşilor. Aveau legături tainice pînă şi cu ţările Orientului îndepărtat, locuite de popoare ciudate în toate, pînă şi în limba lor care se scria cu ajutorul a mii de semne. Pînă acolo, la uriaşe depărtări, ajungeau discipolii lor tineri şi curajoşi ca să înveţe şi să aducă lumină.

Deşi Callidromus nu avea decît puţine cunoştinţe în acest domeniu, cunoştinţe legate doar de navigaţie, ei l-au admis la discuţiile lor. Erau oameni care, în primul rînd, căutau Adevărul şi pentru acest scop erau gata să rabde orice suferinţe şi să suporte toanele puternicilor lumii acesteia, de obicei ignoranţi şi superstiţioşi. Aflase că nu o dată au căzut sub secure capete luminate care i-au dezamăgit pe despoţi, îndoliind şi întristînd pe cei din tagmă, lăsînd un gol în ştiinţă prin pierderea ideilor superbe odată cu capetele celor executaţi. Aflase că regele Pacorus era unul dintre puţinii care nu se amesteca în treburile lor, contribuind astfel la propăşirea ştiinţei. În schimb, alţi regi nu vedeau în ei decît nişte vrăjitori şi ghicitori în stele şi nu le cereau decît să le ghicească viitorul lor strălucit şi cel de pierzanie al duşmanilor lor. Alţi despoţi le cereau, ca la nişte vraci-şarlatani, infuzii pentru dragoste, panacee sau leacuri universale şi licori ale vieţii fără de moarte. Au fost şi acei care îi sileau să scoată cu ajutorul vrăjilor aur din nimic, deşi înţelepţii ei înşişi nu credeau în aceste posibilităţi. Prin cîte greutăţi treceau şi cîtă isteţime de minte puneau înţelepţii ca să se strecoare nevătămaţi prin acest tufăriş de superstiţii şi credulitate, numai ei ştiau.

Într-o zi i-au arătat o piatră roşie încrustată în pardoseala terasei. Părea o pată de sînge şi a fost pusă în locul unde a fost ucis unul dintre cei mai mari înţelepţi ai Ctesiphonului.

Ultimul lucru pe care l-a văzut la ei era o sumă de tăbliţe pe care erau trecute toate fazele lunii şi mişcările planetelor, calculate pentru mulţi ani înainte. De atunci, nu mai dădu pe la ei. Pe semne moartea regelui şi schim-

barea domniei îi pusese pe gînduri pe învăţaţi, aducîndu-i la o nouă răspîntie. Ştia că şi în sînul acestor căutători de adevăr se strecoară adeseori şerpi veninoşi, acei orgolioşi, care-şi trădează tagma şi-şi vînd înţelepciunea pe onoruri şi bani, dar aceştia de obicei, îşi sapă singuri mormîntul înainte de vreme.

Cînd într-o zi, Callidromus, îi rugă să-i citească şi lui destinul în stele, cel mai bătrîn îl luă de o parte şi-i spuse :

„Fiule, află de la mine două lucruri şi ţine-le minte : Mai întîi, numai suprema putere a lumii ar fi în stare să ne spună adevărul, dar pînă acum n-o cunoaşte nimeni. În al doilea rînd, chiar dacă ai putea, nu căuta să-ţi afli viitorul. Dacă l-ai fi ştiut ai fi fost cel mai nefericit om din lume".

Vorbele înţeleptului îl zguduiră pînă-n adîncurile firii şi-l făcură să-şi amintească de multe asemenea vorbe auzite şi citite, din lucrările marilor elini.

Dar deliciile spiritului care îi ţineau în cumpănă dreaptă firea şi-i îndulceau anii petrecuţi în pribegie i-au fost răpite brutal. Abia acum îşi dădea seama ce chin era să rătăcească fără rost prin vastul palat, fără a avea un rost dar şi fără a îndrăzni să se îndepărteze de el.

În ziua întîlnirii sale cu Musa, s-a dus să colinde grădinile ; ştia că o face pentru ultima oară. După ce medită un timp la cele spuse de ea, întristat şi tulburat se ridică şi ieşind din boschet, apucă pe o alee către desiş, îndreptîndu-se către o stîncă, locul tainic şi liniştit, unde îi plăcea lui să stea.

Cu timpul, Callidromus ajunse să cunoască temeinic aceste grădini şi adesea chinuit de dorul de patrie şi al iubitei sale din depărtări, se afunda în ele ca să-şi risipească nostalgia. Privelişti mereu noi, încîntătoare, varietatea şi fantezia vegetală, vorbele schimbate cu grădinarii, dintre care mulţi erau elini, reuşeau să-i restabilească echilibrul sufletesc.

Trecu gîrla pe un podeţ arcuit, coborînd într-o vastă poiană, unde printre migdali şi mirţi răzleţi, se înălţa — uriaş printre pitici — un cedru gigantic. Tăind poiana, se afundă într-un crîng de eucalipţi, dincolo de care se întindea eleşteul cel mare, năpădit pe la margini de

papiruşi. Se opri să privească stîrci albi şi flamingo plimbîndu-se printre lotuşi şi nuferi. Mai în larg, alunecau maiestos, unduindu-şi gîturile, lebedele negre, aduse cine ştie de unde. Trecu apoi o poiană mai mică, smălţată de flori, pe care păştea un cîrd de gazele, şi care văzîndu-l, se mistuiră în tufişuri. După ce trecu printre un dublu şir de platani, zări ceea ce căuta : o stîncă acoperită cu muşchi şi iederă. Sus creştea stingher un pin de soi grecesc, răsucit de vînturile mării Egee. Tot atît de singuratic printre copaci după cum era şi el printre oameni. Îl socotea prieten şi venea să se aşeze în umbra lui, să cugete cînd era ros de îndoieli şi întrebări la care nu putea să-şi dea răspunsul.

De sus se vedea o bună parte a grădinii şi doar către margini vederea se înceţoşa, uşor, din pricina depărtării. În stînga lui, dreaptă ca o săgeată, străpungea grădina, marea alee a palmierilor, care ducea către scara palatului.

Grădinile Ctesiphonului erau una din minunile lumii şi Callidromus le ştia istoria. Erau tot atît de vechi ca şi vatra acestui loc, pe care s-au înălţat şi s-au dărîmat atîtea oraşe. Nu odată au ars împreună cu ele, nu odată caii năvălitorilor au păscut pe aceste poieni şi le-au călcat în picioare. Dar grădinile renăşteau, mereu mai mari, mai suculente, mai exuberante, neluînd în seamă răfuielile oamenilor stricători, desele schimbări ale domnitorilor, răzmeriţele şi războaiele.

Privi înspre palat. Era monstruos de mare şi de fapt grădinile începeau de acolo, de la caturile lui de sus, de pe terasele înalte. De acolo, se precipitau torentele vegetale, pe alocuri adevărate cascade de plante agăţătoare, pentru a se revărsa apoi pe o mare întîndere, încîlcite, sau calculate cu rigoare, urmărind încîntarea ochiului cu privelişti mereu noi şi neaşteptate. O reţea de canale şi gîrle le întretăiau în toate sensurile iar din loc în loc, ca cioburile unei oglinzi uriaşe, luceau în soare lacurile şi eleşteele. În labirintul desişurilor, dumbrăvilor, boschetelor, aleelor, în tunelurile mărginite de paliere, pergole, garduri vii, rar cine se putea descurca fără călăuză. Fiecare luminiş, poiană, pajişte purta alt soi de flori, ierburi sau tufe iar mirosurile îmbătătoare ale acestora se călătoreau plimbate de adieri. În aceste grădini se întîl-

neau plantele din întreaga lume, de la melancolicul mesteacăn nordic la meridionalul palmier, de la platan la mahon, de la măslin la bambus. Desişurile de mirt, fistic, mimoze, azalee, magnolii, rododendroni, migdali alternau cu poieni de garoafe, narcise, camelii, cimbru, maci. Acolo unde copacii mari şi deşi dădeau umbră deasă, creşteau în voie feriga, brusturele şi muşchiul. Pe tulpinile arborilor exotici se cătărau lianele şi orhideele. Mai aproape de palat, la îndemîna curtenilor, în umbrare încolăcite de iederă, viţă, trandafiri, bănci comode aşteptau în răcoare, îmbiind la popas şi odihnă. De-a lungul marilor alei se înşirau monştrii înaripaţi, din piatră, rămaşi de pe vremea asirienilor. Fîntîni măiestrit cizelate îşi ţîrîiau şuviţa rece de apă, iar pe fondul verdeţii albeau statuile de marmoră din vremea lui Iscander şi a dinastiei greceşti a Seleucizilor. Palatul bătut de soarele amiezii părea un giuvaer multicolor. Plăcile viu colorate, smălţuite reflectau lumina rănind ochii. Cîtă bogăţie şi mărire, nu degeaba cei puternici se luptau între ei pentru a le stăpîni.

În jurul stîncii pe care şedea era linişte. Fluturi mari roiau în preajmă, desişul de eucalipţi exala mirosul puternic şi plăcut iar din desişul de mirt venea cîntecul măiestrit al păsărilor.

Învăluind cu privirea toate aceste splendori ştia că le vede pentru ultima oară. Îi părea rău că în toţi anii aceştia de înstrăinare n-a fost un simplu grădinar, că n-a lucrat în acest paradis, fără să audă zarva şi vuietul vieţii din afară, fără să-i fi cunoscut pe cei mari, mai ales pe Parthamasiris, fără să se gîndească la nimic în afară de treaba lui. Dar oare grădinarii aceştia dezrădăcinaţi nu se gîndesc la nimic ? Sînt ei oare fericiţi ? Nu tînjesc şi ei după altceva ? Nu ar fi dat ei cu plăcere toată splendoarea aceasta pe mizeria din propria lor ţară ? Oare...

Strigătul ascuţit al unui păun, din apropiere, îi întrerupse meditaţia.

. . . . . .

Porunca de a se pregăti de drum pusese capăt tuturor îndoielilor. Însfîrşit pornea şi, cine ştie, poate pe ultimul său drum ? !

Spre stupoarea tuturor acelora care ştiau unde şi pentru ce se duce prinţul, acesta pornea ca la nuntă, cu surle şi chimvale, făcînd o vîlvă atît de mare încît, fără doar şi poate, regele legal al Armeniei, va afla cu mult înainte despre această întîmplare şi va lua măsuri.

În mulţimea care adăsta lîngă poarta palatului, ca să vadă plecînd alaiul princiar, Callidromus îl zări pe Urabi şi pentru că era printre ultimii din convoi, se apropie de el. Urabi îşi făcu loc printre cei ce-i stăteau în cale şi alăturîndu-se calului său, merse un timp alături, privindu-şi prietenul cu dragoste.

— Adio, Callidromus ! zise apoi încet. Steaua ta cea bună să te călăuzească către ţel ! Tagma învăţaţilor te însoţeşte în gînd cu binecuvîntările ei. Adio şi adu-ţi aminte de Urabi !

Cu aceste vorbe îi strînse mîna cu putere şi rămase în urmă.

— Adio, Urabi, prieten nepreţuit, repetă Callidromus ca un ecou.

*

Prinţului Parthamasiris nu-i plăcea apa, de aceea respinse propunerea de a călători o bucată de drum pe Tigru. Alaiul luă deci calea uscatului, pe vechiul drum de-a lungul fluviului, prin Samarra, Assur şi Kalakh. De la această din urmă aşezare părăsiră valea Tigrului urcînd pe afluentul său Sabala.

Se apropiau de hotarele Armeniei. Drumul prin acele coclauri muntoase era anevoios. Oamenii şi animalele oboseau repede şi pentru că nu era nici un zor, prinţul poruncea popasuri dese.

Intrară într-un ţinut sălbatic, bogat în vînat, de aceea prinţul hotărî să-şi aşeze tabăra la două zile de mers de la Kalakh, pe plaiul unui deal de pe care se deschidea a privelişte minunată. Către miazăzi, învăluită într-o ceaţă diafană se întindea valea Tigrului ; spre miazănoapte se vălureau la nesfîrşit colinele şi muncelele. Spre răsărit şi apus — ca valurile unei mări uriaşe, înmărmurite — dealurile acoperite de codrii pe-alocuri de nepătruns.

Nebăgat în seamă de la moartea regescului său protector, Callidromus își petrecea timpul singur, în veșnica pîndă. Prințul, scăpat de tutela părintelui său, îmbătat de titlul, deocamdată șubred, de rege al Armeniei, juca rolul unui suveran preocupat de treburi mari și copleșit de griji. Îl juca copilărește, se îmbăta de importanța pe care numai el însuși și-o atribuia fără să-și dea seama cît e de ridicol. Însoțitorii săi, știind cît valorează, se prefăceau și-l lingușeau, dar deocamdată nu puneau prea mare preț pe acest rege fără regat. Știau că Armenia are un rege, pe Exedares, care era vasalul parților mai mult cu numele, pentru că de fapt era al romanilor. Faptul că Parthamasiris avea cu el cinci sute de oșteni și poruncă scrisă de a-l înlocui, nu-i chezășuia întru nimic reușita. Ce va fi dacă acest Exedares se va încăpățîna, nu va dori să-și părăsească scaunul ? La toate acestea prințul naiv nu se gîndea. Unchiul său îi împuiase bine urechile cu asigurări de reușită. De aceea orice tărăgăneală îi convenea de minune, mai ales că o altă trupă, de o mie de oșteni, trebuia să-l ajungă din urmă.

Prințul nu-l băga în seamă pe Callidromus numai de ochii lumii. De fapt, acela care i-a fost ca și o dădacă și apoi preceptor îl preocupa foarte mult. Aștepta cu nerăbdare clipa, după el, neasemuită cînd îi va putea face de petrecanie și clipa aceea nu era departe. Se aflau într-un loc pustiu, bogat în vînat. Începînd de mîine, la o vînătoare, o săgeată rătăcită nu va nimeri într-un ghepard și nici într-o altă fiară ci în...

Cît a durat drumul pînă la Kalakh, și a durat mult, Callidromus nu înceta să-și frămînte mintea cu întrebări de viitor, să cîntărească sorții unei fugi la mare depărtare, prin coclauri primejdioase. Dar oricît de grea, oricît de nesigură ar fi fost fuga, oricîte grozăvii i-ar fi scos în cale, trebuia să trăiască, să-și ducă la îndeplinire visurile de libertate și fericire.

Drumul lung îi lăsa răgaz să-și depene gîndurile, să răscolească în noianul de certitudini și îndoieli, să le pună față în față, să le cîntărească.

Callidromus nu era nici laș nici prăpăstios și cu toate acestea suporta cu greu tăcerea amenințătoare, ca înaintea

unei furtuni. Primejdia îşi întindea aripile deasupră-i ca un şoim înmărmurit în văzduh înainte de a cădea ca o piatră asupra victimei.

Prinţul continua să nu-l ia în seamă şi cînd se întîmpla să se afle în preajma lui, se uita la Callidromus ca la un loc gol şi acesta se mira de unde atîta răbdare şi stăpînire de sine la descreieratul şi de obicei nestăpînitul său stăpîn.

Nu o dată i-a trecut prin minte lui Callidromus că poate ar fi mai bine să nu cunoască adevărul crud şi să moară fulgerător, străpuns de o săgeată rătăcită, fără să te aştepţi, punîndu-se astfel capăt tuturor chinurilor şi îndoielilor. Din păcate o ştia, şi era firesc să fie îngrozit şi să se împotrivească acestei stări de lucruri. Ameninţarea morţii îi înspăimîntă pînă şi pe cei mai prăpădiţi bătrîni, d-apoi pe unul tînăr şi plin de vlagă. Teama însă nu-i venea din faptul că ar fi putut să moară, ci din acea tăcere prefăcută, din acel rafinament pur oriental, plăsmuitor de linişte şi pace cu care era lăsat să-şi trăiască ultimele zile. Îndepărtarea de prinţ nu-l durea, dimpotrivă, dacă n-ar fi ştiut nimic, s-ar fi simţit fericit. Din păcate, o clipă anume atîrna undeva în spaţiu, aşteptîndu-l. Necunoaşterea şi amînarea acelei clipe îl chinuia. De multe ori, nesigur de ziua de mîine, era gata să dispară la o cotitură, să se afunde în codru, să se piardă pe o potecă şerpuitoare, printre stînci. De fiece dată, însă, se strunea, dîndu-şi seama că locul nu este prielnic fugii. Călătorind cu răsposatul rege de-a lungul şi de-a latul imperiului, îi cunoştea prea bine drumurile, localităţile, rîurile şi munţii. De fapt nu se aşteptase ca prinţul să părăsească Tigrul la Kalakh, încumetîndu-se pe un drum greu către inima Armeniei. Credea că va urma drumul ocolit, mai lung, dar mai uşor, care l-ar fi apropiat pe el, Callidromus, mai mult de Eufrat şi de graniţa imperiului roman. Acum nu mai avea încotro. Va trebui să escaladeze de-a curmezişul o sumedenie de lanţuri deluroase, care coboară spre valea Tigrului. Simţea că fuga nu mai poate fi amînată. Prinţul era un om schimbător şi plin de toane. Nimeni nu putea chezăşui că mîine nu-i va face de petrecanie.

Nu-i era teamă cum se va descurca pe drum. Pe aceste meleaguri nu era greu să te pierzi fără urmă. Era îmbrăcat

în straie de part şi vorbea cu uşurinţă în cîteva dialecte de prin partea locului. Era înarmat cu un arc şi o sabie şi pe lîngă cîteva lucruri preţioase, daruri ale răposatului rege, avea şi o pungă cu bani. Aurul deschide toate căile, păcat că nu avea mult. Nu se pricepea niciodată să agonisească şi să-şi înmulţească avutul, poate pentru că la curte nu avea nevoie de nimic şi nu s-a gîndit că va fi hăituit. Îşi amintea cu groază de fuga sa nereuşită pe malul Tyrasului, dar atunci era copil şi de atunci au trecut ani. Se gîndea şi la destinul său, hain pînă acum, neîndrăznind să caute să-l ghicească pe cel viitor din teamă a nu stîrni asupra sa mînia zeilor. Înţelepţii spun că oamenii pot lupta cu destinul lor cu ajutorul isteţimii şi a vrăjilor, înşişi zeii, supuşi unui Fatum suprem, nu interzic oamenilor să i se împotrivească.

În ziua aceea cînd prinţul porunci un popas mai îndelungat pe plaiul acela înalt, simţea că nu mai poate zăbovi şi se hotărî să fugă noaptea. Împărţea cortul cu încă trei slujitori, oameni cumsecade, care nu păreau să fie puşi a-l iscodi ori a-l păzi. Cînd, însă, auzi porunca, că peste noapte toţi caii vor fi închişi într-un ţarc de teama fiarelor se hotărî să-şi schimbe planul. Prilejul se ivi îndată.

Coborî cu alţi slujitori pînă la pîrîul din vale ca să-şi adape caii. Dincolo de apă, începea pădurea, îmbiind cu răcoarea ei. Îşi căută de lucru pe-ndelete. Îşi spălă şi-şi şterse calul, schimbă vorbe de duh cu cei de acolo, şi ca să zăbovească mai mult, se apucă să înfăşeze piciorul calului său, zicînd că se rănise. Ceilalţi nu-l mai aşteptară şi se întoarseră în tabără. Atunci, fără să piardă o clipă îşi trase calul în desiş, încălecă şi se înfundă în codru. O făcuse la timp căci văzu din ascunzătoarea lui că alţi călăreţi coboară priporul.

„Divinule Dionysos, ocrotitorule, ajută-mă !“ şopti cu ardoare şi la adăpostul copacilor începu să coboare la vale. Acolo unde locul îi permitea îşi mîna calul prin mijlocul apei mici ; acolo unde erau bolovani şi praguri, mergea cînd pe un mal, cînd pe celălalt, apoi iar prin apă ca să încurce şi să şteargă urmele.

Din cînd în cînd se oprea să asculte, dar printre zgomotele obişnuite ale codrului nu deslușea nimic neliniști-

tor. Peste un timp, pîrîul îl scoase la rîul Sabala, adică la acelaşi drum pe care convoiul princiar îl urcă în dimineaţa aceea de la Kalakh.

Se feri să meargă pe drum, căci pe acesta s-ar fi repezit urmăritorii din capul locului. Pe lîngă asta îi era teamă să nu se întîlnească cu niscaiva întîrziaţi din suită. Se afundă din nou în codru apucînd către apus cu speranţa de a ajunge la o altă vale cu apă ori fără, pe care să coboare către Tigru.

Norocul îl răsplăti şi cu puţin înaintea căderii nopţii dădu de o vale stîncoasă, cu albia unui rîu secat. Aici pădurea era rară, în schimb tufele abundente, iar în unele locuri, umbrite de stînci, creştea o iarbă deasă, bună pentru păscut. Îşi adăpă calul cu apă din burduf, el însuşi luînd doar o înghiţitură, şi-l lăsă să pască. Avea un cal de soi rezistent, mai mărunt, obişnuit cu drumuri de munte. Prevăzuse acest amănunt înainte de plecare din Ctesiphon. Caii de rasă arabă şi persană erau gingaşi, cereau îngrijire şi hrană mai aleasă şi adesea se răneau pe teren pietros.

Dînd ocol locului, găsi o scobitură adîncă la picioarele unei stînci şi se adăposti în ea împreună cu calul său, aţîţînd la gura ei un foc împotriva fiarelor. Aduse apoi multă iarbă să aibă calul ce mînca peste noapte şi-şi făcu din ea şi un culcuş.

Într-o jumătate de zi se depărtase mult, ocolise şi încurcase atît de temeinic urmele, încît putea dormi liniştit în acea pustietate. Însă, cu toată oboseala, gîndurile nu lăsară somnul să se apropie. Culcat pe spate, privea stelele meridionale, mari şi strălucitoare, pe un cer cald de catifea. Întîia oară de la moartea regelui Pacorus se simţi în deplină siguranţă, deşi auzea paşii furişaţi ai sălbăticiunilor şi prin apropiere urlau şacalii. Ar fi vrut ca în drumul său către libertate să nu se întîlnească cu oamenii. Nu avea nevoie de ei şi nici încredere. Faptul că fiul fostului său stăpîn şi binefăcător voia să-l trimeată pe lumea cealaltă, îl absolvea de orice remuşcări şi-l elibera de orice îndatorire. Ştia că îndată ce se va băga în seamă că a fugit, prinţul va turba de mînie. Căuta să şi-l închipuie tunînd şi fulgerînd şi-l pufni rîsul. De bună seamă, va pune pe urmele lui cei mai buni vînători, gonaci şi cete de cîini, dar degeaba, unda pîraielor prin care a mers mile

întregi pe firul apei, nu trădează urma caldă, ci o duce la vale s-o înece în fluviu. Îl vor căuta şi pe drumul mare, pe care e uşor de mers, şi pe care se vor aşterne în goană ca să-i iasă înainte, să-i taie drumul către graniţă. Rîse din nou. N-o să iasă tocmai el pe şleaul acela, care trece prin aşezări omeneşti. Oricît de greu îi va fi să încalece mereu şi mereu pripoarele colinelor şi pinţenii muncelelor, să coboare în văi adînci şi să urce coasta pieptiş, nu va ieşi din ţinutul acesta sălbatic, îl va tăia de-a dreptul de la răsărit la apus. De bună seamă, fără îndrumare îi va fi greu să dibuiască hotarul. Acolo, Eufratul, aproape de izvoarele sale, este îngust ca un rîu oarecare. Oare îl va recunoaşte el printre atîtea altele ? Oricît de greu i-ar fi fără îndrumarea oamenilor trebuia să se ferească de aceştia, dar a te teri nu înseamnă a nu-i întîlni.

Tot gîndindu-se şi privind cerul, tresări. Din adîncuri, una după alta ţîşniră cîteva stele căzătoare. Obişnuit cu obiceiurile locului, Callidromus duse mîna la ochi, şoptind : „Piei Pairika, piei !"

Rîse apoi de unul singur. Parţii aveau credinţa că Pairika, spirite nefaste, asemenea ielelor, vrăjeau stelele, făcîndu-le să se desprindă de pe boltă şi să cadă, aducînd secetă pe pămînt.

„Mi-au intrat în sînge credinţele lor păgîne", îşi zise şi nu-şi mai acoperi ochii cînd stelele, după un scurt răgaz, continuau să cadă.

Cu răposatul rege, colindase aproape întreg imperiul de la arzătoarea Persida, megieşă cu marea de la miazăzi, pînă-n Hircania de pe ţărmurile Caspiei, de la Gandaritida hindusă, pînă-n Armenia cea muntoasă. Văzuse oraşe şi aşezări noi înălţate pe ruinele oraşelor străvechi, ori în preajma acestora, a căror măreţie se vedea şi astăzi. Văzuse Mari, Nimrud, Ur, Ninive, cele mai vechi din toate. Cîtă sforţare supraomenească pentru a le înălţa şi cîtă demonică înverşunare în a le risipi. De ce oare ? Ce vină au oraşele ? Căuta să-şi imagineze drumurile marelui macedonean Alexandros în campaniile sale fulgerătoare prin imensul imperiu persan. Pe semne era dur şi nemilos dacă a ştiut să bage frica în duşmani şi să-i ţină sub călcîi. Popoarele şi seminţiile care au gemut sub puterea asirie-

nilor, babilonenilor, medilor, perşilor, îşi aduc aminte de el ca de un geniu eliberator, altfel cum ar fi rămas numele lui legat de atîtea aşezări, locuri, izvoare? Îi poceau numele în felul lor — Iscander (aşa cum au făcut din Callidromus — Calid Romuz), păstrîndu-i amintirea peste veacuri, legîndu-l prin legende şi zicale de ultimele vremi. Adeseori, întrebînd un ţăran sau păstor cum se numeşte cutare sau cutare loc, căpăta răspuns : „Fîntîna lui Iscander", „Vadul lui Iscander", „Podul lui Iscander", „Popasul lui Iscander" şi cîte or mai fi, pronunţate cu mîndrie şi veneraţie. Şi nu era decît un străin, un cuceritor...

Tresări simţind că somnul îl furase pentru o clipă.

Mîine, poimîine va intra în ţinutul carducilor [1], popor de păstori, socotit sălbatic de către rafinaţii lor stăpîni — parţi. Dacă va trece nebăgat în seamă prin ţara carducilor, îşi va urma drumul încălecînd pripoarele munţilor Taurus şi asta îl cam înspăimînta. Era sigur că în timp ce el se odihneşte aici, în prima noapte a libertăţii sale, călăreţii se aştern ca vîntul pe drumurile bătute, împrăştiind vestea printre localnici, că un trădător periculos vrea să scape către romani. Poate chiar au pus preţ pe capul lui.

Înfiorat de aceste gînduri, dar şi legănat de speranţe că va răzbate pînă la urmă pînă la Pontul Euxin, adormi de-a binelea, visînd-o pe Candida, al cărei chip nu se ştersese din memoria sa în ciuda celor nouă ani de înstrăinare.

*

Zece zile călărise Callidromus către apus. Pe acolo pe unde umbla nu erau drumuri, ci doar poteci întortochiate, care se pierdeau şi reîncepeau după bunul lor plac, poteci abia văzute, făcute de orătănii şi fiare sălbatice. Călăuzit de soare şi stele, ştia că pînă la urmă nu poate să nu ajungă la marele cot al fluviului Eufrat, dincolo de care începea lumea stăpînită de romani.

Undeva, în drumul lui se aflau două aşezări, oraşe însemnate, Amida şi Edessa. Prima se afla chiar pe Tigru, acolo unde nu mai era navigabil, a doua mai la miazăzi,

[1] Carduci — probabil strămoşii curzilor actuali.

mai aproape de Eufrat. Şi pentru că îi era teamă să nu nimerească într-una din ele, cîrmea mereu către miază-noapte, mai către munţi.

Trecea cînd peste podişuri vălurite, tăiate de ape secate, cînd prin codrii deşi cu multe pîraie vioaie, unele vijelioase. Coborînd vîlcelele prăpăstioase, descăleca şi-şi ducea cu grijă calul de dîrlogi, de teamă să nu-şi frîngă vreun picior. Fără cal ar fi fost pierdut. Încălţămintea i s-ar fi rupt în cel mult două zile, iar poverile pe care animalul le ducea uşor l-ar fi încovoiat sub greutatea lor.

În aceste zile vînase de două ori, o dată o gazelă, altă dată o dropie mare. Carnea lor tăiată în felii subţiri şi afumată la foc de vreascuri, era mîncarea lui de căpetenie. În pădure culegea poame sălbatice, boabe şi rădăcini pe care le ştia bune de mîncat. Nu o ducea rău căci alcătuirea sa de voinic sănătos se mulţumea cu atît. Îşi adăpa calul la fiecare curs de apă ; la fiecare izvor îşi umplea burduful încăpător, pentru că izvoarele erau rare iar albiile pîraielor nu totdeauna purtătoare de apă.

În a zecea zi nu scăpă de ceea ce se temea cel mai mult. Coborînd către vîlcea, pe o potecă strîmtă şi întortochiată, se pomeni la o cotitură înconjurat de o ceată de păstori carduci. Oacheşi, bărboşi, îndesaţi şi vînjoşi, cu căciuli ţuguiate pe cap, deşi căldura era mare, îl priveau ciudat pe sub sprîncenele dese. Unul mai bătrîn, pe semne mai marele lor, fluieră a mirare şi-i făcu semn să oprească.

Cutremurat de această neprevăzută întîlnire, Callidromus cîntări fulgerător sorţii de scăpare. Nici unul din ei nu era călare. Ar fi putut să se smulgă şi s-o ia la goană, dar poteca era prea strîmtă, iar panta abruptă ; cîţiva păstori aveau arcuri şi ar fi putut să-l săgeteze. Nu era chip de scăpare. În clipa următoare se răzgîndi, mai ales că nu ştia ce intenţii au şi le zise în dialectul lor, care se asemăna cu limba armeană :

— Sînt olăcar regal şi sînt grăbit.

Bătrînul îl privi cu neîncredere.

— Olăcarii, spuse, merg pe drum bătut. Nu cumva te-ai rătăcit ?

Vorbea blajin şi Callidromus încercă altceva. Avea la el sulul de pergament, pecetluit cu o pecete verde, actul

prin care regele îi redase libertatea. Îl scoase din samar şi sărutîndu-i pecetea îl flutură în faţa lor.

— Olăcarii, adăugă el, sînt oameni de taină şi nu dezvăluie nimănui drumul pe care îl au de urmat.

Dar nici bătrînul păstor nu se dădu bătut.

— Zeiţa Ishtar să-l aibă în pază pe Humayun [1]. Credeam că eşti unul care a venit să strîngă bir de la satul nostru. Dar aceia vin mai mulţi, nu se încumetă de unul singur. Vei fi cu adevărat olăcar, numai că ai rătăcit drumul, căci acesta nu duce nicăieri, mai bine zis, numai la satul nostru şi acolo se opreşte. Nu cred că bătrînul Humayun te-a trimis cu scrisoare la noi amărîţii care nu ştim să citim. Ca să apuci drumul cel bun şi să ieşi din fundătura aceasta trebuie să te întorci cale de o jumătate de zi şi să apuci pe o altă potecă către miazăzi.

„Va să zică, îşi zise Callidromus, păstorii aceştia, în pustietatea lor, nu ştiu nimic de schimbarea domniei. Asta este îmbucurător."

— Bine, zise el tare, aşa voi face. Mulţumesc pentru sfat.

Bătrînul, însă, se apropie şi punînd mîna pe dîrlogii calului său, zise rugător :

— Dar fiindcă tot ai greşit drumul şi eşti aproape de sălaşele noastre, te rugăm să te abaţi pînă la noi, să guşti mîncarea noastră simplă, să-ţi uzi gîtul cu o ulcică de vin tare. Nu ne pedepsi şi nu ne dispreţui. După ce te vei fi ospătat şi odihnit îţi vom da noi o călăuză să te scoată la drum. Deşi nu vrei să spui, cred că înspre Amida zoreşti şi vii dinspre lacul Matiana [2], unde, am auzit, se află un palat al slăvitului rege.

Callidromus se miră mult la auzul acestor vorbe. Cît de bine informaţi erau aceşti păstori primitivi care gîndeau încet şi nu-şi părăseau locurile decît atunci cînd urcau cu turmele lor pe plaiurile înalte ale munţilor.

— Apoi, adăugă bătrînul zîmbind blajin, nu uita că noi vedem cînd şi cînd o faţă luminată ca a ta, că şi noi sîntem dornici să ştim ce se petrece în lumea largă. Uite, despre marele Iscander ai auzit ?...

---

[1] Humayun = vulturul protector al regilor, sau regele însuşi.
[2] Matiana = lacul Urmia.

Callidromus se minună. Nu de mult, el însuşi se gîndea la asta. La Iscander, adică la Alexandros Macedoneanul.

— ...Stră-strămoşii strămoşilor noştri au auzit de el deşi nu l-au văzut. Un pîlc din oastea lui a poposit în satul nostru şi nu au făcut nici un rău nimănui, ba ne-au lăsat amintire ceva din lucrurile lor. A fost atunci o serbare mare la care au cîntat şi au dănţuit ei şi ai noştri. Pe urmă s-au dus, iar noi şi acum peste veacuri îi pomenim şi ne aducem aminte ce ne-au vorbit despre marele Iscander. Poftеşte, oaspete din lumea regească, în sălaşele noastre amărîte. Din toată inima te poftim !

Ce era să mai facă Callidromus ? Era pe deplin liniştit şi se bucura la gîndul odihnei de o zi, două.

— Cu dragă inimă, zise zîmbind.

Păstorii mulţumiţi îşi dădură cuşmele pe spate, iar doi tineri, cărora abia le-au dat tuleiele, cu căciulile negre de miel, scos din pîntecul oii înainte de fătare, îi apucară din două părţi calul de căpăstru şi-l duseră grijuliu la vale, apoi din nou la deal unde se afla satul lor.

Satul era mic, cu sălaşe joase din pietre lipite cu lut, cu acoperişul drept tot din lut, cu ogrăzi împrejmuite cu ziduri scunde, cu măslini răsuciţi şi smochini stufoşi.

Îl duseră la casa celui bătrîn, una mai arătoasă, în vîrful dealului, cu trei încăperi, străjuită de plopi piramidali înalţi. În spatele împrejmuirii un gard viu de trandafiri căţărători. Din bătătura din faţa casei, o privelişte măreaţă către colinele ierboase de la miazăzi şi către muncelele împădurite dinspre miazănoapte. Departe, în zarea înceţoşată, dincolo de păduri, munţii purtînd pe-alocuri zăpadă.

Pesemne locuitorii au şi fost vestiţi de unul dintre acei cu care se întîlnise, căci ieşiseră cu mic cu mare întru întîmpinarea sa. Bătrîni sprijiniţi în toiege, cu căciula nelipsită pe cap, muieri cu faţa acoperită pînă la ochi cu broboade negre, copii în cămeşoaie, sau goi-goluţi, îl priveau de pe pragul caselor şi al porţilor. În privirile lor era multă curiozitate dar şi bunăvoinţă. Îşi şopteau unii altora :

— Ăsta-i unul care l-a văzut pe Humayun cel Mare.

— Poartă cu el o scrisoare cu pecete sfîntă.

— Ce frumos şi falnic este !

— Ce straie mîndre are !

După ce descălecă în ogradă, îi luară calul şi-l duseră sub un şopron unde-i dădură ovăz şi apă. Luară cu grijă lucrurile sale şi le duseră în odaia mare în care după ce se spălă la fîntînă îl poftiră, spunîndu-i că-i aparţine cu tot ce se află în ea. Nu era mare lucru, nişte ulcioare şi vase de aramă pe poliţi, un pat jos cu blănuri şi rogojini pe podeaua de lut. Cea mai tînără femeie din familie, copiliţă cu chipul încă neacoperit, îi aduse o strachină cu lapte de măgăriţă covăsit, pişcător şi rece din pivniţă.

Întîia oară după robia sa, Callidromus simţi marea plăcere a omeniei, nu că între timp nu avuse de-a face cu fiinţe omenoase, dar aici era altceva, asemănător cu o mînă gingaşă pusă pe fruntea înfierbîntată a unui bolnav, ca mîngîierea unei alifii miraculoase aşternută pe rană. Dar simţămîntul nepreţuit care îl cuprinse, izvora din marea sinceritate a acestor oameni simpli : nici o prefăcătorie, nici un gînd ascuns nu le trecea prin minte, nu le spurca conştiinţa.

Pe urmă s-au retras cu toţii şi l-au lăsat să se odihnească, să-şi doarmă somnul binefăcător în odaia răcoroasă, pe blănuri moi cu miros de levănţică. Lumina pătrundea cu zgîrcenie prin deschizături mici, sus lîngă strașină, în partea umbrită a casei. Adormise pe loc şi dormi fără vise pînă seara şi se trezi singur, înviorat, nedîndu-şi seama unde se află.

Ieşind din casă, se întinse, privind cu ochii încă mijiţi de somn, această lume stranie, mică, pierdută printre întinderi nesfîrşite. Globul imens şi roşu al soarelui, întretăiat de dungi vineţii se cufunda pe nesimţite dincolo de dunga închisă a zării. Gazèle domesticite se plimbau prin curte. Un linx cu urechile pufoase, mîrîi la el, smucindu-se în lanţ lîngă coteţul său, iar în văzduhul pur al înserării, în lumina opalină a crepusculului, răsuna voios cîntarea privighetorilor.

„Cîte sate din acestea, binecuvîntate de zei, or mai fi în vastul imperiu partic, se gîndi Callidromus, şi cît de fericite ar fi fost ele, dacă stăpînirea nu le-ar fi stors biruri grele, dacă nu le-ar fi luat ayin [1] şi încă de două ori

[1] Ayin = birul anual obişnuit la perşi.

la nauruz şi mihragan, cele două echinocţii, apoi altele, cu ocazia suirii pe tron a noilor stăpînitori, cu ocazia naşterii prinţilor moştenitori, a căsătoriilor princiare ? Stăpînitorii au nevoie de bunătăţile şi banii acestor harnici truditori şi le iau fără să le dea nimic în schimb, căci aşa sînt aşezările în lumea asta. Aceşti truditori nu au nevoie de stăpînitori şi viaţa lor s-ar fi desfăşurat înainte, mereu şi la fel de blajină dar şi mai îmbelşugată dacă pe toţi împilatorii aceştia i-ar fi înghiţit pămîntul".

Stăpînul casei, de data aceasta îmbrăcat de sărbătoare într-o tunică lungă pînă la glezne, încins cu o curea lată, dar tot cu căciulă pe cap, se apropie cu închinăciune şi-l întrebă dacă a dormit bine.

După ce se spălă, se îngriji şi-şi puse straiele bune scoase din traistă, fu poftit în grădina din spatele casei, unde pe o poieniţă cu iarbă mărunţă, printre butucii de viţă de vie, se adunase tot satul. La mijloc, pe rogojini acoperite cu şervete înflorate era întinsă masa. Oamenii, care pesemne l-au aşteptat de mult, se înviorară întîmpinîndu-l cu urări voioase.

Fu poftit să şadă între gazdă, care era dehgan (un fel de primar) şi între patriarhul satului, cel mai bătrîn om, cu barba albă ca neaua. De cum se aşezară, acesta din urmă îşi împreună mîinile la piept, ceea ce făcură şi ceilalţi şi înălţă o rugă zeiţei fecundităţii Pinikir.

După aceea oaspeţii băură pe rînd dintr-un ulcior, vin negru şi tare. Bucatele nu erau nici prea multe, nici prea alese ca la ospeţele regale, dar erau gustoase şi oferite din toată inima. Mîncară la început păsat cu carne grasă de oaie, pulpă de căprioară rumenită, turte coapte în spuză, plăcintă cu brînză şi tocătură de carne, încheind masa cu bucăţele de carne înşirate pe beţişoare, perpelite la foc mocnit şi muiate în oţet amestecat cu verdeţuri tocate mărunt. La urmă de tot au fost aduse tăvi mari împletite cu măiestrie din răchită, cu struguri, smochine şi mere. Alături, străchini pline cu faguri de miere de albine, în care se afundau smochinele înainte de a le pune în gură.

Femeile şi copiii aveau masa aşternută alături, mai la o parte şi nu se amestecau în vorbă cu bărbaţii, dar de

acolo venea un zvon de glasuri zglobii şi voioase, cu strigături şi crîmpeie de cîntece.

Abia după ce oaspeţii s-au săturat şi şi-au manifestat mulţumirea printr-un rîgîit, potolit discret cu palma, gazda i se adresă oaspetelui :

— Cum o duce cu sănătatea marele Humayun şi dacă zilele-i sînt fericite ?

Callidromus, mişcat de lipsa de strîmbătate a acestor oameni dintr-o bucată, nu s-a îndurat să-i mintă, dar nici adevărul nu voia să-l spună, prea i se părea dureros şi nelalocul lui.

— Regele regilor Pacorus, fie-i numele slăvit printre stăpînitorii lumii, este un om prea înaintat în vîrstă şi nu se ştie dacă în curînd nu-l vor chema zeii în lăcaşul cel veşnic.

— Ar fi fost păcat să ne părăsească, răspunse gazda cu uşor tremur în glas, sub domnia sa lungă şi omenoasă am mai răsuflat şi noi.

— Aşa este, întări bătrînul cu barba albă, am trăit mai mult decît oricare dintre ai mei pe acest pămînt şi dintre toţi regii, pe care i-am apucat, acesta a fost cel mai omenos.

— Să închinăm în sănătatea lui, adăugă gazda, făcînd semn unui flăcău rumen să le umple ceştile.

După această introducere plină de bunăcuviinţă, limbile se dezlegară şi un ropot plăcut de glasuri voioase umplu poiana. După un timp, cînd bătrînii începură a-i pune felurite întrebări, ceilalţi tăcură ascultînd cu luare aminte. Lui Callidromus, întrebările acestea i s-au părut copilăreşti, cele mai multe naive, izvorîte din necunoaşterea adevărului, iar altele fanteziste de tot şi tocmai acestea din urmă păreau să-i preocupe cel mai mult. Bunăoară : „Dacă este adevărat că la curte se mănîncă, ouă mari cît un ulcior ?“ sau „Dacă e adevărat că pentru un blid de mîncare se jertfeşte o turmă de cămile, din care se ia doar moalele tălpilor ?“, „Că regele, la vînătoare, foloseşte numai săgeţi de aur şi că numărîndu-le apoi se află cîte vietăţi a doborît luminăţia sa“, „O fi adevărat că departe, către miazăzi, unde soarele atîrnă deasupra creştetului, trăiesc oameni negri ca tăciunele, cu un singur ochi în mijlocul frunţii ?“

Callidromus îşi dădea seama că ei nu aşteaptă de la el nici tăgăduirea acestor basme, nici luarea lor în derîdere, ci dimpotrivă chiar susţinerea lor, de aceea le răspundea în doi peri :

„Ouăle cele mari, nu sînt chiar aşa de mari şi sînt ouate de struţi, nişte păsări mari, care nu zboară, ci aleargă aidoma găinilor, pe picioarele lor lungi prin deşert".

„Este adevărat că tălpile de cămile sînt preţuite din pricina gustului lor deosebit, dar asta se întîmplă numai o dată pe an şi atunci numai de la şapte."

Şi aşa mai departe. Răspunsurile sale, poate greşit înţelese, căci nu vorbea prea curgător în limba lor, erau îndată suflate la urechea vecinului, făcînd ocolul în cîteva clipe întregii adunări, spre mulţumirea tuturor.

El le povesti apoi despre popoare şi ţări, credinţe şi obiceiuri, despre cele două fluvii uriaşe care scaldă Mesopotamia şi se varsă în marea cea mare ; despre corăbii care vin şi pleacă, după ce se opresc în marele oraş Ctesiphon, locaşul regilor.

Cînd luna apăru pe cer şi patriarhul, sculîndu-se în picioare, invocă imaginea palidei Nanna [1], zeiţa nopţii, tineretul la început timid, apoi din ce în ce mai avîntat, ieşi în poiană şi începu să cînte din gură sau din fluiere şi alăute cu o singură strună. Departe de a fi monotonă, cum auzise în alte părţi, muzica aceasta stranie i s-a părut foarte melodioasă şi plină de gingaşe simţăminte. Ea îi răscoli inima cufundîndu-l în dulcea nostalgie după locuri natale, prima tinereţe şi dragostea dintîi pierdută din vrerea sorţii crude. O fată cînta cu o voce cristalină, răvăşindu-i fiinţa lipsită de ce e mai scump tinereţii — dragostea pentru fiinţa iubită. În lunga sa şedere pe meleaguri străine era firesc să dorească apropierea femeii, căci nu era anahoret şi nici stoic de felul său, sufletul său însă, eternul Psiché, aparţinea pentru totdeauna Candidei.

Apoi tineretul se prinse în hore molatece în mijlocul cărora o pereche dansa cu foc şi într-un ritm mult mai vioi. Pe urmă flăcăii încinseră jocuri vitejeşti, mînuid pumnale lungi, ciocnindu-le. Oţelul scînteia în lumina lunii.

---

[1] Nanna : zeiţa Lunei.

Se făcuse tîrziu, o vedea după mişcarea stelelor, cînd niţel ameţit şi un pic întristat, ca orice străin printre străini, fu condus la culcare.

*

Hotărîndu-se a se odihni încă o zi la oamenii aceştia primitori, să-i dea şi calului răgazul binemeritat, Callidromus mai zăbovi în pat, deşi soarele răsărise de multişor. Trupul său ostenit, frînt de atîta călărit şi mers pe jos, iar sufletul şi mintea, de atîta veghe şi încordare, îşi cereau dreptul la odihnă.

Stătea tolănit pe culcuşul moale, neîndurîndu-se să se scoale, certîndu-se pentru această trîndăveală. Se gîndea cu plăcere la ospăţul de aseară, cînd auzi ciocănituri în uşă.

Era stăpînul casei, care după ce-i dădu bineţe, se aşeză jos lîngă căpătîiul său. Era înnegurat la chip şi dregîndu-şi vocea zise :

— Străine, de ce ne-ai minţit şi prin asta ne-ai adus mare ocară ?

Callidromus sări ca ars din pat, presimţind o nenorocire.

— Stai liniştit, adăugă gazda, punîndu-i mîinile pe umeri şi silindu-l să se aşeze. Stai liniştit, că nu te paşte nici o primejdie ! Dacă tu m-ai păcălit, eu nu-mi voi necinsti casa, dîndu-te pe mîna celor care te caută. Nu întreba nimic, ascultă ! Tu nu eşti olăcar regesc, eşti un om certat cu legea. Ei nu mai sînt aici, poţi să fi liniştit. Spune-mi acum adevărul. Nu te teme ! E spre binele tău. Îmi eşti oaspete şi te-am îndrăgit cu toţii.

Tăcu un timp pradă unui simţămînt nelămurit. Hotărîndu-se pînă la urmă zise :

— Ne-ai lăsat deunăzi cîteva lucruri în dar. După cele ce s-au întîmplat nu le mai putem păstra.

Bătrînul desfăcu încet colţurile unei basmale şi răsturnă pe pat darurile lui Callidromus : un frîu de cal cu ţinte de argint, un amnar grecesc cu tot dichisul său într-o pungă frumoasă de piele roşie şi cîteva monede dintre care una de aur, cu chipul răposatului rege.

Om simplu şi neprefăcut, baciul nu era în stare să-şi ascundă părerea de rău, dar o cută adîncă între sprîncene adeverea fără vorbe că altfel nu se poate.

— Dar ce s-a întîmplat, omule bun ? întrebă Callidromus, îngrijorat de ceea ce se petrecuse, şi de ceea ce n-avea habar. Îi era şi milă de omul acesta, care suferea.

— Tu ne-ai minţit, zise bătrînul, în loc de răspuns, iar noi, proştii te-am crezut.

— Gazda mea bună şi inimoasă, vorbi Callidromus, hotărît să-i risipească întrucîtva îndoielile. M-aţi primit, m-aţi îngrijit, m-aţi ospătat şi m-aţi culcat într-un pat moale, recunoştinţa mea va fi veşnică. Într-adevăr, v-am minţit, deoarece n-aveam încotro, dar nu v-am minţit cu neruşinare. V-am ascuns un singur adevăr, că bunul rege Pacorus a murit, iar eu mi-am pierdut apărătorul. Este adevărat că am fost la curtea lui şi că m-a iubit ca pe un copil al lui. Priveşte asta !...

Se căută în sîn şi scoase din tunică un medalion scump de aur, în care era prinsă o piatră preţioasă cu chipul regelui săpat în ea. Îl întinse fără să scoată lănţişorul petrecut în jurul gîtului său.

— Mi l-a dăruit în semn de preţuire însuşi marele Humayun. Tot ce v-am povestit despre locuri şi oraşe, despre neamuri şi obiceiuri este adevărat, căci am umblat mult, însoţindu-l pe răposat ca unul care cunoaşte multe limbi şi ca unul care ştie să citească şi să scrie. Dar prinţul Parthamasiris, căruia i-am fost învăţător, nu m-a iubit şi împreună cu unchiul său Hosrau, care acum e rege, mi-au pus gînd rău. Am fugit tocmai la timp, căci altfel nu m-ai fi văzut niciodată. Sînt de felul meu din oraşul Tomis, de la capătul celălalt al lumii, aşa că nu-mi rămîne altceva de făcut decît să mă întorc în patrie. Voiam să trec Eufratul, dincolo, la romani, altfel o să mă prindă, iar capul meu umplut cu cîlţi îl vor trimite la Ctesiphon. Mă pricepi ?

Bătrînul îl privea ţintă şi pe măsură ce Callidromus i se spovedea, chipul i se lumina. Îi puse apoi mîna-i noduroasă pe obraz şi mîngîindu-l, zise înduioşat :

— Capul tău frumos şi plin de înţelepciune nu va cădea. Nu ne-ai căutat tu, sărmane. Marele Ormuzd mi-e martor că noi te-am oprit din drumul tău. Tu îţi vedeai

de treabă şi am băgat de seamă că eşti îngrijorat. Un singur lucru vreau să pricep, — ce fel de sul pecetluit aveai şi de ce ni l-ai arătat ? Doar nu era de la rege ?

Minunîndu-se de isteţimea bătrînului, Callidromus zîmbi şi-i spuse :

— Ba da, de la rege. Semnat şi pecetluit chiar de mîna lui, dar nu e o scrisoare către vreun satrap, ci înscrisul prin care el mi-a redat libertatea, căci pe vremuri am fost robit şi vîndut ca sclav.

Bătrînul oftă uşurat.

— Acum totul e limpede ca apa unui tău de munte. Te cinstesc mai mult decît te-am cinstit pîn-acum. Eşti un om cumsecade hăituit ca o fiară. Să-ţi spun acum ce s-a întîmplat : În zori de zi veni fuga la mine unul din flăcăii care păzesc o turmă de-a noastră la poalele dealului şi-mi spuse că s-au abătut pe la ei cîţiva oşteni de-ai regelui şi au întrebat dacă n-au văzut un fugar. După cum l-au zugrăvit, trebuia să fii tu. Ziceau că eşti înalt, oacheş şi ai ochii albaştri.

— Şi le-au spus ?

— Da de unde ! Nu ştiau nimic, căci au plecat demult din sat. Ostaşii cei haini le-au luat fără să-i întrebe două oi grase şi s-au dus, poruncindu-le să te prindă şi să te ferece, dacă te vor întîlni ; să spună şi celor din sat, iar cînd vor veni oamenii stăpînirii după bir, să te predea lor.

Callidromus răsuflă uşurat.

— Ce om cumsecade eşti, baciule !

— Neam de neamul meu n-a fost trădător şi nici nu va fi. Pe trădători şi hoţi, chiar dacă ne sînt fii buni, îi omorîm, ca să stîrpim sămînţa rea. Pe flăcău l-am trimis îndată înapoi la turmă. L-am condus eu însumi pînă la marginea satului, ca să nu stea de vorbă cu careva şi i-am spus că tu ai trecut prin sat, dar ai şi plecat, fără să ştim cine eşti şi încotro zoreşti.

— Fi binecuvîntat ? Zeiţa Pinikir să reverse asupra ta darurile ei ! Te rog, acum, să păstrezi lucrurile acestea neînsemnate pe care ţi le-am dăruit din inimă. Nu sînt furate ci cîştigate prin muncă cinstită.

— Am să le păstrez. Tu însă trebuie să pleci cît mai degrabă. Fiul meu mai mare te va duce pe cărări tainice,

numai de noi ştiute şi o să-ţi arate drumul cel bun pînă la graniţă. Ormuzd să te aibă în pază !

*

A treia zi, de cînd plecase din satul carducilor, pe la prînzişor, Callidromus, bine îndrumat de călăuză, văzu de pe vîrful unui deal, valea mult rîvnită a Eufratului. După povaţa tînărului carduc, trebuia să cîrmească către miazănoapte, pînă la locul unde Eufratul scapă din strînsoare şi pe unde se trece cel mai uşor dincolo, la adăpost de stînci şi tufărişuri.

Găsi fără bătaie de cap, stînca piramidală acoperită cu pini răsuciţi de vînturi, despre care i-a vorbit flăcăul, şi apropiindu-se de ea, văzu drumul pe care trebuia să-l urmeze. Merse liniştit pe acel drum îngust şi cotit, pînă la o altă stîncă mare pe care o ocoli, cînd, pe neaşteptate, dădu de un drumeţ ce-i venea înainte. Tresări speriat şi-şi opri calul. Nu se aştepta să întîlnească oameni în această pustietate.

Era un cerşetor, şchiop şi zdrenţăros, care îi strigă cu o voce hodorogită :

— Zăboveşte o clipă, cinstite călător şi fă-ţi pomană cu mine, nenorocitul. N-am mîncat şi n-am băut de trei zile şi pămîntul mi se învîrte în faţa ochilor de slăbiciune.

Callidromus îl privi cercetător, mai de aproape. Omul nu i s-a mai părut chiar atît de prăpădit. Mîna, care se sprijinea pe toiag, mai degrabă o bîtă noduroasă, era puternică şi deloc descărnată.

— Cine eşti şi de unde vii ?

— Eu nu te-am întrebat cine eşti şi încotro te-ndrepţi, căci prin părţile mele nu se obişnuieşte a pune întrebări călătorilor. Cine sînt ? Se vede, — un prăpădit care-ţi cere milă, iar unde merg, — nici eu nu ştiu.

Sporovăind, cerşetorul se apropie şchiopătînd şi întinse mîna, chipurile să mîngîie botul calului. Callidromus, însă se mişcă în lături şi puse mîna pe garda sabiei.

— Mîncare nu am destulă nici pentru mine, zise. Apă găseşti la stînca aceea de acolo. Mai culege şi tu ceva poame să-ţi astîmperi foamea.

— N-ai ? Nu-i nimic. Să-ţi dea Ormuzd ceea ce doreşti ! Dar poate totuşi mă miluieşti cu un ban, să-mi cumpăr de mîncare în primul sat.

Nu era în firea lui Callidromus să fie dur şi neînduplecat. Cine ştie ? Poate se înşeală ? Oare, el însuşi dacă. şi-ar fi pierdut calul, nu s-ar fi asemănat peste cîteva zile cu acest nenorocit ? Inima i se înmuie şi scoţînd punga îi aruncă un dihrem [1].

Acela prinse moneda cu dibăcie şi ducînd-o la buze o sărută.

— Inimosule ! strigă încîntat. Prinţule ! Credeam că o să-mi dai un ban de aramă, iar tu mă miluieşti cu argint. Iată-mă bogat şi pot să trăiesc şapte zile fără griji. Pe pămîntul sfînt al lui Mithra, eşti mai altfel decît toţi oamenii ! Zeiţa Pinikir să-ţi întoarcă darul înmiit. Mergi sănătos şi drumul să-ţi fie presărat de flori !

— Cu bine, omule !

Callidromus îşi urmă drumul, tot gîndindu-se la întîmplarea de adineauri. Nu mai era liniştit. Trebuia să se grăbească şi să fie cu ochii în patru dacă şi aici, în această pustietate, întîlneşti oameni.

Peste un timp i se păru că aude un fluierat ascuţit. Era însă atît de slab că nu era sigur dacă nu se înşelase. Poate nu era decît fluieratul unei păsări ?

Soarele pălea atît de tare şi se făcuse atît de cald că i se părea că sîngele îngroşat nu mai curge prin vine. Tichia uşoară de pîslă, deşi albă, nu era în stare să oprească razele soarelui de la amiază. Se gîndi să facă un popas la umbra unei stînci, să se răcorească, să dea şi calului odihna cuvenită, să-l şteargă de sudoare, să-l mai uşureze de poveri.

Cu toată neliniştea ce i se pogorî în suflet, dorinţa de a se răcori îl împinse într-un cotlon umbros de la picioarele unui pripor. Tufe mari şi dese de cătină şi merişor atîrnau deasupra ca o straşină, pietrele din umbră, acoperite de muşchi, îmbiau să te aşezi pe ele.

Dar în clipa cînd se opri şi zgomotul copitelor pe drumul pietros încetă, i se păru că aude un tropot de cai.

[1] Dihrem : monedă persană de argint.

Era ca o părere şi freamătul frunzişului clătinat de adieri uscate ale vîntului îl acoperea din cînd în cînd. Înspăimîntat, sări de pe cal şi puse urechea la pămînt. După o clipă de încordare, auzi deslușit țăcănitul ritmic al copitelor.

Nu mai stătu o clipă pe gînduri. Sări pe cal şi sucindu-şi capul înainte şi înapoi, se străduia să ghicească de unde vine zgomotul, căutînd în acelaşi timp un loc unde ar fi putut să se ascundă.

Gîndul îl duse îndată la întîmplarea cu cerşetorul.

„Era tîlhar, îşi zise. Iscoadă pusă în drum să vadă dacă drumeţul merită să fie jefuit. Şuieratul acela era semn dat tovarăşilor săi, care pesemne nu erau prea departe."

Nu mai stătu să judece şi apucat de panică, lovi calul cu călcîiele, pornind în galop de pe loc, uitînd de arşiţă, de oboseală. Singurul său gînd, care mai rămăsese treaz, era să se depărteze de primejdie, să mărească depărtarea între el şi urmăritori.

Drumul însă nu era prea grozav. Trebuia să fie cu ochii în patru la cotituri şi pietre. Gonind şi făcînd zgomot, nu mai auzea altceva, dar îi era teamă să se oprească, să asculte din nou, să-şi piardă din timp, iar calul său din avînt.

Ştia că e aproape de vadul Eufratului, dincolo de care se întinde domeniul roman, dar în acelaşi timp îşi dădea seama că în aceste pustietăţi graniţa nu este un obstacol pentru urmăritori, că dincolo nu-l aşteaptă neapărat o cetate cu porţile deschise, în care să se adăpostească. Soarta cea crudă îşi scotea din nou ghearele ca să-l înhaţe, tocmai cînd se credea salvat.

„Aşa mi s-a întîmplat mereu pînă acum, dar n-am să mă dau bătut, nici..."

Nu-şi termină gîndul cînd zări în faţă, la un zbor de săgeată de el, răsărind de după o cotitură, călăreţi...

Nu aşteptă să-i vadă mai de aproape şi răsucindu-şi calul pe loc, într-un îndrăzneţ cabraj, porni în galop înapoi.

Îi auzea strigîndu-i ceva, dar în ropotul copitelor şi vîjîitul vîntului în urechi nu deslușea cuvintele. Ştia că

oamenii răsăriţi pe neaşteptate, din direcţia unde el nu-i aştepta, nu pot călări decît în şir cîte unul.

Mintea sa înfierbîntată scorni pe loc părerea, că acei care îl urmăreau erau oamenii lui Parthamasiris care ajungînd la graniţa imperiului, se întorceau crezînd că le-a scăpat. Acum şi-au schimbat părerea şi gonesc din răsputeri ca să-l prindă. Numai de nu l-ar săgeta, deşi pe un drum cotit ca acesta nu e deloc uşor să nimereşti ţinta.

Panica care îl cuprinse se transmisese şi calului său, care alerga nebuneşte.

Printre crîmpeie de gînduri care galopau şi ele prin mintea sa înfierbîntată, se mai ivi unul, că cerşetorul n-avea nici o vină şi că zgomotul copitelor auzit de el venea din faţă şi nu din spatele său.

Cînd ajunse la un loc mai drept se întoarse dîndu-şi seama cu bucurie că depărtarea se mărise simţitor. Văzînd însă cum zboară scamele de spumă albă de pe botul calului său, încins peste măsură, ştia prea bine că nu va ţine mult. Disperarea îl cuprinse cu atîta tărie, iar hotărîrea de a nu cădea viu în mîinile duşmanilor era atît de arzătoare, încît îşi smulse jungherul din teacă ca să-l aibă pregătit şi să-şi curme zilele la timp.

Deodată, atît de pe neaşteptate, încît crezu că este victima unei halucinaţii, în faţă-i răsăriră călăreţi. Îşi opri atît de brusc calul încît fu cît pe aci să fie aruncat jos. Ceea ce a urmat îl întări în gîndul că este pradă halucinaţiei. Călăreţii din faţa lui, bărboşi, cu dulămi miţoase pe umeri şi căciuli înalte pe cap, îşi răsuciră caii şi o porniră înspăimîntaţi înapoi, ca şi cînd l-ar fi văzut pe însuşi Ahriman, zeul întunericului.

Uluit, cu mintea goală de gînduri, Callidromus stătea locului pierdut şi înţepenit şi-şi reveni doar atunci cînd două braţe vînjoase i-au apucat calul de dîrlogi. Abia atunci văzu că e înconjurat de romani. Îi privea pe rînd, zîmbind neîncrezător, ca unul trezit din somn, şi încă aflat în vraja lui. Culmea uimirii se produsese atunci cînd un ofiţer roman, falnic şi voinic, cu o legătură neagră peste un ochi, trecu vijelios lîngă ei, strigîndu-le în limba daci-

lor, da, nu se înşelase, tocmai în limba maică-si pe care el, Callidromus, o ştia atît de bine şi nu se aştepta s-o audă aici pe malul Eufratului.

„Ţineţi-l bine ! strigă ofiţerul în treacăt. Să nu mi-l scăpaţi !"

Unitatea romană, păreau cîteva sute, urmîndu-şi comandantul se mistui în urmărirea tîlharilor, iar Callidromus descleştînd cu greu pumnul se lăsă dezarmat de către unul din cei doi ostaşi care au rămas cu el. Înţepenit de uluire în faţa celor petrecute, bănuind că îşi pierduse minţile din pricina căldurii, sau altceva ce l-a lovit pe neaşteptate, se lăsă dezarmat şi legat la mîini. I se luă arcul şi tolba cu săgeţi, sabia, jungherul şi unul dintre oşteni, văzîndu-l aşa de străin la toate ce i s-au întîmplat, zise în aceeaşi limbă a dacilor :

— Ăsta a căpiat de necaz că l-am prins, dar nu e tîlhar. Ăsta zboară mai sus.

— E o iscoadă, răspunse celălalt. Era cît pe aici să-i bag o săgeată între umeri, dar m-a oprit comandantul. Iscoadele persane îl preocupă mult.

Privindu-i pe rînd şi de aproape, Callidromus se încredinţă că sînt din carne şi oase, nicidecum arătări, oftă din rărunchi de uşurare şi zise în aceeaşi limbă pe care o vorbeau :

— Nu sînt iscoadă. Sînt un fugar, iar faptul că am fost salvat de romani care vorbesc limba mea, mă face de două ori fericit.

Acum veni rîndul ostaşilor să se mire. Se dădură niţel îndărăt şi-l priviră cu gurile căscate. Erau oameni simpli şi pesemne superstiţioşi. Se vedea cît colo că nu-şi cred urechilor. Într-un tîrziu unul zise :

— Auzi ? Un part vorbind limba noastră, n-am mai pomenit aşa o minune !

— Ne afumă, ticălosul ! adăugă celălalt.

Callidromus rîse dînd amuzat din cap.

— Nu vă afum şi nu sînt ticălos, credeţi-mă !

Ceilalţi nu mai spuseră nimic, privindu-l pe sub sprîncene. Unul din ei luă calul de căpăstru şi-l trase după el. Celălalt îl îmboldi cu o plesnitură pe crupă şi aşa, tăcuţi, porniră la trap în căutarea alor săi.

Pe drum, acela care era în spatele său, îl întrebă :

— De unde știi limba noastră, partule ?

— Nu sînt part, sînt grec iar mama mea a fost getă.

— Atunci ce cauți aici ?

— Lasă-l în pace ! se amestecă celălalt. Asta-i treaba lui Ariort. Mai bine să ne grăbim să-i ajungem din urmă pe ai noștri.

După acest schimb de cuvinte, Callidromus nu mai găsi de cuviință să răspundă. Era fericit și înălța rugi de mulțumire în gînd lui Dionysos. Simțea o ușurare atît de deplină, pacea pogorîse în sufletul său atîta liniște și dulceață, că nu mai simțea nici mușcăturile soarelui, nici osteneala, nici setea care-l chinuise în timpul goanei și pe care nu avu cînd s-o astîmpere. Își privi cu drag calul care mergea cu capul lăsat și se clătina de osteneală. Încă puțin și s-ar fi prăpădit sărmanul. Nu putea să-l mîngîie din pricina mîinilor legate și-l îmbărbăta vorbindu-i ca unui prieten. Călăreți înnăscuți și de meserie, oștenii ascultau cu plăcere. Abia acum, cînd avea răgaz, Callidromus îi cercetă cu luare aminte. În pofida uniformelor și armelor romane semănau mult cu dacii pe care îi cunoscuse în viață : culoarea pielei și a părului, trăsături energice, căutătură fermă a ochilor mari, sub sprîncene stufoase. Cum au ajuns aici ? Oare integrarea lor în lumea romană putea să fie atît de rapidă și deplină ? Pentru el era un mister, dar gîndindu-se că de la război s-au scurs mulți ani nu se mai miră. Timpul este cel mai bun vrăciuitor. Orice rană, dacă nu e mortală, se cicatrizează pînă la urmă.

Ocolind o stîncă, dădură de romani. Erau descălecați și trebăluiau : unii lîngă cai, ștergîndu-i de sudoare, alții lîngă o ceată de tîlhari legîndu-le mîinile.

Zărindu-i sosind pe drum, comandantul le făcu semn să se apropie. Ședea în umbră, pe un bolovan, ștergîndu-și sudoarea de pe frunte. Un oștean îi ștergea de praf coiful cu panaș mare, roșu. Era înalt și voinic comandantul și din făptura lui emana putere și voință neclintită. Chipul său era frumos dar și înfricoșător. Legătura de la ochi îi dădea o înfățișare sumbră.

Cînd se apropiară, oşteanul din faţă, descălecă şi salutîndu-l raportă :

— Tribune, prizonierul vorbeşte în limba noastră ca un dac adevărat.

Sprîncenele comandantului se săltară o clipă a uimire. Privindu-l lung, cercetător pe Callidromus, porunci :

— Descalecă şi apropie-te !

Pe urmă băgînd de seamă că mîinile îi erau legate, adăugă :

— Dezlegaţi-l !

Îl mai cercetă un timp în tăcere, apoi zise :

— Cine eşti şi de unde vii ?

— Sînt Callidromus, fiul lui Onomaios şi viu din Ctesiphon.

— Ce căutai aici, la graniţă ?

— Pe voi, romanii, vă căutam, căci pe capul meu parţii au pus preţ mare.

— De unde eşti de fel ?

— Sînt născut în Moesia, în cetatea Tomis.

Sprîncenele comandantului se săltară din nou, de astă dată a uimire vie.

— Şi de ce te vor parţii ?

— Ca să pricepi, ar trebui să-ţi istorisesc povestea vieţii mele.

Tribunul nu-i răspunse. Se sculă şi dădu cîteva porunci. Comenzile le spunea în limba latină. Pe semne aşa cerea regulamentul. Se plimbă printre ai săi, făcu ocolul bulucului de tîlhari, apoi apropiindu-se de Callidromus, erau la fel de înalţi şi voinici deşi deosebiţi la chip, şi luîndu-l de braţ îl trase mai departe, la umbră unde poftindu-l să şadă, zise :

— Povesteşte-mi ! Cît mai simplu şi mai scurt !

Pe măsură ce Callidromus povestea, duritatea de oţel a ochiului său se înmuia, privirea devenea mai blîndă, mai duioasă. Omul din faţa sa, aşa cum era — obosit, prăfuit — avea purtări alese şi de bună seamă era foarte învăţat. Se vedea că povestea vieţii prinsului expusă evocator, cu iscusinţa unui erudit, îl mişcase profund. Îl ascultă, fără să-l întrerupă, uimit de încercările la care

îl supusese soarta și Callidromus ghici din privirile lui că și el a fost cîndva un năpăstuit. I se părea că dăduse în sfîrșit de un om cinstit și dintr-o bucată, care îl va înțelege și-l va ajuta.

Terminîndu-și spovedania tăcu. Tăcură un timp privindu-se, apoi tribunul îi puse mîna pe umăr și-i zise :

— M-a mișcat povestea ta Callidromus. Meriți o soartă mai bună. Și eu am fost un prigonit al sorții, dar n-am trecut prin cîte ai trecut tu. Sînt comandantul unei cohorte de călăreți daci din armata romană auxiliară și mă numesc Aelius Ariortus. Tîlharii aceștia și care au fost atît de mulți pe vremuri, ca și toate semințiile pîrdalnice de pe malul stîng al Eufratului, îmi zic Ariort Chiorul. Eu îi caut și-i urmăresc fără odihnă chiar aici în bîrlogul lor, căci nu se mai încumetă decît rar să treacă hotarul. Ceea ce s-a întîmplat azi este de necrezut, ca în basme, iar pentru tine — providențial. N-aș fi venit aici dacă o iscoadă de a mea nu mi-ar fi semnalat prezența lor aici prin apropiere. Știam că este ultima bandă de tîlhari în acest ținut și am vrut să termin cu ea. Tu m-ai ajutat fără să vrei. Știi de ce te-au urmărit ? Nu pentru calul tău care nu e prea grozav, nici pentru punga ta, dacă o ai. Văd nedumerirea pe chipul tău. Te-au urmărit pentru că aflaseră că pe capul tău stăpînirea pusese un preț de două mii de dihremi. Lucrul acesta mi l-a destăinuit, după ce l-am ars nițel cu fierul înroșit la foc, căpetenia tîlharilor. Prin asta voia să se dezvinovățească. Zicea că nu trecuse hotarul și că urmărea un part pe teritoriul partic și că nu aveam nici un drept să-l atac aici. Mie însă puțin îmi pasă de argumentele lui. Știu că nu o dată a trecut granița pentru a omorî și jefui cetățeni romani și l-am judecat pentru faptele lui de tîlhărie. Ai să vezi îndată cum mă răfuiesc eu cu fiarele acestea nemiloase.

Se sculă și chemînd la ordin pe unul dintre centurionii săi, îi zise :

— Drigiza, poruncește ca șeful bandei și ajutorul său să fie spînzurați, iar ceilalți pregătiți pentru plecare. Îi trimit pe toți ca robi pe galere. Executarea !

— Tribune, întrebă Callidromus, să nu-ţi fie cu supărare, dar aş vrea să ştiu de ce nu m-au prins acolo, unde m-am întîlnit cu unul de-ai lor, care făcea pe cerşetorul ?

— Cerşetorul, răspunse Ariort, este chiar ajutorul căpeteniei şi-l vei vedea îndată atîrnînd în laţ. L-am descusut şi pe el. Ceata se afla la cîteva stadii de acolo şi ai fi avut timp să fugi. El însuşi nu îndrăznise să te atace, aşa cum erai — călare, voinic şi înarmat. Lăsîndu-te să pleci, nebănuitor de ce te aşteaptă, el era sigur că vor pune mîna pe tine. Acum să privim !

Întrucîtva dezgustat, dar simţind că altfel nu se poate, că pe aceste meleaguri mila nu este un sfetnic bun şi că nimeni nu aşteaptă milă de la nimeni, văzu cum oştenii îi înhaţă pe cei doi condamnaţi, dîndu-le jos căciulile, dar lăsîndu-le dulămile pe spate, îi tîrîie către un stejar bătrîn cu crengi groase, crescut pe vîrful unei stînci scunde de pe marginea drumului. Nici oştenii, nici tîlharii nu scoaseră o vorbă. Sus, pe stîncă, tîlharii căzură în genunchi şi prosternîndu-se se rugară zeului lor, care nu putea fi altul decît acela al răului şi întunericului. Pe urmă oştenii le petrecură laţurile pe după gît, azvîrliră capetele frînghiilor pe după crengi, traseră zdravăn şi le legară de tulpină. Trupurile, bondoace în dulămile lor, zvîcniră, îndepărtîndu-şi picioarele, se zbătură un timp ca nişte gîngănii, feţele li se învineţiră şi peste cîteva clipe se înţepeniră, răsucindu-se lin, în dreapta şi în stînga.

Cît a durat execuţia, ceilalţi tîlhari, stăteau prosternaţi, cu faţa la pămînt, rugîndu-se fără să-şi privească tovarăşii în supliciu.

După aceea Ariort dădu poruncă de plecare, dar tîlharii care aflaseră ce soartă îi aşteaptă se aruncară la pămînt în faţa lui închinîndu-i-se ca unui zeu, implorîndu-l să nu-i înstrăineze, şi decît să-i ducă departe de pămîntul unde s-au născut mai bine să-i omoare. Era atîta vaier ! Sărutau pămîntul sub picioarele lui, se tîrau în genunchi, îşi ridicau braţele către cer, atingînd apoi cu ele pămîntul, încît inima lui Callidromus se strîngea de milă. Uitase că aceşti tîlhari fioroşi erau să-i vîndă capul pe două mii de arginţi.

Ariort era neînduplecat.

— La ce-mi trebuiesc, zise, stîrvurile voastre ? Totul se plătește pe lumea asta și voi veți plăti pentru fărădelegile pe care le-ați săvîrșit la noi.

Cu toții, și erau peste patruzeci, fură siliți să încalece caii lor proprii. Li se legară mîinile și înconjurați de oșteni porniră către Eufrat.

*

Tribunul Aelius Ariortus nu i se păru prea vorbăreț lui Callidromus și tot timpul cît a durat călătoria, acesta nu-i mai adresase nici un cuvînt.

Călărea în fața detașamentului său iar Callidromus îl urma la cîțiva pași încadrat de doi oșteni. Dar nici aceștia nu schimbaseră cu el vreo vorbă, deși îi era dor de graiul lor, pe care nu-l auzise de atîta amar de timp. Pînă la urmă își închipui că nu i s-a dat crezare deplină că mai e pus sub observație și se resemnă. Era și firesc să fie așa, să nu-i dai crezare unuia care trece granița pe furiș. Poate că îl credeau totuși iscoadă, una de soi, trimis anume în întîmpinarea unor oșteni romani de origine dacică ? Pesemne Ariort era un înțelept cu picioarele pe pămînt, care cunoștea viața și oamenii îndeajuns ca să nu-și deschidă sufletul oricui.

El însuși avea o fire încrezătoare și o inimă de ceară, duritatea îl descumpănea și-l întrista. Primele clipe de euforie zburînd, îl lăsaseră din nou trist și bănuitor și starea asta se înrăutățea din pricina oboselii și încordării maxime la care a fost supus de atîta timp.

Trecuseră hotarul prin vad, într-un loc unde Eufratul, scăpat din strîmtoarea munților făcea o buclă mare și domoală. Ieșind la larg, apele lui vijelioase, potolite de albia largă, îngrămădiseră prundișul pe care nu mai aveau putere să-l care cu aceeași putere, se revărsau molatece și mici, ușor de trecut cu piciorul.

În curînd se risipiseră pînă și ultimele stînci și poteca șerpuită și pietroasă, scăpînd în șes, se prefăcu în drum moale și prăfos.

Cîmpia ușor vălurită, acoperită cu iarbă înaltă se întindea la nesfîrșit. După un timp, în zare se profilă o

colină înceţoşată încă de depărtare. Pe măsură ce se apropiau iar soarele scăpăta către asfinţit, Callidromus văzu cu uimire, că pe vîrful acelei coline înalte se înălţă o cetate cu ziduri şi turnuri, scăldată în lumina roşie a înserării. De acum încolo, pe marginea drumului, în dreapta şi în stînga, au început să apară aşezări omeneşti, înconjurate de lanuri, vii şi livezi. Vile rustice însţărite, printre boschete de arbori şi colibe sărăcăcioase ale agricultorilor mai nevoiaşi. Cirezi şi turme păşteau iarba păşunilor întinse. Oamenii îşi lăsau treburile şi ieşeau în drum să vadă ostaşii trecînd, îi ovaţionau voios şi acopereau de ocări şi injurii pe tîlhari. Era mult pămînt prin partea locului. Pesemne mult mai mult decît putea fi lucrat. Totul aici era mai altfel decît în Parţia ; purta pecetea ordinii şi bunei stări. Pesemne şi abuzul celor puternici era mai mic, vegheat de legi severe, căci oamenii liberi şi sclavii păreau mai voioşi şi mai siguri de ei, ca unii care dau din prisosul lor şi nu din sărăcie.

La vreo două mile de cetate se întîlniră cu un drum pietruit, adumbrit de plopi şi străjuit de pietre miliare pe care se puteau citi localităţile şi distanţele între ele. Alături de această „via romana“ [1] continua să şerpuiască şi drumul de ţară prăfos, pe care călăreţii îl preferă oricînd drumurilor pietruite, neprielnice copitelor cailor şi pe care se merge doar atunci cînd drumul de ţară este desfundat de ploi.

În afara zidurilor cetăţii se întindea oraşul celor mulţi, unde trăiau negustorii mărunţi, meseriaşii şi ostaşii, care din pricina mulţimii lor nu ar fi încăput printre ziduri.

Trecînd pe străzi înguste şi suind către poarta mare a cetăţii, Ariort cu ai săi era întîmpinat cu voioşie de locuitori, care ieşeau în pragul caselor lor, atelierelor, popinelor şi tabernelor. Se vedea cît colo că nimeni nu voia să scape prilejul de a-l ovaţiona pe Ariort cu oştenii săi. O stranie vrajă se răspîndea în jurul lui, atrăgîndu-le pe femei, mai ales, care vedeau în el întruchiparea eroului din poveşti. Tot întrebîndu-se şi mirîndu-se, Callidromus îşi dădu seama abia mai tîrziu că la mijloc era

[1] Via = şosea.

cu totul altceva decît o simplă vrajă, ceva firesc şi legat de viaţa lor de toate zilele.

Repercutat de bolţile porţii, tropotul cailor pe drumul pavat deveni mai sonor. Merseră la deal pe străzi străjuite de zidurile înalte ale cazărmilor, magaziilor, edificiilor publice şi după ce se opriră puţin în faţa porţilor unei clădiri sumbre şi escorta mînă înăuntrul ei ceata de tîlhari, îşi continuară drumul.

Oraşul părea întins, cu foarte multe case frumoase şi impunătoare, cu cîteva pieţe mari şi temple arătoase. Drumul ajunse pe o culme, pe o terasă întinsă, la nivel cu zidurile de apărare ale citadelei, unde grosul oastei îi părăsi, cotind într-o ulicioară, iar comandantul, urmat de o mică escortă, şi Callidromus se îndreptă către o casă frumoasă, construită în cel mai pur stil roman, străjuită de pini şi chiparoşi şi înconjurată din trei părţi de grădină, sprijinită de zidul cetăţii în locul ei cel mai înalt şi prăpăstios. În faţa casei se deschidea o privelişte splendidă către valea largă a unui rîu molatec şi încolăcit ca un şarpe. Soarele apunea într-o apoteoză de aur pe un cer fără nori şi pîclă.

Garda aliniată în faţa intrării principale dădu onorul şi un oştean urcă pe o prăjină o bucată de pînză roşie, în semn că comandantul se află în cetate.

Descălecînd şi dîndu-se mai la o parte, Callidromus zări o matroană tînără, foarte frumoasă, coborînd scările cu un copil în braţe şi venind voioasă în întîmpinarea lui Ariort. Rar i-a fost dat să vadă o scenă mai duioasă.

După ce-şi scoase coiful şi-l întinse unui oştean, Ariort îi cuprinse cu braţele pe amîndoi, spunîndu-le cuvinte gingaşe, pline de iubire. Luînd apoi copilul din braţele ei, îl săltă de cîteva ori spre mare mulţumire a acestuia. După ce îl sărută, cuprinse cu dreapta mijlocul matroanei şi se îndreptă spre casă.

Privelişte acestei fericiri, îi dădu fiori lui Callidromus, făcîndu-l să simtă cu toată ascuţimea propria-i singurătate. Ghicindu-i parcă zbuciumul, Ariort se opri, îl privi şi cu un zîmbet de care Callidromus nu-l credea în stare, zise :

— Apropie-te, Callidromus ! Vreau să-mi cunoşti familia : soţia mea, Octavia şi fiul meu Caius !

Cuprins de bucurie şi recunoştinţă se apropie, făcu o plecăciune cu mîna pe inimă şi zise :

— Nobila doamnă, sînt fericit să te cunosc, după cum am fost fericit să-l cunosc pe viteazul vostru soţ, salvatorul meu. Rar mi-a fost dat să văd un cuplu atît de desăvîrşit. Zeii au fost generoşi cu daruri trupeşti şi sufleteşti cînd v-au zămislit.

Şi pentru că matroana Octavia privea nedumerită cînd la el cînd la soţul ei, acesta din urmă îi zise :

— Callidromus este de prin părţile mele, născut pe ţărmul Pontului Euxin. E pe jumătate get şi vorbeşte bine limba noastră. A stat mulţi ani la curtea regelui Pacorus al Parţiei, dar a trebuit să fugă... Pînă se vor lămuri lucrurile, va fi oaspetele nostru.

„Pînă se vor lămuri lucrurile ? îl îngînă în gînd Callidromus. Va să zică încă nu mă crede, deşi îmi oferă ospitalitatea ?"

— Am simţit îndoiala în glasul tău, o Ariortus, zise apoi tare, şi aş vrea să n-o mai ai. Află, sînt om şi supus greşelilor, dar gura nu mi s-a deschis niciodată pentru a spune minciuni.

Atunci Ariort rîse în loc de răspuns şi-i întinse copilul. Callidromus îl luă cu gingăşie în braţe şi-i sărută mîna dolofană. Copilul zîmbi, gînguri ceva şi apucîndu-l de barbă cu o mînuţă, îşi agită cealaltă în aer. Părea încîntat.

— Să vă trăiască şi să crească fericit, zise Callidromus. Muzele să-l copleşească cu talente, iar noaptea Morfeu să-l legene în vise.

Luîndu-şi copilul, Ariort zise mulţumit :

— Eşti un om cinstit, Callidromus. Te-am supus unei încercări care nu dă greş, nu-i aşa Octavia ? Îţi vom povesti noi ce isprăvi a mai făcut Caius al nostru. E un înţelept şi cunoaşte oamenii mai bine decît cei mari.

Adresîndu-se apoi unui slujitor, care era pe-aproape cu o făclie în mînă, porunci :

— Philetus, condu-l pe oaspetele nostru în odaia musafirilor şi dă-i toate îngrijirile necesare. Ne vom întîlni la cină, după ce ne vom spăla de praful drumului.

Octavia care pînă acum nu scosese nici o vorbă, adăugă :

— Fii binevenit la noi şi-ţi mulţumesc pentru laudele ce ni le-ai adus. Nu ne-a fost dat să fim laolaltă cu demnitari care au stat la masă cu regii, aşa că ai să ne ierţi pentru modestia noastră provincială.

— O, doamnă, răspunse Callidromus, deşi mi s-a întîmplat să iau parte la ospeţele regale, nu sînt demnitar ci un simplu erudit, fiu de negustor oarecare. Căldura sufletească, care mi-a lipsit de atîta amar de timp, abia acum am simţit-o, cînd am ţinut în braţe, sub privirile voastre calde, fiinţa aceasta fragedă şi încîntătoare.

. . . . . .

După cină, cînd matroana Octavia s-a retras cu micul Caius, Ariort îi propuse lui Callidromus să treacă în grădină.

Acolo, într-un mic boschet, înălţat pe marginea terasei, Philetus le aduse un crater [1] cu vin şi cupe. Niciunuia dintre ei nu-i era somn şi aşezaţi comod stătură de vorbă pînă tîrziu, sub cerul spuzit de stele, privind măreaţa privelişte ce se desfăşura sub picioarele lor.

Noaptea caldă, ca o blană moale şi mătăsoasă, îi învălui. Mai licăreau doar focurile de veghe de pe turnuri şi lanterna de fier forjat din faţa intrării în vilă.

Pe măsură ce noaptea înainta, rarele lumini ale caselor din vale, ascunse în întuneric, se stingeau una cîte una şi numai pînza rîului fărîmiţa lumina stelelor la cotituri, unde părea mai largă.

Atît de diferiţi Ariort şi Callidromus se simţiră totuşi atraşi unul către celălalt. O pornire nestăvilită de a se destăinui îi cuprinse şi nu pentru că nu avuseseră pînă acum prilejul, ci pentru că în sfîrşit găsiseră tovarăşul potrivit. Amîndoi erau năpăstuiţi de soartă, încercaţi în luptă cu viaţa şi asemănători prin năzuinţa lor către fericire.

Apropiaţi unul de altul şi prin locul de baştină, nu numai printr-un destin ciudat, ei îşi povestiră pe rînd,

[1] Crater : Vas antic cu toarte din care se turna în cupe.

vieţile, cu drumurile lor sinuoase, vorbind cu plăcere în limba dacică, recurgînd la latină doar atunci cînd nu găseau vorbe destule ori potrivite în limba lor de baştină.

— După cum bag de seamă, Callidromus, nu sînt nici pe departe atît de erudit ca tine, iar de la o vreme, lipsindu-mi prietenii ca Hermadio ori ca luminaţii mei protectori — Apollodor şi Plinius — am pierdut deprinderea vorbirii frumoase. Cînd mă gîndesc că într-o vreme am început să studiez logica şi retorica, în ciuda profesiei mele dure de militar, îmi dau seama cît am decăzut pe acest nobil tărîm. Desigur, iubita mea soţie este o femeie rafinată, crescută la Roma, în casa unui mare artist. Cu ea mai schimb vorbe frumoase şi păreri, mă delectez cu lectura, dar femeile au lumea lor, mai savuroasă poate, mai colorată, dar şi mai măruntă. Adeseori nimicurile la ele iau amploarea unor necesităţi copleşitoare la care unui bărbat adesea îi vine greu să fie părtaş. O ador şi o preţuiesc mai mult decît orice pe lume. Acum am şi un copil care-mi umple viaţa de bucurie, dar nu am un prieten bărbat. În această privinţă sînt un singuratic deplin. Centurionii mei sînt oameni de treabă, dar sînt rudimentari şi lipsiţi de imaginaţie. Sînt straşnici la chef şi în luptă, dar unele lucruri îi depăşesc. Cîţiva demnitari din oraş, mai de soi, nobili şi întrucîtva rafinaţi, nu posedă decît bruma culturii. Îi preocupă afacerile, gospodăriile, mîncarea, femeile şi jocurile de noroc. Am băgat de seamă că le stau în gît şi nu mă pot înghiţi. Unii chiar mă socot îngîmfat şi distant. La început, cînd am venit aici, m-au primit cu o vădită ostilitate şi ca să înţelegi cum vine asta, trebuie să-ţi spun că îi încurcam şi le primejduiam situaţia de oameni avuţi şi influenţi.

După ce tăcu un timp, sorbind din cupă, continuă:

— Melitene, cetatea în care te afli, era pe vremuri sediul legiunii a XII Fulminata, dar împăratul Titus, dorind să întărească hotarele dinspre miazăzi, i-a împrăştiat cohortele prin diferite cetăţi, lăsîndu-i trei centurii de oameni bătrîni şi comozi. Slăbirea puterii militare din acest ţinut nu a pregetat să atragă seminţiile nomade de tîlhari de dincolo de Eufrat. Regiunea aceasta mănoasă şi bogată, lipsită de apărare, a căzut pradă năvălitorilor. Intervenţiile diplomatice pe lîngă curtea regilor parţi sub

a căror oblăduire se află pîrdalnicele neamuri, n-au pus capăt incursiunilor, dimpotrivă, le-au înteţit. Nu demult, bandele numeroase de tîlhari se plimbau aici ca la ei acasă. Satele şi cătunele plăteau bir ca să scape cu viaţă. Din cînd în cînd, silniciile jefuitorilor întreceau orice măsură şi atunci oamenii disperaţi încercau să le opună rezistenţă iar tîlharii drept represalii, dădeau foc, ucideau şi mînau în robie floarea populaţiei. Aflînd de toate acestea, dar neavînd trupe disponibile, împăratul Traian m-a pus să recrutez o cohortă de o mie de daci şi m-a trimis aici să fac ordine şi dreptate. Cînd am sosit, pînă şi Melitene, cetatea inexpugnabilă, plătea bir bandelor. Oştenii din garnizoană, puţini şi fricoşi se mulţumeau să se închidă între ziduri, privind neputincioşi focurile ce izbucneau ici-colo, aprinse de acei care prădau regiunea pe o rază de o sută de mile în jurul cetăţii. În faţa coaliţiei bandelor, oraşul înfricoşat era neputincios. Ca să nu fie luat cu asalt şi ras de pe faţa pămîntului, se răscumpăra cu sume mari. O făceau pe ascuns, să nu se afle la Roma, temîndu-se de pedeapsă, deşi de acolo nu primeau nici un ajutor, iar de trăit trebuiau să trăiască cumva. M-au primit cu răceală şi nelinişte. Le era teamă că le voi strica pacea precară cu tîlharii atotputernici, că de salvat nu-i voi salva dar voi atrage represalii nemaivăzute pînă acum. S-au adunat cu miile cerîndu-mi în gura mare să nu mă amestec, să nu le stric socotelile. Am descoperit chiar trădători printre ei, care au vrut să mă dea pe mîna tîlharilor. Dar nişte oameni cinstiţi prevenindu-mă la timp, i-am prins, i-am judecat şi i-am executat în văzul tuturor. Nu-ţi poţi închipui ce a suferit atunci soţia mea, venită din Roma paşnică în acest infern. Oştenii mei au fost la înălţime, au făcut ordine în oraş, au asigurat paza lui, liniştind întrucîtva spiritele. O mie de oşteni nu e glumă. Tîlharii, aflînd, veniră de pretutindeni să mă alunge. Nu m-am speriat şi am dat adunăturii aceleia posibilitatea să se apropie de oraş, apoi cu toată populaţia căţărată pe ziduri, ca spectatori la teatru, le-am oferit un spectacol de pomină. Ieşind din cetate în fruntea cohortei, pe cai buni de Antiohia, i-am atacat vertiginos după toate regulile militare, i-am sfărîmat, i-am măcelărit şi i-am fugărit pînă la Eufrat. Am trimis apoi cîţiva tîlhari prinşi

de vii, dincolo de hotar să împrăştie vestea că voi veni curînd să le risipesc ascunzişurile şi să-i nimicesc pînă la ultimul. M-am ţinut de cuvînt şi de atunci tot cu asta mă ocup. Acei care te-au urmărit au fost printre ultimii care atacau pe furiş şi pe la margini regiunea pe care o supraveghez. Cetăţenii din Melitene şi-au schimbat repede părerea şi de atunci mă stimează şi mă ascultă orbeşte. Am peste tot iscoade bine plătite, care mă înştiinţează la timp. Pe cei prinşi de vii i-am trimis să vîslească la galere. Atunci cînd am întreprins expediţii peste Eufrat, sărmana mea Octavia a suferit mult şi-i era o teamă nebună să nu mă piardă, dar graţie zeilor am revenit nevătămat. Dacii mei mă ascultă orbeşte şi sînt parcă anume făcuţi pentru această treabă. Nu degeaba au fost cu toţii oşteni şi au luptat încă de pe cînd erau flăcăi. Mulţi dintre ei s-au căsătorit cu femei de prin partea locului şi au copii. Pămîntul acesta mănos şi din belşug, cu care au fost împroprietăriţi, deocamdată cei cu familii, a devenit al lor, o a doua patrie, pentru care nu pregetă să-şi verse sîngele. Trist este că nu sînt nemuritori, că în aceşti aproape trei ani, de cînd sîntem aici, am pierdut în lupte aproape o sută de oameni. Sînt nevoit să completez efectivul prin recrutări dintre localnici şi asta nu-mi place.

Ariort tăcu şi după ce-l privi insistent pe Callidromus, zise :

— Vreau să-ţi fac o propunere. Nu doreşti să intri în oastea mea ? Am să te fac locotenentul meu. Mi-ai fi foarte necesar mai ales pentru că ştii limba dacilor.

Un val de recunoştinţă îl năpădi pe Callidromus. Nu-i răspunse îndată, privindu-i chipul viguros conturat pe cerul înstelat. Îi era drag omul acesta, acest neînfricat luptător, dar îi era şi teamă de el, o teamă nelămurită, pe care pesemne toţi în jur o simţeau.

— Nu-mi răspunzi ? Nu te încîntă propunerea mea ?

— Să nu mă înţelegi greşit, Ariort. Un om ca mine, aruncat de colo-pînă colo, ca o frunză uscată, n-ar fi putut să-şi dorească ceva mai bun. Dar chemări stranii mă ademenesc către meleagurile mele. Sînt un om al mării şi nu al uscatului şi acolo, undeva se află două fiinţe dragi : aceea care mi-a dat viaţă şi cea care mi-a dăruit inima pentru totdeauna. Ştii, sînt ciudat de statornic.

Zece ani lungi s-au scurs de cînd nu le-am văzut. Poate sînt demult moarte, căci pe lume sînt războaie, molime și sărăcie, eu însă nu vreau să mă gîndesc numai la rele și sper. Cu iubita mea ar fi putut să se întîmple mai rău : poate că a fost silită să-și împartă viața cu o brută. Cine știe ? Aș vrea s-o văd măcar de la distanță, măcar în treacăt, să-i spun că i-am rămas credincios și că-i voi rămîne mereu. Dacă speranțele mele se vor nărui, mă voi îmbarca pe o corabie ca să rătăcesc în largul mărilor, să mă pierd pe mine însumi în veșnicul neastîmpăr al vieții de marinar. Mai e și altceva, Ariort, care m-ar împiedica să fac ce vreau, și acesta este argumentul meu de temelie. Faptul că un rege barbar (căci ce este în ochii romanilor un rege part ?) mi-a redat libertatea, nu înseamnă că în fața legilor romane am încetat să fiu sclav. Legile romane sînt tot atît de implacabile pe cît sînt de clare și laconice. Dacă acest lucru se află, ai putea să ai neplăceri, iar eu îți voi fi o povară.

— Sărmane prieten, zise Ariort, punîndu-i mîna pe umăr, soarta te-a încercat de atîtea ori, încît nu mai crezi în nimic. Aici la capătul lumii romane, legile sună mai altfel și se lasă interpretate. Cine să te caute aici ? Și apoi aflîndu-te sub ocrotirea mea, nimeni n-ar îndrăzni să-ți facă vreun rău, dar nu vreau să mai insist, să încerc să te abat de la drumul tău. Ar fi fost zadarnic, iar eu, cu toată întristarea, te înțeleg. Trebuie să-i răspunzi chemării care te îndeamnă la drum, dorului neîmplinit care te roade. Dacă aici nu mai e nimic de făcut, poate că va fi în altă parte. Zilele acestea un curier mi-a adus vestea că fostul meu binefăcător Caius Caecilius Plinius a sosit și s-a instalat în Nicomedia în calitate de guvernator al Bithyniei. Ce ar fi să pleci într-acolo ? Aș putea să-ți dau o scrisoare, să te recomand acestui om minunat și drept.

— Ești prea bun și-ți mulțumesc din suflet !

— În curînd o caravană de negustori va pleca spre Hellespont și te vei putea atașa ei. Drumurile nu sînt sigure iar distanța între localități este mare. Drumul e variat și frumos și se așterne prin Cesarea, pe valea Halysului, pe urmă prin Ancyra, pe valea Sacariei. O plimbare plăcută și în deplină siguranță ți-ar mai limpezi gîndu-

rile. Totuşi, pînă mai stai aici, gîndeşte-te, cumpăneşte ! Poate rămîi cu mine un an, doi ? Acum să mergem la culcare !

Ariort îşi bău vinul, îl curpinse pe Callidromus pe după umeri şi-l conduse pînă la uşa cubiculului său. Acolo mai zăbovi, zicîndu-i :

— Sînt şi eu supus unor tainice chemări. Şase ani au trecut de cînd nu mi-am văzut patria. Şi Roma, care m-a adoptat şi m-a strîns la piept ca o a doua mamă, mă atrage cu putere şi aş vrea s-o revăd. Nici nu-ţi închipui cît de fericită ar fi Octavia să-şi revadă casa natală şi părinţii. Vremea ardorii şi a sacrificiilor a trecut, o văd prea bine. Noapte bună, prietene !

— Noapte bună, salvatorul meu !

PARTEA A TREIA

Nemo est generosior te !

(Nimeni nu e mai nobil ca tine)

Plinius despre Traian

În timpul călătoriei sale de la Melitene la Nicomedia, plină de farmec pentru el nu atît pentru frumusețea priveliștilor noi, cît pentru faptul că-l apropia de locul de baștină, Callidromus se împrieteni cu un negustor pe nume Boriosastos, care după ce dusese în Capadocia mărfuri de preț din Ellada, se întorcea cu alte mărfuri prețioase. Om în vîrstă și învățat, acest Boriosastos îi amintea de tatăl său și de alți negustori din Tomis, înțelept, isteț și curajos, dar mai ales — mare cunoscător în ale negoțului. Era de fel din Milet și aștepta la Nicomedia o corabie cu care să se întoarcă în patrie.

Neavînd ce face pînă atunci, se opri să-l îndrumeze pe Callidromus în noua sa viață. Pînă una-alta, îl luă cu el la gazda sa, într-un han de mîna întîia unde îl ospătă.

Callidromus era fericit că se află din nou în lumea sa, acea lume ciudată și fascinantă, elenă și romană totodată, dar și colorată în toate culorile Orientului fastuos. Pe străzile și în piețele Nicomediei se întîlneau toate neamurile pămîntului, cu straiele, obiceiurile și preferințele lor. Erau acolo greci de viță pură din Ellada și băștinașii din Asia elenizați de secole sub influența miraculoasă a culturii și civilizației grecești. Puteau fi văzuți acolo călătorii sosiți din nenumăratele cetăți înșirate de-a lungul țărmurilor Pontului Euxin, a Propontidei și a Mării Egee, de la îndepărtata Trebisonde pînă-n Antiohia. Vedeai acolo printre guralivii locuitori ai continentului, insulari sobri și tăcuți, ba chiar și barbari ciudați ca înfățișare, sosiți nu se știe pentru ce din pustietățile septentrionale necercetate încă de nimeni. Toată această lume mînată

de dorul îmbogăţirii, aventurii sau a curiozităţii, neastîmpărată precum argintul viu, se perinda prin cetăţile şi porturile lumii, vînzînd, cumpărînd, păcălind, distrîndu-se, închiriind corăbii, tocmind caravane, luînd calea mofturoasei stihii a apelor ori a periculoaselor drumuri de pe uscat.

Boriosastos, îl duse mai întîi la cîteva temple pentru a oferi sacrificii de mulţumire zeilor, drept recunoştinţă că îl ocrotiseră în lunga sa călătorie, implorîndu-le mila şi pe viitor. Era un om care ştia să suporte greutăţile şi privaţiunile drumurilor lungi, negustoreşti, dar şi să se bucure de viaţă în clipele lui de răgaz. Pesemne era foarte bogat, căci nu-şi număra banii unul cîte unul şi nu se uita la cheltuieli. Datorită lui, Callidromus cunoscu ţărmurile Propontidei, se plimbă cu barca prin golf şi admiră insulele. Îl însoţise pe negustor în plimbările lui şi în partea uscatului, călare, pînă la un lac întins de la poalele munţilor. În oraş, îl urma peste tot. În Agora, centrul vieţii negustoreşti, la teatru şi în amfiteatru, mulţumindu-i din suflet pentru bucuriile al căror gust îl uitase aproape în anii de pribegie. Îngăduindu-şi acest răgaz binefăcător, se bucura că nu mai e atît de departe de Tomis, că distanţa pe care o străbătuse de la Ctesiphon pînă la Nicomedia era de zece ori mai mare. Graţie lui Boriosastos, putu să lege din nou firul preocupărilor sale din trecut, să-şi mai amintească că pe vremuri era pregătit de către tatăl său să devină un bun negustor şi navigator. Deocamdată, însă, nu văzu în port nici o corabie de prin părţile sale. Faptul îl miră căci, deşi vremea înclina către toamnă, încă mai era timp pînă la întreruperea navigaţiei pe mare. Prietenul său generos îl sfătuia să aibă răbdare sau la nevoie să se repeadă pînă la Kipre, port pe ţărmul de miazăzi al Pontului Euxin. Poate că acolo va găsi corăbii din Tomis, Histria ori Callatis care nu vor să plătească vama în strîmtorile Bosphorului şi Hellespontului.

Într-o bună zi, sosindu-i corabia, Boriosastos se îmbarcă lăsîndu-l singur pe chei. Se despărţiră cu duioşie. Callidromus îi mulţumi pentru tot, urîndu-i călătorie bună.

— Prietene, îi zise Boriosastos, cînd vei avea drum prin Milet, să vii să mă vezi neapărat. Chiar dacă nu voi fi acasă vei fi primit cu inima deschisă de familia mea. Te sfătuiesc, adăugă el, să nu te apuci de negustorie aici. Oamenii din Nicomedia sînt mult prea şireţi şi te vor păcăli fără doar şi poate. Asta o spun pentru că-ţi cunosc povestea tristă şi n-aş vrea să întîrzii pe drumul tău către fericire. Mută-te la o gazdă mai puţin scumpă, căci de aşteptat poţi aştepta oriunde şi trimite îndată o scrisoare la Tomis, unor prieteni buni, să-ţi răspundă cum stau lucrurile pe acolo. Cu toate că tribunul Ariortus te-a asigurat că Laberius Maximus a căzut în dizgraţie şi a fost exilat, să nu ai încredere în nimeni. E de ajuns să ai un singur duşman în cetatea ta ca să dai de bucluc. Scrisorile umblă încet şi trec din mînă în mînă pînă ajung la destinaţie, dar pînă la urmă ajung. Vezi corabia aceea, a treia de aici, care se încarcă cu amfore ? Poimîine pleacă la Messembria în Tracia. Cîrmaciul este un om de treabă. Spune-i că vii din partea mea şi dă-i doi-trei galbeni. Îţi va lua scrisoarea şi o va da altuia, care pleacă la Tomis. Te las cu bine şi zeii să te ocrotească !

. . . . . .

Au trecut două luni de zile de cînd Callidromus adăsta în Nicomedia. Nu primise nici un răspuns la scrisoarea sa. Era toamnă tîrzie şi vînturile măturau marea din zare în zare. Tot mai rare erau corăbiile care poposeau în port.

Cu zece zile în urmă făcuse o călătorie pe uscat pînă la portul Kipre. Se bucură nespus la vederea Pontului Euxin, marea care udă şi ţărmul său natal, dar venise degeaba căci nu găsi nici o corabie de prin părţile sale. Stătu de vorbă cu corăbierii şi negustorii dar nici printre ei nu se afla vreun concetăţean de-al său. Întîrziase, deoarece pe la idele lunii noiembrie, două corăbii tomitane sosite din Marea Egee au poposit în port dar au plecat grăbite acasă. Îi păreă nespus de rău că aceste corăbii nu găsiseră de cuviinţă să tragă şi la cheiul din Nicomedia.

Atunci, acolo, pe ţărmul mării dragi îl cuprinse disperarea. Se săturase de atîta aşteptare şi se hotărî în chip necugetat să plece oricum, numai să nu mai aştepte. Uşu-

rat de gîndul acesta, se duse înfrigurat să caute ceva, fie şi o corăbioară, să-l ducă pe ţărmul tracic, să-l scape odată din încleştarea nefastă a Asiei.

Şi ar fi plecat, de bună seamă, dar corăbiile puţine din micul port erau trase pe uscat la iernat. Bucurîndu-se de răgaz, oamenii mării îşi vedeau de treburi pe lîngă case, sau îşi dregeau corăbiile, pregătindu-le pentru primăvară.

Reîntors la Nicomedia, Callidromus îşi dădu seama că mult timp n-o să mai ducă huzurind. Calul şi-l vînduse demult iar în pungă nu mai erau decît doi aurei. Mai avea un lingou de electron [1] dăruit lui, cîndva, de răposatul Pacorus. I-l arătă unui aurar dar acela îi oferi un preţ atît de mic încît Callidromus nu se îndură să-l vîndă.

„Păcat, zise meşterul ! Noi ştim să amestecăm două nobile metale, dar nu ştim să le separăm. Electronul nu are căutare la noi. E căutat mai mult în Parţia".

Crezînd că meşterul îl atrage de limbă, plecă ca să nu fie silit să facă destăinuiri. Mai avea medalionul de aur cu chipul regelui gravat pe o piatră preţioasă, dar ţinea atît de mult la el încît ar fi preferat să moară de foame decît să-l vîndă.

Stătea în gazdă la o văduvă de marinar, între port şi Agora, pe o stradă lăturalnică, unde ocupa o odăiţă în care abia încăpeau un pat şi o masă. Se culca devreme ca să nu ardă uleiul în opaiţ şi de la un timp mînca un singur fel, seara, la popina din apropiere. Dimineaţa se mulţumea cu o pîinişoară cumpărată pe un bănuţ de aramă de la brutăria lui Maxim şi Denys, cu două case mai sus, către Agora. Lumea începu să-l cunoască. Îl vedeau zilnic parcurgînd de cîteva ori dinstanţa între port şi Agora. Unii ştiau că aşteaptă veşti şi corăbii din ţara sa. Îl credeau negustor care îşi încurcase treburile şi care umblă să le descurce, dar nimănui nu-i trecea prin gînd cine este cu adevărat.

În dimineaţa celei de a treia zi a calendelor lui decembrie, intră în brutărie ca să-şi ia o pîinişoară. Maxim brutarul îi răspunse la bineţe şi-l întrebă cum merg treburile.

[1] Electronum : aliaj din aur şi argint.

— Nu prea bine, cinstite Maxim, îi răspunse Callidromus. M-am gîndit să-mi caut de lucru pînă la primăvară cînd se va restabili navigaţia.

— Eşti cu banii pe terminate ?

— Da ! Şi dacă aş găsi ceva de lucru pe măsura mea aş fi bucuros.

— Dar ce ştii să faci ? Iartă-mă că te întreb, dar pari un om de soi, care n-ar putea lucra orice.

— Ştiu să scriu şi să socotesc. Mă pricep prea bine la cai şi la corăbii.

— Eh ! Corăbieri sînt aici cu duiumul. Mulţi n-au ce lucra. La cai nu mă pricep eu şi nu mi te închipui ca grăjdar, dar dacă ştii să scrii şi să socoteşti e altceva.

— Poţi să-mi dai un sfat ?

— Zăboveşte pînă mîine. Să vorbesc cu Denys.

Înviorat de această vagă promisiune, Callidromus se duse să dea o raită prin oraş. Trecu prin piaţa veche, oprindu-se pentru cîteva clipe în faţa templului Cybellei. Edificiul era vechi, nu prea mare şi parcă intrase în pămînt. Auzise de la Boriosastos că municipalitatea doreşte să construiască un forum nou, pe un teren mai solid şi că ar vrea să strămute templul într-o clădire nouă. Stătu un timp la cumpănă — să dea sau nu doi stipşi pentru un văsuc de ofrandă, să-l pună la picioarele zeiţei ? Dar avea prea puţini bani şi amînă pentru altădată cînd îşi va găsi de lucru.

Trecu apoi pe lîngă Pretoriu în faţa căruia stătea de gardă un oştean. Urcă dealul unde pe un loc întins înconjurat de platani seculari se înălţa palatul guvernatorului. Ori de cîte ori trecea în faţa acestuia îşi amintea de scrisoarea lui Ariort adresată lui Caecilius Plinius. Îl mustra conştiinţa, dar o teamă nelămurită îl oprea s-o ducă destinatarului sus-pus. Aşa, de bine de rău era liber şi într-o zi se va îmbarca plecînd în patrie, dar cine ştie ce-l aşteaptă dacă autorităţile vor şti adevărul ? Ariort i-l descrisese pe Plinius ca pe un om cinstit şi incoruptibil şi tocmai de asta îi era teamă. Cine ştie ce formă neplăcută, poate chiar urîtă, va lua cazul lui, aparent simplu dar în realitate ciudat şi încîlcit. Îi era groază de legi, interogatorii, formalităţii. Toate acestea ar putea să nu

aibă sfîrşit, să-l oprească din drumul său. Ştia că tot oraşul şi toată provincia tremură la auzul numelui lui Plinius. Mai ştia că toţi acei care tremură, au cîte ceva de tăinuit şi asta îi era de ajuns. El, oare, nu avea ?

De aceea, ca omul care se simte vulnerabil, cotea în prima stradă ce i se deschidea în cale, ca să se depărteze de locul acela unde sălăşluia demnitarul exigent cu sine însuşi şi incoruptibil faţă de alţii.

Se întoarse prin forum şi se opri o clipă să privească statuia împăratului Traian. Era din bronz şi-l înfăţişa în mărime ceva mai mare decît cea naturală. Era împlătoşat, ţinea sceptrul puterii rezemat de şold şi-l privea pe orice spectator drept în ochi. Neputînd suporta privirea ochilor de bronz, Callidromus se îndepărtă.

Gîndurile i se întoarseră la brutarul Maxim. Ca aspect acesta era un primitiv, avea o privire scormonitoare, vicleană. Nu-i plăcea deloc, dar dacă acesta era gata să-i facă un serviciu înseamnă că nu trebuie să-l judece după înfăţişare, care adesea este înşelătoare.

*

De trei luni de zile Callidromus se afla în serviciul brutarilor şi în fiecare dimineaţă, ieşind din cămăruţa sa, trecea strada către casa arătoasă, cu o curte mare, înconjurată de ziduri înalte. În fiecare dimineaţă privea, înainte de a intra, tăblia dată cu ocru, pe care scria cu litere negre, strîmbe :

MAXIM DIONYSQUE PISTORES [1]

Treaba ce o făcea nu-i era pe plac, dar ce altceva ar fi putut face ? Avea de supravegheat zece sclavi de corvoadă şi şase sclavi meşteri. Totodată avea îndatorirea să ţină la zi socotelile, trecînd în tăbliţe tot ce ieşea din cămări şi magazii, ale căror chei le purta la cingătoare.

Abia acum, cînd pătrunsese în această lume a brutarilor, îşi dădu seama cît e de mare, importantă şi necesară tuturor.

[1] Maxim şi Dionys, brutari.

Pîinea cea de toate zilele se făcea greu, cu sudoare și chin. Din zori pînă-n asfințit, pe orice vreme, sărmanii sclavi se speteau muncind : cărau, măcinau, cerneau, frămîntau, spărgeau lemne, întreținеau focul în cuptoare, modelau, coceau și așa, mereu, pînă îi ținea viața în picioare. Ei înșiși nu aveau parte decît de pîinea săracilor, acră, neagră, amestecată cu tărîțe și nici asta pe săturate, căci stăpînii, după cîte-și dădea seama Callidromus, erau cameni fără inimă. Se convinsese curînd pe propria lui piele cît erau de duri și de zgîrciți.

Sclavii, categorie exploatată la sînge, nu scăpau nici un prilej de a rupe cîte ceva din averea stăpînilor, să culeagă măcar fărîmituri din rodul muncii lor. Era aproape cu neputință să-i prinzi căci aveau experiență în acest domeniu. Se foloseau de micile dar încercatele lor șiretlicuri de a scăpa supravegherii, de a nu fi băgați de seamă atunci cînd furau și ascundeau tot ce le cădea în mînă. Un pumn de grîu, de orz, de sare, un ou, o lingură de ulei, tot ce intra în compoziția pîinii, mai ales a celei scumpe, era ascuns în locuri numai de ei cunoscute, apoi din cînd în cînd scoase din casă, vîndute pe bani ori pe băutură. Cîteodată, prinși pe loc, ori numai bănuiți, erau legați de stîlp și bătuți cu vergile chiar de tovarășii lor. Unul dintre ei, ales de stăpîni să fie paznic și vătaf, era cel mai hoț dintre toți și-i fura nu numai pe stăpînii săi, dar și pe sclavii din subordine, dijmuindu-i.

Atunci cînd cunoscuse și pricepuse viața acestor amărîți, Callidromus se îngrozi de toate aceste complicații, minciuni și prefăcătorii consimțite de toată lumea, de la stăpîn pînă la cel din urmă cărător de lemne. Își dădu seama curînd că nu era nimic de dres în această lume strîmtă, în care lupta pentru existență era pe locul întîi. O luptă continuă și acerbă pentru o bucățică în plus. Știind că sclavii fură, stăpînii le reținеau din ceea ce ar fi trebuit să le dea, sclavii furau pentru că primeau prea puțin pentru munca lor. Era un cerc vicios și în timp ce Callidromus, neobișnuit cu toate acestea, omenos de felul său și naiv din fire, suferea, ceilalți acceptau această stare de lucruri ca firească, cumpănită de bine de rău pe cîntarul vieții.

Dîndu-şi repede seama din ce aluat e frămîntat Callidromus, brutarii căutară să tragă folos, aşa cum trăgeau folos din toate. Maxim, chiar de la sfîrşitul primei luni îi scăzu simbria cu un sfert, pe temeiul faptului scornit că se lăsase furat de către muncitori. A doua lună i se scăzu a treia parte şi cînd se împotrivi i se spuse că dacă nu-i convine n-are decît să plece. În timpul celei de a treia luni, cumpărătorii s-au plîns că pîinea albă a scăzut în greutate şi i-au ameninţat pe brutari că or să cumpere în altă parte. Meşterii fură crunt bătuţi iar Callidromus ales ca ţap ispăşitor. Maxim, susţinut de Denys, care tocmai se întorsese de la ţară cu un transport de grîu, l-au beştelit pentru nepăsare şi rea voinţă, pretinzînd că nu avea în seama sa numai grija materialelor dar şi severa supraveghere a sclavilor. Drept pedeapsă refuzară să-i plătească simbria.

Atunci Callidromus îşi ieşi din fire :

— Cînd m-am tocmit la voi, n-a fost vorba să fac pe paznicul. Şi aşa nu prididesc cu lucrul.

— Grozavă treabă faci, îi răspunse Maxim în batjocură. Mai mult stai decît munceşti.

— Şi ce mai muncă, adăugă Denys, să umbli cu legătura de chei la cingătoare şi să faci cîteva socoteli.

— Aşa cum este, ea îmi ia tot timpul. Seara sînt mort de oboseală.

— Ah, nobile, crescut în puf, dacă ceea ce faci tu se numeşte muncă, atunci ce să mai zicem noi, ceilalţi ?

Callidromus îi privea dezgustat. Maxim — scund, ciolănos, chel, Denys — o namilă burtoasă, roşu ca o fleică în sînge. Ceea ce îi unea şi-i făcea asemănători era privirea şireată, pînditoare şi lacomă.

Pesemne drumul vieţii lor nu le-a fost presărat cu flori. Au muncit, au luptat, au înşelat pe cine au putut, pînă ce au ajuns proprietari. Toate acestea nu sînt menite să înmoaie inima şi să îndulcească moravurile.

Nu avea chef să se certe cu aceste brute, n-ar fi demn de el. Hotărî pe loc să plece de la ei.

— Astăzi sînteţi prea furioşi şi porniţi, ca să mai putem sta de vorbă. Eu mi-am îndeplinit îndatoririle cinstit

și pretind să-mi plătiți ce am cîștigat. Gîndiți-vă ! Viu mîine, să ne socotim.

Drept răspuns cei doi i-au rîs în nas, Maxim încetișor, rînjind, Denys zgomotos, frecîndu-și mirîștea bărbii.

. . . . . .

A doua zi Callidromus nu se grăbi ca alte dăți și mai zăbovi în pat. După ce se spălă, își puse hainele mai bune, adună în sacul său de piele puținele lucruri, iar pe fundul lui, ceea ce avea mai prețios, — medalionul cu gemă, lingoul de electron și cele două suluri cu actul de eliberare și scrisoarea lui Ariort către Plinius. Pe urmă, răzgîndindu-se, scoase electronul și-l băgă în sîn, hotărît să-l vîndă chiar și pe un preț mic.

Trecu apoi pe la gazdă, îi dădu banii datorați pentru chirie și-i spuse :

— Trebuie să plec. Aici nu mai am ce face. Pînă mai am cîțiva denari în pungă vreau să ajung la Kipre sau în Calcedonia. Acolo voi găsi mai degrabă o corabie să mă ducă în patrie. Îți mulțumesc pentru găzduire și te las cu bine !

— Va să zică nu ți-a mers cu brutarii, îl întrebă bătrîna. Trebuia să-ți cauți de lucru în altă parte. Nu poți să zici că nu te-am prevenit. Oamenii sînt răi, Maxim și Denys sînt însă cei mai răi din cîți am cunoscut. Adeseori, din puținul ce-l am, duc cîte ceva sărmanilor lor sclavi și le oblojesc rănile după ce îi bat. Tu, săracul de tine, ai așteptat de atîta timp vești din țara ta că ai pierdut speranța. Mergi sănătos, frumosule și norocul să te petreacă ! Dacă mai stăteai aici, îți găseam eu o muiere cu stare, ca să scapi de sărăcie. Mergi sănătos !

— Deocamdată mă duc să mă cert cu patronii mei, să-mi dea măcar jumătate din ceea ce mi se cuvine.

— Nu te duce ! Degeaba. A sta de vorbă cu hapsînii aceștia e la fel cu a mulge țapii [1]. Oricît te-ai strădui nu va ieși nici un strop de lapte.

— Nu am încotro. Trebuie să încerc, căci pînă la reluarea navigației mai e o lună de zile. Cu bine !

[1] Mulgere hircos = a mulge țapii, a încerca un lucru imposibil (zicală latină).

— Atunci du-te ! Încearcă-ţi norocul !

Trecu strada şi intră în brutărie. Maxim era la tejghea şi vindea pîinea la nişte sclave. Văzîndu-l, făcu o mutră acră şi după ce cumpărătoarele plecară, zise printre dinţi :

— Ce mai cauţi la mine ?

— Te faci că nu ştii ? Simbria !

— Nu ţi se cuvine nimic. Ai să vezi îndată de ce.

Deschise uşa şi îl strigă pe Denys. Acela sosi îndată însoţit de vătaf. Sărmanul sclav era plin de vînătăi şi se văita încetişor.

— Denys, zise Maxim, lămureşte-l pe acest tînăr gingaş şi lăsător de ce nu i se cuvine nimic din ultima simbrie.

— Nu numai lăsător, dar şi pungaş, răspunse Denys încruntîndu-se.

— Cum îndrăzneşti ? strigă Callidromus şi sîngele îi năvăli la cap.

— Uite aşa ! De ce să nu le spunem lucrurilor pe nume ?

Zicînd acestea, împinse vătaful sclavilor înainte şi-i porunci :

— Vorbeşte ! Spune tot ce ştii şi ce ai tăinuit de atîta timp.

Sclavul îl privi pe Callidromus ca un cîine bătut, îşi frămîntă mîinile nehotărît, dar primind un pumn în spate, spuse pe nerăsuflate, ca pe o lecţie învăţată pe de rost :

— La calendele acestei luni l-am văzut pe Callidromus scoţînd un sac cu făină pe portiţa care dă în stradă.

— Minţi, nemernicule ! strigă Callidromus ridicînd mîna.

Sclavul îşi feri faţa, dîndu-se speriat înapoi, dar un nou ghiont îl împinse înainte, iar Maxim, apucîndu-l de păr şuieră printre dinţi :

— De ce ai tăinuit asta, mizerabile ? Eşti în cîrdăşie cu ăsta, care ne fura avutul ? Abia astăzi te-ai hotărît ?

Callidromus nu mai era de recunoscut.

— Ajunge ! strigă ca un ieşit din minţi. Mă învinuiţi de furt, mă insultaţi şi mă umiliţi ca să nu-mi daţi puţinul ce mi-l datoraţi ? Recurgeţi la mărturii mincinoase

pe care i le-aţi stors acestui nenorocit ? Ce meritaţi în afară de numele de fiare ?

Îşi trînti sacul pe tejghea şi încordîndu-şi pumnii îi apropie de faţa lui Maxim.

— Se vede limpede cine e hoţ aici. N-o să mă afumaţi voi cu şiretlicurile voastre scîrboase. Banii, ori altfel îmi fac eu singur dreptate !

Denys deschise uşa în stradă şi strigă cu toată puterea bojocilor :

— Săriţi, oameni buni !

Maxim o deschise pe aceea care dădea în curte, strigînd la rîndul său :

— Servilor, veniţi de grabă aici !

Descumpănit de întorsătură, Callidromus se miră cît de lacomi de zarvă sînt oamenii şi cît de repede sar la bătaie. În cîteva clipe, mica prăvălie se umplu de curioşi şi sclavi. Dîndu-şi seama că nemernicii puseseră la cale şi ticluiseră toate din timp, iar acum îşi aduseseră şi martori, puse mîna pe sacul său şi strigă :

— Aşa ? Nu vreţi să-mi daţi ce mi se cuvine ? Atunci mă duc să mă plîng autorităţilor. De cînd sînt, nimeni nu m-a învinuit de hoţie. Veţi plăti scump calomnia şi...

Într-o clipită, Maxim îi smulse sacul şi-l aruncă sub tejghea, zicîndu-i :

— Nu băiete, acum că ai insultat nişte cinstiţi negustori, nu scapi atît de uşor. Te vom da noi pe mîna vigililor.

Ne mai ţinînd seama de prudenţă şi dorind cu orice preţ să-i pedepsească îl izbi în obraz pe Maxim, se feri de lovitura lui Denys şi-l lovi la rîndul său cu o putere de atlet.

Zăpăciţi, brutarii ţipau de mama focului. Lumea din prăvălie şi cea din stradă, neştiind ce se petrece, vocifera.

— Dă-mi sacul ! răcni Callidromus sărind pe tejghea. Cineva îl trase de picioare prăvălindu-l pe spate. Se smulse cu furie din braţele care-l ţineau, izbi în cîteva chipuri ce-i ieşiseră în cale, răsturnă tejgheaua, strigînd cu putere :

— Hoţilor ! Cuib de viespi ! Înşelătorilor, vă arăt eu vouă ! Cu mine vă puneţi ? În palestră doboram din prima

lovitură orice atlet. Să vă vedem ! Veniţi, veniţi ! Vă jur că veţi găsi ce căutaţi !

Înghesuit într-un colţ, mare, înspăimîntător de frumos în mîna lui, Callidromus îi pîndea.

— E nebun ! strigă unul căruia îi şiroia sîngele din nas.

— Legaţi-l ! adăugă un altul.

O mulţime de braţe se întindeau ca să-l înhaţe. Nimeni nu se întreba cine e şi dacă are ori ba dreptate. Denys trimise pe vătaf să caute nişte vigili iar un meşter brutar sosi cu nişte frînghii.

În clipa cînd zări cu coada ochiului că Maxim aruncă sacul său în curte, Callidromus ştiu că nu mai e nimic de făcut acolo şi că trebuie să-şi caute dreptatea aiurea. Se smulse cu putere, izbi în dreapta şi-n stînga, măturâ pe cei ce stăteau în drum şi sări în stradă.

Îngroziţi de furia lui, cei strînşi afară o rupseră la fugă, iar el porni în fugă spre Pretoriu. Gloata, în frunte cu brutarii se năpusti pe urmele lui strigînd şi huiduind :

— Puneţi mîna pe hoţ !

— Prindeţi-l pe nebun !

Obişnuit să alerge încă din fragedă tinereţe, îi lăsă mult în urmă, iar acei care-i apăreau în cale nu îndrăzneau să pună mîna pe el, ferindu-se din drumul lui.

În piaţă era lume multă, care auzind strigătele urmăritorilor se adună buluc cu gîndul de a-i tăia calea. Atunci, Callidromus, dîndu-şi seama că nu va putea răzbate pînă la Pretoriu să se pună la adăpost printre străji, alergă, la statuia împăratului din mijlocul pieţii şi lipindu-se de soclu, îi îmbrăţişă picioarele.

Mulţimea făcu roată în jurul lui, neîndrăznind să depăşească limita cercului magic în jurul aceluia care cerea ocrotirea supremei autorităţi şi pe care, după lege nu avea voie să-l atingă nimeni.

Mulţimea adăsta. Larma se mai potolise. Nu se auzea decît murmurul şi exclamaţii izolate. Se comenta fără jenă situaţia nefericitului. Nu lipseau nici acei cu imaginaţie care inventau pe loc fel de fel de minciuni şi grozăvii.

Brutarii care se aflau în rîndul întîi, îl pîndeau încruntaţi, dînd lămuriri unor cetăţeni de soi în trecere

pe acolo. Unii din cei prezenţi dădeau cu îndoială din cap. Cîteva matroane, cu sensibilitatea de totdeauna a femeilor, îl compătimeau pe tînărul chipeş, cu trăsături nobile, îndoindu-se de păcatul care i se atribuia.

Un cetăţean în vîrstă, după ce stătu de vorbă cu brutarii, le răspunse cu severitate :

— Nu cred să fie hoţ. Hoţii, de obicei, se ascund, în port, în spelunci numai de ei ştiute. Nici unul nu ar îndrăzni să caute refugiul la statuia cezarului. Mi-e teamă că nu s-a dus nimeni la Pretoriu să anunţe întîmplarea. Mă duc eu !

Callidromus îl auzi şi-l învălui cu o privire caldă, plină de recunoştinţă. Ştia că legea nu dă voie nimănui să stea de vorbă cu el şi aştepta cu răbdare pe cei în drept să-l ia sub ocrotire pînă la judecată, deşi ştia că îi va fi greu, lui unui străin aciuiat, să capete dreptate.

Astfel de spectacole erau rare şi lumea se adăuga mereu. Lui Callidromus îi era scîrbă să se uite la mulţime, deşi acum cîteva clipe avusese dovada că şi printre ei sînt oameni buni şi iubitori de dreptate. Ştia că dintre aceştia erau puţini şi că cei mulţi se tălăzuiau lesne după dorinţa instigatorilor, că erau lesne de păcălit şi porniţi la rele. De aceea privea în sus, către statuia ce se profila pe un cer nespus de albastru, purtător de adieri calde, prevestitoare ale primăverii.

Pescăruşii, rătăciţi deasupra oraşului în zborul lor, îi amintiră că marea cu tălăzuitoarele ei întinderi îl cheamă degeaba în depărtări, că acest cer senin, pe care ele îl săgetează, în zadar prevesteşte caldul Favonius, vîntul prielnic navigaţiei. Se gîndi cu amărăciune, că soarta îi pregătea o nouă lovitură, poate de graţie, tocmai atunci cînd era plin de speranţe.

*

Soldatul Appuleius care l-a smuls din încercuirea mulţimii şi l-a adus la Pretoriu, l-a supus unui aspru interogatoriu.

Cu sinceritatea sa de totdeauna, Calldiromus şi-a înşirat din nou, la fel ca lui Ariort, povestea vieţii sale.

Militarul, om simplu, rămăsese uimit de cele auzite şi simţind că acest caz îl depăşeşte, îl aduse a doua zi pe împricinat în faţa magistraţilor, care îl supuseră unui al doilea interogatoriu. Socotind cazul ciudat, ieşit cu totul din comun, îl sfătuiră pe Appuleius să înainteze un raport minuţios cancelariei guvernatorului, iar pînă la sosirea răspunsului să nu-l întemniţeze pe împricinat în închisoarea comună, cu hoţii şi borfaşii la un loc, ci să-l închidă într-o celulă separată.

Centuironul de serviciu căruia Appuleius îi raportă rezultatele interogatoriului, rămăsese pe gînduri. Şi lui cazul acesta i se păru nemaiîntîlnit în analele judecătoreşti ale oraşului, şi mai ales nu atît episodul final cît întîmplările anterioare ale veţii lui Callidromus care l-au adus pînă la Nicomedia.

— Apucă-te de raport îndată, zise lui Appuleius şi vino la mine să-l revedem împreună. Vreau ca mîine dimineaţă să fie înaintat guvernatorului, iar pînă la sosirea răspunsului cercetează la faţa locului şi caută să găseşti sacul de piele cu dovezile care, cică, se află în el, dacă bineînţeles tînărul acesta nu minte. Strînge-i bine cu uşa pe brutari. Uită că îţi dau din cînd în cînd pîine fără bani şi te invită la un pahar de vin.

— Pe zeiţa Justiţiei, centurioane, eu...

— Lasă, lasă nu te mai jura ! Îi cunosc eu prea bine pe Maxim şi Denys. Bagă-ţi bine în cap ce ţi-am poruncit ! Dacă acest caz va ajunge în faţa guvernatorului o să ni se ceară dovezile, iar sacul — ia-l de unde nu-i. Pleacă fără zăbavă ! Au trecut două zile. Cine ştie pe unde e hoţul ?

— Iartă-mă, centurioane ! Înainte de a şti unde e hoţul, trebuie să aflăm cine e hoţul ? Cine ştie dacă acest Callidromus nu e un ţicnit sau un mincinos ?

— Nu ştim nimic, dar de căutat trebuie să căutăm. Găseşte-mi sacul cu orice preţ. Du-te !

Lui Appuleius nu-i surîdea să se certe cu brutarii, concetăţenii săi, din pricina unui vîntură-lume aciuat în oraşul lor, dar ordinul nu se discută. Se duse deci, a doua zi, cu încă doi oşteni subalterni, să-i caute pe brutari.

Maxim era singur. Zicea că Denys, după ce dăduse declarația la Pretoriu a trebuit să plece la țară după grîu. Întrebat de sac, se jura că nu știe nimic. Zicea că în ziua aceea era așa o hărmălaie încît nimeni n-ar fi putut să bage de seamă cine a luat sacul.

— Împricinatul, îi tăie vorba militarul, susține că tu ai apucat sacul care era pe tejghea și l-ai zvîrlit pe ușă în curte.

— Minte, strigă Maxim ! Minte cu neruşinare. Zeii ne-au orbit atunci cînd l-am primit din milă în serviciul nostru. Ne-a dat atîta bătaie de cap și ne-a furat. Paznicul l-a văzut scoțînd un sac cu făină în stradă.

— Lasă astea, Maxim ! Dacă e adevărat, o să dea socoteală. El pretinde cu tărie că în sac au fost dovezi trebuincioase nouă pentru cercetări. Poate știi tu ce avea în sac ?

— Vai mie ! dar nici nu m-am atins de el. Știu că-l avea, dar cînd a început să tragă la pumni și să spargă totul în jur, nu știam cum să-mi feresc capul de lovituri. Mi-ai împuiat capul cu sacul acela, miraculos ca un corn al abundenței. Ce ar putea să fie în el în afară de niscaiva boarfe ?

— Boarfe ? Ești nedrept Maxim ! Callidromus pare un om de soi, îngrijit și bine îmbrăcat. El susține că a avut în sac, pe lîngă un rînd de haine, un medalion de aur cu o gemă scumpă și două suluri, unul scris pe pergament, cu o pecete verde și celălalt — o scrisoare — așternută pe o foaie de papirus.

— Îmi pare rău, Appuleius, dar de unde să ți-l dau ?

— Nu zic că l-ai luat tu, dar ai putea să ne ajuți să-l găsim. Am ordin sever să scotocesc peste tot și să supun la cazne pe toți acei asupra cărora va cădea bănuiala. Ca să nu ajungem pînă acolo îți dau răgaz pînă mîine. Scutură-i pe sclavii tăi și adu-ți aminte cine a fost în prăvălie în timpul cînd a dispărut sacul. Pe mîine Maxim ! Să nu lăsăm să ajungă tărășenia asta pînă la urechile guvernatorului că e de rău. Ăsta mi-e sfatul prietenesc.

— De cînd a început ilustrul Plinius să se ocupe de simpli borfași și vîntură-lume ?

— Gura, Maxim ! Nu se cade să-l judecăm pe acela care a fost consul, senator şi sfetnic de taină al împăratului, iar acum e stăpînul nostru, al meu, al tău şi al tuturora din Bithynia. Ave !

*

Primul tabularius al cancelariei aduse guvernatorului cîteva acte la semnat şi după ce acesta isprăvi, îi zise :

— Stăpîne, un oarecare Callidromus a fost adus de la Pretoriu, ca să-ţi fie înfăţişat, aşa cum ai poruncit.

În ochii obosiţi ai guvernatorului se aprinse un viu interes.

— Adu-l neîntîrziat !

Scoţîndu-şi apoi din mînecă o batistă imaculată, şi sprijinindu-şi capul de spetează, duse batista la nas, inhalînd adînc. Un miros plăcut de eucalipt se împrăştie prin încăpere.

Zîmbi, bucurîndu-se că de la o vreme o ducea bine cu sănătatea. Îi pria clima plăcută de pe aceste meleaguri. Era nerăbdător să vadă omul descris succint în raportul ostaşului Appuleius. Descifrase printre rîndurile seci, oficiale, o întreagă odisee, plină de farmec şi neprevăzut.

Cînd, în urma gârbovitului tabularius, apăru în cadrul uşii figura înaltă a unui tînăr neobişnuit de arătos, rămase foarte plăcut impresionat.

Îl privi mulţumit cu cîtă graţie înnăscută se înclină în faţa sa şi cum, după o privire scurtă, limpede, fără urmă de teamă, şi-o coborî în pămînt.

— Apropie-te ! zise Plinius cu bunăvoinţă. Am uitat cum te cheamă.

— Callidromus, fiul lui Onomaios, stăpîne.

— Poţi să pleci, îi porunci slujbaşului. Astăzi nu mai primesc pe nimeni.

Cînd uşa se închise în urma bătrînului, adăugă :

— Şezi aici, în faţa mea, Callidromus !

După o clipă de ezitare, atîta cît trebuia ca să arate buna sa creştere, Callidromus se lăsă pe micul scaun fără spetează şi aşezîndu-şi mîinile pe genunchi, aşteptă.

„Ariort nu a exagerat, îşi zise în gînd, descriindu-mi-l pe Plinius. Trebuie să fie un om minunat. Abia ieri i s-a trimis raportul de la Pretoriu şi iată-mă astăzi în faţa sa."

— Tu nu eşti sclav din născare, nu-i aşa ?

— Nu, stăpîne, şi dacă am ajuns, acum zece ani, faptul se datoreşte unei întîmplări neprevăzute.

— Povesteşte-mi ! Nu ne grăbeşte nimeni. Vorbeşti o latină atît de perfectă cum nici la Roma nu se mai aude. Ah, sacră provincie, tu vei salva cultura noastră de decădere !

Plinius îşi sprijini în palmă chipul prelung, palid, însufleţit de un viu interes. Ochii încercănaţi îl urmăriră cu băgare de seamă. Din cînd în cînd, oprindu-l, cu un gest delicat, care înlătura orice asemănare a acestei discuţii cu un interogatoriu, îi punea o întrebare, îi cerea o lămurire, ori îi aducea el la cunoştinţă o anumită stare de lucruri.

— Va să zică nu ştiai ce fel de om este Laberius Maximus ?

Peste un timp îl întrerupse din nou :

— Laberius nu mai e guvernator, nici senator. E un exilat care-şi continuă pe ascuns desmăţul, undeva în Sicilia.

Apoi continuă :

— După legile romane eşti totuşi un sclav şi pentru că fostului tău stăpîn i s-a confiscat averea, vei fi socotit sclav public, adică al statului roman. Dar nu te întrista, sînt jurist de profesie şi sper să te smulg din această stare înjositoare.

Pe urmă, ascultîndu-l, se minună :

— Ai avut norocul să lucrezi la curtea lui Decebal ? Eu, cu toată imaginaţia mea nu mi-l pot închipui, căci nu l-am văzut niciodată. Am fost poftit să-i văd capul retezat, expus pe scările Gemoniae, dar asemenea spectacole mă indispun şi mă întristează.

Atunci cînd Callidromus ajunse la episodul trimiterii solilor daci în depărtata Parţie, îl întrerupse :

— Împăratul n-a aflat nimic despre această solie şi cînd a văzut pe cîmpul de luptă călăreţi parţi, a rămas foarte surprins. Ajutorul regelui Pacorus era neînsemnat,

mai mult simbolic. Rogu-te, lămurește-mă, de ce Parția n-a început ostilitățile aici în Orient, dacă a ținut atît de mult să-l ajute pe Decebal ?

— Pe atunci nu știam și mă ocupam cu educația tînărului prinț Parthamasiris. Presupun însă că pricina trebuie căutată în neliniștea care domnea la hotarul de nord-est al imperiului, unde izbucniseră cîteva răscoale. Mai tîrziu, cînd mă ocupam cu arhiva regală, am aflat că acei trei sute de călăreți au plecat, cică, de bună voie ca voluntari.

Tot ascultîndu-l, Plinius i-a pus multe întrebări și a rămas mulțumit de răspunsurile primite. Și-a dat seama că tînărul din fața sa n-a fost un oarecare slujitor docil ci un adevărat curtean cu judecata sănătoasă și discernămînt în treburile politicești, că toate prin care a trecut au lăsat urme adînci în mintea și conștiința sa.

Plinius i-a cerut amănunte despre regele Pacorus și curtenii săi, despre prințul Parthamasiris și unchiul său — actualul rege al regilor. Pînă și figura cărturarului Urabi i-a stîrnit curiozitatea. Cu acest prilej i-a cerut lămuriri și amănunte despre filozofia, religia și literatura persană. La urmă de tot, lăsînd să se creadă că aceasta este o chestiune cu totul aparte, îl întrebă cu căldură în glas, dacă are vești de la iubita sa Candida.

— Nu știu nimic, îi răspunse trist Callidromus. Am trimis o scrisoare prietenilor mei din Tomis printr-un corăbier și aștept răspuns. Poate că a sosit în timpul celor cinci zile cît am stat în închisoare ?

Fuga dramatică de-a lungul întregului curs al fluviului Tigru și prin pustietăți locuite de inimoșii carduci îl emoționă profund pe Plinius :

— Pe Nemesis, ai avut parte de un destin cu totul deosebit, aidoma eroilor din vechime !

După ce termină de povestit, Callidromus tăcu, iar Plinius, cutremurat de cele auzite, zise înduioșat :

— Soarta se joacă cu tine ca pisica cu șoarecele. Ea nu te omoară dintr-odată, te mai lasă să respiri, să-ți vii în fire. Dacă te-ar fi ucis, ar fi trebuit să te înghită și jocul ar fi luat sfîrșit.

— O, nobile stăpîne ! exclamă Callidromus și calmul îl părăsi pentru întîia oară. Cît de mult aș vrea să am un destin obișnuit, plin de mici bucurii omenești.

Plinius îl privi cu multă compasiune :

— Cum ar fi arătat lumea dacă toţi oamenii ar fi avut parte numai de destine obişnuite ? Nu ar fi existat nici Orfeu, nici Oedip, nici Ulisse, nici Socrate, nici atîţia alţi eroi, încercaţi de soartă. Gîndeşte-te, cîte pilde şi învăţăminte s-au revărsat din vieţile lor, şi ai altor oameni aleşi, dintre care niciunul nu a fost fericit şi a avut parte de o soartă crudă. Acum, la urmă, mi-ai vorbit de Ariort, Aelius Ariortus, cum îi zice acum. Te-ai întîlnit cu acest om minunat şi mai zici că soarta ţi-a hărăzit numai lovituri ? Cît voi trăi, nu-l voi uita pe acest dac dîrz şi neînfricat, acest fiu adoptiv al Romei, pe care Sacra Lupa l-a alăptat şi l-a apropiat de noi. Ce a făcut el, acolo, la Melitene, la hotarul cel mai răsăritean al imperiului ?

— S-a achitat în mod strălucit de datoria sa. Oştenii săi, ca şi cetăţenii întregii provincii, îl adoră. El a pus ordine în toate şi le-a redat siguranţa zilei de mîine.

— Zici că ţi-a dat o scrisoare pentru mine ? De ce n-ai venit să mi-o arăţi ? Poate că aceasta conţinea şi vreo rugăminte din partea lui ?

— Nu, ilustre ! Atunci aş fi adus-o. Dar el mi-a citit-o. Acolo era vorba numai despre mine.

— Îmi închipui şi te înţeleg. Ţi-era teamă de exigentul şi incoruptibilul guvernator al Bithyniei ? Pentru că nu-l cunoşteai, desigur. Scrisoarea ţi-a fost furată, cu toate celelalte dovezi. Îmi pare rău nu atît pentru celelalte, cît pentru medalionul cu efigia regelui Pacorus, document şi operă de artă în acelaşi timp. Dar fii pe pace. Le vom smulge nemernicilor prada, vom găsi sacul tău cu toate cîte aveai în el, chiar dacă ar fi nevoie să răscolim tot oraşul.

— Mi-a mai rămas ceva. O singură dovadă că vin din Parţia, zise Callidromus scoţînd din sîn bucata de metal preţios — acest lingou de electron cu pecetea regală imprimată pe el. Mi l-a dăruit însuşi regele. La Ctesiphon puteam să-l vînd scump, dar l-am păstrat ca amintire.

Plinius luă lingoul şi-l privi cu atenţie.

— Cît valorează în banii noştri ?

— Strîmtorat băneşte, am încercat să-l vînd aici în Nicomedia, dar zaraful mi-a oferit un preţ mic.

— Eu nu sînt zaraf şi aş vrea să-l cumpăr. Cît vrei pe el ?

— Nobile stăpîn, primeşte-l în dar şi din toată inima de la un umil căutător de dreptate. Voi fi fericit să-l primeşti în chip de ofrandă pentru bunăvoinţa şi căldura cu care m-ai primit şi m-ai ascultat.

— Îţi mulţumesc, tinere, dar eşti prea sărac ca să-ţi iau ultima ta avere. Vei primi pe acest lingou dublul preţului la care va fi evaluat. De prisos să mai protestezi ! Te voi chema să mai stăm de vorbă, dar pînă atunci te pun în libertate dacă-mi juri că nu vei părăsi oraşul. Ca să-ţi asigur traiul te primesc în cancelaria mea. Acum, retrage-te şi aşteaptă în vestibul să ţi se înmîneze banii pentru acest lingou.

Mişcat profund de bunătatea şi înţelegerea acestui demnitar fără pereche în lume, Callidromus îndoi genunchiul şi-şi plecă cu devotament capul în faţa lui.

Rămas singur, Plinius medită un timp apoi trezindu-se din visare îşi apropie scaunul de masă, scoase o foaie de pergament, cercetă atent pana de trestie şi muind-o în cerneală se pregăti să scrie.

Callidromus îl preocupa într-o măsură atît de mare încît uită de toate celelalte. Deşi aparent cazul nu era o chestiune de stat, prudent cum era şi temîndu-se să scape orice prilej de a fi folositor Romei şi cezarului ei hotărî să-l înfăţişeze împăratului. Aşternînd adresarea :

„C. Plinius Traiano Imperatori..." se gîndea cum să înceapă. De cîte ori îi scria, se temea să nu-i răpească timpul mai mult decît preţios cu înşirarea faptelor neînsemnate.

Stătu un timp pradă îndoielii, cugetînd, chibzuind şi cumpănind. Un gînd lăturalnic, izvorît din conştiinţa sa de om drept şi cinstit, îi răsări în faţă : „Ori de cîte ori încercăm să fim cinstiţi cu noi înşine, nu reuşim decît să dovedim lipsa noastră de scrupule. Acest tînăr greco-get, atît de candid sufleteşte, ar fi putut să mă învinuiască de duplicitate. El aşteaptă cu sufletul la gură să-i schimb cursul vieţii, să i-o îndrept pe o albie dreaptă şi molcomă, căci e sătul de praguri şi vîltori. Doreşte să fie

repus în drepturile sale de om ; dorește să-și găsească tihna și iubita. Nu cere prea mult, iar eu, în loc să-l ajut, sînt gata să-i deviez viața pe o albie și mai vijelioasă. Vai mie ! Nu întrupez ursita, sînt doar o unealtă a ei. Nu pot proceda altfel, căci sînt constrîns la rîndul meu, de menirea mea, de faptul că sînt un demnitar conștiincios care și-a depus solemn jurămîntul de a lucra neabătut pentru propășirea Romei. Traian nu m-ar fi iertat dacă i-aș fi ascuns pe Callidromus. E greu de găsit un om din lumea noastră care și-a petrecut nouă ani din viață la curtea unui rege part. Sînt dintre puținii care cunosc planurile augustului meu prieten, am datoria să-l ajut cu toate puterile mele."

Privi foaia pe care așternuse de pe acum : „C. Plinius Traiano Imperatori..." oftă adînc și deloc împăcat cu sine însuși, continuă să scrie : „Appuleius, domine, miles qui est in statione Nicomedensi... [1]

Terminînd, bătu din palme și chemă secretarul său.

— Sigilează cu pecetea mea, fără să citești, această scrisoare către augustul Traian. Ia apoi acest lingou de electron și spune-i trezorierului nostru să-l prețuiască cît mai repede. După ce-mi aduci răspunsul, pune lingoul într-un săculeț și sigilează-l tot cu pecetea mea. Mîine în zori le vei înmîna pe amîndouă prefectului naval care pleacă la Roma, să le predea augustului. Încă o treabă, ultima pentru astăzi : răspunde Pretoriului că învinuitului Callidromus i se ridică vina și i se anulează procesul, el însuși rămînînd în serviciul meu personal.

*

Au trecut două luni de zile. Callidromus se obișnuise cu noua lui viață în serviciul guvernatorului.

Medalionul cu gema regelui Pacorus fu găsit destul de repede, în schimb cele două suluri, fură descoperite la un negustor de vechituri după multe căutări. Strîns cu ușa, acesta a declarat că i-au fost aduse de un sclav și vîndute lui cu doi ași. La început, apreciind calitatea pergamentului, negustorul a vrut să-l rîcîie de textul vechi

[1] Este vorba de scrisoarea a XVI-a adresată împăratului Traian și care prefațează acest volum.

și să-l vîndă drept unul nefolosit, dar i-a fost milă să distrugă un act regal și-l puse de o parte, foaia de papirus însă, cu scrisoarea lui Arîort, nu scăpă, fusese rîcîită și vîndută unui client.

Sacul fu găsit la un curelar, dar golit de conținutul său. Gema cea prețioasă fu descoperită în urma amenințărilor lui Appuleius chiar la Maxim. Brutarul o oprise, cică, în contul pagubelor pricinuite lui de Callidromus.

Aduși în fața magistratului, negustorul de vechituri și curelarul s-au jurat că nu au nici o vină și că nu au știut de unde provin lucrurile aduse lor spre vînzare. Amîndoi au fost amendați pentru cumpărare de obiecte furate. Tărășenia brutarilor, ajungînd la proces, rămînea de dovedit dacă Callidromus i-a furat în timpul cît a lucrat la ei și dacă aveau dreptul să rețină de la sine putere obiecte din avutul său. Abia la proces se văzu cît de mulți dușmani aveau brutarii cei hapsîni. S-au găsit îndată martori care i-au văzut în ziua răfuielii dosind sacul care nu le aparținea și care l-au auzit pe păgubaș cerîndu-l înapoi. Cele două gazde la care a stat Callidromus, mai ales văduva corăbierului, au depus mărturii foarte prețioase, declarînd că tînărul este un om cumsecade, și i-a plătit cinstit tot ce i se cuvenea. Sclavii, deși după lege nu puteau depune mărturii, au fost interogați și simțind că patronii lor, brutarii, vor pierde, au dat unele amănunte prețioase împotriva stăpînilor lor cruzi. Doi dintre ei, acei care au fost trimiși să vîndă sacul și sulurile, au fost biciuiți, iar brutarii Maxim și Denys osîndiți la închisoare sau plata în bani, după lege.

Cam tot pe atunci sosi în sfîrșit corabia din Callatis. Cîrmaciul se achitase cinstit de însărcinarea sa și aduse scrisoarea mult așteptată.

Citind cu înfrigurare rîndurile scrise de mîna bunului său prieten Arianos, Callidromus nu era în stare să-și stăpînească emoția :

„Scumpului meu prieten Callidromus, salut !

Am rămas uluit primind epistola ta. Noi toți te credeam pierdut pentru totdeauna și nu mai aveam speranță de a te revedea. Dîn cînd în cînd, la prilejul potrivit, noi,

acei cîţiva care te-am iubit, te pomeneam ca pe un mort şi picuram vinul din cupe în amintirea ta.

Ce soartă crudă ai avut şi ce viaţă de necrezut ai dus, sărmane ! Care dintre noi ar fi putut să se laude cu odiseea ta ?

Cînd am primit scrisoarea i-am chemat îndată la mine pe Epictet, Spiros şi Alessandros, căci în ceilalţi, între timp, am pierdut încrederea. Ne-am împărţit între noi sarcinile şi după un timp de cercetări am aflat pentru tine şi lucruri îmbucurătoare dar şi cele triste.

Mama ta este în viaţă. Doi ani după moartea tatălui tău s-a căsătorit cu un modest agricultor şi de atunci trăieşte la gospodăria ei de lîngă Ulmetum. Chiar eu m-am repezit călare ca să-i duc vestea. A fost foarte fericită şi a plîns de bucurie la pieptul meu. Arată foarte bine pentru vîrsta ei şi are un băiat de şapte ani şi o fetiţă de cinci, fraţii tăi.

Prietenii ceilalţi au cercetat toată regiunea între Dionysopolis şi Durostorum, căutînd urmele Candidei, fiica lui Vitalis, dar din nefericire fără folos. Laberius Maximus, fostul tău stăpîn a fost destituit de mult şi exilat în Sicilia. Dacă Vitalis nu l-a urmat în exil, atunci urmele sale trebuiau căutate în Dacia, unde poate şi-a găsit rostul.

În privinţa stării tale de sclav, lucrurile nu stau prea bine şi nu te sfătuiesc deocamdată să te arăţi aici, unde toată lumea te cunoaşte.

Sînt de cinci ani căsătorit cu fiica cea mică a arhontelui şi am de la ea doi copii. O duc bine făcînd negoţ cu ţesături. Dacă eşti strîmtorat, anunţă-mă prin acelaşi cîrmaci şi-ţi voi trimite bani.

Dacă o duci bine cu sănătatea, eu aşişderea. Prietenii ceilalţi te salută din inimă.

Ave !"

Scrisoarea i-a răscolit adînc fiinţa. Faptul că mamă-sa şi-a refăcut viaţa îl bucura nespus. Nemiloşii creditori nu au avut putere asupra ei tocmai pentru faptul că nu era soţie legitimă, iar mica proprietate scrisă pe numele ei nu i-au putut-o lua. Frumoasa mamă era la adăpost

de pericolele de felul acelora cărora el însuşi căzuse pradă. Pesemne, mama l-a plîns mult după ce a aflat ce i se întîmplase. Pe urmă viaţa şi-a cerut drepturile, şi-a luat un bărbat, de astă dată legitim şi şi-a trecut toată dragostea asupra copiilor. Candida, însă, nu era de găsit nicăieri. Nu se mai întorsese în patrie. Poate îl aştepta în Dacia ? Cine ştie ?

Nu se îndoia de prietenii săi. Ştia că n-au precupeţit nici un efort, nici o cheltuială ca să afle ceea ce el îi rugase. De fapt ce dorea el să afle ? Că iubita lui fusese răscumpărată şi necinstită de Laberius Maximus ? Sau că a fost dată de-a sila după un alt bărbat ? Poate că are de acum copii şi l-a uitat de mult pe acela care în pofida anilor nu poate s-o uite ? Poate că i s-a întîmplat altceva — groaznic şi ireparabil ? Poate că aflase la întoarcerea solilor din Parţia că iubitul ei a fost dăruit regelui de peste ţări şi mări şi nu se va mai întoarce niciodată ? La vîrsta ei, cu credinţa ei în dragoste adevărată, o astfel de veste poate ucide.

După asta, zile în şir, Callidromus era asemănător unuia reîntors, prin cine ştie ce vrajă, din Lumea Umbrelor. Absent la toate, tăcut şi înnegurat, simţea cum creşte în el disperarea, cum creşte cuprinzîndu-i rînd pe rînd, simţurile, inima şi mintea, învăluindu-i fiinţa într-o ceaţă de nepătruns. Uitase să-i scrie mamei sale şi prietenilor. Uitase că omul de pe corabie ar fi putut să plece.

Plinius care-l vedea zilnic, băgă de seamă schimbarea şi-l întrebă ce are. Aflînd că primise în sfîrşit scrisoarea ţinu s-o citească el însuşi, apoi îi zise :

— Nu te întrista înainte de vreme. Toate pe lume se îndreaptă către un ţel şi eu nu văd în ţelul acesta haos ci ordine şi logică. Tocmai voiam să te anunţ că peste patru zile vei pleca la Roma. Eşti un om al mării şi o călătorie pe mare îţi va face bine. Pe drum veţi face, ca de obicei, o escală la Siracuza în Sicilia, unul din locurile prezumptive unde ar putea să se afle iubita ta. Îţi voi da o scrisoare către prefectul Reggilianus, prietenul meu, în care îl voi ruga să cerceteze discret prin oamenii săi, dacă Vitalis cu fiica sa Candida se află printre domesticii exilatului Laberius Maximus. Cercetările vor dura, căci moşia ce i-a mai rămas lui Laberius se află în altă

parte, aşa că tu vei primi răspuns la Roma de la administratorul casei mele, la care te vei duce din cînd în cînd şi pentru care vei avea din partea mea de asemenea o scrisoare. Dacă acei pe care îi cauţi nu se află în Sicilia, îi vei căuta mai tîrziu în Dacia. Augustul Traian te va îndrăgi sînt sigur şi-ţi va înlesni căutările. Deocamdată, este singura cale raţională de urmat. Pregăteşte-te de drum, Callidromus !

*

Cel puţin unul din visele lui Callidromus se împlinea. Era din nou pe mare şi corabia zveltă, sprintenă, îl ducea iute ca o rîndunică către ţel.

Zilele petrecute în spaţiul strîmt al navei, dar înconjurat de nesfîrşitele întinderi tălăzuitoare, îi redară dorul de viaţă şi cu el, puterea de a înfrunta soarta pînă la capăt.

Aflînd şi încredinţîndu-se de cunoştinţele sale în navigaţie, căpitanul îi îngădui să dea o mînă de ajutor corăbierilor la manevrare şi veghe în timpul nopţii, iar în timpul furtunii care-i surprinsese între Creta şi Sicilia îi fu de mare ajutor cîrmaciului sleit de puteri.

Munca aceasta îi vînturase neliniştile şi zbuciumul din ultima vreme, îl făcu din nou stăpîn pe sine şi puterile sale dar în clipa cînd matelotul de pe catarg strigase : „Sicilia în zare !“ un neastîmpăr fără seamăn pusese din nou stăpînire pe fiinţa lui.

Din pricina curentului potrivnic acostaseră tîrziu, la căderea nopţii. Nimeni nu mai coborî pe uscat pînă a doua zi.

În zori, călăuzit de un oştean, cunoscător al oraşului Siracusa, Callidromus se înfăţişă lui Reggilianus şi-i înmînă scrisoarea lui Plinius. Citind-o, prefectul îl asigură că va face tot ce-i stă în putinţă.

Corabia purta curieri imperiali din Orient şi pe cei culeşi pe drum din Grecia, precum şi doi de la Siracusa, dintre care unul sosit de curînd din Africa. Zorul era mare, aşa că părăsiră Sicilia chiar în aceeaşi zi, îndreptîndu-se către Brundisium port la Adriatica, de la care trebuiau să-şi urmeze drumul pe uscat pînă la Roma.

Faptul că în timpul scurtei escale la Siracusa se afla atît de aproape de Candida, dacă ea se afla pe insulă, fără să aibă posibilitatea s-o caute ei însuşi, îl tortura pe Callidromus. Nu putea să nu se supună acestei noi încercări, căci era legat de corabie şi de misiunea încredinţată lui de către Plinius. Firea sa scormonitoare nu-l scuti nici de data aceasta de chinuri sufleteşti. Din nou se simţea năpăstuit, iar bănuiala că a fost ales de soartă ca să ispăşească păcatele altora se înrădăcină cu putere în mintea sa.

După un scurt răgaz la Brundisium, curierii imperiali, însoţiţi de o escortă de pază, schimbînd mereu caii pe drum, îngăduindu-şi popasuri scurte, se aşternură pe Via Appia cea nouă, prelungită din ordinul împăratului de la Beneventum pînă la ţărmul Adriaticei. Străbătură Lucania însorită, aridă, străbătură şi Samnium împădurit, plin de miresme îmbătătoare şi în a cincea zi intrară în binecuvîntatul Latium. De aici, străvechiul drum Via Appia îi purtă sub dublul şir de pini negri şi noduroşi, prin localităţi înfloritoare, pe lîngă privelişti încîntătoare, pînă la porţile Romei.

Marea Urbe răsări în faţa lui Callidromus pe neaşteptate, ca o revelaţie. El îşi făurise o imagine despre Roma, din cele citite şi din povestiri, dar nimic din cele închipuite nu se potrivea realităţii. Prima uimire i-o pricinuiră nenumăratele monumente funerare, dintre care unele — grandioase, înşirate pe mile întregi de-a lungul Viei Appia. Obişnuit cu mari oraşe orientale şi reşedinţe regale, fără voie împrumutase Romei ceva din măreţia şi strălucirea lor. Ceea ce văzu, nu era mai şters ori mai neînsemnat, ci pur şi simplu altceva.

Aruncă o privire fugară zidului vechi şi porţii mohorîte cu turnuri de strajă nu prea înalte şi nu putu să priceapă cum au apărat ele timp de secole marele oraş de atîtea invazii şi pericole.

La acea oră a amiezii, străzile înguste, dar bine pavate, erau pline de lume. Sfîrşitul lunii septembrie, potolit şi dulce, cu văzduhul senin şi limpede, nu mai îmboldea oamenii către umbra salvatoare a caselor, ca în timp de caniculă.

Cavalcada trecu la trap şi la strigătele oşteanului premergător, trecătorii se lipeau de ziduri. Trecură pe lîngă cîteva temple, unele noi, altele străvechi, lungiră zidul marelui circ de la poalele dealului Palatin şi o luară la dreapta către palat.

Pătrunzînd în locaşul cezarilor de unde se diriguia imensul imperiu roman, fără voie îl cuprinse emoţia. Aici se adunau din patru zări veştile necesare pentru a putea ţine în frîu provincii, regate, teritorii noi cucerite ori suzerane. Aici se hotărau destinele cetăţilor şi ale locuitorilor lor. Se simţi mic, pierdut şi neajutorat între aceste faţade, portice, scări şi colonade. O lume grăbită, gravă şi preocupată se încrucişa pe alei şi esplanade. Patricieni în lectici purtate de sclavi, falnici călăreţi, pretorieni cu egrete roşii pe coifuri schimbînd garda, cavaleri însoţiţi de cîte un sclav, doi, plebei — simpli jălbari, sclavi imperiali în tunici frumoase, alergau de colo pînă colo cu însărcinări. Nici urmă de încetineala simandicoasă a Orientului, nici de slugărnicie şi prosternări la tot pasul. Aici totul părea mai liber şi mai demn dar şi mai grăbit. Aici timpul nu era o deşertăciune smulsă din veşnicie ca la orientali, dimpotrivă, era tot una cu verva şi ritmul vieţii. Aici, peste tot, domnea simţul ordinii şi al bunei-cuviinţe. Deşi grăbiţi, oamenii mergeau cu pasul măsurat, vorbeau nici prea tare nici prea încet.

Pîlcul de oşteni descălecă lîngă poartă şi intră în corpul de gardă. Curierii, lăsîndu-şi caii în grija sclavilor grăjdari se îndreptară către un portic lung, despărţit de alee printr-o balustradă. Printre perdelele trase în lături, soarele inunda pardoseala de mozaic.

Sclavul de serviciu fu trimis în grabă undeva iar curierii se aşezară pe bănci de piatră, poftindu-l şi pe Callidromus să se odihnească. Curînd sclavul reapăru însoţit de un libert impunător, îmbrăcat sobru dar cu mult gust. Pesemne îi cunoştea pe curieri căci îi salută voios, zicîndu-le pe nume. În faţa lui Callidromus se opri întrebător şi unul din curieri a trebuit să-l lămurească :

— E Callidromus, aducătorul unor scrisori personale ale ilustrului Plinius. Trimis anume ca să fie prezentat augustului cît mai curînd.

Libertul, care îl ascultase cu băgare de seamă, răspunse cu amabilitate :

— Tinere, augustul te va primi îndată ce va putea. Pînă atunci vei fi găzduit la palat și pentru că nu se știe cînd vei fi chemat, te sfătuiesc să nu te depărtezi de cubiculul tău.

— Dați-mi corespondența, zise apoi tuturor. Pînă mîine sînteți liberi. Ca de obicei, nu-i așa ?

Sclavul le luă gențile pecetluite și plecă împreună cu libertul pesemne un om important la palat.

— Callidromus, prietene, zise curierul cu care venise din Nicomedia, ne pare rău că te părăsim, dar avem cu toții treburi în Urbe. Clipi șiret către ceilalți. Tu stai pe loc și așteaptă să revină sclavul, să te ducă în odaia ta ! După ce te va primi augustul, vei avea timp destul să cunoști Roma. Cu bine !

. . . . . .

Închipuindu-și că va avea de așteptat mult, poate zile în șir, Callidromus fu uimit peste măsură, cînd a doua zi, cam la al treilea ceas al dimineții, un sclav imperial veni să-l cheme la palat.

Bătrîn și sever, sclavul îl scrută cu băgare de seamă, îi spuse să-și tragă mai jos tunica și să strîngă mai bine centura, îi potrivi pliurile mantalei și scoțînd din sîn, ca un scamator, o foarfecă îi rotunji cu abilitate barba.

— E bine așa, zise îndepărtîndu-se. Ești foarte arătos. Cînd vei intra în odaia împărătească, apropie-te la trei pași de augustul și îndoaie genunchiul drept. Stai apoi așa cu ochii plecați pînă îți va întinde mîna pentru sărutat.

— Nu pot să-i sărut mîna, căci sînt încă considerat sclav, zise Callidromus.

— Știu, mi s-a spus, dar tu nu-l cunoști pe stăpînul nostru. El nu ia în seamă toate acestea. Desigur, dacă ai fi un amărît care miroase a grajd... dar tu... Dacă nu te-ar fi trimis ilustrul Plinius, ai fi așteptat mult și bine. Să mergem !

Emoția care-l cuprinse pe Callidromus nu-l lăsa să se concentreze, să fie cît de cît atent la drumul lung prin portice, coridoare, vestibuluri. Cu nici un preț n-ar fi

dibuit drumul la întoarcere din acest labirint. Mai mult ghicea decît vedea somptuozitatea acelor încăperi, rafinamentul decorațiunii și înalta calitate a operelor de artă. Totul respira adînc și calm de geniul omenesc : pardoselile, plafoanele, pereții, nișele, coloanele, consolele. O lume înmărmurită dar și atît de vie a statuilor, busturilor și capetelor de zei, eroi și împărați îl privea de pe socluri.

Tresări cînd sclavul îl opri în fața unei uși imense din lemn prețios cu intarsie de aur.

— Așteaptă-mă aici, zise și, fără să bată, dispăru în spatele uriașului canat care se deschise și se închise fără zgomot.

Apoi ușa se întredeschise și sclavul, scoțîndu-și capul, zise încet : „Intră !"

Pătrunse înăuntru cu o timiditate pe care nu și-o putea stăpîni.

„Unde mi-e obișnuința de curtean ? se gîndi el. Oare eu însumi nu am condus pe vremuri pe alții în odăile regale ? Dar acolo toate sînt altfel. Orientul nu se înclină ci se prosternă, zicea prietenul meu Urabi !"

În urma acestei cugetări, se liniști brusc. Își dădu seama de marele salt pe care-l făcuse Roma în umanizarea relațiilor între oameni, de biruința rațiunii asupra somnolentei visări orientale.

În colțul din stînga al încăperii mari, luminoase, în fața unei mese rotunde, ședea împăratul, înfășurat într-o togă imaculată, tivită pe margini cu frunze de lauri cusute în fir de aur. Citea ceva, sprijinindu-și fruntea în palmă. Chipul său semăna foarte mult cu acela al statuii din piața Nicomediei, la picioarele căreia își căutase refugiu.

Se apropie cum i s-a spus și se lăsă într-un genunchi, cu capul plecat. Văzu printre genele lăsate cum Traian îi aruncă o privire fugară, continuînd să citească. Într-un tîrziu, punînd scrisoarea pe masă, îl privi din nou și întinzîndu-i dreapta, zise simplu, cu o voce plăcută :

— Scoală-te !

Sărutînd mîna întinsă, băgă de seamă cu uimire că mîna cealaltă, rezemată de scaun, ținea de lanț medalionul său pe care Plinius îl trimisese la Roma îndată ce a fost găsit.

— Prin urmare, tu eşti omul cu un destin aparte ? întrebă împăratul cu o ciudată vibraţie în glas. Iar peste o clipă adăugă :

— Kallidromos în greceşte înseamnă — „drum frumos" nu-i aşa ? Coincidenţă plină de ironie. În această a doua scrisoare, Plinius mi te descrie cu o genială exactitate. Încă înainte de a te vedea mi te-am închipuit aşa cum eşti.

Balansînd uşor medalionul, împăratul îl privi şi întrebă :

— Iar acesta este chipul regretatului nostru frate, rege al regilor, Pacorus ?

— Da, Doamne !

— Frumoasă lucrătură. O adevărată operă de artă. Cu ce ocazie ţi-a dăruit-o ?

— Cu ocazia eliberării mele. Atunci cînd m-a numit preceptor al prinţului moştenitor.

— Iar prinţul acesta, rege de paie al Armeniei care nu-l doreşte, drept recunoştinţă a vrut să te omoare ?

— Nu-l învinuiesc, Doamne, răspunse Callidromus încălzindu-şi glasul. Prinţul Parthamasiris a fost de cînd îl ştiu un „minus habens". Unchiul său l-a împins să procedeze astfel.

— Ah, cîte necazuri îmi pricinuiesc aceşti ambiţioşi cruzi şi nesăbuiţi ! Regret din inimă moartea bătrînului Pacorus, deşi complotase cu Decebal împotriva mea. Ce ştii tu despre asta ?

— Nu o dată, l-am auzit eu însumi pe răposatul zicînd că nu va face război cu Roma atîta timp cît tu vei ţine cîrma puterii.

— Atunci de ce i-a trimis peste mări şi ţări, pe ocolite, trei sute de călăreţi parţi lui Decebal ? Ce voia să dovedească prin gestul acesta inutil, care provoacă rîsul ? Ce sînt trei sute de oşteni — o picătură, dar şi o picătură este de ajuns ca să facă să se reverse paharul prea plin al răbdării.

— Regele Pacorus s-a frămîntat mult înainte de a se hotărî. „Să-i trimitem măcar ceva, a spus el atunci, să mă creadă aliat, iar romanii să fie cu ochii în patru şi să nu-şi retragă toate trupele de la hotarul nostru". A fost un ajutor simbolic, cu şi fără urmări, echivoc. Eu am

scris actul. Știu că cei trei sute de călăreți au fost trecuți sub denumirea de voluntari, cărora regele le îngăduia doar să plece.

Traian îl privea cu un interes crescînd, aproape admirativ. Tăcu un timp, studiindu-l.

— Acum nu mă mai îndoiesc că ai trăit și ai jucat un rol la curtea lui Pacorus. Recunosc, la început am avut îndoieli, credeam că ești un impostor.

După o scurtă tăcere, în timpul căreia privea zîmbind niște porumbei albi gîngurind pe pervazul de marmură și fără nici o legătură cu cele discutate, întrebă :

— Nu vrei să-mi vinzi acest medalion ? Știu că ții mult la el și n-ai vrut să-l vinzi atunci cînd erai strîmtorat. Ar fi încăput pe mîini bune și l-aș fi păstrat la loc de cinste în colecția mea, iar tu ai fi putut oricînd să-l vezi...

Callidromus se îmbujoră gîndindu-se că un alt stăpîn, bunăoară unul ca Parthamasiris, i l-ar fi luat fără să-l roage.

— Nu se cade unui om de rînd ca mine să ofere daruri stăpînului Romei, dar dacă îți place atît de mult, voi fi fericit să fie al vostru. De altfel fără ajutorul ilustrului Plinius l-aș fi pierdut pentru totdeauna.

— Îți mulțumesc, Callidromus, dar nu vreau să-l iau fără a-ți face la rîndul meu un serviciu. Cere-mi ceva posibil de înfăptuit !

— În generozitatea ta, auguste stăpîn, ai putea să-mi redai libertatea după legi romane, căci...

— Știu ! Plinius, cu grija lui pentru amănunt, care de altfel nu mă plictisește niciodată, îmi scrie foarte pe scurt povestea vieții tale. Ai la tine actul de eliberare semnat de regele Pacorus ?

— Da, stăpîne, zise Callidromus scoțînd din sîn sulul.

Traian îl luă, îi admiră pecetea și-l desfăcu, săltîndu-și sprîncenele a uimire :

— E întocmit în elină. Pot să-l citesc și eu. Bine, Callidromus... fiul lui Onomaios, lasă-mi-l ! Îmi voi pune cu plăcere semnătura alături de aceea a regelui regilor. Poți să te consideri de pe acum liber. Vei fi găzduit la palat și ți se va da un sclav care să te servească și care te

va conduce şi te va iniţia în tainele acestui Babilon apusean. Oare Babilonul partic mai seamănă cu acela pe care l-a cucerit Alexandros Macedoneanul ? Bine, bine, vom mai discuta noi. Îmi vei povesti pe-ndelete tot ce ştii despre ţările acelea de basm. Mergi sănătos !

Împăratul îi întinse mîna pentru sărutat şi lovind din palme, chemă sclavul care aştepta afară.

*

Ceea ce făcea Callidromus la palat era ţinut în mare taină. Nu lucra decît cu împăratul şi cîteodată cu unii dintre consilierii acestuia. La aceste convorbiri secrete nu erau admişi nici scribii şi tot ce trebuia notat se făcea de mîna lui Callidromus.

Către sfîrşitul iernii se strînseră astfel sute de pagini, o vastă lucrare ţinută într-un scrin a cărui cheie o păstra însuşi Traian.

Cu prilejul acestor întruniri, Callidromus îi cunoscuse pe Licinius Sura, pe arhitectul Apollodor, pe Nepos, Rufinus şi alţi cîţiva consilieri apropiaţi. Toţi aceştia apreciară inteligenţa, bunul simţ şi creşterea aleasă de care dădea dovadă. Arareori i se întîmpla să nu poată răspunde la vreo întrebare ori să-i lipsească vreo lămurire. De fapt în aceste discuţii strîns legate de tainica pregătire a războiului cu Parţii, el, care petrecuse nouă ani la curtea regelui Pacorus, era singurul în măsură să le comunice o sumedenie de lucruri reale, neînflorite de scriitori şi istorici. Lui însuşi, Parţia îi era indiferentă, mai bine zis chiar urîtă, căci acolo, printre străini îşi irosise anii cei mai frumoşi, departe de patrie şi de ai săi. Acum, cînd îşi reamintea de acele vremuri, i se părea ciudat cum putuse suporta viaţa pe acele meleaguri, unde totul îi era străin şi nimic aproape. Singurele fiinţe pe care le-a îndrăgit erau regele Pacorus, pe care îl regreta şi-l iubea cu respect şi de la distanţă, Urabi-cărturarul pe care l-a îndrăgit din toată inima şi nu avea taine pentru el. Mai era sclava Musa, care l-a prevenit de pericol şi acel păstor carduc din satul pierdut în munţii care l-au găzduit, dar aceştia doi aveau alt sînge în vine, străin de al parţilor, mai potolit, care nu întunecă raţiunea. Desigur, în acele ului-

toare vastităţi, în imperiul acela legănat în dulce visări, zguduit din cînd în cînd de cutremurătoare răscoale, printre oamenii aceia cu simţăminte schimbătoare i-au ieşit în cale şi fiinţe inimoase, bune şi înţelepte, dar el n-a stat să le aleagă şi nici n-a avut răgaz pentru aşa ceva. Pe demnitarii parţi, mîndri şi dispreţuitori, care îl răbdau pentru că se afla sub aripa ocrotitoare a monarhului, nu reuşise vreodată să-i înţeleagă, cu atît mai puţin să-i iubească. Pe acei, însă, care au hotărît să-l ucidă, indiferent dacă au avut sau nu motiv s-o facă, îi ura, şi ura asta neîmpăcată şi-o revărsa acum în informaţii amănunţite şi clare în faţa celor care urmau să-l răzbune.

Acum cînd visul său se împlinise pe jumătate, căci era din nou liber ca om şi se afla în lumea sa, spera să-şi vadă şi cealaltă jumătate împliniă. Scrisoarea pe care o aştepta de la Reggilianus din Siracusa, sosise între timp. Era o nouă nereuşită în căutările lui dar şi o consolare, deoarece aflase că Laberius Maximus nu avusese timp sau nu voise să-şi răscumpere sclavii de la daci, şi că urma celor pierduţi trebuie căutată în Dacia.

Găsi deci o clipă prielnică şi-l rugă pe împărat să-l lase pentru un timp, să-şi revadă locurile de baştină şi pe ai săi. Împăratul îi îngădui dar numai după ce vor termina treaba adică către începutul verii.

Pînă atunci mai avea trei luni de zile, timp destul ca să-i pună la încercare răbdarea şi neastîmpărul. Acum, cînd era liber şi se afla sub protecţia augustă îi va fi uşor să colinde meleagurile în căutări, nu se va strecura ca un oropsit, scos din lege, nu va mai fi prigonit şi umilit.

Gîndul de a o căuta pe Candida îl obseda, nu-l slăbea nici în somn nici în trezie. Era ca o poruncă : „S-o caut, s-o caut !“ sau „Trebuie s-o găsesc ! S-o găsesc cu orice preţ !“

Cîteodată, stînd de vorbă cu el însuşi, îşi punea întrebarea colţuroasă, rece şi străină : La ce bun ? După atîta timp ? La ce va duce acest fapt ? Oare vor mai putea să fie ei fericiţi ? Oare se vor recunoaşte acum, după ce s-au cunoscut ca adolescenţi fragezi şi încîntători ?

Atunci, ros de îndoială, îşi privea chipul în oglindă, dînd cu îndoială din cap. Nu mai era chipul aceluia pe care-l cunoscuse Candida, deşi era un chip impunător,

grav, adumbrit de o barbă neagră. Nu mai avea nimic din gingășia suplă a unui efeb căruia abia i-au dat tuleiele. Acum arăta ca un luptător aspru, mai călit și mai puternic. Dar ea oare cum arată, la cei douăzeci și cinci de ani ai ei ? Oare loviturile soartei nu i-au înăsprit trăsăturile, nu i-au împietrit inima ?

„Nu, își spunea cu dinții strînși, oricum ar fi, trebuie s-o caut, măcar în numele clipelor neasemuite, atît de puține, petrecute în preajma ei. Să-i caut, nu chipul de acum, ci chipul ei de atunci, lumina lăuntrică, zîmbetul, ochii lucitori, ca atunci cînd, mînă-n mînă, ascultam cîntecul vrăjit al privighetorilor."

Pînă și în tumultul marelui oraș, printre atîtea preocupări, frumuseți și ispite, gîndul intim, scump lui, întreținut de amintiri, nu-l slăbea, pășind alături de el ca a doua umbră, prin marea Urbe ce fremăta în jurul lui.

În drumul său către mult rîvnitul Tomis, fu silit de soartă să facă un salt imens între antipozi : ostilul și neînțelesul Ctesiphon și prietenoasa Romă. Marele oraș îl vrăjise, ca pe toți de altfel care îl văzuseră vreodată.

Rătăcea ceasuri în șir de-a lungul și de-a latul Urbei, niciodată sătul de privelişti. Cîte și mai cîte s-au îngrămădit în incinta ei de secole. Dar nu numai în incintă, în sacrul Pomerium, dar și dincolo de porțile ei, pe drumurile umbrite de pini foșnitori.

La început îl călăuzea sclavul, care îl ducea peste tot unde splendoarea Romei era la cea mai mare înălțime, străvechile temple, Capitoliul, arcurile de triumf, forurile, dintre care cel mai frumos și strălucitor era acela care era și cel mai nou, adică al lui Traian. Acolo văzu acea coloană de o sută de picioare, acoperită cu reliefurile războiului daco-roman. Cunoscu bibliotecile, teatrele și amfiteatrele Romei. Se minună în fața altarului „Ara Pacis", se reculese în fața lespezii negre a mormîntului lui Romulus, văzu Pantheonul, insula Tiberina, cea asemănătoare unei corăbii, se plimbă de-a lungul Viei Appia cu splendidele ei monumente funerare.

Curînd cunoștea Roma ca un adevărat roman și nu mai avea nevoie de călăuză. De atunci începu să descopere el însuși locuri de faimă bună sau rea, monumente străvechi uitate prin cartierele mărginașe, altare și statui din dum-

brăvi sau parcuri-grădini și dacă îi părea rău de ceva, era că nu le vede împreună cu iubita sa, a cărei nălucă îl urma mereu, oriunde s-ar fi aflat, amintindu-i de fericirea pierdută.

*

Într-o după-amiază de aprilie, Callidromus ieși la plimbare să se dezmorțească după atîta lucru obositor la cancelarie. Ocoli masa mare a Colosseului, se opri să bea apă la fîntîna Meta Sudans și porni pe Via Sacra înspre Forul Roman. Se opri puțin sub porticul bazilicii Iulia unde un orator își încerca elocința la cîțiva pași de un tînăr poet îmbăcat provocător, care își recita versurile pline de un patos găunos. I se păru ciudat că cei doi, atît de aproape, nu se tulburau unul pe altul. Lumea curioasă le dădea tîrcoale, dîndu-și ghionți și șoptindu-și impresiile la ureche.

Nu se opri să-i asculte. Își dăduse demult seama că sînt cu toții la fel de lipsiți de har. Pesemne cei înzestrați stăteau acasă, citindu-și operele într-un cerc restrîns de cunoscători sau prieteni.

Trecu strada ca să mai privească statuia unui bărbat care îi plăcea foarte mult. Artistul era un mare talent dacă reușise să insufle atîta viață acelui chip brăzdat de riduri adînci, cu arcada ochiului tăiată de o cicatrice. Chipul era aspru, hotărît și neînduplecat, dar ceva în privire, în zîmbetul reținut, trăda o trăsătură aparte, camuflată cu grijă, o trăsătură de duioșie și năzuință către sublim. Pe soclul statuii scria :

„Poporul și Senatul Roman lui Gaius Cassius Longinus pentru bărbăția și sacrificiul suprem — omagiu"...

Data, pusă alături, arăta că acest Longinus îi era contemporan și că murise acum șapte ani, dar Callidromus nu știa cine era și care i-a fost meritul.

Ajungînd în forul cel nou, a cărui piatră și marmură nu prinsese încă patina vremii și sclipea orbitor sub razele soarelui, se duse de-a dreptul la coloană și răsturnîndu-și capul pe spate se cufundă, nu știa nici el pentru a cîta oară, în studiul uimitorului relief care urca în spirală

pînă-n vîrful monumentului, oprindu-se sub capitelul pătrat şi larg, ca o streaşină. Căută cu privirea-i ageră una din ultimele scene de sus care îl reprezenta pe regele Decebal încolţit de călăreţi, îngenuncheat sub un copac, gata să-şi taie carotida cu vîrful sabiei sale curbate. Faptul că-l cunoscuse pe omul din imagine şi că soarta lui era legată strîns de a sa îi dădea fiori. Pentru acest rege-erou, el, Callidromus, era un instrument, el însuşi fiind o unealtă a soartei.

Multă lume se plimba prin forum. Unii se opreau să vadă scenele cioplite pe coloană. Auzi în spatele său o discuţie, căreia la început nu-i dădu nici o importanţă, ceva mai apoi, unul din glasuri i se păru cunoscut :

— Scumpe Hermadio, nu merit felicitările tale, o recunosc cu toată modestia. Ştii cine a fost acela care mi-a dat ideea de a decora Columna cu scene din războiul dacic ? Nu ştii ? E şi firesc, căci nu ai fost de faţă. Vezi, la început am conceput-o nudă, lustruită. Nu reprezenta decît înălţimea dealului nivelat pentru temeliile forului".

— Nu pot să-mi închipui cine ar putea să fie, răspunse al doilea glas.

— Închipuie-ţi, prietenul nostru Ariort !

— Ariort ? O zei ! Ilustre Apollodor, ai pus mîna pe o rană veche. Cît de mult îmi lipseşte acest suflet înflăcărat. La Apulum în Dacia, l-am întîlnit pe... (glasul scăzu pînă la şoaptă... am evocat cu el vechile noastre isprăvi.

Callidromus se întoarse şi întîlnind privirea lui Apollodor îi făcu o plecăciune.

— O, exclamă acela ! Ce coincidenţă ! Iată încă un prieten al lui Ariort. Hermadio, ţi-l prezint pe Callidromus, care e ca şi tine pe jumătate get. Get şi dac e acelaşi lucru, nu-i aşa ? Şi care a avut norocul să petreacă cîteva zile sub acoperişul casei lui Ariort, la Melitene, acolo unde acest vultur şi-a făcut cuibul. Nu-i aşa că lumea e mică ?

Hermadio îşi întinse braţele şi le strînse pe ale lui Callidromus cu multă căldură.

— Sînt fericit ! Prietenii lui Ariort sînt şi ai mei, dacă mă admiţi desigur, cinstite Callidromus ?

— Cu dragă inimă.

— Aştept cu nerăbdare să-mi povesteşti tot ce ai văzut.

— Prieteni, zise Apollodor, ce ar fi să veniţi la mine, să cinăm, să vorbim, să evocăm timpurile acelea de zbucium şi muncă ?

— Cinstea e mare şi mă copleşeşte, ilustre Apollodor, răspunse Callidromus cu modestie.

— Cinstea e a mea. Să mergem ! Şi făcînd semn sclavilor să-l urmeze cu lectica, porni pe jos între cei doi.

Pe drum, Callidromus află că Hermadio era ajutorul procuratorului imperial la minele de aur din Dacia şi venise după trei ani de zile să-şi vadă Roma natală, iar pe la idele lunii lui Iulius urma să se întoarcă la postul său.

În seara aceea, Callidromus le povesti din fir a păr odiseea şi păsul, uimindu-i deopotrivă pe amîndoi. Aflînd că tînărul are de gînd să plece în Dacia, să-şi caute iubita, Hermadio îi propuse să meargă împreună, să-i fie îndrumător şi călăuză, să-l ajute cu relaţiile sale să-şi atingă scopul. Totul însă era legat de condiţia pusă lui de către augustul său stăpîn de a termina lucrul la timp.

În timpul liber hoinăreau vorbind cu însufleţire ca doi eruditi ce erau, delectîndu-se cu descriera locurilor în care i-a aruncat soarta. Callidromus îi zugrăvi vechea Sarmizegetusa, cetatea de scaun a regelui Decebal, acum rasă de pe faţa pămîntului, iar Hermadio despre Noua Sarmizegetusa, Colonia Ulpia Traiana, oraş şi municipiu, întins şi prosper, la o oarecare depărtare de cea veche.

În comparaţie cu cealaltă călăuză a sa, sclavul din palat, Hermadio era un însoţitor nepreţuit, foarte învăţat şi cunoscător cu de-amănuntul al trecutului Romei. Callidromus care nu de mult se împăuna cu gîndul că nimic nu i-a scăpat, văzu cu uimire că nu cunoaşte încă multe despre Roma. Hermadio îl duse într-o străduţă numită Vicus Sceleratus [1], unde, demult, în negura vremurilor regele Servius Tullius fusese călcat de roţile carului condus de fiică-sa. Îi arătă locul tainic din dumbrava Furinei unde Caius Gracchus, urmărit de duşmani îi poruncise sclavului său credincios să-l omoare. Îl duse la mormîntul în care fusese îngropată de vie vestala Maximilla pentru că nu se lăsase pîngărită de Domitian, cezarul cel descreierat. Multe fapte ciudate şi lugubre s-au petrecut între

[1] Strada Blestemată.

zidurile Romei. Unele ieşite din comun şi legate de un loc ori monument s-au păstrat în memoria poporului, înfruntînd secolele. Dar erau şi multe vestigii plăcute, vesele şi luminoase : lespezi încrustate în ziduri, embleme, minunate fîntîni.

Trecînd odată peste podul lui Fabricius, Hermadio se opri la capătul lui dinspre teatrul lui Marcellus şi-i spuse cu tristeţe :

— Îţi aduci aminte de băiatul acela de doisprezece ani, pe care l-ai văzut şi l-ai mîngîiat în casa ilustrului Apollodor, atunci cînd ne-a invitat ? Acela care umblă la şcoală şi îngrijeşte biblioteca maestrului.

— Myro ?

— Da ! Ai o memorie bună. E un băiat ciudat şi visător. Acum trei ani a fost sclavul unui om ieşit din comun, ghicitorul Lupulus, care îşi exercita meseria aici, în locul acesta. Era un oropsit, orb şi mare mutilat, groaznic la chip, dar luminat de zei. Era deajuns să-şi treacă degetele pe fruntea cuiva ca să-i ghicească soarta fără greş. A murit aproape îndată ce şi-a văzut sclavul mult iubit, pe acest Myro, adăpostit şi ocrotit de generosul Apollodor. Acum băiatul este liber şi la majorat va primi o sumă mare de bani, strînsă de ghicitor în lunga lui viaţă. Vino să-ţi arăt piatra funerară pusă bătrînului de către Apollodor la rugăminţile lui Myro. Să trecem pe insulă.

Era o seară vîntoasă. Soarele roşu apunea printre nori vineţii. Sclavii bătrîni din azil măturau scările templului lui Esculap. Alţii, neputincioşi, şedeau pe trepte, încălzindu-şi oasele la ultimele raze. Hermadio coti la stînga şi ocolind clădirea se opri lîngă o lespede mare, sobră, mărginită de un chenar din frunze de iederă. Piatra se sprijinea de zidul din spate al spitalului, îndreptat către Tibru, în susul apei.

— Citeşte ! îl îndemnă Hermadio.

„Lui L. Spurius Lupulus
Stegar al Legiunii Fulminata
şi metoposcop luminat de zei,
tatălui său adoptiv,
sclavul recunoscător — Myro
a pus această piatră."

— Frumos gest de recunoştinţă, zise cu înduioşare Callidromus. Prin el omul continuă să trăiască printre noi, iar pomenirea celor care trec pe aici îi bucură spiritul.

— Desigur, prietene. Nu toţi oamenii au parte de aşa o pomenire şi într-un loc atît de umblat. Fără Apollodor, Myro n-ar fi reuşit să obţină permisiunea să aşeze lespedea într-un loc public. Păcat că bătrînul Lupulus s-a prăpădit. El ar fi putut să-ţi spună dacă iubita ta mai este în viaţă şi dacă te aşteaptă.

— Poate că e mai bine să nu cunosc adevărul, răspunse Callidromus întristat, cel puţin deocamdată.

— Iartă-mă prietene ! Ţi-am răscolit fără să vreau durerea.

— N-am ce să-ţi iert, căci eu însumi o răscolesc mereu.

. . . . . .

La îndemnul lui Hermadio, Callidromus îl însoţi de cîteva ori în casa sculptorului Salubrius, socrul lui Ariort.

Aflînd că oaspetele lor trăise sub acoperişul copiilor lor de la Melitene, bătrînii s-au bucurat nespus, asaltîndu-l cu întrebări. E drept, primeau din cînd în cînd veşti scrise de la copii, dar faptul că el i-a văzut cu ochii lui, că le-a vorbit, că a ţinut în braţe pe scumpul lor nepoţel, avea pentru ei un preţ deosebit.

Cu darul său de a povesti, Callidromus a evocat acele zile, le-a descris minunatele isprăvi ale lui Ariort, frumoasa casă în care trăiau, tot atît de comod cum ar fi trăit la Roma. Fiica lor Octavia e sănătoasă şi rar i-a fost dat să vadă o mamă mai duioasă, o matroană mai demnă şi mai frumoasă.

— Este adevărat, îşi încheie el povestirea, că Octavia tînjeşte cîteodată după voi, şi după meleagurile natale. Dealtfel şi Ariort ar vrea să revadă Roma, pe care a îndrăgit-o, dar aşa e soarta militarilor — mereu să fie în alt loc. Totuşi Ariort are speranţe să plece de acolo. Avea de gînd să se ducă la Nicomedia, cred că a şi fost în lipsa mea, să-l roage pe ilustrul Plinius să-l ajute în acest scop.

— Zeii să te audă şi gura să-ţi fie oracol bun, răspunse oftînd meşterul Salubrius. Nu-ţi închipui cît de mult tîn-

jim după copiii noştri şi dacă visul de a-i vedea se va împlini, vom fi nespus de fericiţi.

— Cinstite Callidromus, adăugă matroana Lavinia, te vom pomeni mereu în rugile noastre. Din cîte ne-ai povestit, viaţa ta n-a fost presărată cu flori, drumurile vieţii au fost lungi şi anevoioase ca şi ale eroului din vechime Ulisse, la fel de statornic ca şi tine. Fie ca divinul Mercurius, isteţ şi iute de picior, să te călăuzească şi să te ajute s-o găseşti pe aceea pe care o cauţi. E un simţămînt frumos şi nu poate să nu fie răsplătit pînă la urmă.

— În casa noastră, încheie Salubrius, vei fi întotdeauna binevenit. Ori de cîte ori te vei întoarce la Roma să nu uiţi să ne calci pragul !

Însoţit de binecuvîntări şi urări de bine, Callidromus plecă din mijlocul lor înviorat sufleteşte. Faptul că augustul său stăpîn îl învoi să plece pînă la sfîrşitul toamnei şi că va pleca în Dacia însoţit de Hermadio, îi umplea inima de speranţe noi.

*

Obişnuit cu gîndul că soarta îl loveşte tocmai atunci cînd viaţa pare să-i ofere liniştea către care năzuia neîncetat, liniştea pe care şi-o visa în preajma iubitei, Callidromus trecea prin stări potrivnice, de la cea mai optimistă exuberanţă la cea mai cumplită deznădejde. El nu-şi clama îndoielile lumii întregi şi în clipe de îndoială se cripsa, rămînînd tăcut şi înnegurat. Se obişnuise să umble cu capul în pămînt, parcă îi era teamă să nu zărească cu cîteva clipe mai înainte chipul întunecat al necruţătoarei Electo, tăind firul fatal al faptelor.

Aşa se face că pornind la drum către meleagurile natale, însoţit de un om inimos, binevoitor, care în scurt timp îi devenise prieten, nu fu în stare să preţuiască pe de-a întregul deliciile unei asemenea călătorii.

Hermadio ştia să citească în suflete, mai ales în acela al lui Callidromus, deschis şi nepervertit, aşa că, pe cît se putea, îl lăsa în voia lui. Fără să-i poarte ranchiună şi fără să se supere, de la un timp nu mai încerca să-l scoată din sumbra pîndă la care se osîndise singur în aşa măsură încît

nici graba, atît de firească la cei ce se îndreaptă către obîrşii, nu-l zorea.

Cîteodată i se părea că însoţitorul său caută să întîrzie, să amîne, să îndepărteze clipa adeveririi de care depindea fericirea sa.

Dar Hermadio mai ştia că timpul este necruţător cu memoria şi că adesea o şterge pînă şi pe cea mai tenace din cîte sînt. Şi pentru Callidromus timpul ar fi putut să lucreze ca cel mai priceput vraci, dar nu prea se încredea în presupunerea sa ştiind cît de statornic în simţăminte era tovarăşul său de drum.

Într-o zi, ne mai putînd suporta privelişte tristeţii şi ca să-l cruţe de durere, îi spuse cu o nespusă blîndeţe în glas :

— De ce te perpeleşti atît, Callidromus ? Deocamdată nu e nimica pierdut. A deplînge înainte de vreme ceea ce ar putea să fie prilej de bucurie, este nesăbuit, nu crezi ? Ca un om inimos ce eşti, ai să cercetezi, ai să cauţi, ai să faci tot ce-ţi stă în putinţă. Cum va fi pînă la urmă numai Nemesis, cea mai tainică şi cea mai ascunsă zeitate din cîte sînt pe lume, o ştie. Înnegurarea nu duce la nimic bun, poate doar la otrăvirea sufletului.

După cincisprezece zile de mers cu carul, corabia şi călare, ajunseră pe malul Danubiului şi trecură dincolo, la Dierna.

*

Toată vara colindă Callidromus oraşele, tîrgurile, satele. Poposea îndelung, căuta, întreba, cerceta cu o tenacitate uimitoare, dar nimeni nu-i putea da nici cel mai mic indiciu despre Candida, tatăl ei, ori vreun alt domestic al lui Laberius Maximus.

Adesea, cînd treburile îi dădeau răgaz, Hermadio îl însoţea, ajutîndu-l după puterile sale.

La Apulum, unde-şi avea reşedinţa administatorul minelor de aur — Hermias, a cărui mînă dreaptă era, Hermadio îl duse din capul locului la Flavius Martinus Asdus, centurionul falnic, comandantul gărzilor din regiune. Acesta avea în evidenţa sa toate mutările, sosirile şi plecările în sînul populaţiei, dar nici acesta nu a fost în stare să-i

dea vreun semn şi fu de părere că Vitalis cu ai lui se mutase din regiune de mult, poate îndată după terminarea războiului, atunci cînd încă n-au fost puse bazele administraţiei romane la Apulum.

Făcuse o mulţime de cunoştinţe printre localnici, minunîndu-se cîtă lume venise aici din imperiu şi cît de repede se căpătuise pe aceste meleaguri bogate şi mănoase. În scurt timp ştiau cu toţii despre păsul său. Unii se mirau de cîtă statornicie este în stare un om după scurgerea atîtor ani, alţii se nedumereau de ce-şi bate capul pentru o femeie oarecare, pe care o cunoscuse puţin timp cînd, aşa cum era şi arăta, putea să facă o partidă strălucită şi să facă avere chiar aici în Dacia unde bărbaţii de soiul lui erau atît de rari.

Pe la mijlocul lunii septembrie, Hermadio îl duse la cel mai bun prieten al său şi al lui Ariort, libertul Flavius Fortunatus, fost negustor de olărie iar acum agricultor într-o localitate vecină cu Apulum, aflătoare la vreo zece mile de acolo. Locurile erau încîntătoare. Un cătun dacic de vreo douăzeci de gospodării cu livezi şi vii, printre dealuri împădurite. Gospodăria lui Fortunatus, solidă ca o cetate, aşezată pe un plai întins printre codrii de fag, era mare şi înfloritoare.

Aflînd că vine din Roma, neştiind cine este şi văzîndu-l atît de arătos, Fortunatus îl privi cu răceală, ba chiar cu teamă, dar Hemadio îl lămuri pe loc cu ce fel de om are de-a face. Stinghereala îi pieri într-o clipă cînd află că oaspetele său îl cunoaşte pe Ariort şi chiar a stat sub acoperişul acestuia la Melitene. Gheaţa a fost spartă la un ulcior de vin bun şi Callidromus cunoscu uluitoarea poveste a gazdei care nu era Fortunatus decît pentru ochii lumii, dar care cu adevărat era Andena, oşteanul lui Ariort şi pe vremuri un celebru gladiator la Roma.

De bună seamă pe meleagul acela pustiu şi departe de zbuciumul oraşelor, Callidromus nu află nimic despre Candida, dar acele cîteva zile petrecute sub acoperişul ospitalier, printre oameni inimoşi îi prinse bine. Cunoscîndu-i soţia, o localnică voinică şi cei doi copii mici, îşi dori o fericire la fel cu a lui Andena. Cuprins de neastîmpăr şi dîndu-şi seama că zăbovirile mai mult îl îndepărtează decît îl apropie de ţintă, îşi luă rămas bun de

la bunii oameni şi plecă împreună cu Hermadio la Apulum, de unde singur se îndreptă către Drobeta, ultima localitate rămasă necercetată în Dacia.

Nişte slujbaşi municipali, care au stat la Drobeta încă înaintea ostilităţilor, îl asigurară că şi după primul război, Decebal a fost obligat să elibereze captivii, şi cetăţenii romani aciuaţi la el, şi că era firesc ca servitorii unui guvernator să fie eliberaţi atunci, adică acum zece ani. Trupele romane de ocupaţie au instituit un control sever, căruia nu putea să-i scape un singur om, cu atît mai mult un grup de vreo douăzeci de inşi.

Nu putu să afle mai mult, iar despre domesticii lui Laberius Maximus nu ştia nimeni nimic.

Era primul şi cel mai bun indiciu şi-i păru rău că-şi irosise timpul cu cercetări în Dacia. Jumătate din timpul oferit lui pentru căutări trecuse. Trebuia să se grăbească, de aceea se îmbarcă pe o corabie şi pluti la vale pe Dunăriu pînă la Durostorum, unde pe vremuri se afla cartierul general al lui Laberius Maximus.

Nici în această localitate, unde în pofida anilor scurşi, numele guvernatorului Moesiei era încă adesea pomenit, Callidromus nu dădu de urma celor căutaţi. Era gata să plece, cînd, cu totul întîmplător cunoscu un scrib bătrîn care a lucrat în cancelaria guvernatorului. Acesta îşi amintea de scrisoarea secretarului lui Decebal, Bicilis, în care se propunea răscumpărarea servilor, dar Laberius o pusese deoparte, ca s-o uite apoi pe fundul lăzii. Nu era în firea lui să încheie afaceri în pierdere. Pe urmă veni schimbarea şi exilul. Bătrînul scrib era de părere că eliberarea sclavilor se datoreşte trupelor romane îndată după război şi nicidecum unei alte cauze.

— L-am cunoscut bine pe Vitalis, zise el în încheiere. Era un servitor pe măsura patronului său, avar şi hrăpăreţ. Nu-mi amintesc nimica bun despre el, dar îndrăznesc să-ţi dau un sfat. Caută-l pe Vitalis la locul lui de baştină, la Dionysopolis. Dacă n-a pierit în timpul războiului, sînt sigur că s-a reîntors acasă la averea lui. Aşa e omul, oricîte piedici îi pui în cale, el tot la obîrşie trage.

Înviorat de sfatul înţelept, Callidromus porni neîntîrziat către Dionysopolis, şi în a cincea zi înaintea calen-

delor lui octombrie, se afla la porţile oraşului de pe malul mării, atît de aproape de Tomis.

Aici, în sfîrşit, află de la stăpînul hanului unde se oprise, ceea ce de atîta timp nimeni n-a putut să-i spună.

Spre norocul său, tabernarius era vorbăreţ.

— Îl cauţi pe Vitalis, nobile călător ? întrebă acesta. Sînt atîţia ani de atunci şi ar fi firesc să uit că a existat vreodată. Dar ce treabă ai cu el ?

Emoţionat, Callidromus fu gata să-i aştearnă păsul său, dar vorbele omului i se părură ciudate şi se opri la timp. După felul în care îl sfredelea cu ochii simţea că ştie multe, dar nu e dispus să vorbească de pomană.

— Vin din partea unui prieten de al său cu o scrisoare.

— Scrisoare, zici ? întrebă acela cu îndoială. Eşti prea arătos şi falnic ca să faci pe curierul unuia ca Vitalis.

— Totuşi...

— Nu prea a avut prieteni, îl întrerupse vorbăreţul. Poate doar fostul său patron pe care-l ajuta în afacerile lui murdare.

— De ce-l vorbeşti de rău ?

— De ce ? Au trecut mulţi ani de-atunci iar eu tot nu-l pot uita. A plecat de aici pe furiş, ca un hoţ, şi a uitat să-mi plătească marfa. Pesemne avea nevoie de vin bun pentru drum şi l-a luat pe datorie, de douăzeci de denari.

— Nu mă interesează ca om. Vreau să-i înmînez scrisoarea. Unde a plecat ?

— Şi cu datoria cum rămîne ?

— Te voi despăgubi eu, la nevoie. Spune-mi unde a plecat ?

Tabernarius se scărpină sub tichie şi ochii îi luciră de lăcomie. Întinse mîna fără să mai adauge un cuvînt.

Callidromus scoase banii din pungă şi-i puse în palmă.

— Vorbeşte !

— Îţi mulţumesc, nobile ! Acum cred că Vitalis a avut prieteni. Cînd îi vei da de urmă, cere-i banii înapoi, ca să nu rămîi în pagubă. Mi-e teamă să nu te dezamăgesc, căci Vitalis n-a spus nimănui unde se duce. Stai, nu te mînia ! Îţi voi găsi eu omul care ştie ceva. Poate ţie o să-ţi spună. Tot ce ştiu este că Vitalis a luat-o către Trimontium şi

că n-avea de gînd să se aciuiască acolo, căci e prea aproape de Dionysopolis, iar el avea ceva de ascuns lumii.

— Ce anume ? Vorbeşte, doar ţi-am dat banii !

— Plecase departe de locurile natale din pricina fiicei sale Candida.

— Nu înţeleg ! spuse Callidromus cu vocea sugrumată de emoţie.

— De bună seamă. Cum vrei să înţelegi dacă nu ţi-am spus totul. Fiică-sa... scăzu vocea pînă la şoaptă, deşi nu era nimeni în încăpere... făcuse un copil cu un sclav, cît au stat în robie la daci. Dar ce ai, nobile, de ai pălit aşa ? În sfîrşit, nu mă priveşte ce ai avut cu ei. Vitalis şi-a părăsit meleagul de baştină, pentru că nu voia ca ruşinea fiicei sale să ajungă în gura lumii.

Callidromus se sprijini de masă şi după ce-şi birui slăbiciunea de o clipă, zise :

— Vreau să vorbesc cu omul acela !

. . . . . .

Omul cu care stăpînul tabernei îi înlesnise întrevederea nu era prea plăcut ca înfăţişare. Era un ţăran între două vîrste, greoi şi posac. Intră stînjenit şi chiar din prag îi zise :

— Sînt Statius şi am venit ! Pe tine cum te cheamă ?

— Callidromus.

— Aha ! făcu el şi-l privi un timp tăcut.

— Întocmai cum mi te-a zugrăvit ea, zise într-un tîrziu, doar că eşti acum mai în vîrstă.

— Cine, ea ? întrebă Callidromus cu jumătate glas.

— Cine să fie ? Candida !

Cuprins de neastîmpăr, se apropie de Statius şi punîndu-i mîinile pe umeri, îl zgîlţîi.

— Nu mă chinui. Spune-mi, spune-mi tot ! Vino ! Şezi aici şi bea ! E un vin bun.

Omul se luminâ puţin la chip. Vărsă un strop pe jos şi bău cu plăcere, încet, se şterse la gură şi zise :

— După ce nu te-ai grăbit timp de zece ani, acum te-a apucat graba.

Văzînd apoi cum se perpeleşte, adăugă cu înţelegere :

— Știu. N-ai putut. Dacă o mai cauți după atîta amar de timp, înseamnă că o iubești.

— Nespus de mult, Statius.

— Altul nu și-ar fi bătut capul atîta pentru o dragoste din prima tinerețe. De mult și-ar fi găsit alta, mai ales tu, cu înfățișarea ta. Eu unul, te înțeleg. Așa cum sînt — țăran necioplit — sînt om liber și pun cinstea mai presus de orice.

Callidromus nu putea să priceapă de ce o lungește atît, dar omul își bău vinul, își șterse gura cu dosul palmei și băgînd mîna în sîn scoase un sul mic de pergament legat cu o sforicică roșie. Îl ținu departe de mîna întinsă a lui Callidromus și zise :

— De aceea ți-am vorbit de cinstea mea, pentru că prețuiesc pe Candida mai mult ca pe oricine în lume. Pe vremuri cînd era fetiță iar eu zăceam răpus de lingoare, m-au părăsit cu toții de teama molipsirii și numai ea venea pe ascuns să-mi răcorească fruntea și să mă hrănească. Ea și o babă care nu mai e în viață. Înainte de a pleca de aici cu nesuferitul ei tată, m-a rugat cu lacrimi în ochi să aștept întoarcerea ta ca să-ți spun unele lucruri. Apoi trecură anii, poate patru, poate cinci, nu mai țin minte, cînd prin părțile noastre s-a abătut un negustor de mărunțișuri. M-a găsit și mi-a dat acest răvaș pentru tine, dacă vei veni. Mi-a spus și din gură, căci eu nu știu să citesc, că ea se află la Dyrrachium [1], pe unde o mai fi și tîrgul acesta, și că nu s-a căsătorit.

— Am auzit, întrebă Callidromus cu glasul stins, că are un copil.

— Asta ai să afli poate din răvașul acesta. Citește-l !

Îl desfăcu cu mîini tremurînde și-l citi cu ochii împăienjeniți de lacrimi.

„Iubitului meu Callidromus, salut din depărtări,

Inima-mi spune că nu te-ai prăpădit, că te vei întoarce și mă vei căuta. Te văd mereu în visele mele și ar fi păcat să nu fie adevărat. Au trecut cinci ani de cînd soarta te-a smuls de lîngă mine. Poate că te-ai însurat și ai copii, eu însă te voi aștepta mereu, chiar dacă vor trece de două ori pe atîta, anii nemiloși. Te voi aștepta împreună

[1] Dyrrachium = Durazzo sau Dures în Albania.

cu scumpul meu Dionysius, fiul tău. I-am dat numele acesta în cinstea patronului casei tale — zeul Dionysos, şi în pomenirea locului meu de baştină, oraşul închinat acestuia. Lumea din Dyrrachium mă crede văduvă, iar tata, după multe şi zadarnice încercări de a mă mărita, s-a obişnuit şi s-a împăcat. Cînd te visez, mă trezesc strigîndu-te pe nume. Vino, iubite ! Mă vei găsi nu departe de poarta apuseană, în afara zidurilor.

Dacă eşti sănătos, e bine ! Eu, Candida, credincioasa ta soţie şi fiul tău sîntem sănătoşi."

Callidromus îşi îngropă faţa în mîini şi rămase un timp beat de fericire. Îl trezi glasul răguşit al lui Statius :

— Pot să-mi mai torn din vinul acesta bun, cinstite Callidromus ? Tabernarius nu ne răsfaţă cu aşa ceva. Vreau să beau în sănătatea unei familii care se va întregi, curînd.

— Omule bun, spuse cu emoţie Callidromus, trezindu-se din visare, nu voi uita cît voi trăi, serviciul nepreţuit ce mi l-ai făcut. Aş vrea să te răsplătesc după puterile mele.

Scoase punga şi începu să-i desfacă baierele.

Statius însă se sculă brusc.

— Dacă e vorba de bani, să mă ierţi ! Am şi eu o datorie faţă de Candida şi sîntem chit. Mulţumirea ta mi-e de ajuns.

— Iartă-mă, Statius ! N-am vrut să te jignesc.

— Atunci bea cu mine pentru Candida ! S-o regăseşti frumoasă şi sănătoasă. Uva ! [1]

*

Toamna bătea la poarta meleagurilor acelora, vestind scurtarea zilelor, împrăştiind primele culori vii peste codrii şi livezi. Din văzduhul senin şi înmărmurit, din răcoarea dimineţilor, din soarele potolit al amiezii se revărsa o dulce melancolie.

Cu toată graba şi goana cu care Callidromus parcursese drumul lung prin Thracia, Macedonia şi Epir, zilele se crestau iute pe răbojul vremii.

Cînd, în sfîrşit, ajunsese la Dyrrachium, din timpul lăsat lui pentru cercetări nu mai rămăseseră decît două

[1] Uva : urare latinească. Uva : struguri.

decade, prea puţin chiar pentru a ajunge la Roma, traversînd marea pe o vreme care începuse să se strice. El însă nu se gîndea decît la clipa cînd o va revedea pe Candida.

Cu toată ora tîrzie, tăie oraşul în lungul lui, grăbindu-se către poarta lui apuseană. Ieşind în afara zidurilor, începu să întrebe pe la casele răzleţe ale gospodăriilor înşirate de-a lungul drumului şi în curînd dădu de un gospodar care-l cunoştea pe Vitalis, dar care îl năuci cu teribila veste, că familia celui căutat se mutase acum trei ani de zile la Salona, oraşul aflat la o sută treizeci de mile mai spre miazănoapte de Dyrrachium. Zicea că treburile lui Vitalis nu mergeau prea bine, că pămîntul nu este prea roditor şi că se folosise de prilejul că un unchi al răposatei sale soţii, îi lăsase, ca singurul lui moştenitor, o gospodărie prosperă, se mută la Salona.

Dezamăgirea întipărită pe chipul lui Callidromus şi starea de oboseală a acestuia, înmuiară inima gospodarului şi-l pofti să petreacă noaptea sub acoperişul lui.

Cu toată oboseala, nu putu să adoarmă pînă tîrziu, rumegînd din nou şi iar din nou, gîndurile-i triste. Nu se mai îndoia că soarta îi pusese gînd rău, dîndu-i lovituri peste lovituri, vrînd pe semne să-l doboare la pămînt. Numai gîndul luminos că iubita îl aşteaptă şi că are un fiu, reuşiră să restabilească cumpăna, să-i însufle din nou curajul de a se împotrivi destinului. Ce era de făcut ? Inima îl îndemna cu înflăcărare să lase totul baltă, să se ducă s-o caute la Salona, s-o liniştească. Mintea îl convingea că ar fi nesăbuit, acum, cînd nu i-au rămas decît zile numărate pentru a se înfăţişa împăratului. Să se abată din drum şi să întîrzie însemna să atragă o altă năpastă pe capul său. La ce i-ar folosi regăsirea celor dragi dacă ar fi pierdut încrederea augustului său stăpîn şi poate chiar ar fi atras mînia şi pedeapsa acestuia. Treaba la care se ducea nu era joacă, ci înalte treburi politiceşti.

După un zbucium lung, se hotărî să trimeată printr-un om plătit bine, o scrisoare Candidei, s-o prevină şi s-o liniştească. Îşi dădu însă repede seama de riscurile acestei acţiuni. Omul ar fi putut să-l înşele, ori să n-o găsească, deoarece gazda nu ştia unde anume în Salona locuieşte

Vitalis. Scrisoarea ar putea să ajungă în mîna tatălui, care nu-l iubea şi nu-l dorea şi să-l împingă la un act nesăbuit, bunăoară să schimbe din nou localitatea. Nu-şi dorea astfel de încurcături. Cine ştie ? De atunci au mai trecut cinci ani. Poate Candida tot aşteptîndu-l, pînă la urmă a cedat stăruinţelor părintelui ei şi s-a căsătorit. N-ar fi vrut să-i tulbure fericirea precară în nici un fel.

Tot înnodînd şi deznodînd acest gînd, se hotărî, pînă la urmă, să facă altceva : să plece de zor la Roma şi să trimeată de acolo un om de încredere care să cerceteze cu grijă şi să facă totul după cuviinţă dacă, bineînţeles, împăratul nu se va îndura să-l lase să plece din nou pe ei însuşi.

Ajungînd la răscruce, îşi dădu seama pe care drum e bine să-l apuce, dacă vrea să fie fericit cu adevărat. Abia după ce se potoli galopul nebunesc al gîndurilor, simţi cît e de obosit şi treptat-treptat se lăsă furat de somnul binefăcător.

PARTEA A PATRA

Bellum erat in cervicibus

(Războiul era pe grumazul tuturor)

Odihnit şi bine dispus, Traian părăsi Trimontium din Thracia, unde în drum spre Athena zăbovise cîteva zile pentru a face o cură de ape tămăduitoare.

Philipopolis cum îi spunea pe vremuri, acest oraş frumos, ridicat pe trei coline îi era tare drag împăratului. Chiar şi în timpul războiului cu dacii, atunci cînd răgazul îi îngăduia, se abătea într-acolo.

Cu toată toamna tîrzie, timpul se menţinea frumos şi călduros. Totuşi, pentru a preveni neplăcerile unei călătorii pe timp ploios, care nu va pregeta să vină, împăratul dădu poruncă de plecare. Plănuia să sosească în Syria, unde îşi stabilise cartierul general în marea cetate Antiohia, la calendele lunii ianuarie, iar pînă atunci să se oprească pentru scurte popasuri în diferite localităţi, capitale de provincii. Athenei îi rezervase mai multe zile, socotind-o capitala spirituală a întregii lumi civilizate şi locul de întrunire a marilor bogătaşi ai lumii elene.

După ce cugetă adînc şi cumpăni îndelung, Traian era hotărît să înceapă războiul cu parţii. Ştia că altfel nu se poate, că din toate prilejurile, pe care le avea Roma timp de secole, acesta era cel mai prielnic, iar motivul pentru declanşarea ostilităţilor avea greutate.

De un an de zile scrisorile, pecetluite de însuşi împăratul, porneau cu zecile în patru zări. Ciudate şi neînţelese mişcări de trupe se produseră pe tot teritoriul vast al imperiului. Corăbii nenumărate brăzdau într-una Mare Nostrum [1] de la Coloanele lui Hercule [2] pînă-n Propontida

[1] Mare Nostrum : Marea Mediterană.
[2] Coloanele lui Hercule : Strîmtoarea Gibraltar.

și de la Massilia pînă la Alexandria, transportînd trupe și provizii.

De la războiul cu dacii nu s-au mai văzut asemenea pregătiri, ba chiar mult mai mari căci și imperiul partic era vast, dar cu toată taina în care erau învăluite toată lumea aflase că va fi război.

Lumea elenistică trăia clipe de euforie. Tot ce era legat de negustorie și cine nu era ? Negustorii mari și mici, armatorii, navigatorii, artiștii și meseriașii, producătorii de bunuri de tot felul și nenumăraţii cetățeni dornici de a cumpăra lucruri rare și de soi visau zdrobirea puterii parţilor, care le astupa zările către Orientul îndepărtat, către lumea aceea de basm de unde veneau cele mai rare, mai scumpe și mai rafinate mărfuri, unele extrem de necesare și greu de găsit.

Erau siguri că Traian va termina odată pentru totdeauna cu monștrii care păzeau porțile către Arabia, India, China și Insulele miraculoase despre care vorbeau negustorii străini, sosiţi din depărtări dar pe care nimeni din lumea romană nu le-a văzut vreodată.

Dar nu numai pentru asta voia Roma să distrugă imperiul partic, căci pînă la urmă, mărfurile Orientului, deși mult scumpite la diferite vămi, ajungeau și în pieţele Apusului. Motivul principal era veșnica amenințare. Prea necuprins era imperiul partic, prea multe popoare războinice se vînzoleau pe întinderea lui, dominîndu-l pe rînd, dar cu aceeași vigoare din vremuri uitate, fără să se risipească, dimpotrivă, adunîndu-se și unindu-se cu atît mai vîrtos. Apariţia unui rege puternic, energic, de talia lui Cyrus ori Xerxes, de pe vremuri, ar putea fi fatală Romei. Nu o dată oștile partice au cotropit și au devastat provinciile orientale ale imperiului roman. Mari generali ca Luculus, Crassus, Antonius au fost crunt bătuţi, iar romanii, cu mari sacrificii, n-au reușit decît să menţină o pace șubredă între hotarele ușor de trecut.

Momentul era bine ales. Roma era în culmea puterii. Germanii și dacii, supuși, împărat capabil, genial strateg și bun politician. Legiuni multe și călite în lupte. Visteria plină, iar recoltele, slavă zeilor, îmbelșugate.

De cealaltă parte — rege slab. Revolte ale neamurilor periferice. Politică prostească şi nesăbuită. Ţara slăbită de molime şi secetă.

Războiul era pe grumazul tuturor.

Suita împărătească era numeroasă. Traian îl luase cu el pe Exedares, fostul rege, vasal al romanilor, izgonit din Armenia de regele parţilor Chosroes. Îl luase ca să-l reinstaleze pe tron. Acesta de fapt era pretextul formal al războiului. Îl însoţeau în drum : guvernatorul Egiptului Pompeius Planta, bun prieten ; arhitectul Apollodor din Damasc care terminînd construcţia forului, căpătase permisiunea să se ducă la locul său de baştină ; Livianus, comandantul gărzii imperiale, cu cinci sute de călăreţi ; Balbus, topograful militar, cu ajutoarele sale ; Criton medicul său personal ; preoţii, augurii, mulţi învăţaţi în diverse domenii, liberţii secretari, printre care şi Callidromus şi o sumedenie de scribi-copişti şi sclavi de corvoadă.

Alaiul se lungea pe o milă întreagă, căci era urmat de care cu poveri necesare unei lungi călătorii imperiale, cai de călărie, lectici mari şi mici, care de voiaj acoperite.

Callidromus pleca în Orient cu inima grea. Împăratul, din capul locului, îi dădu să înţeleagă că nu-l va mai lăsa să plece de lîngă el tocmai acum cînd avea nevoie mai mare de prezenţa lui. N-avea încotro. Îi datora totul împăratului şi nu voia să piardă bunăvoinţa sa pe viitor, tocmai atunci cînd va avea mai mult nevoie de ea.

Se întorsese la Roma, tocmai la timp, căci împăratul a întrebat de el. Cînd se prezintă la datorie Traian nu era singur. Pe masa mare erau desfăşurate planuri şi hărţi deasupra cărora erau aplecaţi Apollodor şi Balbus.

— Ah ! Iată-te în sfîrşit ! zise Traian întinzîndu-i mîna pentru sărutat. Ai sosit tocmai la timp. Se întoarse apoi spre cei doi şi continuă discuţia :

— Nu, Balbus, n-ai să mă convingi. Orice amînare este împotriva noastră. De ce la primăvară ? O campanie înţeleaptă se pregăteşte iarna şi iată că ea ne bate la uşă. Vreau să am totul pregătit, ca la idele lui aprilie să pornesc, să am toată vara în faţă. De aceea sînt tulburat şi

neliniştit. Nu căuta să mă abaţi de la gîndul meu, ca să nu-mi agravezi starea aceasta de tensiune".

Balbus, necomunicativ şi taciturn, nu mai spuse nimic, înclină doar capul.

— Văd, văd prea bine, continuă Traian, că nu te-am convins, că nu mă aprobi, că te supui doar voinţei cezarului. Dar tu nu eşti un om al mării, eşti eminamente terestru şi argumentul tău cel mai de seamă, că iarna nu se poate naviga este şubred. Aşa s-a crezut pe vremuri, din comoditate, deoarece şi marinarii au dreptul la odihnă şi nu le place frigul şi vîntul turbat. Totuşi curierii mei, la nevoie, brăzdează marea şi iarna şi nu li se întîmplă nimic grav. Socot că a venit timpul să ne cuprindem de sensul acelui „n-avem încotro". Apollodor, tu ce părere ai ?

— Eu, auguste, nu mă pricep în acest domeniu şi te sfătuiesc să încerci părerea lui Callidromus — om al mării şi încă din tagma cea mai îndrăzneaţă — a negustorilor.

— Aşa este ! exclamă împăratul. Apropie-te tinere şi lămureşte-ne ! Cred că ai fost atent la discuţia noastră ?

Într-adevăr Callidromus care era foarte atent şi luase în gînd partea lui Balbus, adică a amînării, se apropie, tuşind uşor ca să-şi dreagă vocea. Nu era însă un om care să susţină neadevăruri, chiar dacă acestea îi conveneau, de aceea zise :

— Doamne, tu ai atîţia corăbieri, navarhi şi prefecţi navali iscusiţi, încît mi-e ruşine să-mi spun umila părere.

Balbus îl privi cu viu interes iar împăratul, încurajîndu-l cu zîmbetul, zise :

— Tocmai de aceea. Doresc să ştiu părerea tuturor celor devotaţi mie, căci sînt sigur că nu mă vor minţi de dragul minciunii".

— Doamne, chiar acum cîteva zile am traversat Adriatica pe o corabie greoaie. După tradiţie, anotimpul navigaţiei s-a încheiat şi în porturi s-au oficiat servicii divine pentru îmbunarea zeului Foseidon, dar vremea se menţine frumoasă. Vînturile bat ceva mai tare dar cu regularitate. Marinarii bătrîni spun că aşa ceva se întîmplă rar, dar cînd se întîmplă ţine pînă-n Saturnalii. Navigatorii din Tomisul meu natal nu se sperie dacă vremea rea îi prinde

iarna în larg. Ei veghează și lucrează în schimburi dese, îmbrăcați gros. Furtunile de vară, adeseori sînt mai năpraznice decît cele din alte anotimpuri, iar cînd e vorba să te înec, e tot una cum e apa — caldă ori înghețată. Totul e strîns legat de împrejurare. Cînd aceasta îl înghesuie, corăbierul își încredințează viața zeilor atotputernici și pornește fără teamă în necunoscut. Sînt reguli pe care nu le știu atît din propria mea experiență care e încă neînsemnată, cît din spusele celor încercați".

Traian îi privi triumfător pe sfetnicii săi și zise :

— Iată și părerea unui om al mării și pun mai mult preț pe ea decît pe orice altă părere. Mai ai ceva de spus, Balbus ?

— Nu, auguste ! Acest tînăr inimos m-a convins.

— Mă bucur, pentru că nu prețuiesc nimic pe lume mai mult decît armonia, și dacă nu a existat niciodată armonie între romani și parți, s-o facem ! Chiar și fără voia lor.

. . . . . .

Cînd alaiul împărătesc trecuse hotarul între provinciile Thracia și Macedonia, îi prinse o ploaie caldă, deasă ca în miez de vară, care însă încetă tot atît de brusc, după cum începuse. Lumea era mirată și surprinsă, mai ales cînd pe cerul limpezit se bolti un splendid curcubeu, o gigantică punte irizată și diafană, sprijinită gingaș pe două dealuri.

Alaiul se opri ca să admire acest semn ceresc și mai marele preoților lui Marte, ieșind în drum, ridică mîinile către cer și strigă, cuprins parcă de o bucurie nețărmurită :

— O, Iris [1] cea înaripată, fiica lui Thaumantos și a oceanidei Electra, fii slăvită, pentru că ai aruncat o punte de glorie celui mai bun dintre principi și i-ai arătat drumul către victorie !

Era pe seară și Traian, obosit de călărie, se afla în lectica sa împreună cu Pompeius Palma. Uimiți de frumusețea fenomenului, ieșiră și i se alăturară preotului. Bătrînul înalt și uscățiv îi făcu împăratului o plecăciune adîncă și-i spuse :

— Doamne, nu o dată Iris este asemuită și confundată cu Victoria. Divina ți-a ieșit anume în drum și într-un

[1] Iris = zeița curcubeului.

anotimp cînd de obicei nu apare. Glorioasă și încununată cu izbîndă deplină va fi călătoria ta !

Înalță apoi înspre curcubeu toiagul său răsucit, iar cu mîna cealaltă luă un vas cu gîtul arcuit din mîna ajutorului său și turnă din el strop cu strop, vinul destinat libațiunilor.

Toată lumea din alai stătea înmărmurită în mijlocul drumului, cu capul dat pe spate, pînă ce splendidul arc multicolor se topi în albastrul cerului. Acei care au auzit invocația preotului și vorbele adresate direct împăratului, le spuseră celor care nu le-au putut auzi din pricina depărtării. O agitație plină de voioșie îi cuprinse pe toți, de la demnitari pînă la grăjdari și fără ca cineva să le dea vreo poruncă, izbucniră în ovații pline de încredere și elan.

Callidromus stătea și el în mijlocul drumului privind cum se topește curcubeul pe cerul înserat și inima i se topea de dorul iubitei care îl aștepta cu răbdare și devotament.

Își aminti ziua cînd împăratul îi ceruse părerea despre navigație în timpul iernii. După ce sfetnicii săi plecaseră, augustul binevoi să-l întrebe cum a decurs călătoria și dacă și-a atins scopul. În puține cuvinte, îi povesti cele întîmplate și împăratul mișcat îi puse mîna pe umăr, zicîndu-i :

— Sărmane om, soarta te încearcă într-una. Ar fi trebuit să pleci din nou în căutarea iubitei tale, dar nu te pot lăsa. Sînt pe lume lucruri mai presus de zbuciumul nostru omenesc. Sîntem cu toții victimele unor imbolduri care ne depășesc. Dacă fiecare dintre noi s-ar fi gîndit numai la el, lumea s-ar fi risipit tocmai atunci cînd trebuie să fie cît mai legată. Dar nu te prăpădi cu firea. Voi trimite unul dintre liberții mei să facă treaba aceasta în locul tău, unul care pleacă în părțile acelea cu treburi de stat.

Împăratul se ținu de cuvînt. Libertul Aelius Eupator, curier de taină, care pleca în Dalmația primi și însărcinarea de a-l ajuta pe Callidromus. Eupator era un om isteț și dintr-o bucată. Se înțelese cu el, îl învăță cum și ce să facă, îi dădu o scrisoare și bani. În privința aceasta era liniștit. Dar mai era încă un necaz — nu știa cît timp

o să-l țină împăratul lîngă el. Dacă avea de gînd să-l țină pînă la sfîrșitul războiului, atunci lui Callidromus nu-i rămînea decît să se roage ca acest război să fie fulgerător.

*

Athena îi făcu împăratului său o primire pe cît de triumfală pe atît de sinceră.

În străvechiul și sublimul centru al elenității serbările se țineau lanț. În timpul celor șapte zile, lumea uitase de necazuri și muncă. Mulțimi mari îl întîmpinau oriunde apărea. Vizitele împărătești erau atît de rare ! Unii împărați, mai comozi, ori cu o domnie scurtă, nu reușau niciodată să-și vadă supușii din provincii și colonii.

În ziua aceea senină dar răcoroasă, cînd urcă pe Acropole, fortăreața de marmură părea asediată de oști fără număr. Mulțimea în haine de sărbătoare, cu flori și ramuri în mîini, îl ovaționa îndelung pe augustul Traian.

Sus, pe scările Parthenonului, înconjurat de elita Athenei și de delegații din toate cetățile grecești, ținu o cuvîntare în greaca lui literară și curgătoare, stîrnind admirația asistenței. El aduse elogii elinității, bărbaților ei iluștri din toate timpurile și eroilor din vechime, sforțărilor supraomenești pe care le depuseseră în luptele de neatîrnare ; aduse laudă eternă marelui curaj de a-i înfrunta pe năvălitorii perși. Aminti de Alexandros Macedoneanul care în numele lumii civilizate cucerise imperiul persan, fără să se înspăimînte de vastitatea acestuia și de puzderia oștilor. Ocoli cu dibăcie faptul cuceririi Elladei de către romani, dar pomeni de marea influență spirituală pe care lumea greacă o exercitase asupra lumii latine.

Toată lumea știa încotro bate discursul și era încîntată de faptul că Traian își pusese în gînd să distrugă imperiul partic, fost persan, dușmanul și concurentul de totdeauna al Apusului. Chiar dacă nu va reuși să-l distrugă cu desăvîrșire el va împinge, de bună seamă, hotarele mult înspre răsărit. Negustorimea greacă se și vedea năpădind teritorii vaste în goana ei după afaceri. Nu se îndoia nimeni că așa va fi. Oare nu-i îngenunchiase Traian pe neastîmpărații germani, nu-i zdrobise pe dîrjii daci ?

Oftînd uşurat după un discurs atît de lung, căci de felul lui nu era orator, Traian îi mulţumi în gînd scumpului său Licinius Sura, cel mai cult dintre demnitarii săi, care înainte de plecare îi pregătise acest discurs inteligent şi plin de bun simţ în urma căruia bogătaşii Elladei nu vor pregeta să desfacă larg baierele pungilor cu aur.

Încă de cînd pornise încoace, un curier zorit îi aduse vestea că la Athena îl aşteaptă o solie din partea regelui Parţiei — Chosroes. De cînd sosise părea că a uitat de acest fapt, deşi nu-l uitase şi-i potrivea clipa cuvenită. De cîte ori i se amintea, răspundea scurt : „Parţii să aştepte !"

Abia în penultima zi a şederii sale la Athena, Traian dădu învoirea, dar le atrase atenţia prin trimisul său, că momentul nu e bine ales şi de aceea îi va primi fără pompă.

Văzînd că solia lor nu este dorită de romani şi după multe tocmeli şi văicăreli caracteristice orientalilor, nemaiavînd încotro, se învoiră.

Împăratul îi primi totuşi în sala mare a Agorei, înconjurat de demnitarii şi generalii săi, şezînd pe un jilţ de fildeş şi înconjurat de lictori. Şi ca să fie ocara mai mare, invită toată elita oraşului, să fie de faţă.

Sala gemea de lume, dar pe strîmtul culoar lăsat liber în mijlocul ei nu a fost aşternut nici un covor, nu s-a aliniat nici o gardă de onoare.

Callidromus, îmbrăcat sobru, dar cu mult gust, se ţinea în spatele împăratului, aşa cum i s-a poruncit, să fie la îndemînă dacă va fi nevoie să traducă ceva, deşi era greu de presupus că solii rafinaţi nu cunosc nici o altă limbă în afară de limba lor.

Cînd solii urcau treptele clădirii nu li se dădu onorul şi nu răsună nici o trîmbiţă. Precedaţi de un simplu vestitor, intrară în sală fîlfîindu-şi poalele lungi ale hainelor somptuoase, plimbîndu-şi privirile uimite pe sub mitrele lor înalte, netezindu-şi cu mîinile încărcate de inele, bărbile negre, lungi şi ondulate.

În faţă păşeau patru demnitari mari, voinici şi graşi; în urma lor — opt de mîna a doua, iar la urmă o droaie de

simpli ostaşi şi servitori cu toţii fără arme, ducînd darurile pe tăvi şi pe tărgi.

Cînd cei din primele rînduri dădură cu ochii de împărat, se tulburară, stăpînindu-şi cu greu emoţia. Traian era grav şi încruntat, dominîndu-i pe toţi de pe estrada înaltă, iar hainele militare strălucitoare, pe care şi le pusese pentru întîia oară la Athena, îi subliniau frumuseţea şi vigoarea bărbătească.

Vestitorul se opri în mijlocul sălii, obligîndu-i şi pe soli să se oprească şi adresîndu-se împăratului, zise cu voce puternică :

— Solia regelui Parţiei — Chosroes Întîiul !

Apoi, lovind pardoseala cu bastonul său, se dădu la o parte.

Deşi supăraţi de scurtimea prezentării, socotind-o drept ocară adusă stăpînului lor, solii n-o arătară şi apropiindu-se la o depărtare cuviincioasă, se ploconiră cu demnitate, atingînd cu mîna podeaua. Unul din cei patru mari, făcu un pas înainte. În aceeaşi clipă zări şi-l recunoscu pe Callidromus şi asta îl făcu să tresară descumpănit. În clipa următoare se stăpîni şi scoţînd din mînecă o basma preţioasă şi-o duse la gură. Dregîndu-şi apoi glasul, zise în greceşte :

„Khosrau Sennacherib [1], marele Humayun, chipul lui Mihr pe pămînt, ocrotit de Ormazd, povăţuit de nemuritorul Zarathustra, stăpîn peste ţinuturile aflătoare între patru mări, de la Muntele de Cleştar pînă la Persepolis şi de la Hindu pînă la Marea Roşie, stăpînitor al satrapiilor Partua, Parsua, Assur, Nimrud, Ninevech, Armina, Sogdiana, Bactria, Drangiana, Susiana, Karmanya, Demavend, Namri, Aria, Arachoşia, îndepărtata Gantaritida, pînă-n ţinuturile de foc ale Gedrosiei, îl salută pe fratele său Marcus Ulpius Traian, stăpînul Romei, îi doreşte lui şi familiei sale sănătate şi fericire, rugînd zeii veşnici să pogoare liniştea şi pacea peste imperiile amîndurora. Marele Khosrau, Regele Regilor...

Traian îl opri cu un gest voluntar şi tot în greceşte îi spuse :

[1] Khosrau sau Hosrau — forma persană a numelui romanizat Chosroes. Sennacherib — rege.

— Tu, solule, ai înşirat printre provinciile stăpînite de regele tău şi pe acelea care de mult nu-i mai aparţin. Cred că ai făcut asta înadins ca să mă impresionezi ?

De fapt, în ajun, cînd Callidromus, ca un cunoscător ce era, îl pregătea pentru această confruntare şi-i înşira fără poticnire titlul complet al regilor Parţiei, Traian avu o clipă de ameţeală. Un fior rece îi străbătu şira spinării. Ce-l aşteaptă ? Imensitatea imperiului partic îl înfricoşă, iar gîndul că aceste nenumărate teritorii trebuiesc cucerite şi păstrate, îl descurajă. Dar asta i s-a întîmplat aseară, după o zi lungă şi obositoare de serbări, recepţii şi ospeţe. Acum era liniştit şi hotărît, de aceea îl înfruntă pe trimisul lui Chosroes.

Mîngîindu-şi barba cîrlionţată, parfumată, cu degetele-i lungi, solul îşi ascunse ciuda sub un zîmbet prefăcut şi cu glasul său mieros îi răspunse :

— Slăvite împărate, acesta este de cînd lumea titlul întreg al regilor noştri şi nu trebuie să interpretăm obiceiul „ad litteram". În curgerea nesfîrşită a timpului se produc schimbări. Provinciile se deslipesc şi se alipesc. Zeii singuri cunosc viitorul. Khosrau Sennacherib te stimează şi te admiră şi în semn de profundă prietenie îţi trimite daruri.

Cu aceste cuvinte şirul solilor se dădu la o parte şi la semnul demnitarului oştenii şi servitorii se apropiară şi depuseră darurile la picioarele împăratului.

Privind mormanul de scumpeturi, Traian se minuna de dărnicia lui Chosroes. Pesemne îi era tare frică de război şi dorea să cumpere pacea cu orice preţ. Erau acolo covoare de rară frumuseţe, baloturi de mătase şi stofe ţesute cu flori şi păsări măiastre, vase mari pline de smirnă şi tămîie, altele mai mici, din aur şi argint, cu perle alese şi nestemate, vase de forme nevăzute, smălţuite în culori vii, ulcioare şi cupe de aur şi electron bogat ornamentate, arme din oţeluri orientale cu intarsie de aur, cu mînere de fildeş bătute cu pietre preţioase, cergi şi harnaşamente de cai. Cu averea pusă lui la picioare s-ar fi putut dubla numărul de drumuri pietruite în imperiu, s-ar putea plăti soldele întregii armate romane, s-ar putea construi sute

de corăbii. Se încînta privind aceste comori şi-şi potoli cu greu dorinţa de a le stăpîni.

— O soli ! zise într-un tîrziu, apreciez gestul regelui Chosroes, dar nu pricep de ce-mi oferă aceste bogăţii? Noi, cezarii Romei nu dispunem de visteria statului şi nu putem răspunde la gestul generos cu unul asemenea. Pentru asta avem nevoie de dezlegarea poporului şi senatului roman.

— Dar, mărite împărat, Khosrau Sennacherib nu aşteaptă de la tine nici o răsplată. Darul său n-ar fi avut nici un farmec dacă în schimbul lui ar fi căpătat unul asemenea.

— Cu atît mai mult nu pot să pricep mărinimia regelui Chosroes şi sînt nevoit să nu primesc darurile acestea prea scumpe. Presupun că regele doreşte totuşi ceva în schimb de la Roma ?

— Mărite, binevoieşte să stabileşti o zi şi un ceas în care noi, solii, să putem sta liniştiţi de vorbă cu tine şi sfetnicii tăi, dar să nu ne pedepseşti respingînd darurile oferite ţie din inimă.

— Bine, solilor ! Vă aştept chiar astăzi, după-amiază, la reşedinţa mea.

Sculîndu-se în picioare, în semn că primirea a luat sfîrşit, adăugă :

— Darurile acestea să le luaţi cu voi şi să nu mi le mai aduceţi. Ave !

Uimiţi şi înşelaţi în aşteptările lor, solii se ploconiră adînc, atingînd cu mîna lespezile sălii. Ceilalţi se prosternară ca în faţa unui zeu.

. . . . . .

La întrunirea care avu loc, solii parţi căutară să-l convingă pe Traian să renunţe la pregătirile de război. Ei jurau pe tot ce e mai sfînt că regele lor nu a nutrit niciodată gînduri rele faţă de Roma şi nu pricepe cu ce i-a supărat pe romani.

Traian îi ascultă cu luare aminte şi le răspunse :

— De multă vreme Roma v-a lăsat în pace iar legiunile ei nu v-au călcat hotarele, voi însă văzînd în asta un semn al slăbiciunii noastre ne-aţi provocat mereu. Atunci

cînd duceam război cu dacii aţi încheiat o alianţă cu Decebal, dorindu-ne pieirea. Deşi n-am putut intercepta solia dacilor trimisă la răposatul rege Pacorus, avem printre servitorii noştri un om care a făcut parte din ea, şi prin care am aflat de tribulaţiile voastre. Pacorus a trimis chiar o ceată de călăreţi parţi în Dacia. Ajutorul a fost neînsemnat dar fapta în sine ne ofensează. Armenia Minor, provincia romană de la divinul Vespasian încoace, a fost ţinta atacurilor voastre. Chiar dacă acei care au pustiit-o n-au făcut parte din trupele voastre regulate, ei au venit de pe teritoriul vostru, de dincolo de Eufrat şi datoria voastră era să-i opriţi de la astfel de fărădelegi şi să-i pedepsiţi cu asprime.

— Iertare, mărite împărate, zise unul dintre soli, dimpotrivă, noi am fost cei atacaţi, căci omul tău, zis Ariort Chiorul a pătruns adînc şi nu o dată pe tărîmul nostru.

— Ariort ? Sînt mîndru de el şi mă bucur că numele său a răsunat atît de tare, încît a ajuns la urechile regelui vostru. Dar Ariort n-a făcut decît să apere hotarul ce i l-am încredinţat şi să pună ordine în relaţiile noastre căci a făcut ceea ce trebuia să faceţi voi, adică să stîrpiţi cuiburile de tîlhari de pe teritoriul vostru.

— Cred, împărate, adăugă un altul, că omul care te-a învăţat şi te-a îndemnat, este acel Callidromus, fugit de la curtea regelui Pacorus, fie-i numele slăvit. L-am zărit astăzi în Agora, lîngă tronul tău.

— Bine că am ajuns la ultimul punct al discuţiei noastre. Nu degeaba a fugit Callidromus, căci acolo i-ar fi rămas capul. Aflase la timp că prinţul Parthamasiris a vrut să-l omoare fără vreo pricină.

— Pe Ormazd, principiul Binelui ! Omul te-a minţit. Nimeni nu i-a pus gînd rău şi se bucura de încrederea curţii. Dar nu degeaba zice proverbul : „Nu te încrede în străini“ şi pe bună dreptate.

— Fiecare cu dreptatea lui. O avem şi noi, dar ocara cea mai mare adusă Romei a fost izgonirea de pe tronul Armeniei a tributarului nostru credincios Exedares. Asta nu e o provocare din partea regelui vostru Chosroes ? Ce caută prinţul moştenitor al Parţiei în Armenia — protectoratul nostru? De ce nu l-a moştenit pe tatăl său? Tăceţi?

Vă spun eu : pentru că ambiţiosul său unchi dorea tronul pentru el şi nu ştia cum să scape de nepot. Totul e limpede, doar un singur lucru mă nedumereşte : — cum poate cîrmui o ţară atît de vastă un om atît de îngust la minte ?

— Mărite împărate, zise solul cel mare, pălind la faţă, permite-mi...

— Nu permit! Ceea ce voi adăuga vor fi ultimele mele cuvinte la această adunare. Ne-aţi provocat şi vă vom răspunde. Argumentele voastre sînt copilăreşti. Sfetnicii mei dragi şi credincioşi mă aprobaţi ori ba ?

Sfetnicii lui Traian înclinară capetele încuviinţînd.

*

La Antiohia, unde sosi pe mare în ziua a VII-a a idelor lui ianuarie, Traian fu primit cu mare entuziasm, dar ceea ce îl mulţumea pe deplin nu erau atît primirea şi ovaţiile, cît constatarea că toate poruncile sale au fost îndeplinite întocmai.

Antiohia era un imens antrepozit şi arsenal. În afara zidurilor, castrele militare se întindeau cît vezi cu ochii. Pe uscat şi pe mare soseau mereu alte caravane, alte corăbii. Priveliştea acestui clocotitor univers era atît de atrăgătoare încît locuitorii îşi petreceau timpul mai mult pe afară sau cocoţaţi pe ziduri, privind coloane în marş, exerciţii militare, manevrele călărimii. Vastele patrulatere ale castrelor cu liniile riguros trasate ale corturilor, forfota dinăuntru şi din afara lor, lungi convoaie ale carelor de aprovizionare, ale maşinilor de asediu noi nouţe, duse în parcurile lor, curierii călări aşternîndu-se în galop cu diferite însărcinări, trîmbiţele gărzilor, fumurile bucătăriilor de campanie, pîlcuri de ofiţeri superiori cu panaşe înalte la căşti şi mantii fluturînd, toate acestea nu puteau fi văzute decît poate odată în viaţă.

Noul guvernator al Siriei, Hadrian, era la înălţimea însărcinării sale şi Traian mulţumit peste măsură aştepta prilejul să-l vadă tot atît de destoinic şi în acţiuni militare pentru a se decide, în sfîrşit, de a-l face cezar moştenitor. Treptat, treptat se concentrau aici şi generalii săi, sosind cu trupe din diferitele unghere ale imperiului. Către sfîrşitul lunii lui ianuarie sosi Pompeius Palma cu legiunile

din Egipt și Lucius Quietus în fruntea corpului său de călăreți mauri. Pe Cornelius Planta și Appius Maximus Santra îi găsise la Antiohia, la sosire, cu trupe însemnate, iar în curînd îi ajunseră din urmă și trupele lui Quintus Marcius Turbo care alergase pînă atunci prin provinciile sudice pentru a reprima cîteva răscoale.

De mult nu mai văzuse Orientul o asemenea concentrare de forțe. În sfîrșit se va pune capăt samavolniciilor Parției. Sub protecția garnizoanelor romane, negustorii vor porni pe drumuri sigure pînă la Oceanul care scaldă țărmurile mirificei India și ale țărilor cețoase de dincolo de ea. Legănați de vise, negustorii se întreceau în a vărsa sume mari de bani în visteria împărătească, în a procura enorme cantități de materiale, grîne și furaje.

Consiliile militare se țineau lanț. Se discuta, se judeca, se cumpănea totul, pînă la cel mai mic amănunt. S-a hotărît alegerea drumului de miazănoapte, mai lung dar mai sigur, prin Armenia și Media, țări bogate, cu păduri întinse și rîuri multe. Drumul mult mai scurt, prin deșert, pe care îl urmau de obicei predecesorii lui Traian, s-a dovedit fatal pentru romani.

Încă de pe acum, mari cantități de hrană erau expediate și depozitate de-a lungul drumului ales, iar centurionii experimentați colindau localitățile, pregătind din timp cartiruirea, alegînd locurile pentru lagăre, reparînd drumurile și podurile. Nimic nu era lăsat la voia întîmplării. Armatei nu-i rămînea decît să mărșăluiască, să scurteze cu fiece zi depărtarea pînă la ținta tuturor acestor sforțări.

Cînd totul fu gata și aprilie bătea la poarta vremii nu le mai rămînea decît să se roage și să implore bunăvoința zeilor.

În templele Antiohiei și alte lăcașuri zeești din provincie, se oficiară slujbe somptuoase, se desfășurară grandioase ceremonii divine. Pontificii, flaminii, augurii, auspicii și haruspicii aparținînd diferitelor congregații de preoți, latine, eline și chiar ale celor străine, se rugară ziua și noaptea chemînd într-ajutor pe Iovis Pater zeul zeilor, pe Mars — zeul războiului, pe Quirinus — zeul tuturor celor ce poartă lancea. Nu uitară nici alte zeități, cerîn-

du-le protecție și sprijin pe lîngă cele principale. Se înălțară rugi fierbinți zeiței Iuno — Regina Mater, zeiței Vesta, protectoarea vetrei statului, lui Ianus Pater, lui Saturnus, precum și lui Neptunus stăpînul apelor, protectorul corăbierilor.

Traian în persoană întreprinse un pelerinaj la Muntele Casios, unde se înălța celebrul templu al lui Zeus, oferindu-i printre alte ofrande de mare preț și cornul de aur din tezaurul regelui Decebal, amintindu-i marelui zeu că acum șapte ani l-a ajutat în lupta cu dacii. Deși la vîrsta lui îl oboseau călătoriile, s-a mai dus și la Heliopolis ca să consulte oracolul în legătură cu războiul pe care era gata să-l înceapă.

Sărmanul Callidromus, pe care soarta îl îndepărta cu încăpățînare de la țelul vieții sale, era nevoit să-și urmeze stăpînul, deși adesea nu avea nimic de făcut. Tumultul și agitația din ultima vreme îi abăteau gîndurile în timpul zilelor pline de efervescență, nopțile însă, cînd se retrăgea în odaia sa, amintirile îl asaltau cu o și mai mare putere. Ceasuri în șir stătea cu ochii ațintiți în tavan, gîndindu-se la ceea ce ar fi putut să se petreacă acolo, în depărtata Salona, oraș pe care nu-l cunoștea dar și-l închipuia după cum i-l plăsmuia gîndul jucăuș. Îl urmărea pas cu pas pe trimisul său Eupator, închipuindu-și drumul și greutățile acestuia, tărăgănelile, căutările, chiar și vorbele pe care le-ar fi rostit cu un prilej ori altul. Dar gîndul rebel se împotmolea mereu atunci cînd venea vorba să și-o închipuie pe Candida în clipa cînd află că el, Callidromus, e viu și o caută.

Nu știa deloc cît timp împăratul o să-l tragă după el și nici dacă îi va da drumul vreodată, căci în ultima vreme augustul se schimbase mult. Părea nesimțitor la tot ce-l înconjoară, în afară de război. Ideea aceasta îl cuprinsese ca un torent vijelios, înghițind toate pîrîiașele domoale, cu susur molcom la care-și adăpase spiritul pînă acum. Adeseori surprinzîndu-i o privire ori o vorbă, avea impresia că are în fața sa un obsedat. Adevărul însă era altul : Augustul nu mai era tînăr și nu tocmai sănătos, și poate, chinuit de presimțiri nefaste. N-avea ce să-i reproșeze. A fost din totdeauna bun cu el, omenos și înțe-

legător şi pentru asta îi purta o veşnică recunoştinţă. Ştia că nu-l înstrăinează de tot ce-i este drag pentru că vrea să-l chinuiască, ci pentru că nu se poate altfel.

*

Pavor corda pulsit

(Frica face să bată inimile)

Pe podişul Armeniei, în localitatea Elegia, unde romanii îşi aşezaseră tabăra înainte de a porni mai departe şi unde soseau într-una şefii triburilor caucaziene ca să li se închine, Callidromus era nelipsit de lîngă împărat. Cunoştea limba armeană la fel de bine ca şi partica şi era interpretul personal al augustului.

Spiritului său de observaţie nu-i scăpa nimic. Bun cunoscător al obiceiurilor şi credinţelor orientale, deosebea uşor adevărul de minciună. Ceea ce pentru ochii unui roman era neînsemnat, pentru el avea tîlc. În felul în care omul ducea mîna la frunte, gură şi inimă, în semn de salut, din ordinea acestor mişcări şi poziţia mîinii ştia dacă omul e sincer sau prefăcut. O uşoară îndoire a degetului, ori atingerea în treacăt a unui obiect de metal îl vestea că omul jură strîmb, induce în eroare, dă informaţii false. În Orient, minciuna era socotită păcat de moarte şi totuşi, cînd împrejurările îi sileau să mintă, sau cînd li se poruncea acest lucru, orientalii se foloseau de vicleşuguri menite să abată blestemul. Bunăoară, era de ajuns să-şi întoarcă faţa în umbră, ca să nu-l vadă zeul luminii, marele Ormazd, pentru ca mincinosul să fie absolvit de păcat.

Aflînd de la Callidromus de aceste subterfugii, împăratul îi interzise să le dea în vileag pe loc, socotind că inamicul trebuie să creadă că şi-a atins scopul.

În multe privinţe Callidromus se dovedi preţios, chiar de neînlocuit şi tocmai aceste calităţi îndepărtau clipa mult visată de a pleca acolo unde îl chema inima.

De cînd se afla Traian la Elegia, regele Parthamasiris, uzurpatorul tronului Armeniei, trimetea solii peste solii, cu asigurări de credinţă şi supunere şi, de bună seamă,

daruri scumpe. Neînduplecatul împărat le respingea și le trimetea înapoi pe toate fără răspuns.

Și iată că, doar cu două zile înainte de ridicarea taberei și începerea ofensivei, cînd toată suflarea era ocupată cu pregătiri, străjerii aduseră vestea că însuși Parthamasiris s-a ostenit să vină să i se închine împăratului.

Traian, care nu putea să-și închipuie așa ceva, deoarece îl știa fricos, îl ținu mult în fața porții, în soare nemilos, poruncind între timp să i se întindă cortul-umbrar cu o tribună în care să-l primească pe Parthamasiris.

Cînd încuviințarea fu dată, regele se apropie de cort, călare pe un cal alb arăbesc, bogat împodobit, dus de dîrlogi de doi curteni și descălecă la o depărtare cuviincioasă. Soarele amiezii îi bătea în ochi, orbindu-l. Nu vedea decît poala uriașă a cortului ridicată și sprijinită de doi stîlpi și deasupra ei, profilîndu-se pe cer, stindardul împărătesc cu ciucurii auriți. În dreapta și în stînga cortului stăteau stegarii legiunilor și ai cohortelor și gingașul rege se înspăimîntă la vederea lor. Totul în ei era menit să inspire groaza : Întocmirea herculeană a trupurilor, expresia bărbătească a chipurilor, dar mai ales pieile de lei aruncate pe umeri, capetele fiarelor servindu-le drept coifuri și labele dinainte încrucișate pe piept. Din mîinile încleștate ale uriașilor creștea o pădure de stindarde de legiuni, cu vulturi în vîrf și semne de cohorte acoperite cu coroane triumfale, plăcuțe cu epitete onorifice și medalioane-decorații.

Privelișteа acestei forțe implacabile și dure îl îngrozi și-i dădu fiori. Chipurile bărbătești ale ofițerilor adunați în jur, mai ales ale centurionilor, ofițeri de front, aspre, bărboase, arse de soare ; mîinile și picioarele lor vînjoase, platoșele acoperite cu falere, panașele înalte de pe coifuri ; toată această forță marcată de o voință de fier, îl făcură să se cutremure.

Cu mare greutate reuși să-și potolească teama, încercînd să-și păstreze demnitatea regească pe care n-o avea, dar credea că o are și apropiindu-se de cort, desluși în sfîrșit silueta mare, puternică a lui Traian, sprijinit comod de speteaza jilțului. Era în ținută de campanie, încins cu sabie, dar cu capul gol și vîntul se juca cu șuvițele sure ale părului său scurt.

Abia după ce păşi în umbra cortului îi deslușI trăsăturile şi ceea ce îl descumpăni de tot era completa indiferenţă a chipului său. Nu deslușI pe el nici curtoazia nici mînia unui monarh, cele două ipostaze pe care le cunoştea şi pe care le folosea el însuşi după împrejurări. Chipul în sine nu-l impresionă. Nu era al unui stăpîn aşa cum şi-l închipuia. Era chipul unui oarecare militar, nu mai grozav decît chipurile celor din jur. Constatarea îl surprinse şi-l ofensă, nu ştia nici el de ce, dar îi şi biciui nervii, dîndu-i curaj să-l înfrunte.

În jur — tăcere, doar vîntul pocnind uşor în poala cortului şi cîteva sunete discrete sosite din lagăr. Linişte şi stane de piatră care-l priveau cu nepăsare şi cu un dispreţ îngăduitor.

Dîndu-şi seama că nimeni nu-l va încuraja nici măcar cu un gest ; temîndu-se să nu-l apuce panica în faţa acestei stări de lucruri, prea nefireşti, Parthamasiris mai făcu un pas către tribună şi ducîndu-şi mîinile la cap, scoase coroana şi o depuse pe podium, la picioarele împăratului. Era sigur că împăratul măgulit şi mişcat de gestul său îl va îndemna cu un gest generos, sau cu vorba, să şi-o ia înapoi, s-o păstreze. În loc de asta, ostăşimea din jur izbucni în urale asurzitoare, al căror tîlc era neaşteptat şi îngrozitor :

„Vivat Traian imperator, rex Armeniae !"

O sudoare rece îi năpădi corpul sub hainele-i somptuoase iar în mintea-i golită de sînge se scălămbăia un gînd mizerabil : „Nu mai sînt rege ! Nu mai sînt rege !"

Împăratul nu-i restitui coroana, iar grosolanii lui soldaţoi îl proclamau ca rege al Armeniei, Armeniei lui, pentru care se înjosise atîta. A fost deposedat, destituit. Se socotea pierdut şi într-o clipă îşi aduse aminte de întreaga viaţă, cu bucuriile şi amărăciunile ei, de părintele său care nu l-a iubit, de unchiul perfid şi ambiţios, de femeile din harem, care i se supuneau dar nu-l iubeau, pînă şi scena de la vînătoare, cu totul ne la locul ei, cînd mizerabilul său preceptor Callidromus doborîse fiara ce era cît pe aici să-l sfîşie. Mintea sa, paralizată de tunetul înfricoşător al ovaţiilor, nu se mai opunea vîrtejului nechemat al amintirilor şi cu toate că aceasta nu dură decît

o clipă i se păru că trecuse o veşnicie. În clipa următoare ruşinea, despuiată de orice îndreptăţire, îi scoase în faţă chipul adevărat, mizerabil şi searbăd al nimicniciei sale. Îi dădură lacrimile, un nod amar i se pusese în gît şi acoperindu-şi faţa cu mîinile, se întoarse şi fugi către locul unde îşi lăsase calul. Un oştean îngenunche ca să-şi poată pune piciorul pe spatele lui, un altul îl ajută să se salte şi Parthamasiris, zmucind de frîu, porni în goană spre poartă în rîsul nestăpînit al întregului lagăr roman.

— Şi copilul acesta fără minte a fost rege ! zise rîzînd Traian generalilor săi.

Străjerii de la poartă îi tăiară calea, îl opriră, dar neîndrăznind să-l dea jos de pe cal, îl aduseră înapoi în faţa împăratului. Parthamasiris descălecă şi căzu în genunchi. Coroana mai era acolo, jos, în pulbere, iar împăratul zîmbea, studiindu-i chipul tînăr, bărbos şi lipsit de vlagă.

— De ce ai vrut să fugi, prinţe ? întrebă apoi cu bunătate, dar abia stăpînindu-şi rîsul. Nu te paşte nici o primejdie. Te afli într-un lagăr roman, iar la noi nu se taie capetele fără judecată unora care nu poartă nici o vină. Vina e a unchiului tău Chosroes. Ai depus coroana care nu-ţi aparţinea şi asta e de ajuns.

Parthamasiris înţelegea greceşte şi pricepu vorbele lui Traian, dar de vorbit nu prea se pricepea. Cu toată străduinţa sa, Callidromus nu reuşise să-l înveţe. De aceea strigă în limba sa de baştină :

— Nu mă înjosi, o împărate, de faţă cu toţi aceşti „bandaca", care nu sînt vrednici să-ţi sărute picioarele. Te rog, ascultă-mă între patru ochi !

După ce cuvintele prinţului îi fură tălmăcite, Traian se sculă şi zise :

— Fie ! Dacă te simţi nedreptăţit, să vorbim. Să mergem la pretoriu !

Însoţit de cîţiva generali, Traian o luă înainte. Înviorat de întorsătură, Parthamasiris îl urmă. Doi servitori îi duceau mantia ca să nu se tîrască prin praf.

La uşa pretoriului împăratul porunci însoţitorilor să aştepte afară.

Cînd Parthamasiris pătrunse în încăperea simplă, militărească, avu o nouă tresărire de spaimă. Un bărbat înalt

se sculă de la masa unde scria ceva și făcînd o plecăciune împăratului dădu să iasă.

— Rămîi, Callidromus ! îi porunci Traian. Am venit cu fostul tău stăpîn și voi avea nevoie de ajutorul tău ca să mă pot înțelege cu el.

Și Callidromus tresări zărindu-l pe acela care pe vremuri voise să-l omoare. Scena întîlnirii neașteptate a fost penibilă pentru amîndoi, dar nici unul nu scoase o vorbă. Callidromus din bună cuviință, prințul de teamă.

— Sîntem singuri, prințe, și avem un interpret, spune ce ai de spus !

Ca toți oamenii slabi, Parthamasiris brava uneori, făcînd pe viteazul. Faptul că împăratul îi contesta calitatea de rege și-l numea cu încăpățînare „prinț", îl înfurie și pentru că nu putea să-și reverse furia asupra stăpînului Romei, o revărsă asupra fostului său dascăl, care tocmai îi tradusese cuvîntul augustului.

— Sclav ticălos și trădător, zise el cu vocea șuierată, Aeshma — demonul mîniei nestăpînite, să te rupă în bucăți iar Ajdeha — balaurul cu trei capete să te înghită ! Nu este nevoie să-i traduci noului tău stăpîn acest blestem, el îți aparține doar ție și te va urmări oriunde te vei ascunde. Acum spune împăratului că nu am fost prins, nici biruit și că am venit de bună voie. Credeam că văzîndu-mi supușenia îmi va restitui coroana, că voi fi întărit în titlul meu de rege cum a fost și Tiridate în vremea lui Nero. Spune-i că nu mă așteptam la o astfel de nedreptate, deoarece voiam să-i fiu vasal credincios și să-l ajut după puterile mele. Așa să-i spui !

Callidromus făcu întocmai, dar după umbra ce i se lăsă pe chip, Traian bănui ceva și-l întrebă în latină, limba pe care prințul nu o cunoștea de loc :

— Discursul a fost mai lung decît acela pe care mi l-ai tradus. De ce te-ai posomorît ? Ce-mi ascunzi și ce ți-a mai spus acest rege de paie ?

— M-a ocărît și m-a blestemat, doamne, dar nu i-o iau în nume de rău, căci a fost o izbucnire de disperat.

— Fie ! Să-l lăsăm în seama propriului său blestem și destin. Acum, ca să terminăm mai repede, spune-i că

n-o să-i restitui coroana, deoarece Senatul a hotărît să transforme Armenia într-o provincie romană, în frunte cu un guvernator. Mai spune-i că şi fără asta nu putea să mai stea pe tron, căci am de gînd să atac şi să cuceresc Parţia şi că nu pot să las în spatele oştilor mele unul din neamul Arsacizilor, familia domnitoare împotriva căreia am pornit acest război. Nu uita să adaugi că trădarea alor săi, pe care era gata s-o comită, consimţind a fi vasal şi aliat al Romei, nu-i face cinste şi-l scade şi mai mult în ochii mei, dacă, bineînţeles, nu m-a minţit din capul locului.

Pe măsură ce Callidromus îi traducea, Parthamasiris îşi dădea seama că totul se năruie sub picioarele sale. Se făcu alb ca varul şi broboane mari de sudoare îi năpădiră fruntea.

— Iar acum, adăugă Traian, să ne întoarcem, să aducem la cunoştinţa armatei ce s-a întîmplat aici. Vino şi tu Callidromus !

Urcînd din nou pe tribună, Traian ridică mîna şi zise tare ca să fie auzit de toţi :

— Oşteni romani, ascultaţi cu băgare de seamă ! Voi pune pe acest uzurpator să repete aici în faţa voastră ceea ce mi-a vorbit între patru ochi, ca să ştiţi că nu am pus la cale nimic fără învoirea voastră.

Un nou tunet de urale se rostogoli către patru zări şi după ce se făcu linişte, împăratul îl chemă pe Callidromus.

— Spune-i care este voia noastră !

Parthamasiris răspunse cu iritare în glas :

— Tocmai de aceea, o împărate, te-am poftit să stai de vorbă cu mine între patru ochi, ca să nu audă robii ce hotărăşte stăpînul.

Traian se încruntă şi aplecîndu-se înainte, îi răspunse cu o aspră dojană :

— Vorbele tale, prinţe, sînt mai otrăvitoare decît saliva Furiilor. Oştenii mei nu sînt robi, ci oameni liberi. Fiecare din ei are un cuvînt de spus şi dacă acesta este înţelept, îi dăm cinstirea cuvenită. Ei au dreptul să ceară socoteală conducătorilor, care şi ei sînt muritori şi supuşi greşelilor. Nu ai încotro. Eşti nevoit să repeţi întocmai ceea ce

mi-ai spus cînd eram singuri. După aceea vei fi liber să pleci unde voiești cu oamenii tăi.

Auzind de libertate, Parthamasiris, care cu cîteva clipe în urmă se socotea pierdut, răsuflă ușurat și se supuse. Callidromus repetă în latină cuvintele sale și cu asta soarta Armeniei și a fostului ei rege era pecetluită.

Împăratul vorbi un timp cu Callidromus și înmînîndu-i un sul de pergament, încheie :

— Ordinul îl vei înmîna centurionului. Condu-l pe prinț pînă la escortă !

Pe drum, Callidromus îi spuse prințului :

— Parthamasiris, mi-ai fost un învățăcel prost, iar țării tale prinț rău. Blestemul tău nu are nici o putere asupra mea, căci mă închin altor zei și mă supun altor crezuri. Ia-ți-l cît mai degrabă înapoi ca să nu se întoarcă împotriva ta.

Prințul, posomorît și trist, nu-i răspunse în nici un fel. Dincolo de poartă aștepta o centurie de călăreți, echipată de drum. Conducătorul ei, centurionul Sacer [1], în pofida numelui său, era cel mai dur, aspru și crunt militar din cîți avea armata romană. Luînd ordinul pe care Callidromus i-l întinse și băgîndu-l fără să-l citească în tașca sa, întrebă, arătînd cu capul pe Parthamasiris :

— Ce fac cu el ?

— Îl duci pînă la graniță și-i dai drumul.

— Numai atît ? Orice mucos ar putea-o face. Și dacă va încerca să fugă ?

— Fii pe pace, nu va încerca. Scopul său e să ajungă cît mai repede la ai săi.

— Și totuși ?... Nu se știe niciodată !

— Atunci vei face ce vei găsi de cuviință și ceea ce îți va dicta datoria, dar nu uita că e de viță împărătească.

— Acum sînt liniștit, rînji Sacer și trase o înjurătură.

. . . . . .

Trecuseră patru zile de cînd Sacer cu oamenii săi îl escorta pe Parthamasiris. Călăuzele spuneau că pînă la Eufrat nu sînt decît două zile de mers. Drumul pînă acum

[1] Sacer : sfînt, sacru în latinește.

obositor, pe poteci de munte și prin codri, cedă locul unuia mai larg, peste coline domoale, acoperite de iarbă, tufe și mărăcini.

Prințul cu mica lui ceată de curteni și oșteni credincioși prinseră curaj. Pînă la hotar nu mai era departe, iar dincolo îi aștepta libertatea.

Deși severi și ursuzi, romanii nu le pricinuiseră nici un neajuns. În fiecare seară parții întindeau cortul bogat pentru stăpînul lor și încă două pentru ei. În samarele catîrilor de corvoadă se afla tot ce trebuie într-o călătorie lungă și romanii nu se amestecau în treburile lor.

Parții călăreau avînd în mijlocul lor pe prinț, pîndindu-i toanele și prevenindu-i dorințele. Romanii îi supravegheau ca să nu se împrăștie și să nu se îndepărteze. Armele le-au fost luate parților chiar de la plecarea din Elegia.

În dimineața celei de a cincea zi, Parthamasiris trimise un curtean de-al său la Sacer, să-i spună să nu-și mai bată capul cu ei, să se întoarcă în tabără, căci drumul le este cunoscut și n-au cum să se rătăcească.

Sacer îi răspunse scurt, că are poruncă să-i ducă pînă la hotar, iar poruncile nu se discută. Atunci, prințului îi păru rău că nu-i trimise lui Sacer și un dar bogat. Era încredințat că paznicul său atîta așteaptă și se hotărî să mai încerce.

În noaptea aceea, foarte friguroasă în acel anotimp, nu putu dormi, dar nu din pricina frigului, căci era bine învelit în blănuri, ci din pricina unei presimțiri nefaste. De altfel nu era ceva anume care îi dădea acel simțămînt de teamă și apăsare, ci doar niște înțepături în inimă și un fel de sufocare. Chipul lui Sacer îi apărea mereu în față, deși căuta să se gîndească la altceva mai bun, mai plăcut și mai luminos, bunăoară la pînza sclipitoare a fluviului Eufrat, dincolo de care nu va mai avea de ce să se teamă. Dar chipul acela pătrat, năpădit de o barbă țepoasă, îl urmărea mereu, pîndindu-l cu ochii lui mici, nemișcați, în umbra găvanelor adînci. Era în acest Sacer ceva de stihie așezată la pîndă, ca înaintea unei năpraznice furtuni, cînd firea toată înmărmurește. Capul său mare cît un

dovleac purta un coif de aramă cu panaş roşu, iar pe curelele încrucişate peste lorică erau prinse decoraţii mari, rotunde, dintre care cea din mijloc reprezenta chipul Gorgonei, cu şerpi în loc de păr, chip la fel de crunt şi înfricoşător ca şi al aceluia care îl purta. Dar ceea ce îl sperla mai mult pe gingaşul şi rafinatul Parthamasiris erau mîinile lui Sacer. Imense, ciolănoase, ca nişte cleşti de fierar, mîini care atunci cînd apucă, nu slăbesc încleştarea. O mînă ca asta pesemne nu ştia să desmierde iar gingăşia atingerii îi era necunoscută ; ea nu ştia să ţină decît paharul cu vin, frîiele calului şi mînerul sabiei. Ce-i drept, Parthamasiris nu l-a văzut vreodată scoţînd din teacă unealta morţii, dar nu-i era greu să şi-o închipuie.

„Da, îşi zise în gînd, ca să se liniştească, mîine în zori îl voi trimite pe vistiernicul meu cu o pungă grea. Slavă lui Ormuzd, romanii nu mi-au luat nimic din ce-i al meu, pînă şi darurile ce le-am adus."

La crăpatul zorilor, cînd poala răsăriteană a cerului se colorase uşor într-o lumină dulce, roză, tabăra era gata de plecare. Parthamasiris nu ieşise încă din cort stînd de vorbă în şoaptă cu vistiernicul său. Oamenii îl aşteptau la intrare cu armăsarul pregătit de călărie.

Sacer se plimba ca de obicei, cercetînd tabăra, dînd porunci şi certîndu-i pe cei lăsători. În treacăt rupse de pe o tufă un spin, unul dintre aceia cu trei ţepi, care oricum ar fi căzut, avea mereu unul îndreptat în sus, tare ca osul şi ascuţit ca vîrful unui jungher, o adevărată pacoste pentru oameni şi dobitoace.

Trecînd pe lîngă calul arăbesc al prinţului, îl bătu pe crupă, îi mîngîie botul şi potrivind, cică, cerga bogată de pe spinarea lui, strecură spinul sub ea.

— E timpul să plecăm, zise apoi tare, ca să-l audă prinţul din cort şi se îndreptă către calul său, dus de dîrlogi de un oştean.

Parthamasiris, îmbrăcat gros şi cu o căciulă înaltă de miel preţios pe cap, ieşi din cort, făcîndu-i cu ochiul vistiernicului. Apoi se întoarse către răsărit, îngenunche murmurînd rugăciuni. Oamenii săi îi urmară exemplul. După ce termină, se sculă privind cum desfac cu repeziciune cortul servitorii săi. Apropiindu-se de cal, puse

piciorul în palmele împreunate ale grăjdarului şi se săltă în şa.

Chiar în clipa aceea calul scoase un nechezat dureros, se cabră, mai-mai să-l răstoarne pe călăreţ şi porni din loc, ca o săgeată din arc, de-a dreptul peste cîmpie. Răsturnă în drum cîţiva oameni, sări peste tufe şi gropi, mîncînd pămîntul.

Uluiţi în prima clipă, romanii se desmeticiră şi cîţiva care erau mai aproape, săriră pe cai, fără să li se dea vreo poruncă, şi porniră în urmărire.

Sacer care era de pe acum călare, răcni cu toată puterea plămînilor săi :

— Prindeţi fugarul viu sau mort ! şi porni în galop de pe loc.

Calul său de soi îi întrecu îndată pe cei ai oştenilor şi după puţin timp începu să-l ajungă pe acela al pretinsului fugar.

La vreo trei stadii de tabără, Sacer puse mîna pe dîrlogii calului arăbesc şi după cîteva sărituri reuşi să-l oprească. Sări jos cu sprinteneală neobişnuită vîrstei lui, îl apucă pe prinţ, îl prăvăli la pămînt şi cu o zmucitură puternică îl puse în genunchi. Apoi cu o mişcare bruscă îi aruncă căciula din cap şi-l apucă de păr.

Cu privirea înţepenită de groază, Parthamasiris mai văzu două lucruri, amîndouă de mare însemnătate : soarele răsărind, incandescent, pulsînd ca o inimă plină de sînge — zeul luminii, începutul tuturor lucrurilor şi o mînă uriaşă, păroasă, încleştată pe un paloş cu sclipiri reci, — sfîrşitul tuturor lucrurilor.

Se zvîrcoli cu disperare, să scape, dar un nou ghiont îl făcu să cadă în brînci.

— Nu-u-u... ! strigă, dar strigătul său se înecă în valul de sînge, rostogolindu-se, odată cu capul, în neant.

*

În toamna primului an al campaniei, Traian, mai mult prin acţiuni politiceşti decît prin cele militare, se făcu stăpîn peste un regat întins, cuprins între Pontul Euxin, Caspia, părţile scitice şi fluviul Eufrat.

Garnizoanele romane așezate la Cariz, Dvin, Amida și Edessa asigurau liniștea. Armenia nou cucerită, alipită de Armenia romană, deveni provincie cu un guvernator și cu o administrație nouă. Negustorii, cămătarii și aventurierii din întregul Orient se năpustiră ca un nor de lăcuste asupra acestui teritoriu vast, în căutare de pieţe și cîștiguri.

Lusius Quietus își concentra cavaleria maură la hotarul Mediei, pentru ca odată cu primele rîndunele să pornească asupra războinicelor clanuri de pe podișul muntos brăzdat de văi adînci.

Împăratul își alese ca reședință de iarnă orașul Edessa, legat printr-un drum militar cu Antiohia și pe care zoreau fără încetare, în ambele sensuri, curieri imperiali. Aici se odihnea și-și îngrijea sănătatea șubrezită în timpul campaniei de vară, în timpul căreia, uitînd că nu mai e tînăr, mărșăluia pe jos în fruntea ostașilor săi.

Criton, medicul său personal, ajutat de iscusiții magi din Pont, se străduiau să-i redea vigoarea de altă dată, dar ciudate și sleitoare hemoragii apărute în ultimul timp, ce-i drept, deocamdată rare, îl puneau pe gînduri.

Prea multe răgazuri plăcute augustul nu putea totuși să-și permită. Stabilit aici, la capătul răsăritean al imperiului, nu putea să lase în voia sorții Italia și celelalte provincii. Multe treburi care depășeau atribuțiile sau puterea de pătrundere a demnitarilor trebuia să le hotărască el însuși. De la primirea depeșelor și pînă la sosirea răspunsurilor în locul cuvenit adeseori treceau luni de zile, dar de răspuns trebuia să răspundă, să îndrepte, să limpezească, să hotărască o mulțime de lucruri. Deși își pusese drept sarcină să nu lucreze mai mult de două, trei ore pe zi, adeseori o călca neavînd încotro. N-avea lîngă el pe nici unul dintre sfetnicii săi de seamă, căci acolo unde se aflau, aveau și așa de lucru pînă peste cap.

Callidromus îi era de mare folos în treburile Orientului, dar văzînd că de unul singur nu pridideşte și că nu poate fi trimis în același timp în mai multe locuri, a mai captat printre localnici cîțiva buni cunoscători de limbi și obiceiuri de prin partea locului.

În ziua a IX-a înaintea calendelor lui noiembrie sosi la Edessa un curier zorit din Nicomedia cu o scrisoare adresată împăratului de la Caecilius Plinius, guvernatorul Bithyniei. Acesta scria :

„Augustului Traian imperator, cel mai drag salut !

Am fost foarte nefericit, Stăpîne, să aflu că în drumul tău spre Orient nu ai putut să te abaţi la Nicomedia, să te văd şi să-ţi arăt ce am reuşit să înfăptuiesc graţie sfaturilor tale nepreţuite în provincia pe care o guvernez.

Ştiindu-te stabilit pentru o iarnă întreagă la Edessa, ar fi trebuit să mă reped, să-ţi îmbrăţişez genunchii, să-mi bucur ochii cu privelişteа chipului tău bun, dar vai, sînt atît de bolnav cum n-am fost niciodată şi nu ştiu dacă zeii îmi vor îngădui un răgaz îndeajuns de lung ca să mă pot întoarce în Italia, să mor printre penaţi. Oricît de frumoase ar fi locurile acestea de pe ţărmul Propontidei, ele n-au reuşit să şteargă amintirea binecuvîntată a locurilor natale. Nostalgia mă roade mai rău decît boala, căci aceasta din urmă nu e dureroasă şi mă topeşte ca pe o feştilă de ceară. Medicul meu, Harpocras, e mai disperat decît ar fi trebuit să fiu eu. El nu mi-o spune şi o ascunde sub masca voioasă a speranţei.

De la un timp nu pot lucra şi îmi ţine locul Gabius Bassus, dar acest militar nu se pricepe în treburi civile. O ultimă treabă pe care am reuşit s-o duc la bun sfîrşit, a fost recrutarea militară ce ai ordonat-o şi de care Sempronius Coelianus s-a achitat cu cinste.

Bithynia, Stăpîne, are nevoie de un guvernator. Eu sînt ca şi inexistent. Implor zeii zi de zi să te ocrotească şi să-ţi dea sănătate înfloritoare ca să-ţi poţi împlini visul de cucerire a Parţiei. Las în voia ta să hotărăşti dacă mi-e dat să sper să mai văd o dată pămîntul natal.

Dacă eşti sănătos, e bine ! Eu nu sînt.

PLINIUS“

Această scrisoare a fost pentru Traian o lovitură cumplită. Nu demult primise înştiinţarea că şi Licinius Sura e bolnav. Vai ! Prietenii îl lasă şi sînt atît de puţini. Co-

pleşit de trista realitate, se închise în odăile sale, meditînd cu amărăciune pînă-n noapte tîrziu.

A doua zi, în zori, Callidromus fu chemat în grabă la împărat. Augustul era palid şi obosit. Îl privi un timp, fără să scoată o vorbă, apoi, cu un zîmbet blajin, dar melancolic, îi zise :

— Credinciosule Callidromus, cred că a sosit timpul să te răsplătesc pentru serviciile tale. Am fost poate nedrept ţinîndu-te atîta amar de vreme lîngă mine şi îndepărtîndu-te de ţinta vieţii tale.

Fără să poată ghici ce se ascunde sub vorbele împăratului, Callidromus avu presimţirea unei mari bucurii. Se apropie şi se lăsă în genunchi în faţa stăpînului său.

— Ce vîrstă ai ? întrebă augustul.

— De Saturnalii voi împlini treizeci de ani.

— Ce tînăr eşti ! Bucură-te că anii vieţii tale încă se mai încep cu cifra „doi", căci pînă la Saturnalii mai sînt încă două luni de zile. Văd totuşi cîteva fire argintii pe tîmplele tale ; asta nu apare din pricina prea multor bucurii, nu-i aşa ? Scoală-te şi citeşte această scrisoare. E de la binefăcătorul tău, Plinius.

Parcurgînd rîndurile în tăcerea adîncă ce se aşternuse, Callidromus îşi aminti în acelaşi timp de fuga sa din Parţia, de conflictul nefast cu brutarii, aşteptarea răspunsului din Tomis, disperarea curmată de bucuria găsirii unui protector omenos. Oftă adînc şi zise, sugrumat de emoţie :

— O zei ! Ilustrul Plinius e grav bolnav. Ce n-aş face ca să-i pot fi de folos, ce n-aş da ca toate acestea să fie doar o părere înşelătoare. O, Hercule şi tu Hebe, ajutaţi-l ! Divine Asclepios, luminează vrăciuitorii care îl îngrijesc !

— Callidromus, zise Traian energic, de data aceasta fără urmă de melancolie, eşti singurul în stare să-l ajuţi cu adevărat, căci eşti înţelept, brav şi neobosit, dar mai ales — plin de veneraţie pentru prietenul meu suferind. Am pregătit de aseară aceste două scrisori. Una este adresată lui Plinius, cealaltă Senatului Roman. Vei fi curierul meu de credinţă, înaripat ca Hermes. Dacă aş fi putut, ţi-aş fi făcut rost de un Pegas, să te ducă într-o clipă la Nicomedia, la căpătîiul prietenului meu suferind, dar nu

am decît cai obişnuiţi, care aleargă pe drum. De aceea îţi poruncesc, în cel mult două ore să fii gata de plecare. Îţi voi da escortă şi împuternicire de a te folosi de orice mijloc pentru a ajunge în cel mai scurt timp posibil. Tot tu îl vei însoţi pe bolnav pînă la locul său de baştină — Cumae şi-l vei ocroti pe drum. Cînd vei ajunge la căpătîiul lui, spune-i că-l iubesc nespus de mult şi transmite-i sărutarea mea ce o depun pe obrazul tău. De acum înainte eşti liber să dispui de viaţa ta. Cu bine şi drum bun!

Traian îl sărută pe frunte şi luînd de pe masă o pungă grea, adăugă :

— Iar asta este răsplata muncii tale cinstite. Adio!

*

Clipa aceea, cînd împăratul pusese sărutarea pe fruntea lui Callidromus, împărţise viaţa acestuia în două : pînă atunci şi de atunci încoace. Plecînd din Asia, păşea în sfîrşit pe drumul său propriu, pe care pînă acum nu-l avusese. Atît de mult se obişnuise să păşească alături de alţii, pe drumurile lor, încît uitase gustul de a fi de sine stătător.

Deşi timpul se stricase şi călătoria pe mare devenea un chin, Plinius porunci să fie îmbarcat, socotind că drumul mării îl va duce mai repede în patrie.

Pe corabie starea sănătăţii sale se înrăutăţea din ce în ce mai mult, dar el refuza cu tărie să fie debarcat undeva în altă parte decît în Italia lui dragă.

Cînd, în sfîrşit, apăru în zare ţărmul mult visat nu mai avu putere decît să-l privească timp de cîteva clipe şi să-i închine o cupă de vin. Se stinse înainte de a păşi pe uscat.

Au fost clipe apăsătoare, pline de jale, plîns, şi părere de rău că unui om ca el i-a fost dat să moară numai la cincizeci de ani, cînd atîţia ticăloşi şi răi continuă să facă umbră pămîntului.

Zorind pe Via Appia către Roma, Callidromus nu putea să se scuture de impresia funebră a ultimelor zile. Lăsînd în urmă, cu fiece săritură a calului, zbuciumul şi truda ultimilor doi ani, grei, nesiguri, plini de datorii şi obli-

gaţii faţă de cei care l-au ajutat să reintre în rîndul oamenilor liberi, se gîndea şi se tot gîndea la toate cîte i s-au întîmplat.

Avalanşa de impresii care-l copleşise de cînd pusese piciorul din nou pe pămîntul Italiei, încă îl mai ţinea prins sub apăsarea ei rece, lugubră şi funestă.

Urmîndu-l pas cu pas, milă după milă, amintirile galopau alături de el, rămînînd în urmă pe măsură ce se consumau.

Atunci cînd corabia acostă la Brundisium, tragica veste se împrăştie fulgerător prin port şi oraş. Nu trecură nici două ore şi scrisorile dictate lui Callidromus de către Harpocras porniră duse de curieri la Cumae, Roma şi în toate localităţile mai apropiate unde se puteau afla rudele şi prietenii răposatului. Ţinură apoi sfat : să ducă corpul neînsufleţit pînă la Cumae, adică de-a curmezişul întregii Italii sau să-l incinereze pe loc. Medicul Harpocras se opuse ideii de a-l transporta ; nu voia ca soţia, prietenii şi servitorii care l-au cunoscut în viaţă să-l vadă batjocorit şi degradat de putreziciune.

A doua zi s-a scurs în pregătiri, în acea sumedenie de treburi legate de datină. Un nobil din oraş, cunoştinţă bună a lui Plinius, cu care coresponda în timpul vieţii, îşi oferi casa pentru funeralii. Corpul fu depus în atriu, pe catafalcul îndoliat, înfrumuseţat cu ghirlande şi flori. A treia zi, pe lîngă însoţitorii lui Plinius, se adunase acolo toată elita oraşului.

Vremea era urîtă şi friguroasă, dar în vasta încăpere, cu deschizătura din plafon a impluviului astupată cu o ţesătură violetă, era cald şi greu de respirat din pricina mulţimii de oameni, de lampadare şi de mirosul smirnei şi tămîii arse.

Vila era pe malul mării. De afară venea şuierul sălbatic al vîntului, se auzeau bubuiturile năpraznice ale valurilor izbite de stînci şi freamătul nesăbuit al copacilor scărmănaţi de vijelie.

Înăuntru, bocitoarele dansau un dans lent în jurul catafalcului, cu opriri, porniri şi răsuciri, în timpul căruia îşi smulgeau părul şi-şi zgîriau feţele. Cantilena lor tînguioasă, sfîşietoare, cu ritm ciudat, cîntată pe versuri

străvechi cu tîlcuri ascunse şi toată atmosfera aceea mortuară, dar mai ales chipul de ceară al mortului, frumos şi senin, îl descumpăniră pe Callidromus. Stătea de o parte, într-un colţ întunecos, şi plînsul amar era gata-gata să izbucnească. Îşi aduse aminte cu o claritate nemaipomenită de cuvintele ilustrului cu puţin înainte de a se stinge :

„Voi muri curînd şi mulţi vor plînge şi se vor văita de nedreptăţile soartei, aşa cum am făcut şi eu la moartea celor dragi mie. Dar pentru ce, mă întreb ? Ştiu prea bine că moartea este o trecere strîmtă, dintr-o viaţă scurtă într-una care nu se va termina niciodată. Numai după aceea poţi să zici că trăieşti veşnic, mai mult ca niciodată prezent în memoria oamenilor, mereu implicat în vorbele şi discursurile lor, deşi ei nu sînt în stare să-ţi vadă chipul şi să-ţi simtă prezenţa“ [1].

„Un om care avea un asemenea crez, în pofida chinurilor crunte, nu putea să moară decît senin şi plin de speranţă“, îşi zise în gînd Callidromus şi asta îl mai linişti.

Pe urmă, la un semn al preotului, bocitoarele se opriră şi cu vălurile negre lăsate pe chipuri se ghemuiră la picioarele catafalcului.

Urmară lungi suplicaţii şi rugi, în timpul cărora toţi îşi acoperiră capetele cu poala hainei şi-şi ridicară braţele în sus. Stăpînul casei ţinu apoi un lung discurs funerar, după care cei prezenţi se perindară în faţa mortului aducîndu-i un ultim salut.

Cu asta se sfîrşi serviciul divin şi cei apropiaţi duseră în braţe mortul în grădină unde se înălţa un rug de vreascuri şi lemne cu cîteva bucăţi de santal binemirositor. Îl aşezară deasupra, pe o podişcă de cedru, iar slujitorii turnară ulei peste lemne ca să ardă mai uşor. Preotul îl stropi cu vin, lapte şi miere şi aprinse rugul cu o faclă funerară.

Vîlvătaia se ridică năpraznică, unduitoare, lăsîndu-se în voia vîntului, împroşcînd cu vîrtejuri de scîntei. Trîmbe de fum, înşfăcate de vijelie se ridicau încolăcindu-se, duse

[1] Gînduri extrase din scrisoarea I, Cartea II, către Voconius Romanus.

să se amestece cu norii grei. În jur, chiparoşii, clătinaţi cu violenţă, jucau parcă un dans macabru.

Abia atunci, lumina, dogoarea, aroma santalului şi a cedrului arse, biciuindu-i simţurile, îl treziră pe Callidromus din visul urît al ultimelor zile, înseninîndu-l, eliberîndu-l de enorma apăsare a celor trăite.

A doua zi, după funeralii, urna de marmură, imitînd prin forma şi linia ei pură un vas attic, purta cenuşa marelui om la Cumae, către locul de naştere, lîngă altarul larilor, printre penaţii casei.

Urmară alte zile grele. Vremea neobişnuit de rece pentru meleagurile acelea meridionale şi mersul încet, la pas, cum impunea datina, a fost o nouă încercare pentru însoţitori. Înainte de a ajunge la Beneventum, la jumătatea drumului pînă la Cumae, se întîlniră cu carul de voiaj şi escorta Calpurniei, soţia lui Plinius. Distinsa matroană, urmată de mulţi vecini şi prieteni, distrusă de vestea tragică, abia sosită din Roma unde-şi lăsase mama bolnavă în grija unor medici celebri, se grăbi, fără să-şi cruţe forţele în întîmpinarea rămăşiţelor pămînteşti ale soţului ei iubit.

Callidromus o cunoscuse la Nicomedia, unde-şi urmase soţul, puţin timp după ce acesta se instalase pe postul de guvernator. Era o femeie frumoasă dar firavă. Se iubeau foarte mult şi rar i-a fost dat cuiva să vadă un cuplu atît de unit. Întîmplarea făcu însă ca ea să plece la Roma, s-o îngrijească pe mamă-sa Pompeia Celerina, cu puţin înainte de a se îmbolnăvi el. N-avea de unde şti ce se va întîmpla iar el însuşi, care-şi iubea mult soacra, insistă să plece neîntîrziat.

Între timp, la Cumae, sosiseră de pretutindeni o mulţime de rude, prieteni şi cunoştinţe. Printre cei prezenţi se aflau doi profesori ai lui Plinius, ilustrul retor Quintillian şi Nicetos Sacerdos, acela cu care a învăţat limba elină. Amîndoi foarte bătrîni şi copleşiţi de tristeţe, nu puteau să-şi închipuie că vor supravieţui elevului lor. Erau de faţă preabunii săi prieteni Crescens şi Fundanus, vreo douăzeci de senatori şi scriitorii Suetonius şi Tacitus.

La depunerea urnei pe altarul casei, Callidromus trecu prin alte clipe de jale, alte ritualuri, discursuri. Lîngă

altar, nevoind să se deslipească de memoria dispărutului, stăteau Calpurnia, bătrîna doică şi Harpocras. Acesta din urmă îmbătrînise mult în ultima vreme, atît de mare şi sfîşietoare i-a fost durerea.

. . . . . .

Trecură şi zilele acestea triste. Un şirag melancolic dar muiat deja în neastîmpăr.

Pînă acum vaierul morţii nu lăsa alte gînduri să se apropie şi doar din cînd în cînd, în scurte răgazuri, se strecurau şuviţele răsfirate ale gîndului copleşitor, că undeva, poate chiar la Roma, îl aşteaptă sentinţa definitivă ; bună sau rea ea îl aşteaptă.

Trecuse mai bine de un an de cînd libertul Aelius Eupator plecase cu însărcinarea s-o caute pe Candida la Salona în Dalmaţia, s-o găsească, s-o prevină şi s-o ajute la nevoie. La plecare Callidromus îl prevenise să fie prevăzător, s-o caute discret, să nu facă vîlvă, să încerce să afle dacă între timp nu s-a căsătorit, căci pentru nimic în lume n-ar fi vrut să-i strice precara fericire de a-şi fi creat un cămin, nici să trezească bănuieli în presupusul ei soţ. Dacă nu şi-a legat viaţa de un altul, s-o vadă în taină, să stea de vorbă numai cu ea, nici într-un caz cu tatăl ei. Ţinea mult ca trimisul său să încerce să se lămurească dacă Candida îl mai dorea, sau dacă simţămîntul se stinsese sub cenuşa aşteptării prea îndelungate.

Era o însărcinare grea. Călătorie lungă pe timp de iarnă, privaţiuni de tot soiul. De aceea îi dădu toţi banii pe care îi avea, rugîndu-l să nu precupeţească nici o cheltuială, promiţîndu-i o nouă răsplată în viitor.

Dar de atunci trecuse mai mult de un an de zile, Eupator pe semne îl aştepta cu răspunsul şi tocmai asta îl chinuia şi-l mîna înainte cu neastîmpăr.

*

După atîta zbucium şi încordare, mereu printre oameni străini, implicat în acţiunile lor, Callidromus nu putea să nu guste odihnitoarea călătorie de unul singur.

În a XIV-a zi înaintea calendelor lui ianuarie intra în Roma. Între timp vremea se restabilise şi numai scurtimea

zilelor trăda faptul că pînă la primăvară mai e mult. Peste trei zile începea sărbătoarea Saturnaliilor, care coincidea cu ziua sa de naștere, cînd va împlini treizeci de ani. Aducîndu-și aminte de acest eveniment, se întristă. Pe ce își irosise viața pînă acum ? Dar, ca totdeauna, firea sa încrezătoare și robustețea trupească goniră gîndurile melancolice și nefolositoare lui în viitor.

Intrînd în palat se miră cît de pustiu era, acum, cînd augustul și augusta îl părăsiseră. Pe vremuri, viața fremăta aici fără încetare, iar oamenii roiau ca fluturii în jurul unui lampadar. Acum, ici-colo cîte un sclav mergea la treabă, nezorit de nimeni, cîte un scrib se ducea agale la cancelarie, unde nu prea avea ce scrie. Porticul slujitorilor era gol căci nimeni nu-și mai aștepta stăpînii care solicitau audiențe ori stăteau în consilii ; cei mai mulți se aflau acum în Orient, la Antiohia sau în rîndurile armatei de la hotarul partic.

Era singurul om grăbit în acest imens palat.

Trecuse de amiază și la cancelaria împărătească nu era nimeni în afara unui tabularius de serviciu, somnoros și ursuz. Abia după ce îl recunoscu și află că este aducătorul unei scrisori către Senat, se învioră :

— Scrisorile augustului sînt rare acum. N-are cui să scrie. Sînt cu toții acolo. Dar despre ce este vorba în scrisoare ?

— Nu știu, și nici nu e treaba mea să știu. Trece-o în catastif și trimete-o de grabă la Cancelaria Senatului.

— De bună seamă, cinstite Callidromus. Totul va fi făcut cum trebuie. Curierii noștri au prins osîndză de atîta stat. Dintre instituții doar pretura și prefectura mai au de lucru, mai ales acum, de Saturnalii, cînd lumea se îmbată și-și face de cap. Dar ce se mai întîmplă acolo, de unde vii ? Oare ai noștri sînt biruitori ?

Trăncăneala plictisitului slujbaș nu-l încînta, acum cînd era atît de grăbit.

— Îți voi povesti cîndva, cînd voi avea răgaz, acum, rogu-te spune-mi unde aș putea să-l găsesc pe Aelius Eupator ?

— Eupator ? A, libertul acela ? Nu prea are ce face și stă mai mult pe acasă, dar încearcă la serviciul aprovizionării, poate joacă zaruri cu băieții.

Într-adevăr, Eupator era acolo. Nițel înfierbîntat de vin, juca zaruri și pesemne avea noroc, căci în fața lui se înălța o grămăjoară de stipși de aramă cîștigați.

Cum îl zări pe Callidromus, se sculă și zise cu voioșie :

— În sfîrșit, iată-te ! Te-am așteptat un an întreg și nu credeam să te văd nici astăzi. Să mergem la mine !

Fără vorbă, își strînse banii, vărsîndu-i în pungă și neluînd în seamă protestele chefliilor săi tovarăși, ieși împreună cu Callidromus. Văzîndu-i nerăbdarea, Eupator zîmbi cu înțeles.

— Ai răbdare, îi spuse, mult a fost, puțin a rămas. Ți-am adus o scrisoare...

— De la ea ? îl întrerupse Callidromus. Ai văzut-o ?

Dar pînă ce intrară în cubiculul strîmt, pînă ce aprinse opaițul și scotoci în geantă după scrisoare, Eupator nu scoase o vorbă.

— Șezi colea și citește, zise apoi. Vei fi flămînd și însetat ? Mă duc să caut ceva mîncare și băutură.

Tulburat, tremurînd de nerăbdare, Callidromus desfăcu micul sul de pergament și ceea ce văzu întîi era semnătura ei în josul foii. O duse la gură, sărutînd cuvîntul „Candida", singurul cuvînt pe lume care nu pierduse nimic din neasemuita lui vrajă. Citi apoi cu febrilitate, revenind mereu, înainte de a termina, la rîndurile deja citite :

„Iubitul meu,

Sînt bravă de cînd mă știu și nu plîng decît de bucurie, ceea ce am și făcut cînd am aflat că ești viu și mă cauți de multă vreme. Cînd bunul Eupator îmi înmînă scrisoarea ta, am plîns atît, încît nu mai vedeam literele.

Află că sufletește sînt aceeași pe care o cunoști, că te iubesc poate mai mult și te aștept mereu, dar să nu-ți închipui că arăt la fel ca atunci — o fetiță zburdalnică cu zulufii în vînt. Anii m-au schimbat. Sînt o femeie așezată, împlinită la trup și cu părul strîns, așa cum i se cuvine unei mame.

Mai degrabă ai s-o regăsești pe fosta ta Candida în trăsăturile fiului nostru Dionysius, care a împlinit de curînd zece ani și care îmi seamănă mult la chip, după cum îți seamănă ție ca statură și deșteptăciune. E răsfă-

ţatul tuturor, mai ales al bunicului Vitalis, care după ce a încercat în zadar să-mi lege viaţa de alţi bărbaţi, s-a resemnat.

Singurul lucru, cel mai trist, la care Eupator n-a putut să-mi răspundă, este că nu ştie cît timp ai să lipseşti şi cînd împăratul va binevoi să-ţi dea drumul.

Vino cînd poţi ! Aşteptarea nu mă mai chinuie ca pe vremuri, m-am obişnuit, deşi dorul de tine este acelaşi. Dionysius însă, care nu te cunoaşte decît din descrierile mele, mă întreabă mereu cînd vii. Închipuie-ţi, şi tatăl meu te aşteaptă.

Din scrisoarea ta am aflat că la Dionysopolis ai primit de la bunul Statius doar o singură scrisoare de a mea, prima. Află că am mai trimis două la răstimp de cîte un an. Pesemne trimişii mei n-au fost de bună credinţă, ori li s-a întîmplat ceva pe drum.

Eupator e un om bun şi l-am găzduit timp de cîteva zile, ceea ce i-a făcut mare plăcere. El te va învăţa cum să ne găseşti mai uşor. Divinul Dionysos, patronul casei tale şi al oraşului în care m-am născut, să-ţi călăuzească paşii ! Vino !

Candida"

*

După o traversare pe mare agitată, cu un vas greoi de marfă, şi care din pricina vîntului potrivnic a durat patru zile, Callidromus debarcă în portul Salona.

Se lăsase amurgul şi nu-i rămînea decît să tragă la o tabernă, căci după cum îl lămurise Eupator, de la ţărm şi pînă la capătul celălalt al oraşului, unde se afla gospodăria lui Vitalis, erau pe puţin cinci mile de mers.

Cum era foarte obosit de lunga călătorie, nu voia să apară aşa în faţa iubitei sale şi cu toată nerăbdarea, amînă pînă a doua zi.

Tabernarius vorbăreţ caută să-l tragă de limbă : cine e, de unde vine, ce caută în oraşul lor, dar Callidromus i-a spus că e doar în trecere şi că mîine pleacă mai departe.

Într-un pat bun, la căldură, de astă dată pe pămînt ferm, Callidromus adormi pe loc şi în zori de zi se simţi ca un nou născut. Se sculă, se spălă, îşi îmbrăcă straiele de

zile mari şi punîndu-şi pe umăr sacul greu de piele cu daruri pentru cei dragi, porni la drum.

Era atît de zorit şi ardea atît de mult de nerăbdare, încît nici nu băgă în seamă frumuseţea aparte a oraşului vestit încă din vechime. După ce urcă un deal şi ieşi pe poartă în afara zidurilor, întrebă cîţiva trecători de drumul pe care-l căuta, găsi curînd casa împrejmuită cu zid înalt de cărămidă. Văzu lîngă poartă, aşa cum îi spusese Eupator, o bancă de piatră sprijiniţă de doi lei sculptaţi cu stîngăcie.

Îl cuprinse o emoţie atît de puternică, că a trebuit să se sprijine de zid şi să-şi potolească bătăile nesăbuite ale inimii. Trecu un timp pînă ce se linişti şi-şi recăpătă curajul.

„Ce este cu mine ? se întreba zîmbind straniu. De cînd mă ştiu am fost hotărît."

În clipa următoare, mîna-i ridicată se lăsă pe ciocanul porţii şi lovi de cîteva ori.

Un lătrat gros şi ameninţător se auzi înăuntru. Apoi nişte paşi uşori scîrţîiră pe pietriş şi o voce subţire strigă :

— Astîmpără-te, Hirsutus !

Ferestruica se deschise şi doi ochi negri îl priviră, speriaţi parcă. Apoi ferestruica căzu la loc şi paşii se depărtară fugind.

„De ce nu mi-a deschis ? De ce nu m-a întrebat cine sînt ? se nedumerea Callidromus cuprins de nelinişte. Doar nu sînt înfiorător la chip ?"

Se apropie de ferestruică şi încercă s-o deschidă din afară, dar nu izbuti. Apucă din nou ciocanul şi-l izbi cu putere. Cîinele se puse din nou pe lătrat, sărind şi zgîrîind poarta.

Din pricina zarvei făcute de cîine nu auzi alţi paşi apropiindu-se şi se pomeni, deodată, cu poarta larg deschisă.

În cadrul ei, la un pas înapoi, stătea ea.

— Candida ! strigă el cu disperare şi aruncîndu-şi sacul se repezi şi o cuprinse cu braţele.

Capul i se învîrtea de fericire, căldura corpului drag i se prelingea în fiinţă şi beat de apropierea ei începu s-o sărute cu patimă.

— Iubitule, neasemuitule ! îngîna ea privindu-l prin păienjenișul lacrimilor.

După un timp, nici unul din ei nu știa cît, se dezmeticiră, se depărtară ținîndu-se de mîini, se priviră.

Ea i se păru mai înaltă și peplum-ul ei stacojiu îi sublinia formele plinuțe de zeiță elină. Părul castaniu, bogat, strîns într-un coc prelung, îi scotea la iveală albeața chipului. Se schimbase, dar înspre bine.

— Ce bărbat falnic te-ai făcut, iubite, zise ea cu o umbră de jenă în glas.

Întinzînd mîna, îi mîngîie părul, și zăbovind la tîmplă, adăugă cu o duioasă părere de rău :

— Doar că ai încărunțit ușor la tîmple.

— Sînt bătrîn, Candida.

— O nu ! strigă ea cu disperare, doar cu doi ani mai mare decît mine.

Straniul tîlc al acestui răspuns ocolit îl mișcă profund și o prinse din nou în brațe cu un gest duios și ocrotitor.

— Cine a fost adineaori la poartă și de ce nu mi-a deschis ? întrebă el și glasul îi tremură nefiresc.

— Nu ghicești ? Era fiul tău. A venit la mine într-un suflet și a strigat : „El e, l-am ghicit. Nu poate să fie decît el."

— M-a recunoscut ?

— După descrierile mele, dar mai ales ale lui Eupator. Acum e în casă și plînge de fericire. S-a aruncat pe pat cît e de lung și cînd i-am spus : „Atunci, du-te și deschide-i !" a dat din cap în semn că nu e în stare. Să mergem, să-l liniștim ! O, dacă ai ști cît te-am așteptat ! În toți anii aceștia, o clipă nu mi-am pierdut speranța de a te revedea. Cînd eram mai disperată, te vedeam în vis și mă linișteam. Ciudat, dar toate visele mele, în care apăreai, erau frumoase și-mi șopteau prin tîlcul lor adînc că tu n-ai pierit și că te vei reîntoarce. Slavă zeilor, am trăit în îndestulare și am putut să-ți cresc un fiu de care vei fi mîndru.

De atîta timp nu-i auzise glasul melodios și atît de drag îi era s-o asculte, încît tăcea, sorbind-o din ochi.

Casa era frumoasă și destul de mare. Trecură prin cîteva odăi și dînd la o parte o draperie, Candida pătrunse

într-un cubicul în care, pe un pat, zăcea cu capul îngropat în pernă un băiat, iar lîngă acesta un om în vîrstă, cu părul alb şi rar în care îl ghici pe Vitalis de odinioară, îl mîngîia şi-i spunea :

— Dionysius, nepoate, nu se cade să plîngi, cînd trebuie să te bucuri, doar nu trăim într-o lume întoarsă pe dos ?

Auzind aceste cuvinte din gura bătrînului, Callidromus îl absolvi pe dată de toate păcatele, purificîndu-l în ochii săi. Îşi dădu seama într-o clipă că nu Vitalis a fost acela care i-a schimbat destinul, că alte forţe mult mai puternice şi implacabile îl îndepărtară de tot ce-i era scump.

Cînd bătrînul îşi ridică privirea, Callidromus îi întinse mîinile. Se îmbrăţişară strîns.

— Iartă-mă, fiule, îngăimă Vitalis. Iartă-mă !

Callidromus îi răspunse ca şi cînd nu i-a auzit rugămintea :

— Tată, îţi mulţumesc din suflet că mi-ai păstrat-o pe Candida mea bună şi inimoasă şi că-l iubeşti pe fiul meu.

Apoi se apropie de pat, îl ridică pe Dionysius, îl luă de mîini şi privindu-l cu drag îl întrebă :

— Nu vrei să mă săruţi, fiule ?

Părul negru, cîrlionţat al băiatului era răvăşit, obrajii plînşi. Era năltuţ şi frumos ca zeul Amor. După ce-l privi o clipă pe bărbatul care-l ţinea de mîini, i se aruncă la piept. Din toată fiinţa sa fragedă izbucni strigătul de bucurie. Tatăl lui era aici, falnic, cald şi ocrotitor.

Ridicîndu-şi apoi obrăjorul, îl întrebă cu sfială :

— De ce n-ai venit pînă acum... tată ?

Acest nemaiauzit „tată“ îl mişcă nespus pe Callidromus. Nimeni pînă acum nu i-a zis aşa. Îşi dădu seama că fără această dulce vorbă nici un bărbat nu poate fi cu adevărat fericit. Răspunzîndu-i, glasul îi suna blajin dar şi cu un iz de tristeţe :

— Crezi că n-aş fi venit, dacă aş fi putut ? În timpul războiului am fost capturat şi dus departe, peste mări şi ţări, la capătul lumii. Ca să ajung aici, la voi, mi-au trebuit mulţi ani. Mi-era greu, cîteodată peste puteri, dar nu m-am lăsat şi iată-mă aici, între cei dragi !

Îi cuprinse pe toți trei în brațele-i puternice și-i strînse cu disperare, hotărît să nu-i mai piardă niciodată.

*

Ieșind din mica dar frumoasa sa casă de pe dealul Ianicul, nu prea departe de splendida vilă a lui Apollodor, Hermadio se îndrepta pe obișnuitul său drum, peste podul lui Sublicius, către dealul Capitolin.

Mai era răcoare, căci soarele abia răsărise, dar pîcla colorată ușor în roz, ce se întindea deasupra Urbei, prevestea o zi tot atît de caldă și înăbușitoare ca și toate celelalte de la idele lunii lui Augustus încoace. Pe cer nici un nor. Păsările zburau greoi. Apele Tibrului, scăzute mult, se tîrau alene la vale, tulburi și vîscoase.

Fără voia lui, Hermadio se gîndi la răcoarea binefăcătoare a meleagurilor dacice, pe care le părăsise de un an de zile ; răcoare ce cobora din codrii, ce venea dinspre rîurile și pîraiele numeroase ; răcoarea aceea binecuvîntată și înmiresmată, care potolea căldura oricît ar fi ea de mare. Nici vorbă, iernile erau grele, dar nu durau o veșnicie ; după ce se topeau zăpezile viața părea cu atît mai plăcută.

Oftă cu părere de rău. Avea pricini temeinice de a părăsi Dacia. Procuratorul minelor de aur — Hermias, murise pe neașteptate iar cu noul procurator Hermadio nu se împăca. Dar temeiul cel mai greu stătea în faptul că tînjea după Roma lui natală. I se făcu dor de clocotul ei, de deliciile spirituale, pe care numai ea putea să i le ofere, de locurile și drumurile cunoscute și bătute ani în șir, de la fragedă vîrstă pînă la maturitate. Îi era dor de lumina aurie a după-amiezelor ei, de foșnetul pinilor.

Slujba ce și-o găsi la Visterie era plictisitoare dar bine plătită și pentru liniștea lui sufletească deocamdată era de ajuns.

Cînd intră în clădirea Visteriei, un sclav îl înștiință că-l așteaptă cineva.

Era un curier împărătesc reîntors curînd din provincie.

— Salut, cinstite Hermadio, îi zise acesta. Vin din Moesia unde în cetatea Tomis am fost rugat de fostul slujbaș împărătesc Callidromus să-ți aduc o scrisoare.

Văzînd că Hermadio își scoate punga, adăugă :

— Nu te osteni, am fost bine plătit pentru treaba asta.

— Binevoiește totuși să primești și din partea mea un aureus. Bucuria mea este prea mare. Spune-mi, l-ai văzut pe Callidromus ? Cum arată și cum o duce ?

— O, e un bărbat falnic și după cum se vede și prosper. Se bucură de o mare stimă în orașul său.

— Mă bucur și-ți mulțumesc !

Desfăcu cu nerăbdare sulul. Era o scrisoare lungă, așternută cu scrisul citeț și frumos al prietenului său cu care a colindat pe vremuri Dacia. Iată ce scria :

„Callidromus, prietenului său Aelius Hermadio, salut !

Prietene scump, nu știu cum să-ți mulțumesc pentru grija ce mi-o porți. Scrisoarea pe care mi-ai trimis-o la începutul primăverii acesteia nu m-a găsit la Salona, căci de un an de zile m-am mutat cu ai mei la Tomis. Ea mi-a fost transmisă de către unul din edilii Salonei, cu care eram în relații bune. Răspunsul ți-l trimit prin bunăvoința unui curier imperial care a venit cu treburi la Tomis. După cum știi, drumul e lung, așa că să nu te miri dacă scrisoarea mea va ajunge la Roma pe la începutul toamnei. Totul depinde de iuțeala trimisului și de treburile pe care le va avea în diferite localități.

Din amabila ta scrisoare am aflat că te-ai reîntors la Roma și te înțeleg prea bine. Oare eu n-am făcut la fel grăbindu-mă la locul meu de baștină ? Mai devreme ori mai tîrziu, ne întoarcem cu toții. E o lege a firii, căci nimic pe lume nu are o putere mai mare decît chemarea locurilor natale. Ecoul ei bate năpraznic în inimile noastre.

Nu zic că nu mi-e dor să revăd Roma, prietenii. Tentația e mare dar deocamdată trebuie să am grijă de familia mea, să-i ofer o viață plăcută și îndestulată. Scumpa mea soție mi-a dăruit încă un băiat, pe care l-am numit, în cinstea bunicului — Vitalius. Primul meu fiu, Dionysius, împlinește curînd paisprezece ani și de pe acum uimește lumea prin vigoarea, frumusețea și deșteptăciunea sa.

Iartă-mă că-ți scriu atît de mult, dar e singura cale să stau de vorbă cu un neprețuit prieten, de a-mi revărsa bucuria de a trăi, în sfîrșit împlinită. Pînă acum trei ani

eram umbra altora şi-i urmam pas cu pas pe drumurile lor, acum urmez de sine stătător propria-mi cale.

Tu mă anunţi în scrisoarea ta că mi-ai găsit o slujbă onorabilă şi bine plătită la Palatin. Socotindu-mă erudit şi bun cunoscător de limbi zici că ar fi păcat să-mi îngrop talentele, făcînd altceva, dar tocmai treaba pe care o fac acum mă eliberează din strînsoarea amintirilor nefaste.

Banii mulţi cu care m-a răsplătit augustul Traian şi cu ce poseda socrul meu fac la un loc o avere. Am cumpărat pămînt în imediata vecinătate a Tomisului, mi-am înălţat o casă şi am făcut rost de tot ce trebuie unei gospodării. Am sădit o livadă, o vie, cresc albine, iar turmele mele de vaci şi oi pasc iarba grasă de pe păşunea mea. Aici e altfel decît în Italia prea populată. Aici e mult pămînt nedesţelenit, roditor şi ieftin, care aşteaptă să fie arat şi semănat.

Sub oblăduirea înţeleaptă, blîndă şi dreaptă a iubitului nostru împărat, locurile acestea înfloresc pe zi ce trece. Tomisul meu natal mă încîntă. S-a mărit mult de cînd nu l-am văzut şi zumzăie ca un stup. Corăbiile stau şiruri-şiruri între digurile portului, iar atelierele meşteşugăreşti de tot soiul nu mai prididesc să îndestuleze lumea cu lucrul lor frumos şi util.

Înainte de a ne muta cu toţii aici, m-am dus singur, străbătînd drumul lung între cele două mări, să văd cu ochii mei cum stau lucrurile pe acolo. Inima îmi bătea tare cînd am pătruns prin poartă în cetate. Lumea mă privea şi mi se părea că mă recunoaşte, dar nu era decît o părere, căci pînă şi prietenii mei, cînd m-au văzut, nu au putut să lege imaginea acelui efeb imberb, care eram eu pe vremuri, de aceea a bărbatului bărbos şi neguros, care sînt acum.

Uitasem să-ţi spun că înainte de a intra în oraş m-am abătut din drum luînd-o de-a dreptul peste deal către mare. N-aveam răbdare şi încă de pe culme am zărit întinderea azurie tivită în zare cu o dungă violetă iar pe ea o corabie cu pînzele desfăşurate luînd largul. Eram beat de fericire să mă văd din nou pe ţărmul meu. Pînă şi pescăruşii care se scăldau în văzduh, lăsîndu-se purtaţi de vînt, mi s-au părut beţi de fericire. Am coborît apoi

către dunele albe, sclipitoare, cu ciulini foşnitori şi ierburi albăstrii. Pe plaja largă galopa pe cai uzi o ceată de băieţi goi şi arşi de soare, împroşcînd apa atunci cînd un val domol le tăia calea.

De fapt clipele acelea unice ale revederii stihiei atît de dragi mie au fost hotărîtoare. După asta nu puteam să-mi închipui existenţa departe de aceste locuri binecuvîntate. Toţi ai mei s-au născut pe ţărmul acesta şi cu toţii au fost fericiţi să se întoarcă la el.

Prietenii mei, Arianos, Epictet şi Spiros, m-au primit cu entuziasm şi după ce se consumară primele bucurii ale revederii, m-au întrebat ce am de gînd să fac pe viitor. Aflînd păsul meu, îl întreţinură cu multă căldură, promiţîndu-mi tot sprijinul lor, dar nu mă sfătuiră să mă apuc de negoţ pe mare. Era o viaţă plină de riscuri şi neastîmpăr, iar bruma mea de experienţă în negustorie, căpătată în adolescenţă, nu ar fi fost de ajuns ca s-o scot la capăt. Mă sfătuiră să mă apuc de lucrarea pămîntului, ceea ce am şi făcut. Deocamdată totul e încă la început, dar roadele se văd de pe acum.

Înţelegi, prin urmare, bunule Hermadio, de ce nu pot veni la Roma, să iau slujba ce mi-ai găsit-o. Poate atunci cînd voi fi bogat şi-mi voi construi o corabie, voi veni cu toţi ai mei la Ostia, să le arăt Roma şi prietenii mei de acolo, printre care eşti primul. Dar asta este deocamdată un vis.

Tu-mi scrii despre apropiata sosire a lui Ariort. Nu cumva a şi venit la Roma ? Nu cumva pleacă în Dacia lui natală ? Ce frumos ar fi ! Poate va veni să ne vadă aici ? Dacă nu era el, nu mai eram printre cei vii. Recunoştinţa mea va fi veşnică.

Augurii buni să te însoţească pretutindeni iar zeii să te copleşească cu tot ce e mai de preţ pe lume.

Al tău prieten devotat şi recunoscător, care e sănătos, ceea ce şi ţie îţi doreşte din inimă.

Ave"

Scrisoarea sosită din depărtări, din cetatea Tomis, unde odinioară, în timpul lui August împărat, a murit răpus de dorul patriei nefericitul poet Ovidius, îi oferi un prilej

de meditaţie. Iată doi oameni roşi de aceeaşi boală ! Unul la Tomis, tînjind după Roma, altul la Roma, prăpădindu-se de dorul Tomisului. Ce putere are chemarea patriei !

În clipa cînd, înfăşurînd sulul, şi-l puse în sîn, meditaţia sa fu întreruptă brutal :

Un sclav năvăli în odaie.

— Nenorocire şi durere nemărginită, strigă el, domnul nostru, augustul Traian a murit !

EPILOG

Deum te igitur scito esse.

(Acum știu că ești zeu)
CICERO

Îndată ce se împrăștie uluitoarea veste despre moartea împăratului Traian, mulți, foarte mulți lăsară totul de o parte și se grăbiră la Roma. Deși în afară de cheltuială, jaf și culegere nu aveau să se aleagă cu nimic, la ceremonia funerară sosise mai multă lume decît la triumful dacic.

Sfîrșitul lunii lui august, de obicei foarte cald la Roma, de astă dată era asemănător unui cuptor încins. Drumul pe cer al astrului zilei părea fără sfîrșit. Nici un nor nu păta bolta senină, nu se clintea nici o adiere. Lumea umbla năucă de căldură și zăpușeală. Fiecare visa vînt, vijelie, nori, ropote de ploaie. La fiece zgomot își încorda auzul să prindă sunetul unui tunet îndepărtat.

Într-adevăr, tunetul se rostogoli în patru zări, dar se dovedi că nu era prevestitor de ploaie ci al unei mari nenorociri.

Nimeni nu-și imagina că Traian ar fi putut să moară cu vigoarea și robustețea de care dădea dovadă. Obișnuiți cu lunga lui domnie unii sfîrșiră prin a nu lega în nici un fel cuvîntul „moarte" de Traian. Unii își aduceau vag aminte de moartea lui Nerva dar acela murise de bătrînețe, ceea ce li se părea firesc.

Trecuseră aproape douăzeci de ani de cînd Traian fusese proclamat cezar moștenitor. De atunci a iradiat în jurul său, într-una, asemenea unui soare, căldura binefăcătoare a unui conducător fără precedent. Bunătatea sa, înțelegerea tuturor lucrurilor, neobosita preocupare pentru bunăstarea imperiului, energia, hotărîrea și simțul dreptății au clădit pe nesimțite ideea unei nezdruncinate armonii, au dat o impresie netăgăduită de siguranță și

trăinicie. De aceea curmarea neașteptată a vieții sale prețioase a fost asemănătoare unui trăsnet din senin.

Prea puțini cetățeni, aflînd de moartea sa, aveau temei de a jubila. De bună seamă, în imperiu existau nedreptățiți și orgolioși peste măsură, ori poate cei înrăiți în necinste cărora împăratul le tăiase pofta de a mai îndrăzni. Majoritatea însă, chiar dacă n-a avut de profitat, era copleșită de durere și cuprinsă de teama incertitudinii vremurilor ce vor veni.

Cine știa din scrise sau auzite despre alți cezari, cruzi, nemiloși, arierați, cum au fost Nero, Caligula, Domițian, sub a căror teroare și bunul plac oamenii se degradau, devenind lași și îndobitociți, paraziți josnici și slugarnici, nu putea să nu deplîngă perioada de aur a omeniei, demnității și libertății încheiată brusc în ziua a XIII-a înaintea idelor lunii august, din anul 869 de la zidirea Romei. O zi tristă, dar măreață, deoarece acel care o marcase prin moartea sa, a fost și va fi mereu o pildă strălucită pentru toți conducătorii omenirii.

Pînă și secta creștinilor, atît de prigonită de la Tiberiu încoace, deși disprețuia religia latinilor, ca a unora care se închină idolilor, ieșise cu mic, cu mare în piețe și străzi, în haine cernite, rugîndu-se zeului lor unic, atotștiutor și atotiertător, ca această apariție a lor, în văzul tuturor, să nu fie ultima. Acești fanatici ai modestiei și umilinței, ai neîmpotrivirii, îl iubeau și îl stimau pe Traian, înălțînd rugi la altarele lor sărăcăcioase pentru sănătatea și viața lui lungă. Acum cînd cel mai îngăduitor dintre împărații Romei era mort, ei se rugau pentru sufletul lui, ca să nu piară înghițit de flăcările Gheenei ci să fie primit în Paradisul celor drepți.

Roma era plină de diferite seminții care de voie de nevoie trăiau și lucrau în ea ori se aflau numai în trecere. Umăr la umăr, această pestriță mulțime revărsată în piețe și străzi, legată doar prin amănuntul hainei cernite așa cum îl înțelegea fiecare, de data aceasta era cuviincioasă, resemnată și tăcută, ceea ce pentru Roma, de obicei asurzitor de zgomotoasă, era de bună seamă un miracol. Doar un văl ușor de sunete discrete : șoapte, foșnete, călcături tiptile, se așternea sub cupola exaspe-

rant de albastră, din mijlocul căreia un soare turbat își revărsa torentul de raze ucigătoare.

De la moartea împăratului survenită în orășelul Selinus de pe coasta Ciliciei, în Asia Mică, unde corabia care îl purta către Italia a trebuit să acosteze din pricina înrăutățirii bruște a sănătății sale, trecuse multă vreme. S-au scurs cîteva zile pînă ce corpul neînsufleţit fusese incinerat, pînă ce urna cu cenușa lui ajunsese la Brundisium, pînă ce cortegiul funerar străbătuse la pas, cum cerea datina, distanţa mare pînă la Roma. La jumătatea drumului, în orașul Beneventum, urna fu trecută ceremonios sub noul arc de triumf, abia terminat, înălţat în cinstea victoriei partice și prin care ar fi fost firesc să treacă viu, dacă soarta n-ar fi fost atît de crudă în ironia ei.

Forul lui Traian, cel mai bogat și strălucitor din toate, opera marelui arhitect Apollodor, în preziua și ziua funeraliilor era închis pentru public. Pîlcuri de pretorieni îi păzeau intrările cu toate că în zilele acelea de jale nu-i ardea nimănui să-i viziteze bibliotecile, pieţele de mărfuri și să privească uimitoarea Columna. Marmurele lui policrome, ori albe ca zăpada, bronzurile aurite, lespezile pavajului străluceau orbitor în lumina crudă a după-amiezii.

Era singurul for care nu cuprindea în incinta sa temple, de aceea urna cu cenușa dispărutului fusese depusă, deocamdată, în străvechiul templu al lui Saturn aflat în Forul Roman.

Încă din primele ore ale dimineţii se împrăștie vestea că urna va fi depusă în micul mauzoleu de la baza Columnei, în acea căsuţă-postament pe care se sprijinea stîlpul de marmură acoperit de jos pînă sus cu istoria luptelor dintre romani și daci și pe care chipul împăratului apare de mai multe ori, în diferite ipostaze. Acolo, sub năvalnica și disperata încleștare, înmărmurită etern și sublim pe o bandă spiralată, dăltuită cu o rară măestrie de mari artiști, își va dormi somnul de veci acela care reușise să-și înalţe în viaţă un asemenea sepulcru.

A doua veste, care se împrăștie odată cu prima, la fel de copleșitoare, era alegerea lui Hadrian ca succesor.

Şi dacă prima veste era a inimii şi nu genera decît gînduri pioase de recunoştinţă pentru faptele neasemuite ale lui Traian, a doua era a minţii, chinuind-o cu întrebări de mare însemnătate pentru viitor.

Raţiunea le şoptea celor pricepuţi în chestiunile politiceşti că alegerea lui Hadrian a fost singura cale înţeleaptă pentru a evita luptele pentru tron, atunci cînd nu există un moştenitor direct şi nici măcar un cezar adoptat, căci, deşi era soţul nepoatei după soră a lui Traian, prin urmare o rudă prin alianţă, împăratul nu-l înfiase. În legătură cu această ezitare, circulau fel de fel de presupuneri, care toate duceau către o singură concluzie, — că Hadrian era incapabil să ţină cîrma imperiului cu aceeaşi vigoare ca Traian. Se spunea că o vorbă scăpată la un ospăţ, cu zece ani în urmă, de către răposatul, îi înaripă visurile orgoliosului Hadrian, dar de atunci, împăratul n-o mai repetă şi nici n-o traduse în viaţă, cu alte cuvinte nu-l adoptase ca fiu şi nu-l făcu cezar moştenitor. Dar veştile se împrăştie rar în starea lor pură şi sînt mai totdeauna însoţite de alte veşti, parazitare. Lumea mai află şi alte amănunte, nu prea măgulitoare pentru Hadrian. Adevărate ori nu, aceste veşti ştirbiră din capul locului prestigiul său de conducător suprem.

În ziua aceea de pomină, arzătoare ca un cuptor, cînd creierii se coceau în ţeastă, iar trupurile se scăldau în sudori, cetăţenii cădeau cu atît mai uşor pradă îndoielilor. Oricît de mare ar fi fost tristeţea, oricît de adîncă reculegerea, mintea omenească nu poate fi oprită de a luneca pe anumite pante, care nu au nimic comun cu ideea predominantă. Mulţi dintre ei îşi chinuiau minţile, străduindu-se să lămurească acele vorbe şi fapte care prin natura lor le păreau ciudate şi nefireşti.

Se spunea că toţi generalii mari ai lui Traian rîvneau la purpura imperială, fiecare din ei socotindu-se singurul urmaş capabil şi mai presus de ceilalţi. Bucurîndu-se de încrederea deplină a lui Traian şi răsfăţaţi cu onoruri mari, pînă la cele consulare, fiecare dintre ei se socotea demn de a-i urma la putere.

Se mai spunea că împărăteasa Plotina, care îşi urmă soţul în Orient, îşi dăduse seama de pericolul luptelor pentru succesiune între generali, că oricare dintre ei,

dispunînd de o armată, ar fi putut să se proclame împărat, stîrnind gelozia celorlalţi, renăscînd prin luptele interne, fratricide, perioada de tristă memorie care a urmat morţii lui Iulius Caesar.

Se zvonea că ea a fost aceea care a scris Senatului, anunţîndu-l că augustul ei soţ lăsase cu limbă de moarte ca succesor pe Hadrian şi l-a înfiat în ultima clipă, aşa cum plănuise de mult dar n-o făcuse, deoarece se ştia viguros şi nu se gîndea la moarte.

Fiecare cetăţean conştient îşi dădea seama că înţeleapta femeie salvase imperiul şi că soluţia la care recursese era singura potrivită în acel moment. Hadrian se afla atunci la Antiohia în calitate de guvernator al Siriei şi se pregătea să plece în Mesopotamia, să preia conducerea supremă a armatei, post în care îl pusese Traian cînd, simţindu-se bolnav, porni la Roma. Îndată după moartea soţului, Plotina îl înştiinţă pe Hadrian prin curier de încredere, învăţîndu-l ce să facă ca să nu dea cîştig adversarilor.

Pesemne, acolo, în Orient, totul era în bună regulă şi demersurile ex-împărătesei au dat roade, căci ordinele noului cezar, luîndu-i mult înainte procesiunii cu rămăşiţele celui dispărut, sosiseră la Roma. Împăratul Hadrian ordona din depărtări instituirea doliului universal, funeraliile grandioase, servicii divine după datină, cinstirea memoriei, conferirea de titluri sublime şi consacrarea răposatului ca „divus“ [1]. Senatului i se mai recomanda să dezbată şi să aprobe înălţarea de temple celui consacrat, la Roma şi în provincii, din partea sa venind sugestia de a schimba numele localităţii Selinus, unde a răposat divinul împărat, în Traianopolis.

Totul părea în bună stare, în imperiu pace, războiul cu Parţii încheiat de bine, de rău, un nou cezar legitim la cîrmă, şi totuşi, în mintea multora dintre cei care au venit să-l conducă pe marele Traian la locul de veci, dăinuia teama pentru viitorul necunoscut şi ceţos care îi aşteaptă. Abia ajunşi la acest gînd, cetăţenii îşi dădură seama că ei au pierdut, pînă una-alta, statornicia lucrurilor pe care o credeau veşnică, deşi nu e nimic veşnic pe pămînt.

[1] Divus : divin.

De bună seamă, în mulțimea imensă erau mulți pe care aceste gînduri îi depășeau, dar ei le aveau pe ale lor, mai lumești, mai mărunte. Unii se temeau pentru slujbele lor, așa cum se tem toți slujbașii la schimbarea domnilor ; alții tremurau pentru bucata de pîine ce o primeau prin distribuții lunare ; alții, la gîndul că legea care îi favoriza pînă acum ar fi putut să se schimbe în defavoarea lor ; alții, în sfîrșit, se temeau să nu li se știrbească libertățile cetățenești ca pe vremea lui Domițian. Pînă la limpezirea tuturor acestora, pînă ce noul împărat își va da în vileag firea, căci și Caligula a fost la început un cîrmuitor bun, fiecare avea ceva de ap'ărat în gîndul său, nevenindu-i deocamdată în minte ce ar fi putut să ceară, neînchipuindu-și ce ar fi putut să cîștige. Nu erau puțini dintr-aceia care, datorită firii lor ticăloase, visau răsmerițe, război civil, vremuri tulburi în care se pescuiește ușor. Oameni înclinați către dezordine, certați cu legea, sătui de perioada prea lungă de pace și armonie, care ar fi vrut acum să-și scoată pîrleala. Fiare de tot felul, care doreau răfuieli politice, liste de proscripții, denunțuri, ucideri, confiscări de averi, ca pe vremea lui Silla.

În pofida acestui vîrtej de îndoieli, speranțe și patimi, ce ar fi putut să se dezlănțuie în mințile tuturor, capetele rămîneau plecate așa cum se cuvine în astfel de împrejurări. Datina, obiceiul, dar mai ales legea, temeinic înrădăcinate, nu îngăduiau forțelor interioare să răbufnească afară.

La sfîrșitul celui de-al șaselea ceas, adică, către amiază, prin mulțime se împrăștie vestea apropierii cortegiului funerar din direcția dealului Palatin. Un freamăt, ca o clătinare a frunzișului sub o adiere, trecu prin mulțimea obosită de atîta veghe.

Treptat, treptat dar din ce în ce mai deslușit se auziră sunetele muzicii funerare. Flautele se tînguiau potolit și trist, legănate de acordurile grave, răscolitoare ale harpelor, marcate discret, în cadență rară și lentă, de sistre și chimvale. Ritmul tărăgănat predispunea la meditații melancolice. Pe urmă, pe măsură ce cortegiul se apropia pe Via Sacra, printre sunetele muzicii răzbătură și se adăugară glasurile sfîșietoare ale bocitoarelor.

În față mergea la pas o centurie de trîmbițași din garda imperială, pe cai negri. Din cînd în cînd ei duceau la gură pîlniile lungi, curbate, terminate la capete cu cîte o gură căscată de balaur, sunînd toți odată, acoperind toate celelalte sunete.

După ei, o cohortă de pretorieni pedeștri purta faclele funerare, care scoteau mult fum. Muzicanții îmbrăcați în haine cernite veneau îndată după făclieri, urmați de bocitoare multe, cu părul despletit, cu fețele mînjite cu noroi, care mergeau în ritm de dans lent și cîntau poemele rituale ale morții — „neniae“ [1].

La o oarecare depărtare de acești premergători, sclavi vînjoși purtau pe o brancardă aurită statuia în mărime naturală a defunctului. În jurul acesteia alți sclavi purtau vase în care ardea smirna și tămîia.

Urmînd de aproape statuia, pășea grav un grup de actori deghizați în strămbunii mortului. Erau aici strămbunicul și bunicul lui Traian, nobili din Spania și tatăl său, vestitul general de pe vremea lui Vespasian, era și Nerva împăratul — tatăl adoptiv. Actorii își jucau bine rolurile și în atitudinea lor era multă demnitate și măreție, doar că măștile de ceară, care imitau trăsăturile strămbunilor, imobile și livide, le dădeau înfățișarea unor strigoi, veniți de dincolo de fire, ca să-l ia cu ei în Țara Umbrelor pe ultimul vlăstar.

Apoi după un interval de rigoare, printre două rînduri de făclieri, venea împărăteasa Plotina în mare doliu, împreună cu Matidia, sora lui Traian și cîteva rude mai apropiate. Sabina, nepoata lui Traian, se afla cu soțul ei Hadrian în Orient. În urmă pășeau gravi senatorii, demnitarii, curtenii, oameni ai literelor și artelor, militarii superiori cîți mai erau la Roma. La urmă de tot mergea mulțimea liberților imperiali și a sclavilor din „familia domestica augusta“.

În fața estradei de marmură a Rostrelor, estrada de pe care timp de secole au vorbit cei mai iluștri conducători și oratori, cortegiul se opri.

În zăpușeala acelei amieze era greu de respirat. Marmurele încinse ale edificiilor reverberau căldura, răneau

[1] Neniae — tradiționalele poeme funerare la latini.

ochii şi dacă inimile celor mulţi erau cuprinse de o pioasă reculegere, trupurile însă se revoltau, năzuind către uşurare. Din cînd în cînd, privirile ridicate către cer cercetau dacă nu a apărut cumva vreun nor, dacă nu s-a stîrnit vreo adiere. Dar cerul rămînea la fel de albastru, iar vîrfurile chiparoşilor la fel de neclintite. Ceva ciudat, nelămurit şi ameninţător plutea în atmosferă.

Solemnităţi ca aceasta erau însă rare la Roma. Curiozitatea ţinea treze conştiinţele, simţurile lacome de privelişti, de fast. Mulţimea, mută, privea şi sorbea din ochi, îşi întipărea în minte nenumăratele detalii, să poată mai tîrziu revela şi povesti cu orice prilej, în orice loc, copiilor şi nepoţilor sau chiar prietenilor de pahar la o popină, ceea ce reuşiseră să vadă aici. Priveau cu regret statuia, foarte reuşită, a împăratului, se minunau de ornamentele şi emblemele mortuare, de cîrdul de actori — deghizaţi în străbuni.

Era greu de respirat din pricina mirodeniilor arse. Fumul faclelor ustura ochii, întinzîndu-se ca un văl deasupra pieţii şi a străzilor învecinate. Fiecare îşi ştergea pe furiş sudoarea.

Deodată, spărgînd tăcerea, izbucni sunetul puternic al trîmbiţelor şi pentru că nu erau ale celor ce se aflau în fruntea cortegiului, ochii tuturor căutară sursa lor adevărată. Veneau dinspre Capitoliu. Pe semne se suna acolo sus, în faţa templului lui Iovis Pater, căci de jos nu se vedea. Privind într-acolo, văzură un vultur desprinzîndu-se de acoperişul sanctuarului. Era un exemplar rar ca mărime şi frumuseţe. Deschiderea aripilor sale era uriaşă. Vulturul părea beat şi ameţit de lumină, pesemne după o captivitate prelungită, căci aripile sale băturâ aerul cu stîngăcie. Dar după cîteva evoluţii ciudate, în timpul cărora părea că nu poate ori nu vrea să zboare, înmărmuri pentru o clipă pe bolta albastră, amintindu-şi parcă că este regele tuturor zburătoarelor şi zvîcnind cu putere, începu să descrie cercuri din ce în ce mai largi deasupra mulţimii înmărmurite, şi înălţîndu-se, se topi în văzduh.

Era un spectacol pe măsura evenimentului. Mulţimea urmări cu sufletul la gură înălţarea în slăvi a simbolului

puterii romane şi cînd nu se mai văzu, răsuflă uşurată, poate pentru că unui vultur îi stă bine să fie liber şi să zboare unde vrea. Vulturul mai avea o semnificaţie — era chipul marelui zeu Iupiter, apărut lumii în cea mai dragă lui travestire. Desigur, nu toţi cei veniţi la funeralii ştiau că scena cu vulturul a fost pusă la cale de către preoţii lui Iupiter. Majoritatea superstiţioasă văzuse în asta un miracol, un semn ceresc. Dar pînă şi în tagma credulilor părerile se împărţeau : unii credeau că a fost însuşi Iovis Pater care se înalţă ducînd „aura divina“ [1] a lui Traian la ospăţul zeilor, aşa cum făcuse pe vremuri cu Ganymede, răpindu-l părinţilor şi făcîndu-l paharnicul zeilor ; alţii, dimpotrivă, susţineau că vulturul era însăşi aura divina a viteazului împărat, care va plana deasupra Romei, ocrotind-o de primejdii. Aşa ori altfel, impresia a fost covîrşitoare.

Aproape îndată după spectaculoasa înălţare, răsună corul de copii. Glasurile lor cristaline intonară o cîntare duioasă, mişcătoare, de rămas bun. Capetele tuturor se întoarseră într-acolo şi văzură ieşind din templul lui Saturn pe marii pontifi în frunte cu acela al lui Iupiter. În urma lor, şase dintre cei mai iluştri cetăţeni duceau pe o targă aurită, cu patru Victorii înaripate la colţuri, urna de aur masiv cu cenuşa împăratului. Lictorii imperiali care aşteptau afară se puseră în mişcare, flancînd-o cîte doisprezece de fiecare parte.

Mulţimea înfiorată se săltă în vîrful picioarelor să vadă, dar deşi urna se înălţa mult deasupra capetelor celor ce o purtau, din pricina îmbulzelii, depărtării ori a locului nepotrivit, prea puţini au putut-o vedea.

Procesiunea preoţilor făcu un mic ocol şi se aşeză în faţa Rostrelor. Între timp trîmbiţaşii din gardă, făclierii, muzicienii şi bocitoarele se repliară lăsînd să treacă în faţă statuia împăratului, străbunii deghizaţi şi suita împărătesei.

Unul dintre cetăţenii care purtau urna, depusă în faţa Rostrelor, urcă pe tribună. Era Sempronius Rufus, incoruptibilul, roman de viţă veche, descendentul ilustrei

[1] Aura divina : sufletul.

familii de republicani ai cărei membri, de cînd lumea, s-au opus oricărei forme de tiranie. Rînd pe rînd, senator, consul, guvernator al multor provincii, s-a achitat strălucit de însărcinările sale. Acum avea să se achite de o ultimă datorie față de cezarul său.

Căldura și zăpușeala ajunseră la paroxism. Lumea abia respira, neputîndu-și închipui de cîtă concentrare de voință era nevoie ca pe o asemenea urgie să poți judeca și pronunța discursuri de importanța aceluia pe care Rufus cu vocea lui gravă și limpede i-l adresa acum poporului roman.

„Nu mie, o, cetățeni romani, zicea el, ar fi trebuit să revină cinstea de a-l elogia pe acela care pleacă dintre noi. Această mare cinste i-ar fi revenit lui Lucius Licinius Sura sau lui Caius Caecilius Plinius, cei mai buni și mai iubiți prieteni ai săi, dar vai, și ei sînt plecați fără întoarcere din mijlocul nostru. Ei îl vor primi și-l vor elogia, acolo, pe tărîmul de dincolo de fire.

Marcus Ulpius Nerva Traianus, învingătorul germanilor, dacilor și parților și rînd pe rînd : consul, cezar, imperator, a cîrmuit cu fermitate imperiul timp de nouăsprezece ani, șase luni și cincisprezece zile. Pentru marile lui merite și calități, Poporul și Senatul Roman i-a conferit titlurile sublime de Pater Patriae și Optimus Princeps. [1] Simțul dreptății și marea sa bunătate au devenit proverbiale. El a știut să răsplătească după merit și să pedepsească după fapte..."

Ajungînd în acest loc al discursului, Rufus se poticni în gînd de o aducere aminte dureroasă, căci propriul său fiu — Rufus Junior fusese aspru pedepsit și exilat de către Traian. Oricît de ticălos ar fi fost mezinul său descreierat, era totuși carne din carnea sa și gîndul nu prea pios că poate acum cînd acela care l-a pedepsit e mort, va putea reveni la Roma, în sînul familiei, îi strecură în minte o șuviță de speranță.

Cunoscînd această întîmplare, mulți dintre cei prezenți și o sumedenie de oameni din mulțime îi ghiciră gîndul, zeflemisiră în gînd, asociindu-se fără voia lor la

[1] Pater patriae = părinte al patriei, optimus princeps : cel mai bun dintre domnitori.

impietatea vorbitorului. Dar vai, cine poate să poruncească gîndului să nu zburde ?

Discursul nu prea lung a fost reuşit. Elogiul celui dispărut a fost făcut cu înţelepciune, bun simţ şi recunoştinţă, iar după ultima frază mulţi dintre cei de faţă plîngeau. Rufus şi l-a încheiat astfel :

„...şi de mult n-a avut parte Roma de un astfel de conducător, care să întrunească laolaltă atîtea virtuţi : bărbăţie, înţelepciune, cinste, onoare, bunătate, iubire de patrie, simţul dreptăţii şi al cumpătării. Destoinicul său succesor, augustul cezar, împăratul Hadrian a depus în faţa Senatului şi al poporului roman cererea de a-l consacra pe Marcus Ulpius Nerva Traianus ca divus, să i se aducă sacrificii ca unui zeu şi să i se înalţe temple. Memoria vieţii şi a faptelor sale va rămîne eternă ! Am vorbit !"

— Sacer, sacer [1] ! strigară cei din apropiere, iar mulţimea întîmpinînd cuvîntul în zbor, repetă cu elan :

— Sacer, sacer !

După aceea, în intonaţiile imnului de sacralizare, marele preot îşi înalţă toiagul curbat către cer, pronunţă o rugăciune pentru morţi şi dădu semnalul de plecare.

Cortegiul se întocmi din nou în ordinea cu care a venit şi urmînd urna, trecu pe lîngă clădirea Comitiilor, din faţa Curiei, şi intrînd în Clivus Argentarius se îndreptă către Forul lui Traian. Cortegiul mergea încet, oprindu-se la răstimpuri, pentru ca marele preot să repete formula de sacralizare şi alte mulţimi se asociau la invocaţiile sale.

— Sacer, sacer !

În incinta forului a pătruns doar o mică parte a cortegiului : centuria de trîmbiţaşi, procesiunea preoţilor cu urna, împărăteasa cu suita ei şi demnitarii statului.

Apollodor se desprinse de grupul demnitarilor şi se grăbi către Columna Centenaria, unde îl aşteptau cîţiva meşteri, însărcinaţi cu zidirea urnei în mica criptă şi fixarea lespezii votive la locul ei. Aici totul era în ordine şi după ce le dădu cîteva sfaturi, simţind că nu mai are ce face, se întristă. Cine ştie dacă această ultimă şi

[1] Sacer = sacru, sfînt.

ușoară treabă, făcută pentru stăpînul și protectorul său, nu era și cea din urmă din cariera sa ? Cezarii noi, de obicei, se înconjoară de oameni noi. Hadrian, noul împărat, nu-l avea la inimă, o știa. Cine știe, poate chiar îl ura ? Își aduse aminte de o întîmplare stupidă, petrecută de mult. Era după războiul cu dacii, cînd podul peste Danubiu îi adusese faima de cel mai strălucit arhitect al timpurilor sale. Încurajarea augustului și laudele unanime îl ameţiră. Dirijînd lucrările la un edificiu public, pe care el, Apollodor, îl socotea culmea desăvîrșirii, se pomeni cu Hadrian lîngă el. Zîmbind maliţios, acesta îi zise că friza de sub fronton este prea largă și goală și că trebuie micșorată sau ornamentată bogat. Atunci, fără să se gîndească la consecinţe, Apollodor i-a răspuns :

„Să nu-ţi fie cu supărare, Hadrian, dacă nu te pricepi în astea, mai bine du-te și pictează dovleci !"

O spusese calm și fără ranchiună ca unui prieten. Niciodată, de atunci încoace, Hadrian nu-i aminti de această întîmplare, petrecută între patru ochi. Abia mai tîrziu își dădu seama cît de ranchiunos este și cîtă ţinere de minte pentru nimicuri are orgoliosul Hadrian. Cu înscăunarea lui ca împărat, Apollodor putea să se retragă, căci nu mai avea ce spera. Alţi arhitecţi mai tineri și mai ambiţioși îi vor lua locul și cine știe dacă lumea și artele vor avea ceva de pierdut de pe urma acestui schimb ?

Muncit de gînduri și îndoieli, se retrase pînă la statuia ecvestră a dispărutului său prieten și rezemîndu-se de marmura imaculată a soclului, aștepta sfîrșitul ceremoniei și al carierei sale. Stînd în umbra marelui animator al artelor, care a fost Traian, își aduse aminte de ultimele lui clipe. Se afla în suita împărătească atunci cînd corabia acostase la Selinus și-l veghea pe bolnav împreună cu împărăteasa, Cornelius Palma și încă cîţiva demnitari. În ultimele sale clipe Traian părea că nu e preocupat de treburile statului și nici de succesiunea la tron, cea mai gravă dintre toate. Cu limbă de moarte ceru să vadă un bun prieten și pentru că dintre aceștia nu se mai afla în viață decît Apollodor, medicul Criton îl introduse în odaia unde se stingea Traian. Acesta, recunoscîndu-l, îi strînse ușor mîna și ținînd-o mereu într-a sa, zise cu glas slab, întretăiat de emoţie :

— Prietene scump... genialule... asemănător zeilor ! Tot ce ai înfăptuit, va dăinui veşnic... iar prin operele tale, poate... poate şi eu. Îţi aduci aminte ?... Columna Centenaria... ideea mea, nu-i aşa ?

— Nu numai Columna, răspunse Apollodor plîngînd, toate au pornit din vrerea ta. Ai ştiut să sugerezi, să înflăcărezi, să încurajezi. Ai ştiut să duci toate pînă la capăt. Fără tine opera mea n-ar fi existat. Nu tu prin mine, ci eu prin tine, căci ai fost din totdeauna un zeu !

Cîtă vreme se oficia serviciul divin şi corul cînta imnuri de slavă noului consacrat în divinitate, Apollodor era destul de calm, dar atunci cînd printre două rînduri de lictori, purtătorii urnei porniră lent către ultimul locaş şi o sută de trîmbiţe sparseră tăcerea într-un ultim onor, gîtul i se strînse ca într-un cleşte nemilos. Şiroaie de lacrimi amare ţîşniră, împăienjenindu-i privirea. Îşi sprijini fruntea de marmura soclului şi izbucni în hohote de plîns deznădăjduit.

Tot ce se înălţa în jur era opera sa şi a lui Traian. Din muncă, îndîrjire, voinţă şi dragoste pentru frumos se născuse superbul for, cu marmurele lui multicolore, bibliotecile, porticele, pieţele de mărfuri, statuia ecvestră de care se sprijinea acum, ca de un ultim suport, dar mai ales COLUMNA, monumentul nemaivăzut, care va duce peste veacuri amintirea încleştării fără seamăn între două lumi şi încleştarea sa proprie cu materia neînsufleţită atunci cînd s-a luptat să elibereze din inerţia ei, Adevărul şi Frumosul.

Sfîrşit

Bucureşti

22 decembrie 1975

Lector : ELENA GHEORGHIU
Tehnoredactor : MARIANA PUȘCAȘU

Bun de tipar 25.II.1980. Apărut 1980. Comanda nr. 1478. Coli de tipar 16.

Comanda nr. 90 583
Combinatul poligrafic „Casa Scînteii"
Piața Scînteii nr. 1, București
Republica Socialistă România

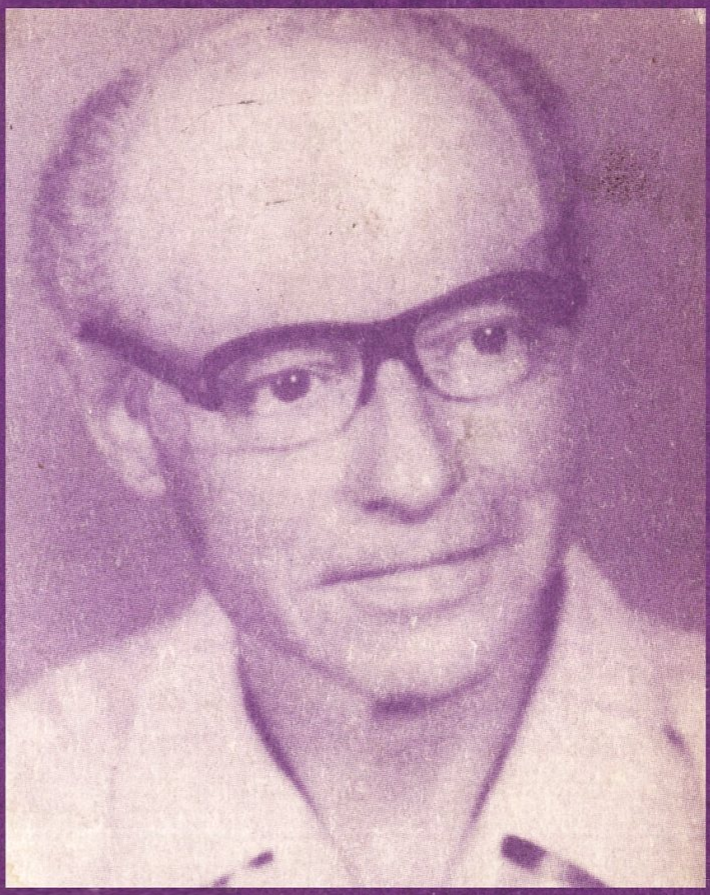

Traian, strălucitul *imperator*, a trăit și a domnit cu demnitate, lăsînd statul roman în plin apogeu și apoteoză.

Semnînd actul de naștere al poporului român, în urma războiului cu neînfricații daci, Traian nu s-a înșelat în vizionara sa prospecțiune a viitorului, căci Țările Române au rămas peste veacuri un bastion neclintit în calea invadatorilor.

Pentru a-i cinsti memoria am imaginat suita de romane: *DACIA FELIX* (1968), *FIUL ADOPTIV* (1975), și *UN DESTIN APARTE* — cel de față și ultimul, al trilogiei.

AUTORUL

Lei 6,25